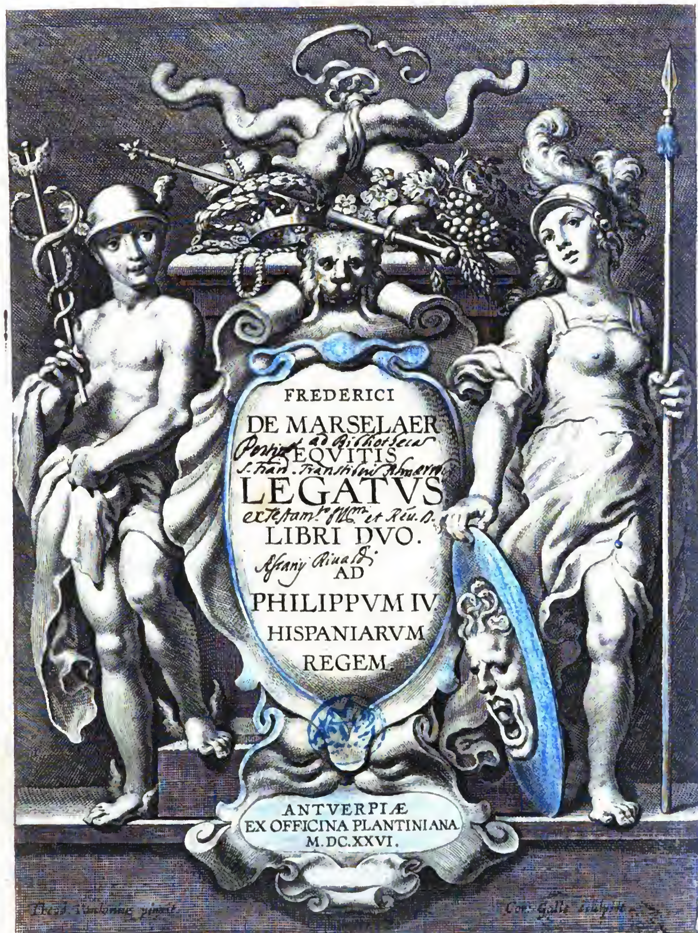

FREDERICI
DE MARSELAER
EQVITIS
LEGATVS
LIBRI DVO.
AD
PHILIPPVM IV
HISPANIARVM
REGEM.
ANTVERPIÆ
EX OFFICINA PLANTINIANA
M.DC.XXVI.

PHILIPPO IV.
HISPANIARVM
ET
INDIARVM
REGI.

EGATI simulacrum, hisce lineis & coloribus adumbratum, MAIESTATI TVAE sisto consecróque, ô DESIDERIVM GENERIS HVMANI, qui longè illustrissimas

mittis & admittis Legationes. Sed mittis eo decreto, admittis eo zelo, vt in Orbe Christiano quisque fruatur illo Tranquillitatis bono, sine quo bona sua nemo nouit aut possidet. Nimirum Salus Publica Potentiæ tuæ cura est: in hoc Potentissimus, vt à Populis Prouinciisque Cladem & AErumnam arceas. Hinc summam Fortunam tua æquat Pietas regítque

—— ab ortu
Solis ad Hesperium cubile,

& propriè regnum tuo obtinet in Regno. Habeant Stellæ Solem suum: in terris Stellæ, Principes sunt; quibus vt augustam iubaris tui facem siue com-

communicas ſiue præfers, æternis Regendi Virtutibus proximum Numini Nomen & promeritus es & adeptus. Mores tui quia Cælum reſpiciunt, ſanctiſſimi ſunt; conſilia & imperia quia Deum ſequuntur, iuſtiſſima. His foris inuictus, domi ſecurus, efficere potuiſti, vt quantum Potentia terreat, Clementia alliciat recreétque. Sed Inuictum vel hoſtes confeſſi ſunt: Securum, Subditorum ille Affectus facit, quo nemo domi populum amantiorem habet, vel obſequentiorem: quippe cùm tuis vbiq; in Regnis (res alubi difficilis, alubi etiam incognita) firmiſsimo nexu cohæreant LIBERTAS & IMPERIVM.

Et quia Legum conſtantiam ſemel induiſti, quæ ſimiles ſibi ſemper & eædem omnibus; in Rege Legem, in Lege Regem omnes agnoſcunt. idem nempe eſſe credunt & experiuntur vtrumque, & Regem & Legem. Hinc fit, vt Diuini Numinis fauentiâ, & occultâ animorum velut claue, vel maxima impetres priùs quàm imperes: fitque, vt in tantâ Ditionum copiâ atque diſtantiâ nuſquam cenſearis abeſſe. Scilicet Aſtrorum & Planetarum Princeps Cælo non digreditur, & tamen radios atque virtutem nuſquam non communicat, Vniuerſum lætitiâ vt luce perfundit. Eapropter hac Opti-

mi

mi Imperij Aurorâ quoties tui copiam mortalibus facis, verè Hercules Hesperius diceris, sidus amœnum & salutare. Hac luce, hac fiduciâ LEGATVS iste meus sese erigit; & tamquam Legationes tuas quodammodò exprimeret aut sequeretur, MAIESTATIS TVAE subire audet oculos, tua tibi repræsentare. Eáque tutelâ dum communis scenæ theatrum inambulabit, grauissimorúmque iudiciorum aleam sustinebit Liber; spectetur Legationum quidam Typus, Prudentia quid valeat in humanis Regnis. Tu verò, REGVM POTENTISSIME, Legationes perges mittere, vt nihil vspiam sit MA-

IESTA-

IESTATIS & BENIGNITATIS TVAE radiis vacuum: perges admittere, vt Fortissimum, Iustissimum, Pientissimum venerentur omnes ac suspiciant. Iniecto enim Ambitioni fræno, non vt foris noceas, sed domi vt prosis, nec quàm extensis & diffusis, sed quàm firmis tranquillisque Regnis iustè imperes, seria & sancta iam tibi meditatio est. Tum generosissimo pectori is ardor insidet, Suspicionem exteris, tam finitimis quàm longinquis, fido prorsus Candore abstergendi atque excutiendi; ob quam, ad Formidabilis Hispaniarum Potentiæ Insignia, pridem Pauore atque Astu excubare non desierunt,

quos

quos non tam de alieno inuadendo quàm de ſuo defendendo ſollicitos eſſe cogit ſua vel Diffidentia vel Imbecillitas. Sic quæ Sceptra tibi Vterus dedit, cæleſtis hæc Virtus bonorum affluentiâ & Pace (& hæc Belgas ô tandem reſpiciat!) beabit. Si vota votis cumulo; Vnitis ſic Chriſtianorum animis & armis, Legationes meliori quoque fide coëant: & ſi quæ vtiles vſpiam cautelæ, exagitent & ſeruire compellant illum, qui nunc exterorum diſcordiâ & cunctatione Magnus Dominus Libertatem omnibus inuidet aut eripit. Huc magno zelo & exemplo Præire, Hiſpanum eſt, Tuum eſt; cuius victricibus armis,

ceu vniuersim Christianæ Regionis & Religionis propugnaculis, pòtissimùm debetur, quòd reliqua Europæ conditio sub Turcico non gemat iugo. Potenti Deus dexterâ benignus aspiret, publico Christiani orbis bono! Ita voueo: & me,

MONARCHA MAXIME,

Sacræ Catholicæ MAIESTATI TVÆ

æternùm deuoueo

Fredericus de Marselaer.

LECTO-

LECTORI.

E *præsens otium aliter quàm velis loces, Lector, scriptionis huius vsum & scopum habe. Nihil hîc mendaci spondebo titulo, quod bonâ fide non exsoluam. imò quidquid id fuerit, ne meo quidem iudicio definietur: ad tuum appello.* LEGATI *munus arduum, augustum, examinare & insignire studium fuit; paucorum antehac manu tractatum, paucorum ingenio expolitum. Res autem spectaui potissimùm & sectatus sum: vtque validiùs exprimerem, methodo differere placuit; eo ceterùm contextu, cui nonnihil constet neruorum & medulla, plus tamen fiducia quàm cura: hoc nimirum fine, vt calamus vsui, non vsus calamo subseruiret. Quod ausus sum, exemplo Vetustatis*

** 2 *ausus*

ausus sum, quæ generosius tractauit ingenij opes & vberiùs dedit. Agere profectò Legatum quàm scribere honorificentius est, Reipublicæ etiam vtilius. Ego verò sic scripsi, quemadmodum agi possit. Volumine, quàm rei ferat maiestas, minore, summum & propè diuinum munus repræsento. Quis dignè igitur post Regem, Regis, post Principem, Principis personam sustineat; si longum est legere, hîc videbis. Quæ enim Κηρύκειον properarat edere, seueriùs ad limam & lineam reuocata recensui, non vt mihi blandiens Auctor, sed vt Lector: refrigerato videlicet inuentionis amore. Et hæc quidem Magnatibus quibusdam ita placuerunt, vt protinus manumittendæ fuerint, nisi displicere ipse vellem, qui dignis eorum postulatis haud libenter quidquam recusem. Quia autem formæ rerum, appendices, ambages infinitæ sunt; hîc maximè rara, grandia & grauia attigi &

protuli

protuli siue Dogmata siue Exempla. Et dogmata quidem, quæ nec plausum ambiunt, & à fuco remota sunt; & è quibus sigillatim ceterorum, quæ dicenda videbuntur, & ratio colligatur & regula: quæ nonnihil denique ad Institutionem Ciuilis & Moralis vitæ conferant. Exempla etiam ab aliis facta esse ostendunt ea quæ suadentur, animúmque mirificè erigunt, dum videt non noua, non humanis viribus vel euentibus maiora proponi. Porrò cùm Principis Oratoris suffragio, præpotens ea sit & gloriosa Philosophia, quæ Iure Ciuili & Legibus stabilitur; plurimorum Iurisconsultorum placita huc citare potuissem, atque (vt fieri solet) infinitarum legum legiones pro sententiâ & argumento adducere; ni veritus fuissem dictionis fluxum intersectione hiulcum reddere, ad pompam, imò ad confusionem, ad tædium potiùs quàm ad vsum. Leges

ges Ratio facit & Prudentia: hinc meos propè riuulos diductos esse, diligens scrutator animaduertet, vnde & leges ipsæ formantur & illustrantur. Par causa fuit, cur Auctorum nomina plerumque non expresserim, & Græcanicis ferè abstinuerim. Quid? quòd iis hæc quoque scripta sunt, quibus Atticæ varietatis dialectos legumq; asteriscos (cùm norint etiam) morosâ sententiæ intercapedine perlegere, vt plerumque non lubet, sic nec vacat. Cogita verò, Lector, & in hoc argumento Arcana quædam esse, insinuanda magis quàm indicanda quæ tanti ministro muneris incumbant. Vtq; secreti vbique religio est; ita & hìc Harpocratis digito comprimenda quædam sunt, nec vulgo vulganda: quædam apud eos, penes quos Imperij cardo voluitur, occulta & sepulta lateant: scilicet cuiuslibet chartæ angustiis maiora, sermone meliora. Etiam Solis & Magno-

gnorum illorum Luminarium luce dum fruuntur mortales, suspicere datum est, non inspicere. Seruare modum conatus sum: atque vtilitati passim vt studui, sic etiam breuitati, quòd Magnus & Principibus viris hæc scripta sint. sic tamen vt nec in breuitate copiam otiosi desideraturi sint, nec in copiâ breuitatem occupati.

Equidem Ill^mos atque Excell^mos Heroës CARDINALEM ALPHONSVM DE LA CVEVA, *& Felicis Memoriæ* DN. BALTHASAREM DE ZVNIGA *intuitus sum dum scriberem, quorum illustri Prudentiæ & Magnificentiæ Exemplo Legationes laudatißimæ fuerunt, meritáque in Vniuersam Rempub. Christianam nobilia, nec in Orbe nisi cum Orbe interitura. Errat quippe, quisquis autumat, Viuendi normam certiùs è Scriptis, quàm Scribendi formam è Vitâ & Moribus desumi posse.*

Hoc

Hoc sanè consilio LEGATVS *iste meus formari primùm cœpit: & posteaquam cum non paucis primæ notæ viris, qui obibant aut ambiebant Legationes, vel ipsi dirigebant, familiarior intercessit consuetudo, Simulacrum præstantissimi muneris validioribus conatibus producere & illustrare perrexi. ut isthoc cùm gratuiti obsequij, tum publici commodi & honesti iure confidam impetrare à bonis, vt faueant; ab improbis, ne laudent. Quid verbis opus est? vt certiùs iudices; scrutare, Lector. Ego prout calculum hîc tuum experiar, amabo ipse consilium meum, vel damnabo.*

SERIES

SERIES

DISSERTATIONVM

LIBRI PRIMI.

*** DISS.

LIBRI

LIBRI SECVNDI.

FRE-

FREDERICI DE MARSELAER EQVITIS

LEGATVS.

LIBER PRIMVS.

DISSERTATIO I.

Imperium & Administratio.

VNVM inter omnes eminere, magnum est: ab vno regi plures, quodammodò diuinum. Illud, nomine & ſplendore Principis; hoc, ingenio & imperio continetur. Nomen quidem ſplendorque, fortunę; ingenium imperiumque, ſapientiæ opus eſt. Sed vtrumque etſi partim magnitudine, partim diuinitate eximium; auxilio atque miniſterio indiget. Sic toti naturæ, Solis iubar ſufficit: & plura tamen ſidera tantum excipiunt lumen ac diſpenſant, diſpari gradu, virtute, munere. Deus ipſe quo nihil eſt maius, ſine quo nihil eſt omnino magnum, dum poteſt omnia, non omnia tamen per ſe agit: naturâ tamquam miniſtrâ, & rerum cauſis ſecundis, tamquam inſtrumentis decretorum ſuorum vtitur, ad conſeruationem, ordinem & ornatum vniuerſi. Princeps quiſquis eſt, hominibus impe-

 rat,

rat, ſed tamen homo. Aſſumit igitur & euehit, qui in partem curæ, & ſic dignitatis veniant, viros ſapientes, nec non expertæ virtutis, fide & auctoritate inſtructos. Putes, veterum Perſarum ritu, plures imperantis oculos, aures, manus eſſe; & à capite minora hæc membra, & maximè occupata dependere. Ita qui vbique adeſſe non poteſt; videt, audit, agit omnia, & aliquam numinis conditionem vſurpat. Quapropter ſumma hæc cura eſto, vt oculi iſti, aures, manus vitio careant; vt à publico arceantur munere qui improbi ſunt; ſed maximè qui celatâ malitiâ ſe inſinuant. Sæpè enim in ſpeciem ſana & venuſta membra, intus ſaniem tegunt, luemque ac labem per vniuerſum corpus deriuant. Sanè Miniſtrorum felix ſolertia, nunc pars, nunc origo, interdum cumulus eſt ſalutis publicæ: contrà ſocordia, nequitia, infelicitas, ea progignunt mala, vltra quæ malum nullum eſt. Vnde ſi à multis retrò ſęculis maximorum Imperiorum fortunam memoriâ repetamus; liquebit ilicò, omnem felicitatis laudem promptitudine atque prudentiâ Miniſtrorum, & potiſſimùm Legatorum (de quibus hîc nobis, cum bono Mercurio, labor ſumitur) magis ſtetiſſe, quàm ingenio Principum: turpitudinis verò atque calamitatis ignominiam culpâ eorumdem introductam.

DISSERT. II.

Legati Nomen & Munus.

LEGATI autem munus ipſo propemodum nomine continetur. Etenim à legando Legatus, tamquam miſſus; imò à legendo, quaſi priùs lectus, vt publicum nego-

negotium peregrè, & auctoritate publicâ agat: ſed in togâ, non in ſago; ingenij & eloquij propriè viribus, non armorum aut manus. Qui verò legitur, etiam eligitur, optimus ex optimis, primus è primis. Apud Romanos tamen non minùs ſorte interdum & vrnâ, quàm ſuffragio Legati conſtituti ſunt: ne, vt apud Tacitum Marcellus Eprius indicat, ambitioni aut inimicitiis locus foret. Sic ad Atticum ſcribens Cicero, ſuam, ait, cùm de Legatione mittendâ ageretur, primam ſortem exiſſe: cenſuiſſe tamen Senatum, vt in vrbe retineretur. Aliquando etiam alios quidem ſorte, alios ſuffragiis electos, eamdem ſimul Legationem obijſſe, Dio Caſſius narrat. Vtpote ſorti aliquid fatalis propenſionis ac neceſſitatis ineſſe ſuperſtitioſa credidit antiquitas. Hinc illud Maronis:

——*Hic exitus illum*
Sorte tulit.——

Aſt modò, diſcuſſis tenebris veteris cæcutientiæ, abſit cæcus fortunæ calculus, vbi de publicâ felicitate aut infelicitate certatur. Vrnâ mores diſcerni nequeunt: judicij libertate opus eſt & trutinâ. Adeoque electio raro fallat aut malè cedat, ſors plerumque. Alioqui cur litibus cauſidicus, ægritudini medicus, claſſi vel exercitui præfectus non quæratur ſorte?

Sit igitur Legatus, quemadmodum dicitur, lectus & electus: idque vel omnium arbitrio, vbi plures imperant; vel vnius, vbi feliciùs omnes ſubeſſe vni didicerunt. Electus autem exploratæ virtutis, & qui dignè ſecum faciem auctoritatemque Reipublicæ ſuæ, ſiue Principis, ferat. Hoc exemplo Bocchus apud Salluſtium, ex omni copiâ neceſſariorum quinque delegit, quorum & fides cognita, & ingenia validiſſima erant: eoſque ad Marium, ac dein-

de Romam ire iussit, rerum agendarum plenâ potestate instructos. Legatus verò etiam Orator appellatus est. *Orator*, inquam, ab oratione: ore enim & sermone magis, quàm litteris negotia tractat: vel tum maximè aptus huic muneri, cùm facundiâ excellens. Tamen & qui rogaturi siue precaturi mittebantur, Oratores quoque olim fuere.

Jamque Oratores aderant ex vrbe Latinâ,
Velati ramis oleæ, veniamque precantes.

Sed vel pacis, vel belli causâ mitti Legati solent. Qui de pace ageret, Romanis olim *Caduceator*, à caduceo dicebatur. Caduceus virga Mercurij erat, candida, complexu anguium ornata, atque adeò geminum posteà Amaltheæ cornu sustinens. Quæ omnia, & mystica sunt, & passim explicata. Mercurius enim quid nisi sermonis potestas est? Virga candida, quid nisi loquentis veritas & rectitudo? Anguium complexus, quid nisi pacis & concordiæ vinculum? Cornua Amaltheæ, quid nisi otij & tranquillitatis bona? Est igitur Caduceator, veteris Poëtæ verbis,

——vox Regum, lingua salutis,
Fœderis Orator, pacis via, terminus iræ,
Semen amicitiæ, belli fuga, litibus hostis.

Peculiari autem vocabulo, qui bellum indicebat, *Fecialis* fuit, à fide & faciendo dictus. Atque is nullo armorum præsidio munitus, aut satellitio stipatus erat; vt scirent omnes, quò minùs ad offendendum instructus esset, maiori scelere, vel lędi, vel violari. Sic velut nefas ducebant veteres, ad arma decurrere, nisi aut ipsi impeterentur, vel eos pręmisissent qui arma denuntiarēt. Olim ista: hodie imago dumtaxat, & Caduceatoris, & Fecialis in *Heraldo* (quemadmodum appellamus) seu Rege Armorum durat, qui paludamentum, Principis sui insigniis pictum

ctum geſtat, & veſte, nec non colore ipſo Imperij dignitatem exhibet; dum aliquid ſemel, & ſine longiore abſentiâ deferendum vel nuntiandum. Et religiosè quidem quæ mandata ſunt deferunt aut nuntiant Heraldi; & apud ſingulos Principes (dummodò muneris ſui inſtituta calleant) diuerſis ritibus. Ceterùm Legati ipſius nomen latiùs aliquando patuit. Nam & militiæ Præfecti, per quos arma apud exteros mouebantur, & Præſides prouinciarum, quibus iuriſdictio demandata erat, Iuſtinianeis titulis Legati dicti ſunt. Legati autem eiuſmodi, tamquam Regij muneris vicarij, Vice-reges hodie appellati. Nobis autem *Legatus* propriè is eſt, *qui publicè lectus, publicè etiam miſſus, negotium publicum publicâ auctoritate peregrè agit.* Eligitur ab eo, mittiturque, qui legandi poteſtatem habet: & ad eum, qui pari poteſtate & ſupremâ iuriſdictione prçditus eſt: qui nulli tributarius eſt, aliena iuſſa aut imperia non moratur. Pari, inquam, non opibus, aut finium modo, ſed conditione regnandi, & faſtigio dignitatis. Eligitur, qui mitti dignus eſt, prudentiâ, probitate, eloquentiâ conſpicuus: etiam, vt quibuſdam placet, euphoniâ nominis; qui omen ab ipsâ appellatione deducunt. An ſuperſtitioſi? definire nolim: excuſandi fortaſſis, quando eiuſmodi negotium eſt, in quo tractando Legati felicitate ſtatur magis, quàm valore cauſæ. Grandem Cabaliſtæ emphaſim conſiſtere ſomniant in nominum ſignificatione: quot characterum, quot ſyllabarum ſint; quo ordine, numero, ſono. Voluntque maximos olim Vates hac coniecturâ non inaniter vſos: ſic fauſta vel infauſta caſuum illabi, terminari. Sed ſomniant etiam inſomnes. Ad Leutychidem Lacedçmonium, ſcribente Herodoto, Samij, à Perſis oppreſſi, Legatos clàm miſerant, auxilium quo ty-

rannidem excuterent, implorantes. Qui verba tum faciebat, hoc inprimis persuadere Græcis conatus est, ne subesse dolum suspicarentur. Tum interrumpens Leutychides, siue casu, siue ominis gratiâ, Hospes, inquit, Samie, quod tibi est nomẽ? Hegesistratus, ait ille. Iterum Leutychides: Accipio pro augurio Hegesistratum: nauigemus. Sanè ipsum nomen, nauigandum esse, quodammodò commonebat, *ductum copiarum* significans. ἥγησις enim ductus est, à verbo ἡγέομαι, στρατὸς exercitus. Et huius quidem nominis etymologiam explicare libuit, ne quis deinceps solemni errore deceptus, censeat, vim nominis huius obscuram esse, & mysterij pariter rationem ignorari.

Itaque, qui à potente Principe, ex alterius imperio independente, ad parem mittuntur, propriè sunt *Legati*. *Agentes* aut *Residentes*, qui à minoris iurisdictionis ac conditionis Principe, aut sacramento fidelitatis adstricto, destinatur ad maiorẽ, aut vice versâ. Quamuis alterutro hoc, siue nomine, siue titulo, quidã minoris commatis interdum ablegentur etiam ad eos, qui honorem Legationi debitum, vel denegarint, vel verisimiliter sunt denegaturi. Etiam, ait Menander, ab antiquo in more apud plerosque Principes positum fuisse, post magnos Legatos mitti alios minores; quibus non is cultus qui magnis exhibetur. Ita nimirum abeuntibus Legatis, permanent Agentes, Residentes. Fit tamen vt Princeps simul habeat & illustrem Legatum & Agentem, quasi procurantem res leuioris ponderis. Intereà vt etiam ea quæ maximè expetuntur parum sollicitari videantur, Agenti committuntur; dum Legatus eorum quasi nescius incuriúsve. Qui verò à potente Principe ad prouinciales ac subditos, imò ad seditiosos, perduelles, prædones ac piratas mitti solent, *Commissa-*

rij

rij dicuntur. Etenim hi omnes tamquam ſubditi ſunt; obnoxij, licet imperio ſe exemerint; vi ſolummodò aut ſcelere, iuris ſui facti. Propriè autem, qui ad rebelles, ſeditioſos, factioſos eunt, *Denuntiatores* dici poſſunt, tamquam imperium vſurpent. Et quemadmodum domino in ſeruos, patri in liberos fugitiuos perpetuò ius & auctoritas ſalua manet; ſic Principi in illos, qui ſubeſſe ac parere cùm debeant, detrectant. Ac licet vel ſuâ induſtriâ, vel auxilio aliorum Principum (quorum fortaſſis è re ſit vicinum ciuili diſſenſione occupari atque extenuari) in libertatem ac ſecuritatem ſeſe ad tempus vindicarint, iureiurando tamen nequaquam ſoluuntur, neque ſubditorum conditioni eximuntur: niſi fortè temporum ac Principum ſucceſſio, potentiæ item ac fortunæ magnitudo, priſtinum ſtatum adeò controuerſum reddidiſſet, vt vis in ius conſtrui poſſet, iamque de memoriâ hominum, nec non de auctoritate Principis ſui triumpharent. Qui à ſubditis ad Principem veniunt, *Deputati*, non Legati ſunt, quia ei pares haberi nequeunt. Videtur autem Principi par Legatus, liber & exemptus à ciuilibus eius conſtitutionibus, decretis, edictis.

Sunt & alij, atque alio nomine, quàm Legati peregrè; qui ſcilicet alicuius ſucceſſionis, ſiue hereditatis, aut dignitatis adeundæ, aliquando religionis, coniugij, mercaturæ, exilij, propriíve delicti prætextu abſunt: & abſunt quidem, vt tutiùs certiúſve ſpeculentur, eaque explorent, quæ alioqui inacceſſibilia, impenetrabilia. Hi interdum, vt ſecuriùs voti reddantur compotes, in ſtipendia, imò domum illius veniunt, quem ſic obſeruant: prorſus vt familiariter noceant, nimis familiariter admiſſi. Sed huiuſmodi occulti *Negotiatores*, licet publica peregrè agant, à Caducei

ducei dignitate alieni ſunt. Niſi fortaſſis nonnulli, re iam ob quam venerant exploratâ,ſe Legatos eſſe profiteri poſſint. Quod ſibi iuſſu Ludouici XI.Regis Galliarum accidiſſe, ſcribit Gaguinus.

Nuntius quoq; aliquid Legationis præ ſe ferre & vſurpare videtur: à nuntiando dictus,quaſi minore pompâ & ſplendore ad minora miſſus. Hodie eâ vocis antonomaſiâ indigitantur ferè Oratores Romani Pontificis. Peculiarem denique olim appellationem & functionem habuerunt Legati Auguſtales, Legati Proconſulares, Prætorij, Tribunitij,Expeditionis,Legionum,Prouinciales, Præſidiales: de quibus, ex variis legum & hiſtoriarum monumentis, meminerunt Wolfgangus Lazius & Elbertus Leoninus; ſed parum pro noſtro inſtituto.

DISSERT. III.

Dignitas.

At verò inter omnia Reipub.munia, quæ ſanè multa & diffuſa ſunt,vnum Legati, & officij neceſſitate,& rerum amplitudine, & dignitatis ſplendore excellit: cui excipiendo non niſi dite pectus, ſuſtinendo non niſi magnus animus par eſt. Vir, inquam, qui conſilio prudens,annis maturus,ſermone facundus ſit:qui caput conferre etiam cum exteris,æmulis, hoſtibus valeat: qui Regis ſui maieſtatem,populi decus,patriæ laudem indolemque vnus dignè repręſentet; ac maiorem illam perſonâ ſuâ perſonam. Sanè Principis imago Legatus eſt; & principali igitur honore cenſendus, qui dicit omnia, agitque, tamquam ipſe ſummus ſit: quippe ſacroſanctâ præditus poteſtate.

poteſtate. Sceptrum & caduceum compone, Iouem Mercuriumque, & Legati dignitatem intelliges. Sed grande onus nobilis hic honos trahit, opuſque plenum periculoſæ aleæ. Solus enim proficiſcitur Legatus, ad patriam ſibi incognitam; aliis verò, quibuſcum acturus eſt, intimè perſpectam. Dignitatem muneris intellexit Cyrus: quippe imperatoriis à primâ ætate artibus inſtituendum eum duxit, qui Legatione fungi deberet. Quòd ſi Principes & Reges non inaniter *Dî terræ* appellantur; diuinitas quædam eſt hæc dignitas: quâ ſine, Chaos illud Ouidianum ſæpiùs recurrat; grauique bello atque innocentum ſanguine mercandum foret, quod amicis pactionibus impetretur. Et Legationum quidem dignitas elucet, cùm non ſolùm apud Ethnicos

Irim de cælo miſit Saturnia Iuno.

&

Hinc ſe ſuſtulerat paribus Caducifer alis.

Sed primus ille Motor, ſalutis noſtræ conditor & redemptor, multifariàm Legatione functus eſt, dum humanâ carne veſtitus, homines, ſeruos tenebrarum, adoptauit & adſciuit in filios lucis: & ſicut mandatum accepit à Patre, ſic fecit. Dein, fuit homo miſſus à Deo, quo inter natos mulierum, non ſurrexit maior. Ipſi Moyſes & Prophetæ, quid niſi voluntatis ac præſcientiæ diuinæ præcones & præcurſores extitere, Euangelium nuntiaturi vniuerſæ Creaturæ? Et, *Pro Chriſto Legatione fungimur*, ait Apoſtolus. Denique, numquid diuini illi ſpiritus cenſeantur eſſe Dei emiſſitij, dum indies cuiuſque conſcientiam tacitis hortatibus commonent & commouent, nec iuſtum diu dolere, neque improbum reſpirare ſinunt? Inde vox Angelus ab Græco Ἄγγελος, idem ſignificat quod

 nuntius.

nuntius. Ideoque id non naturæ; sed officij nomen esse volunt Tertullianus & Augustinus. Satan quoque transfiguratus & missus est non semel, vt colaphizaret; & sancta piorum instituta turbaret, vt tentaret Iob, & malum suum comederet Eua. Sic pseudoprophetæ ab Tenebrarum principe, instinctus ac mandati diuini mentito afflamine, zizania spargunt, melioremque frugem suffocant in semine. Numquid etiam Sibyllæ enthusiasmo agitatæ, ęternæ voluntatis interpretes extitere? Et vbi neque sanctitas Scripturarum, neque Magistratuum decreta, neque Theologorum hortamenta cohibendæ mortalium nequitiæ sufficiunt; quoties cometæ, terræmotus, spectra, quædam infausta atque Omnipotentis Dextræ ferulam mortalibus portendi ostendunt? Nónne astra, stellę, magnaque illa luminaria, influentiis suis, velut mutâ missione ac repræsentatione fungi conspiciuntur, stolidosq; homines in optimi ac benefici Cõseruatoris cognitionem, amorem & reuerentiam, prçstantiâ suâ ducere?

DISSERT. IV.

Necessitas.

Ex interuallo occurrunt negotia vel oriuntur, quæ commodè nisi per Legatos expediri nequeant. Cuiusmodi sunt, quæ cum absentibus agenda. Nam litterarum ministerio cuncta committere, prolixum est; earum fidei, periculosum. Quædam enim calamo peragi non possunt, quædam non debent. Non possunt, quæ perplexa sunt, quæ exploranda magis, quàm tractanda, quæ mutuo & præsenti colloquio constant. Non debent, quæ

quæ arcana ſunt, publicumque fugiunt arbitrium. Iam verò in aliorum manus, imò hoſtium, incidere quæ ſcribuntur poſſunt, atque adeò intercipi: ſic reuelari poſſunt, quæ neque negare deinde, neque defendere iure liceat. Et pone, ceſſare pericula hæc omnia: litteræ tamen, vt mittuntur, litteræ ſunt, loquentis ſermone inferiores ac mutæ; ſi res fortè vel ſiniſtrè intellecta, vel indole ſuâ anceps, ex tempore ac pænè ſine tempore debeat ingenio ac ſolertiâ expediri. Aliæ ſubnaſci negotiorum difficultates ſolent; quæ, niſi lingua adſit, nec tractari poſſunt, nec terminari. Eſt igitur vbi audiri Princeps malit, quàm legi; ſed vbi non ſuo ore, tamquam ſuo, loquatur. Vicaria velut verba ſunt, & plenum maieſtatis pondus ſeruant. Fons riuum mittit, ſed quaſi aquam non mutet: Princeps Legatum, ſed tamquam adſit, vbi adeſſe, neque tutum ſemper, neque decorum, neque promptum eſt. Arce aut carcere diademata non includimus: verùm enimuerò euagari per aliena regna prouinciaſque Maieſtas non patitur. Colloqui, ſæpè, collidi eſt. Et ſcimus quàm facili attritu ignis proſiliat; & (vt habent magni illi ſpiritus, tum quòd prętendant, tum quòd pręſumant plurimum) quàm leui verbo indignatio, ira, bellum procudatur. Sanè & honoris tituli, & cærimoniarum formulæ (punctos vocant) in diſceptationem venient: atque hinc mox controuerſiarum, de finibus, antiquis poſſeſſionibus, promiſſis, iniuriis, campus aperietur:

——omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit.——

Conſortis, inquam, & congreſſionis, & paritatis. Denique in religionis negotio tam facilè altercari diſſidentes Principum animi ſolent, quàm placari difficulter. Inuiſa quaſi

omnibus libertas sermonis, & amara veritas est, etiam cùm arte tegitur & linitur. Plus Legatis concessum est. Et hi tamen si commissas querimonias aut quęstiones exponant, licet blandi vtcumque aut suauiloqui; sinistrum sæpè affectum audientis concitant. Quamuis alioqui minùs etiam lædant, quæ per internuntium, ac velut per interpretem, qui nil suum promit vel interponit, excipiuntur. Quòd si ipsi iam Principes conueniant & colloquantur, quomodò præsentes fortè in os redargutiones, derisiones, exprobrationes, minas æquo animo ferent? Fieri etiam vix poterit, quin Principum vtrimque familiares & asseclæ, dum linguâ, veste, moribus, splendore à se inuicem dissentiunt, in contradictiones ac derisiones labantur. Inconsultum autem, vbi Maiestatis negotium atq; de Principum & exterorũ existimatione agitur, iocis aut reprehensioni aliquid patere. Constat itaque, quàm cacoëthes istud extra prouincias suas peregrinandi, graui iacturâ per externos Principes mulctari possit. Nimirum, si non eamdem illi libertatem concesserint recedendi, quam dederant accedendi: & si se iam nactos arbitrentur, commodam, & citra sanguinem, occasionem exigendæ cuiuspiam talionis, restitutionis, ditionísve. Didicisset & docuisset id forsan gratissimæ recordationis Imperator inuictissimus Carolus V. dum ad Gandenses suos properans, iam Parisiis se stiterat, & quidẽ apud Regem, quem & ipsum Hispania diu hospitem obseruarat; ni cęlestis fauor fortunam animumque Regis refrenasset: attamen in decus & exemplum verè regiæ integritatis. Profectò credibile est, etiam stellas, extra sphęram suam si mouerentur, quidquid habent lucis atque virtutis, protinus amissuras. Dum Burgundiæ & Brabantiæ Dux Carolus Audax,

Audax, & Rex Galliæ Ludouicus XI. ad collocutionem, pacificationis ergô, conuenirent Peronæ, neque hic reuocaſſet ſuos Legatos, ad fouendam atque concitandam ſeditionem Leodium priùs emiſſos; euenit, vt, motu inde oborto, dum exiſtimaret Dux ſe ludificari, Ludouicus in grauiſſimum vitæ & fortunarum diſcrimen lapſus ſit: adeò quidem, vt quidquid Dux voluerit, conſentire & promittere Rex debuerit; atque etiam ad compeſcendos, imò exurendos Leodios, ſuppetias præſens ferre, regioque exercitu comitari cogeretur.

Denique ſi Legationum neceſſitatem ab origine inueſtigemus; veriſimile fuerit, earum vſum à primâ communione hominum cepiſſe. Itaque quod homini loquela, id Reipublicæ Legatio pręſtat, quoties exteri ſuper bello, pace, induciis, ſocietate, affinitatibus, commeatibus, commerciis, ſexcentiſque id genus, conueniendi aut conſulendi ſunt.

DISSERT. V.

Electio.

A PRINCIPE, ſalus omnium; à Legato, ipſe quaſi Princeps pendet: talem facturus ſtatum ſuum, famam, nomen apud exteros, qualem rerum conſiliorumque ſuorum interpretem elegerit. Tam magnum igitur, imò tam ſacrum proſtitui munus dicam, ſi promiſcuè aut indiſcriminatim cuilibet committatur. Vt mores Europæ ſunt, huc quoque corruptela penetrat, & damnoſa eſt. Alius fortaſſis coëmpto ſubdolè ſuffragio ſe obtrudit aut inſinuat: alius opportunè, importunè, per fas & nefas dignitatem ſollicitat & captat, neque modum am-

bitioni ponit neque metam. Breuiter: plures viæ sunt, non omnes rectæ. Alios affinitas commendat, alios amicitia per pecuniam contracta, alios alius fauor. Inde fit, quòd fortè non minùs sæpè Legatio viro, quàm vir Legationi detur. Sed, nec viro. Hic Paulo IV. Pontifici error adscribitur: qui cùm consanguineum suum fungi in Gallijs Legatione vellet, isque seipsum huiusmodi oneri imparem agnosceret; Acquiesce, inquit: ecquis enim, te & me excepto, ineptitudinem tuam nouit? Sed quis non rideat frenos aureos iubamque leoninam in ouino vertice? Virum puta, quem à virtute possis nominare: & quem melior natura, mens, conditio, doctrina, experientia honestant; nec non rectus ille continuusque ab adolescentiâ vitæ tenor. Non omnes merentur hunc honorem, qui petunt: nec petunt omnes qui merentur. Quærendus, qui mereatur; non in Platonis ciuitate aut Mori Vtopiâ, (vbi Ideas, & supra hominem homines, virosque nusquam visos inuenias) sed inter illos, à quibus cùm nihil humani alienum sit, ad perfectionis tamen & sapientiæ laudem propiùs accedunt; ipsaque vitia maioribus virtutibus norunt integere.

Nam vitiis nemo sine nascitur: optimus ille
Qui minimis vrgetur. ——

Princeps quidem Legatum suum honore & fauore etiam apud exteros extollere potest, non itē facere vt dexteritate, industriâ, experientiâ, iudicio, sapientiâ ibidem pręualeat: dum ne easce quidem facultates pro lubitu sibi adsciscet, si non habuerit. Assumendus igitur, & præferendus est vniuersis qui aptissimus est; & quidem vltrò, atque etiam hortatu, si opus sit, Principis. Neq; enim vlla huic auctoritas perire putetur declaratione animi in bonum publicum

cum aut virtutem. De Theodosio canit Claudianus, quòd

——*solus meruit regnare rogatus.*

Quòd si de negotio quisque priuato pressim & seriò deliberat; videndum ne quod vniuersorum est, incuriâ aut deseratur, aut leuitate præceps feratur. In aulâ Catholicâ Regis post orbem conditum maximi, dum nihil temerè cuiquam negatur, multorum ambitus morâ eluditur. Sed fertur, Principem haud ignoti nominis, dum ei modestior quidam merita & obsequia sua Legationi apta insinuaret potiùs quàm obtruderet, dixisse: Quomodo is mea procuraret & promoueret, qui sua sic tepidè explicat & cōmendat? Ab Archelao vas aureum postulabat quidam, qui nihil honestius ducebat, quàm accipere. Quid Archelaus? vltrò obtulit Euripidi; & neglectum petitorem intuens, Tu quidem dignus es, inquit, qui postules, nec obtineas; hic verò etiam dignus, qui habeat, quamuis non petat. Et prȩclarè Africanus, cùm ab eo vetus affectator non impetraret, vt Legatus in Asiam mitteretur, idq; ferret molestè; Desine, inquit, mirari: ego iampridem ab eo, cui existimationem meam charam fore arbitror, peto, vt Legationem hanc suscipiat, nec adhuc persuadere possum. O prudens pulchrumque responsum; & quo non minùs sibi, quàm Reipublicæ Scipio consuluit! Vtinam Principes omnes! qui si fortassis damna aut incommoda nulla timent è negotio; videant ne experiantur stoliditate Legati, quod gemere aut pudere oporteat. Prona in peius hominum iudicia sunt: putent omnes, aut viros mittenti, aut eligenti iudicium deesse, si quem indignum tam præclaro munere videant: quorum alterum infelicitatis, alterum desipientiæ censeatur. Ad damna redeo, & hoc inculco; malè fieri, quidquid à non idoneo fit. Æschines aliquando

de

de eiusmodi Legatis pronuntiasse dicitur: Auguror ciuitatem nostram nihil impetraturam eorum quæ postulat: postulat enim per eos, qui ne domi quidem vitam suam commodè instituere potuêre. Quare eligendi sunt apti: inepti negligendi. Quis enim, nutante vel affectâ valetudine, expertum ac peritum medicum reijciat, & circulatoris circumforanei pollicitationibus salutem credat, qui capitali suâ inscitiâ officiosè sit necaturus? Quis causæ suæ vtilem patronum respuat, & ad cuiuspiam gratiam substituat præuaricatorem, qui etiam aduersario fraudulenlenter colludat? Quis diuersorium ex eo honestum & commodum fore conijciat, quòd caupo pertranseuntem sæpiùs salutarit? Si vllo in munere, in hoc certè Legationum

Virtute ambire oportet, non Fautoribus:
Sat fautorum habet semper, qui rectè facit:
Si illis fides est, quibus est ea res in manu.

Prorsus qui dignitatem solo metiuntur emolumento, &
—quos gratis pœnitet esse probos;
homines perditi, pigri, & alieno se magis patrocinio quàm suo merito ingerentes, arcendi sunt: qui angustiâ rei familiaris quasi ex naufragio ad magistratuum scopulos hęrere, atque Reipub. dispendio emergendi cupiditatem explere satagunt, magis arcendi. Et quamuis, prouerbiali dogmate, vacuæ manus temeraria videatur petitio; & sæpè prior, qui potior ad dandum: perniciosum tamen foret & pudendum, Legationis munus amplissimum quæstui, velut sub auctione, exponi. Etenim quod magno emitur, non prostat gratis: nemo potestatem scelere quęsitam bonis artibus exercuit.

Prætereà in Legati electione requiritur, vt sit scopi in quem

quem collineantur consilia intelligens, & modi quo collineandum. Surdo similis absurdus. Hinc aptè eliguntur Legati Iurisperiti, quoties super legum sanctione controuersiisque disceptandum aut decernendum; vbi sine lege loqui, pudor vel periculum foret. Si super successionibus quidpiam statuendum sit; non illi vtiliter mittentur, qui graduum affinitatis atque hereditatis ercifcundæ hactenus incurij aut imperiti fuerint, & librorum coopercula vix vmquam tetigerint. Ad sedandam seditionem, importunè atque infeliciter, opinor, iret homo sedentarius, vel academicus Doctor, qui professionis suæ caueam numquam egressus esset: sed qui negotio sibique similis dissimilisque apparere, qui solerti ingenio obiectionibus quibusuis occurrere & respondere; neque solùm quæ vera sunt, ratione, sed quæ falsa fuerint, opinione ac verisimilitudine probare ac defendere possit. Vt vindicetur ab errore Religio, vel vt ea genti instilletur; non commodè assumetur quispiam triuialis aut laicus, quem intima mysteria fugiant. Tum super insidiis periculisve militari consilio depulsandis, aut etiam struendis, non is quidem aptus vtilisve erit, cuius omnes virtutes togatus solùm Magistratus norit, aut quem historica solùm Thalia strenuum disertumque fecerit; sed qui quid galea, quid hasta ponderet ac valeat, diu & seriò fuerit expertus; quemque Mars ipse sæpiùs viderit patientem pulueris atque solis. Legatum eligi velim, qui non modò præclarissimè sentire ac dicere, sed etiam paria præstare, dum res exegerit, eodem spiritu norit, audeatque. Alioqui maximâ licet vi mentis, ingenio præstantissimo prȩditus fuerit; non magis proderit, quàm vndequaque armatus miles, qui vrgente pugnâ & discrimine, nec firmare pedem, neque euaginare

gladium possit. Periculosæ Legationi ineptos arbitror prorsus, melancholicos, qui semper hærent, semper hebēt; quorum nimium dubitare, delirare & rem perdere est. Nec minùs reprobandi sunt ignei animi, qui rerum fines tantùm spectant, nec quibus mediis perueniendum sit inquirunt: similes Floriano illi fatuo, qui iussus grandem lignorum struem amouere, summo labore & conamine inferiora euellere nisus est, ratus difficillimâ pensi parte absolutâ faciliorem fore reliquam; ast ordine perturbato, molestia creuit.

E re quoque fuerit, eum qui ad Legationem eligendus est, etiam alias Reipublicæ partes ac functiones administrasse, neque hîc tyrocinium facere, tamquam in dolio, quod aiunt, figulinam auspicari. Quomodo enim, qui in Aulâ atque Repub. nouitius, id officij genus facilè administret, in quo etiam versatissimis & versutissimis cauendum de lapsu & errore? Experientia certissima ac fidelissima pręceptrix est: vtque sapientibus & senioribus ministra, sic iuuenibus & ignorantibus sæpè magistra. Apud Gallos Henricus IV. Rex verè Magnus, cuidam Legationem ambienti, qui tamen & aliàs, sed non pro voto, ablegatus fuerat, subridendo dixisse fertur: Inauspicatus est medicus, qui enecando discit mederi; nimioque constat experientia, quæ perdendo conatur prodesse: & nuper, inquit, quæ susceperas mandata, finiuisti eā satisfactione, quâ plerumque solent Legationes ambitæ. Inest rebus magnis, etiam multùm expetitis, operosi atque horridi aliquid, vbi fueris adeptus. Sic ille primo errore scire poterat, munus non satis sibi notum, non ambiendum, si satis notus ipse sibi extitisset. Et certè si quæ dignitas, illa Legationis plurimùm allectat & blanditur; quia Principem repræ-

repræsentare, maxima negotia tractare, præmia sperare concedit. Et tamen nisi quem suâ industriâ & facultate ac propemodum fortunâ fretum & confisum, Principis & Patriæ amor, vel gloriæ ardor, aut quid inanius eò protruserit, equidem non video quid induxerit ad ambiendum. Idem Henricus Rex, paulò ante obitum illum verè tragicum, profitebatur, se iam demũ callere, quid Regnare esset: neque id aliunde didicisse, quàm ex Magno suo Libro: Experientiam innuens. Ceterùm hoc ipsum Legationis munus Legatos maximè erudit & instruit: vt adamas non nisi adamante politur, pretiumque & decus non minùs mutuatur, quàm habet.

Sed reperire est ingenia, quæ in exiguis negotiis excellunt admodum, in grandibus languent, neque sufficiunt: vt mures & minutula animalcula, in angustiis mobilitate præualent, vbi flexu eludant & anfractus habeant suffragia infirmitatis suæ; in amplitudine, cursu & viribus animoque destituuntur. Non profectò omne quod mens aut manus versat, ferunt humeri. Et ingentior quàm par est moles, sibi ipsi grauis est, subiectumque opus obruit. Rursus, multi dum ex alto despiciunt, vertigine corripiuntur: & quasi propria iis in plano statio sit, præcipitia horrent, quamuis neutiquam vicina iis sint. Multi in sublimi constituti, alij atque aliter apparent, quàm sunt. Sic Athenienses, dum Mineruæ caput affabrè sculpi atque in eminenti loco collocari vellent, Phidiæ & Alcameni peritissimis statuariis id iniunxerunt. Opere autem per quemque eorum absoluto, dum illud Phidiæ imperitioribus videretur rudi arte esse confectum, istud verò Alcamenis, delicatissimè politum, ideoque suffragia omnium mereretur; vtrumque caput super columnâ, vnde conspi-

ci oporteret, eleuatum eſt. Tum verò illud Phidiæ, ſic ad viuum accedere videbatur, vt nil niſi loquela motuſque requireretur: alterum verò Alcamenis, iam ſibi omniumque opinioni prorſus diſſimile, nec niſi globus malè dolatus apparebat: omnemque illam elegantiam admirationemque loci mutatio & intercapedo alternatim ſubtraxerat, auxeratque. Sic multi, quos parui, magnos; magni, paruos eſſe, Magiſtratus docuerunt. Nimirum Magiſtratus virum arguit, & vniuſcuiuſque, qui electus & euectus fuerit, indolem, induſtriam, prudentiam manifeſtat: adeò vt ſi quid in eo latuerit vitij vel virtutis, exploretur hac cote, velut Lydio lapide. Neq; enim cogitandum eſt, dignitates hominum vitia minuere, aut tollere: attollunt non raò, vbi propenſioni occaſio ſeruit: aut certè quæ non producunt, produnt ſcelera dignitates. & quæ priùs incognita atque emortua apud priuatum latebant, nunc in patulum altiùs ſublata, ſingulis ſaltibus & ſubſultibus notantur.

DISSERT. VI.

Fama.

PROXIMVM eſt, vt ſecundo omnium rumore vixerit Legatus, de quo vel ipſa Fama mentiri vereatur. Quamuis enim illa, etiã bonis interdum infeſta & iniqua,

Tam ficti prauique tenax, quàm nuntia veri;

veteri tamen dicto, non omnino de nihilo eſt, quod populari murmure circumfertur. Neque verò virtus tantùm, ſed virtutis opinio (à quâ maximè dependet auctoritas) requiritur in Legato. Iſque hîc bonus erit, quem ſciũt omnes, quàm bonus ſit fideique bonæ. Qui ſibi viuit,

ſolâ

solâ conscientiâ fructum virtutis capiat: qui Patriæ & Principi, ad omnes partes benè audiendi excitari debet. Etenim conditio omnium, vt cum Cicerone dicam, qui ad Rempub. accedunt, non veritate solùm, sed etiam famâ nititur. Proinde Spartani eorum qui ad publica munia adspirabant, proclamari volebant nomina; vt si quis næuus aut macula lateret, in conspectum veniret, iudicium de moribus & vitâ Petitoris populo ferente. Famę igitur calculum explorabit Princeps, vt Legatum eligat: dicant omnes probum esse quem eliget, vt omnia virtuti, nihil gratię dedisse videatur. Iul. Cæsar Pompeiam vxorem, quòd sinistro laboraret rumore incontinentiæ coniugalis, quasi cum Clodio familiariùs egisset, repudiauit. Post vbi citatus testimonium dicere iuberetur, negauit se quidquam mali de coniuge aut Clodio exploratum habere. Mox vbi repudiationis causam quærerent iudices; Oportet, inquit, vxorem Cæsaris, non solùm scelere vacare, sed & sceleris suspicione. Quasi interdum non magis vitia ipsa, quàm vitiorum sola opinio offendat. Cohærent inter se virtutes, vt in catenis ansæ: quarum quęlibet, licet suos terminos ab aliis distinctos habeat, ex connexione tamen catena efficitur; quæ mox dissoluitur, vnâ omnium disruptâ. Sic qui turpitudinem semel admisit, nequioris sępè animi fit reus: quia Bonum, inquiunt Philosophi, non nisi integrâ perfectione elucet constatque; Malum autem, vel ex minimo defectu.

Eiusmodi famam Legatus adferet, integram, bonam. Augebit verò, mediocrem potiùs conseruando, quàm subitò summam ambiendo.

Creuit occulto velut arbor æuo ——
Fama Metelli.

Quis torrentem perenni fluuio præclariorem iudicet ex eo, quòd illius repentinum impetum, quàm huius lenem fluxum homines magis admirentur atq; formident? Non profectò virtutis fama ante virtutẽ quærenda est: sed ipsa gloria virtuti comes aut pedissequa est. Quid? sæpè non minus periculum à magnâ famâ, quàm à malâ: nimiaque famæ fames, interdum ipsum gloriæ fructum exedit & absumit. Deinde Legatus merita & obsequia sua magis rebus ipsis atq; aliorum encomio Principi insinuet, quàm suâ commemoratione, aut exactione mercedis, debitoribus semper odiosâ. Quin potiùs industriæ suæ ac benignioris fortunæ laudem Principi suo tribuat. Sic extra inuidiam, non extra gloriam erit: imò hæc ipsa certiùs eluctabitur; vt solent calidiùs erumpere, quæ concludi aut constringi negant. Noui ego, Aulæ Ministros magnis beneficiis, in remunerationem meritorum, affectos fuisse ab iis ipsis Principibus, qui, nisi rogati atque importunitate pænè attriti, nil dare consueuerant; cùm tamen ij qui eiusmodi prẹmiis afficiebantur, nil vmquam postulassent. Vt verò Legatus quàm optimè audiat & mereatur; semper quæ præclariora sunt, animo proponat. Sic sublimium ac magnarum rerum meditatione detentus animus, quamuis id quod sibi proponit protinus nõ consequatur; assequendi tamen desiderio dum tenetur, multis molestiis careat necesse est. Dum enim in rei pulchræ consecutionem affectu rapitur; fit, vt quibus ignaui premuntur tædiis, ne sentiat quidem. Generosè Mamertinus: Non potest quidquam abiectum aut humile cogitare, qui scit de se semper aliquid loquendum & exspectandum.

DIS-

DISSERT. VII.

Sacramentum.

AD Legationis munus quamuis nemo cuehetur, nisi aptissimus; attamen in fidem & obsequium Principis sui iurabit Legatus. Sic geminus erit ad probitatem stimulus, & duplex vinculum. Nam honore auctus, & sacramento adstrictus, non muneri tantùm, sed & conscientiæ; non Principi tantùm, sed & Deo satisfaciet: quem vtrumque, si deliquerit, contempsisse videbitur. Eritque Principi occasio grauiùs in eum animaduertendi, si deliquerit, ac iurarit periuraturus. Ipsi quoque Legato promptior probabiliorque excusatio; si quid amici, affines, populares, famulíve gratiâ vel obsequio illicitè extorquere contenderint. Nullum, teste Cicerone, vinculum ad obstringendam fidem, iureiurando arctius, vel esse, vel haberi potest.

DISSERT. VIII.

Fides.

INTER eas verò dotes & conditiones quæ in Regio Oratore laudantur aut requiruntur, eminet Fides præstanda Principi; quâ sine, cetera Legationis ornamenta atq; instrumenta obsint potiùs, quàm prosint. Hæc fundus & velut gluten est actionum & negotioru omnium,

Quâ sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitumque in pectore numen.

Numen, vt sic dicam, quo pręcipuè sacramentum Legati refer-

refertur,& continetur. Vnde si vacillet hoc fulcrũ,munus ipsum, superbè licet atq; industriè instructum,subuertatur ac ruat,certè periclitetur necessum est. Quorsum Principi fiant promissa,si fluxa,& nisi firma ac sincera? Quorsum verba, ni vera? si rebus vidua? Fidij simulacrum & mysterium vide. Tres vnâ in imagine imagines erant (Sabinis idolum) viri, mulieris, pueri. Vir Honorem notabat; mulier, dexteris complicatis, Veritatem; puer Amorem, sed medius,& sub hoc nexu velut filius vtriusque. Politè & prudenter. Grandis enim honor est,quem Legatus sustinet: sed ille dum Veritati iungitur, Fidem repræsentat. Ex hoc deinde nexu Amor nascitur: amor Principis erga Legatum, amor Legati erga Principem, amor vtriusque erga Rempublicam. Inprimis itaque fide Legati opus est, aut Legatio suo fructu,si non nomine,destituatur: Veritate opus & candore,aut esse fides non potest. Comparationem si admittis, linguâ malis quàm fide Legatum carere: quippe minori vitio, aut nihil aut ineptè apud exteros dicturus est,quàm improbè aut peruersè acturus. Lacæna quædam cùm venum exponeretur, & interrogata ex more esset,Quid sciret? Fidà, inquit, esse. Mulier profectò,præcipuam Legati virtutem, velut oraculo aut icone exhibuit. Integritatis sic quidem pectus eruditissimum est: candor doctrinam omnem & facundiam reserat & claudit. Argutum Ciceronis dictum huc facit. Nam obijciente illi Metello: Plures testimonio peremisti, quàm patrocinio seruasti. Nempe,inquit,plus mihi fidei quàm eloquentiæ est. Legatus igitur si fidem negligat, rudis,infans, vilis erit, & honorem tandem cum infamiâ & infortunio commutabit. Sed ánne satis vapulat, quem Annales & Historiæ castigant? Constat in magnas coniectum

ctum curas Galliæ Regem, occultâ Antonij Pij Legati sui apud Pontificem præuaricatione ac perfidiâ. Agebatur de Ducatu Ferrariensi: quem Rex Alphonso Estensi cognato suo asserebat. Legatus contrà niti, & hoc subdolè agere, vt in ditionem Pontificis prouincia tam luculenta veniret. Publicum negotium videbatur, & priuatum erat; sibi, non Regi, Legatus studebat: quippe toparchiam Carpi, cuius dimidium dumtaxat sub Alphonso possidebat, totam sperabat è spolio, si prouinciâ Pontifex potiretur: at periclitabatur etiam de dimidio, si Estensis præualuisset; vti interdum contingit prædia & possessiones vicinorum, facultatibus potentioris, velut iure alluuionis, accrescere. Sic etiam missus à Pontifice Leodium Nuntius, vt sacris censuris discordias inter Episcopum plebemque natas componeret; cùm Vrbs & Ditio placuissent, inhiare ipse ausus est, vtque ambitionis consilia promoueret, auxit difficultates, quas placatum venerat. Pax inter Ludouicum XI. Galliæ Regem & Carolum Burgundiæ Ducem lętis conditionibus coaluerat; & quia infidâ fide Legatum Regni Cancellarius egit, nomen suum apud posteros labefactauit. Infidâ inquam: nam cùm alere & stabilire concordiam deberet, euertere conatus est. Carolum namque in pacta alioqui facilem, & pænè incautum, subdolè monuit, ne temerè Regi, ad fallendum nato, citra iusiurandum crederet; militem, nisi priùs receptis, quæ Rex promiserat, oppidis, non dimitteret. Auaritiam Legati huius plerique accusant: quia enim vtilius sibi bellum censuit, hostis pacis fuit; & ne rebus fortè tranquillis, Regiæ obnoxius censuræ fieret qui turbatis creuerat, & requireretur, tempestatem fouit. Legimus profectò, rebus Galliæ plurimum sæpè obfuisse & decessisse, quia ij qui

D sanctio-

ſanctioribus conſiliis intererant, aduerſariis clàm ſingula ſuggererent. è contra Venetorum Senatum, ſecretorum magis obſeruantem tenacemque extitiſſe: adeò quidem, vt dum triremium præfectus abſens capitis damnatus eſſet, (ob expeditionem quamdam in gratiam Turci omiſſam vel commiſſam) à nullo præmonitus fuerit, vt ſibi conſuleret; quamuis plures conſanguineos inter Senatores haberet, atque octo menſes intercciderent, priuſquam, licet ſæpiùs vocatus, reuerteretur. Sed ſcribit quidam, ſententiam executioni fuiſſe mandatam, non adeò quia conſtaret de perfidiâ aut delicto, quàm vt dignitatem hanc acciperet alter; & ſimul Fiſcus, centena aliquot aureorum millia, quibus Reſpublica, ſi non egeret, tamen frueretur. Graui autem perfidiæ ſtigmate Metrodorus inuſtus fuit. Quia enim ſuis diffidebat viribus Mithridates, iungere alienas ſtuduit, & Legatum hunc ex familiaribus ſuis, ad Armeniæ Regem Tigranem mittit, belli fœdus ac ſocia arma petiturum. Abit ille, ſed illibens: Legationem exponit, neque vrget. Tigrani quoque periculoſum videbatur, tam potentes hoſtes, Martiſque populum Marte laceſſere: tutiuſque putauit his amicis, quàm inimicis vti. Itaque ſententiam ipſius Metrodori explorans; Conſilia, inquit, Regis tui video, nunc tua requiro. Suades hoc fœdus, an diſſuades? Reſpondit ille; Publicè quidem, atque vt Legatus, ſuadeo: priuatim verò, vt Metrodorus, diſſuadeo. Perfidè ac peruersè: licet hoc bellum patriæ ac genti ſuæ graue, periculoſum, exitioſum fore præuideret. Nec enim ad Tigranem conſiliarius, ſed Legatus iuerat, qui iam aduerſus Regem ſuum Legatione fungi videbatur. Olim grauiſſimam incurrit pœnam Antiphon Athenienſis, quia perfido conſilio res Lacedæmoniorum, ad

quos

quos Orator missus erat, iuuit. Domus eius solo æquata est, gens familiáque partim supplicio tradita, partim perpetuâ infamiâ notata. O quantò igitur meliùs, fidem, vt decet, colere, dare exemplum, quod ad publicum decus, non ad priuatum lucrum excitet! Fabricius Legatus apud Pyrrhum, neque blanditias Regis, neque irritamenta moratus est aut æstimauit: munera quoque honoris causâ oblata respuit, & reliquit testimonia animi despectoris rerum, quibus imbecilli potissimùm subruuntur. Attamen cùm Nicias, Pyrrhi siue familiaris siue medicus, perfidam operam Fabricio obtulisset, & immedicabile iuxtà ac ineuitabile toxicum in exitium caputque Regis spopondisset; Fabricio auctore, per Senatum proditor vinctus missus est ipsi Pyrrho: qui admirans hinc hostis æquitatem, isthinc iniquitatem domestici insidiatoris, illinc Fabriciani animi magnitudinem, exclamasse fertur: Hic est Fabricius ille, qui difficiliùs ab honesto, quàm sol à cursu dimoueatur! Litteræ autem Pyrrho missæ sunt, hoc ferè tenore: (quamuis exempli forte pulchritudine hîc varient Historici:) Ad nos sponte venit, quem modò remittimus reluctantem, Nicias tuus, postulans præmium tunc demum persolui, vbi te interfecisset. Sed nos scelestę petitioni tantum abest annuerimus, vt eccum obsistentes, submittamus hominem cognitioni ac censuræ eius quem potissimùm offendit. Te namque saluum atq; superstitem volumus, vt existat quocum potétioribus animis armisq; contendamus. Animaduertent hîc Legati, quàm aliquando intutum sit fidere etiam iis, quos enutriunt aut secum ducunt, qui fortè, vel minùs vel nimiùm benignè habiti, vel parum sani, suos heros cum Plauto conqueri cogunt:

Quot seruos, totidem habemus hostes.—

Comes Campobachius à ſuis proſcriptus & omnibus bonis exutus, dein à Carolo Audace captus fuit: & hic cataphractis ſuis mox eum præfecit, & quadraginta aureorum millia eidem numerauit, vt nouum equitatum per Italiam cogeret. Abit ille, & Simonem Papienſem, Regis Ludouici medicum conueniens, pollicetur ſe, ſimul atque futurus eſſet ad exercitum, vel interfecturum eſſe Carolum, vel captiuum adducturum Regi, dummodò viginti aureorum millia dono acciperet, & ditionem quamdam in Galliis, patrato facinore. In eamdem prorſus ſententiam loquebatur Regis apud Pedemontanos Legato. Rex autem perfidiam nefarij proditoris deteſtatus, fortè etiam ſuſpectam habens (ſolent nimirum animi ingenioſi, & qui ambitionis inquietudini ſubiacent, ſuſpicionum ictibus metuſque procellis ilicò pulſari & fluctuare) per Contæum Legatum prolixè & candidè Carolo omnia aperit. Carolus autem aliorſum id trahens, iudicabat, quòd ſi reverà iſtud ageretur, Regem non ſibi denũtiaturum. Ideoque quaſi fortitudinem ſui præfecti magis æſtimaret, vel ingratitudinem beneficiorum cumulo obruere atq; corrigere moliretur; plus ei, quàm aliàs vmquam, auctoritatis tribuit. Aſt ille excidium capiti & fortunis benefici patroni ſtruere non deſinebat, donec is apud Heluetios infeliciter pugnans trucidaretur. Quis ſtomachum in eiuſmodi perfidum non euomat, nec patiatur hunc vngue & dente in exemplum diſcerpi? Auguſtus Conſtantius, Chriſtianorum, qui ei ab obſequiis erant, fidem conſtantiamque exploraturus, finxit hos qui Chriſtianorum nomine & cultu abiurato patriam ſuperſtitionem amplecterentur, remanſuros apud ſe loco & honore priſtino: eos verò qui recuſarent, admonitos voluit, vt regno excederent.

Quâ

Quâ denuntiatione dum multi nutarent, multi etiam mutarent(Pſeudochriſtianis nimirum impiè idolis ſacrificantibus,dum conſtantiores regionem libentiùs quàm Religionem deſererent) Conſtantius obuerſo mandato, hos apud ſe detinuit,gratiaque & dignitate auxit: arundines autem ambitionis aurâ leuiter agitatas,protinus exeſſe iuſſit, aſſerens nil magnæ rei tutò credi iis, qui ſic infidi, Deo perfidi exiſterent. Ecquæ porrò fides his tribui poterat,qui in ipsâ Fide fidem non ſeruabant? Principi imponere non verebitur,quiſquis ea quæ Dei ſunt, ſpernere auſus fuerit. Profectò quicumque duabus ſic ſellis vehi cupiunt, ſi quando per ſudorem aut ſanguinem res periculis eximendæ erunt aut ſtabiliendæ periculis; humi repere, moleſtiam omnem declinare malent, quàm ad ardua dexteram extendere.

Certè, quia etiam blandientium fides adeò lubrica & obſcura creditur; ſummi aliquando coacti aut commoti ſunt Principes,(& illi quidem acerrimi iudicij ingenijque) neglecto altiori ordine, infimæ conditionis ac ſcientiæ homines negotiis intimis & maximis adhibere, atque etiam Legationibus præficere: eos, inquam, non quos ob ingenium ſcientiamque mundus admiraretur, ſed quorum modeſtiam, affectum & integritatem exploratam haberent. Fides quidem Legati anterioribus experimentis Principi perſpecta eſſe debet, non in Legatione primùm diſcenda. Imò minora & leuiora primùm committere & mandare ſolent Principes, vt quid de maioribus ac demum maximis ſperandum aut ſtatuendum ſit, exploratò conſtet.

Igitur ſeriò, ſincerè, ſedulò exequatur quæcumque mandata fuerint; à mente & voluntate Principis neuti-

quam diſcedat,qui vt fidus perſiſteret, mandata ſuſcepit. Obedientiam, non ſacrificium volo, dixit Deus. Obſequium exigunt Principes,non arbitrium.

Sed quid ſi illicita iudicarit hæc mandata, minúſve vtilia; an ſuo igitur arbitrio vti Legatus poterit, iubentis decretum prꝗterire, & quaſi inſcitiæ vel impietatis redarguere? Alij dicunt,ſatis eſſe, Principem velle: id non examinandum, ſed agendum eſſe. Alij inquirunt porrò & ſcrutantur, an rectè velit: alioqui malè de ſe, peſſimè de Principe ſuo mereri Legatum,cui,obſequendo, malorum criminum infamiam culpamque affricat. Lubrica quæſtio, & quæ ſuſpenſos æui calculos teneat. Qui omnia Principi deferunt, non magnoperè honeſtum an inhoneſtum ſit negotium, iuſtum an iniuſtum, pium an impium, expendant: qui omnia Virtuti, Principem audacter quoque negligant. Suaſerim ego, videant Principes, vt quæ mandent licita ſint: credant verò Legati,licita eſſe quæ mandata fuerint. Quæ ambigua, vel minoris etiam culpæ iuſſa ſunt, ſi vbique remoram fidei vel ſubuerſionem inijciant,inutilem Principi Legatum reddant. Fortè magis interdum peccat, qui morem non gerit, vt damnum vitet,quàm qui gerit,& inſtrumentum noxę eſt. Sed nequid ego tamen hîc ſtatuam, qui nihil tam definio, quàm delibero: Iudices ſunto, qui diſtinguere ſacrâ aut politicâ auctoritate ſolent, quãti publica ſalus ſit,& quàm non malè nauiget,qui vt ſuperet tempeſtatem, ſinuat vela, & obliquo in portum curſu tendit. Ante omnia Religio eſt: ſed cùm de Rege & Regno agitur,fortè ad tempus ne Religionis quidem ritus ſinguli impleri poſſunt; vbi contingat Religionem ipſam periclitari aut perire vnà cum regione. Vir numeris omnibus abſolutus Legatus

ſit;

ſit; ſed cùm non de opinionibus, ſed de oppidis certamen eſt, cùm de bello aut pace agitur, Honeſtatis rigorem, Veritatis, Pietatis vbique & facilè adimplebit? à lineâ & orbitâ, vt ſic dicam, interdum diſcedit, qui tamen viæ inſiſtit. Errat qui à viâ abit: ſed non vnâ in Latium peruenire eſt. Itinerantibus quando obices, lamæ aut foſſæ obſtant, quis non circuitum, compendium dixerit? Quis non momentanea & particularia diſpendia lucro annumeret, perpetua ſi inde promanet ac ſtabiliatur ſalus omnium? Nos ſtulti rerum æſtimatores improuidâ nimis cogitatione implicamur, aut extrauagamur, etiam ridiculi vbi ſeueri: prorſus tamquam à nobis Princeps, non à Principe ipſi pendeamus, rerum negotiorumq́ue iudices magis ſumus, quàm miniſtri. Sed ſolent ſic quidem homines aliqui, cùm omnia plana eſſe volunt, facillimè labi; cùm omnia adipiſci contendunt, iacturam incurrere. Falli autem Legatus poteſt, quando plus conſcientiæ ſuæ, quàm ſcientiæ Principis tribuit. Principi autem conſtare poteſt (ſic certè præſumendum) ſuo Regno & populo, ac pariter Diuino cultui profutura fore quæcumq; aggredienda aut perpetranda mandauit. Sciat itaque Legatus, cor Regum, Dei nutu moueri ac dirigi, illius Optimi, Sapientiſſimi, Æquiſſimi, cuius quoque rationes, deliberationes, decreta maximè obſcura ſunt, incomprehenſibilia iudiciis, abſcondita ab oculis noſtris. Naturam conſidera: cauſis ſecundis vt inſtrumentis & adminiſtris vtitur: quæ ſi debitâ proportione concurrant & cooperentur, perfectos pulchroſq́ue producit effectus; ſin aliter reluctentur aut tranſmiſceantur, turpis atque horribilis figuræ monſtra. An verò monſtroſi fuerint Legatorum actus & exitus, qui ad Principum ſuorum mandata nutare, eademq́ue violare-

re-

re aggressi sunt, dixerint Historiæ, quæ scatent exemplis. Meminerit autem Legatus dicti illius antiqui, salubris, quod bonis ciuibus subditisque crebrò inculcatum est: Qui obsequij munus Principi suo probare volet, duo sibi ante omnia proponet: Vnum, vt statuat, quæ in illum contulerit, in patriam atque in commune bonum sese conferre: Alterum, viuendum sibi esse ad illius imperium, velut ad præscriptum legis ac voluntatis diuinæ. Cogitet vtrumque qui Legati munus sustinet: sic à fide non recedet. Principis igitur erit statuere ac iubere; Legati, iussa excipere & exequi; licet non tam recta videantur, quàm probè directa. Et fidem Legati magnâ sententiâ probat, simul & inculcat prouerbium sacrum: *Legatus fidelis, sanitas.*

DISSERT. IX.

Excusatio; Coactio.

VT hæc sunt, Legatum agere pulchrum plerisque, nonnullis tamen graue fortassis videatur. Erit qui de suo nolet impendere, erit qui ne quidem poterit; ille auaritiæ, hic inopiæ causâ. Erit qui laborem subterfugiet, si longum aut intricatum sit iter; imò qui periculum, si negotiatio, aut turpis, aut iniqua, quæ Legatione continetur. Erit etiam qui graue dicet patrijs penatibus abesse, inter alienos, & fortassis insidiatores versari, rebus incertis præfici, vitam exilio similem degere. Alius valetudinem opponet, alius senium, alius aliud. Imperatores quoque Valerianus & Gallienus rescripserunt; Patrem trium incolumium liberorum Legationibus publicis liberari. Ideoque Marciani responso, cogi potest Legatus, qui legiti-

legitimam excuſationem non habet, ſuamque Reip. operam maleuolè conatur ſubtrahere. Quo iure & more Veneti quoque hodie vtuntur: nec abſimile olim Platonis dogma fuit. Philippi II. Regis Catholici ſententia extat; Peiores non eſſe Conſiliarios, qui ad conſilium inuiti veniunt. An huc fecit? Etenim ſi ad Legationis functionem cogantur aliqui, quia idonei; magis fortaſſe proderunt, quia coacti, ne peiores inueniantur, quàm habiti ſint. Alioqui ſi oblatos Magiſtratus ac publica munia recuſare impunè liceat, ob onus, quod honorem, vt vmbra ſolem, comitatur; graui ſæpè incommodo & diſcrimini Reſpublica obnoxia iaceat. Eaque ratione Summi Pontifices, etiam excommunicationis fulmine, Legationes ſuas interdum iniunxerunt, ne fortè, profanis ſacra miſceri, eáve exercitia languere, aut omninò eliminari contingat, quæ meliorem noſtri partem inprimis iuuant, curantque. Cum viro hîc candido, Heroico, prudente agitur. Si quis itaque imparem ſe muneri grauiſſimo nouerit; iuſſus ſuſcipere, recuſet aut declinet: ſi nihilominùs vrgeatur, iudicio ſe permittat Principis, moremque gerat. Etenim ſi ſuccedent mandata, felix erit: ſi non ſuccedent; minùs obnoxius, obſecutus eſt. Aſt hoc tempore, vix Diogenis lucernâ inuenies recuſantem. Et tamen eius operâ vti nolim, qui cogi debet. Etenim, quia inuitus, etiam frigidè ac remiſsè facturus eſt quæ faciet: timendus quoque, ſi ardua & periculoſa negotia ſunt. Fieri enim poteſt, vt qui inuitus, infidus fiat; aut certè negotij finem magis ſpectet, quàm fructum. Quidquid ſit, non ſat feliciter ſuccedere quod à nolente extorquetur, Plautinum adagium indicat; Stultitia eſt, venatum ducere inuitos canes. Quæ igitur legitima excuſatio fuerit? Si quæ odio

E vel

vel offensâ externi Principis aduersus Legatum, dein quæ pietate & iustitiâ nitetur. Odiosus enim Legatus non magis profecerit, quàm qui immersus vndis, aduerso flumine natat. Qui autem contra pietatem aut iustitiam mandata suscipit, nec tamen exequitur; bifariam scelestus ac improbus est: in Deum, quòd contra conscientiæ dictamen sese negotiis interponat; in Dominum, quòd mandati semel suscepti fidem fallat. Et verò si quid communi bono aut honestati aduersari Legatus animaduerterit, Principi suo suggerere debet; & si nolit ad amussim mandata exequi, non amplecti pulchrius arbitretur.

Non cogat igitur Princeps, non recuset Legatus. Intelligat ille, se onus imponere; hic, se honorem adipisci. Princeps bonus legitimam excusationem facilè admittet: sed vir bonus hanc operam Regi Principiq; suo debet, vt nec periculis, nec sumptu, nec molestiâ deterritus, præmia atque dignitatem æstimet; quantum ferre vitæ conditio potest, famæ & dulcissimæ patriæ persoluat.

DISSERTATIO X.

Legatus indigena sit.

SED multa hîc insuper expendenda sunt. Ac primùm; vt indigena sit Legatus, & homo patrij germinis, qui spes suas omnes intra terminos Reipub. claudat, & commodo eiusdem. Nam peregrini, præterquàm quòd indigenis inuisi & suspecti sunt, fidem videntur mercedi magis expositam & obnoxiam habere. Et, vt fidi; timendi tamen, ne maioribus aut donis aut promissis peruertantur. Qui aliena administrat, aut negligentior, aut improbior

bior est, sæpiusque Plautinum illud in negotiis & mandatis occinit, aut meditatur: Mihi istic nec seritur, nec metitur. Nequaquam sanè sperandum est, externos eadem pietate Rempub. administraturos, quâ incolæ, qui in sinu patriæ educati, fidei tesseram à parentibus maioribusque acceperunt; & in ciues affectum, vnà olim cum lacte atq; idiomate materno haustum, adhuc alunt. Quid etiam? patriæ periti sunt, & momenta rerum intelligunt: quæ alienigenis videantur aliena. Non tamen peregrinæ virtuti hospite honore prorsus interdixero. Etiam qui adoptantur, filij sunt: fiunt ciues, quos alibi nasci sors voluit. Occupari possunt, licet non emineant; ornari possunt, licet publica non attingant: sint Principi in aulicis aut priuatis rebus, si vtiles sunt, aut se dignos familiari munere præstant. Socratis expendo dictum, & huc transfero: Optimum frumentum non semper esse, quod in charissimo pulcherrimoque agro nascitur; sed quod commodissimè nutrit: Optimum esse ciuem, qui viuit optimè, & qui se, viuendo, ciuem facit.

DISSERT. XI.

Genere nobilis.

PATRIAM, sanguinis ratio sequitur, & familiæ ornamentum. Itaque Legatum illustri prosapiâ natum esse præcipiam, non nummariâ dumtaxat nobilitate vestitum. Vilescit hæc dignitas, nisi genus inueniat: & apud bene-natos inuidiam gignit, tamquam posthabitos; odium apud Primates patriæ, qui extolli homines nouos non ferunt. Externi quoq; Principes se despici existi-

mant, quòd hesternum fortè agasonem aut inglorium caprimulgum Celsitudini suæ socium aut comitem sint habituri. Et quàm turpe, si similis farinæ homo, in congressibus admissionibusque præcederet Marchionem vel primæ nobilitatis Magnatem, à minore forsan Principe missum? attamen quantò turpius, si non præcederet? Dum quidam super re graui cubicularium suum misisset in Legationem; quæsiuit primùm qui admiserat, Anne Agens, ánne Legatus aduenisset? dehinc consuluit Concilium Sanctius, Quis Legationi isti par remitti posset? responsum; Adiutor Cameræ.

Tum & machinationes atque imposturas ab ignobilibus timere Principes solent. Sed fauent bene-nato; quasi sincera omnia & præclara ab eodem exspectanda sint, quem nec auitæ gloriæ auctoritas, neque affinium splendor in obscuro latêre patitur. Phœnix (sic Homerus, princeps poëtarum, & Principum poëta) suadebat Achilli, vt Regis Agamemnonis petitioni protinus annueret, sideretque, quia Vlysses & Diomedes, è prima nobilitate Græcorum, Legati aduenissent. Vilescere & ipsi, & viles videntur, qui viles tantùm adhibent. Vilescit pariter negotium, quod viro imi subsellij committitur: qui si abiectè & pro genere se gesserit, & munus suum & maiestatem commaculat Principis; si generosè ac splendidè, conditionis suæ immemor, ludibrio se exponit. Et quomodo ridiculus non facilè rideatur? Huc fortè scripsit Cicero: Multa quę rectè committi seruis fidelibus possunt, tamen sermonis & vituperationis causâ, committenda non sunt. Cùm à Ludouico XI. Rege Galliarum Oliuerius Dandus, aliquādo tonsor seu chirurgus, ad Mariam Principem Belgarum Legatus aduenisset, nō insulsè ipsa quęsiuit; Quid

ſibi opus medico, cùm optimè valeret? Res ſatis infirmæ videri debent, ait, ſi medici manu curandæ. Et licet ille iam non ampliùs tonſoris, ſed Comitis Melunenſis titulo, ijſque decoratus eſſet inſignijs, quæ inſignem quampiam laudem gratiamque apud Regem deſignarent; deſpectui tamen habebatur, tum ob adſcititium quemdam faſtum, tum quia vnius viri virtus aut vita turpem progeniei maculam eluere non poteſt, nec præſens ſors genus mutare; dum Nobilis non fit, ſed naſcitur. Quòd ſi tamen Princeps qui aditur, ſuo quodam genio, conſilio, aut errore, in homines nouos pronus ſit, eorumque omnia miniſterio agat, ſtatuens (vt Theodoſius, Arcadius, & Honorius Cæſares in Leges retulerunt) ſacrilegij inſtar eſſe, exiſtimare indignum, quem Princeps dignum dixerit, qui poteſt quos vult Nobilitare; tum quoq; mitti, ſi excellat, Nouus poterit, gratior ſic quidem æqualibus ſuis futurus. Ceterùm Nobilitas præferenda eſt, quæ à ſemine & ſtirpe virtutis naturam trahit; & ſponte ad generoſum illud honeſtum exurgit, propellitque ad imitandum ea merita, quæ proſapiæ initium dedere, & honoris incrementum.

Fortes creantur fortibus & bonis:
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Comparationem ſi inſtituas; tantum plerumque nouitati anteſtat nobilitas, quantum lux vmbræ, res imagini. Fieri etiam ſolet, vt ſe fortunamque ſuam non cognoſcant, ne capiant quidem, qui ſic ſubitò euecti abripiuntur, amplexuri vanitatem, non virtutem. Subinde nihil magni meditantur, licet magni ſint: ſed in ſuâ celſitudine, velut ſteriles cupreſſi, præter ſpeciem nihil habent. Subinde tam-

quam exleges, modeſtiæ ac pudori velut infenſi infeſtique, ſtupidâ arrogantiâ, turpi otio, petulanti luxu, & laſciuâ licentiâ ætatem agunt. Ibunt igitur Legati, quos non ſolùm imago ac lux alienæ, ſed magis deſiderium ſplendorque propriæ virtutis, quos ingenij promptitudo, magnitudo animi, & obſequendi dexteritas commendabit. Et plebeiorum pulcherrimæ interdum dotes ſunt; occupandæ quoque, vt foueri videantur. Vnde ſi cuius è grege probitas, fides, induſtria explorata ſit, eius vtilis opera alibi exerceatur. Peccant ſanè, qui viliores omnes negligendos paſſim aut arcendos aſſerunt; Deorum verò filios in Regiam Solis ſolos admittendos. Opportuna fuit fabula, quæ docuit, membra humani corporis non rectè officio ſuo fungi ſine adminiculo ventris, quamuis ille ſordidior habeatur.

Sunt etiam, qui ſpurios & furtiuo conceptos ſemine, ab Legatione excludant: quaſi notum ſit, Nothos peculiari indole eſſe præditos, ſupra vel infra reliquum vulgus.

DISSERT. XII.

Specie præſtans, ac firmus corpore.

DEINDE Legatum quiſquis ſuum quàm commendatiſſimum exteris eſſe volet, curabit ſedulò, vt huic generis claritati atque præſtantiæ, etiam corporis decora ſpecies reſpondeat: nec monſtrum mittatur in opprobrium patriæ ac gentis. Sic naturâ comparatum eſt, vt exteros plerique haud illibenter rideant, rodántque: cui malo inprimis obuiam eundum reor. Imò verò cùm mittentis Maieſtas per Legatum repræſentetur, omnis omni-

no

no derisionis atque contemptus ansa præscindenda est. Quin sæpè despectum sui interpretantur Principes, si Thersites, si Mopsos, aut id genus informes homines, ad se missos conspexerint. Narrat in Decretalibus Ioannes Andreæ, quòd cùm Iacobus Castellio I.C^{tus} ad Bonifacium Pontificem à Bononiensibus missus super rebus grauissimis verba faceret; Pontificem (quòd homuncio perpusillo esset corpore, ac fortè vt Zachæus ille Euangelicus) iussisse, vt sese erigeret; cùm poplitem non flexisset. Quo factum, vt tacitè riderent, deriderent eum omnes. Ipse autem sibi excidens, turbatusque ilicò à capite ad calcem, ne hiscere quidem, nedum ea quæ conceperat proferre potuit. Eadem nota (vt est apud Herodotum) sed maior audacia Gelliæ Agrigentini fuit: qui cùm in facie vix hominem gereret, ad Centuripinos Legatus iuit. Cùm in publicum verba facturus processisset, petulanti risu exceptus est: audire monstrum concio recusauit. Quia vultu non potuit Gellias, ingenio vsus est, formamque vindicauit: &, Ne miremini, inquit, Centuripini: vt vrbes sunt, ita ciues mei Legatos mittunt; pulchros ad pulchras, deformes ad deformes. Libera vox, sed non vbique tempestiua, reprehendi turpitudinem, atque etiam in ludibrium trahi confessa est. Dum cæcus ad Aulam quamdam aduenisset Legatus, ceterùm eloquio & genere conspicuus; petitum fuit, ánne etiam oculatos reliquisset in patriâ. Certè qui ab ortu luminibus orbi sunt, plurimis prætereà imperfectionibus plerumque prępediti aut obnoxij existunt: qui etiam si quid in vestibus aut gestibus dedeceat, non corrigere, ac ne aduertere quidem sufficiunt. Et cùm Deus aut Natura nihil frustrà operentur; indubitabilem se, ex charactere frontis totiusque corporis lineamentis

mentis & motu, de cuiusque industriâ & virtute, coniecturam facere profitebatur Zopyrus physiognomon. Sic ille apud Maronem:

Non equidem speraui ex isto corpore posse
Tale malum nasci; formâ vel sidere fallor.

Certè quoties decora species obtutui sese offert; simul & virtutis aliqua imago, latens quidem, aliqua tamen, sese insinuat. Quasi interioris virtutis energiâ, exterior quoque cortex ac superficies, velut indice aut luce, illustretur: quemadmodum & ipsa animi dona conspectiora venustas efficit: &

Gratior est pulchro veniens de corpore virtus.

Regium Alphonsi, in suis Legibus, quas Partitas vocant, monitum, seu decretum fuit; vt formosas vxores sibi Reges Castellæ iungerent, liberos inde formosos suscepturi: quod regno & regimini inprimis conueniat. Apud Aulicos, vt non sublimia aut subtilia semper audiuntur argumenta, animaduerti plurimos, qui conspecto formoso quodam Legato, primùm quidem sibi eiusmodi formam optarent; mox vno ore percunctarentur omnes: Numquid dolendum esset, cum ex suâ gente non esse? Adeò vt benè secum actum crederent, quòd vel vidissent. Legimus, ab Artaxerxe Persarum Rege missos ad Alexandrum Romanum quadringentos Legatos, omnes corporis specie decentique proceritate præeminentes, vestium cultu splendidos: vt dubitarent quamplurimi, plúsne ornamenti corpus vesti, an vestis corpori conferret: sic mutuò velut lenocinio vestis & forma, decus addebãt. Aristoteles interrogatus, cur quę culta & pulchra sunt, in amorem sui quemuis pellicerent; respondit, cęci esse eam quęstionem. Archidamus Rex à Lacedæmoniis risu & reprehensione,

ac

ac tantùm non Regno mulctatus est, quòd minoris staturæ vxorem delegisset; scilicet quæ Regulos procreatura esset, non Reges. Sanè persuasum non solùm plebeis, sed etiam prudentibus est, in elegantis corporis domicilio habitare simul animum elegantem. At contrà sub deformi vultu, occultari aliquem Thersiten. Summus enim ille Architectus excellentibus animis hospitia quodammodò præclariora solet constituere: haud secùs ac comitiales metatores videmus insigniora vrbis loca tectaque commodiora Principibus Magnatibusque, humiliora ministris designare. Hinc populi aliqui tantum corporis flori concessere, vt reliquis animi dotibus postpositis, Regem, velut Numinis digito, & Naturæ dote designatum, delegerint, cui specie eminenti ceteris prænasci contigisset. Sic neque alios maximorum capaces Magistratuum ac summorum operum credebant, quàm qui formam Imperio dignam præ se ferrent. Forma hæc non tam venustas est muliebris, quàm dignitas quæ in obtutu gestibusque consistit; &, quemadmodum Maximus ait, occulto & potenti introitu hominum animis illabitur, & Maiestas nuncupatur. Consistit autem in decorâ magnitudine, in membrorum proportione, in lineamentis aptis, in colore, in succo. Deformat hanc speciei dignitatem quidquid nimis exquisitum est, de pixide aut speculo comptum, & infra virum. Critias Atheniensis, vnus è triginta, dixisse fertur: Pulcherrimâ specie inter mares feminam esse; inter feminas, marem. Nos Legatum marem esse volumus, sed masculâ virtute, & qui inter mares emineat: qui maiestate quadam pulcher sit, & venerabili virtutem formâ repræsentet. Talis quidem Marius erat, ille proscriptus, percussorem suum pleno gloriæ aspectu velut transfigens, &

exanimans, certè perstringens & arcens. Talis Octauianus Cæsar, qui sicarium, à quo in Alpibus præcipitandus erat, fulminante ac cælesti oculorum vigore in diffidentiam perculit, & fugauit. Adeò, tamquam cum virtute ipsâ certamen haberet hæc naturæ siue dignitas, siue maiestas, etiam ab iis honoris obsequijq́ue tributa exprimit, qui aduersus virtutem conspirasse videntur. Et tantum momenti in pulchritudine ponit Cominæus, vt suadeat, ne facilis aut frequens copia fiat, quamuis amicorum Legatis, iísve de quibus nil malè metuendi aut suspicandi causam habemus, conueniendi vel diu alloqendi Principem ad quem missi sunt, nisi is sit, non modò prudens, sed insuper honestâ ac liberali specie, & eleganter vestitus. Si id Principi consultum; quid Legatis? Prætereà, vt nihil non pulchrum in Legato & cum Legato conspiciatur; hoc agendum quoque, vt comites & asseclæ pari laude conspicui sint, decoremq́ue non suum modò, sed gentis suæ commendent.

Neque minùs profectò valetudo, quàm forma spectanda est. Vnde è seuerâ Stoicorum sectâ Catonem accepimus, ituros in Bithyniam Legatos non sine ioco ac scommate dimisisse. Cùm enim vnus cicatricosi capitis vertigine, alter podagrâ, tertius vecordiâ laboraret; pronuntiauit, populi Romani Legationem neq; caput, neque pedes, neq; cor habituram. Domi igitur maneant valetudinarij, gibbosi, distorti, curui, cæci, coclites, lippi, lusci, surdi, claudi, manci, mutili, bardi, balbi, vlcerosi, ventricosi, aut si qui aliis vitiis insignes: qui, velut dimidiati homines, iniuriæ ac ludibrio nati despiciuntur. Nam in eiusmodi obuium est, *Cauete à signatis:* qui quidem offerre hostias Deo, lege veteri prohibebantur. Et Vulcanum claudum,

non

non ſolùm poëtarum commentis atque cachinnis vapulare & explodi conſtat, ſed inter cælites ipſos fabulam eſſe. De podagrâ verò an ſeorſim dicam? Magnatum ille morbus eſt, & morborum illa regina; quàm grauis, tam familiaris: certè iniucunda & moleſta comes. Huic ſi quis obnoxius, Legati perſonam non rectè ſuſtinebit. Nam etſi doloris induciæ ſunt; tamen impediri negotia poſſunt, cùm maximè tractanda ſunt: vt ſic quidem, vel otioſum, vel inutile munus reddatur. Breuiter: quemadmodum cretatis pedibus podagricus vix vtitur, magis impeditur; ita podagricam Legationem ipſam reddit. Deinde Legatus, vt firmus ſit corpore, deuitet nouam illam lepram, ſeu luem Indicam, aut ficos, non vt edat, ſed à quibus edatur: queîs ei ſemper viuum cadauer circumferendum foret, totieſque contingeret mori, priuſquam liceret. Et quomodo incommodis laboribuſque ferendis pares ſint, qui ne ſibi ipſis ſint ferendo? Adde, quòd corpus malè affectum, etiam animum affligit, humi affigit. Hinc plerumque qui languent corpore, hebent pariter animo. Certè in eiuſmodi Legatum tempora incidere contingat, vt ne ſuffecerit quidem ei corpus eſſe vegetum, & quod pharmacis, atque etiam deliciis & voluptatibus poſſit abſtinere, ſed prꝑtereà patiens laborum, vigiliꝑ, inediꝑ, algoris & ꝑſtus ſit neceſſe.

Humanorum quidem defectuum alij manifeſti, alij occulti ſunt: & hi tamen manifeſto interdum Legationi impedimento: vt, ſi quis ſit hernioſus, & corporis aliquâ rupturâ. Qui conſpicui ſunt defectus, poſſeſſores ſuos minùs verendos, minúſque acceptos conſtituunt, & prætereà velut prohibent à præſentiâ hominum: vt ſi qui lippitudine, graueolentiâ, aut lue quapiam omnibus tædio atque contagio oberrant. Legatorum autem eſt, adſtan-

tes & congerrones suos amœnitate aliquâ potiùs allicere & cupientes detinere, quàm arcere vel fugare.

Attamen sub illiberali interdum fronte, formosissimæ mentis excellentia residet. Itaque tunc formosus minùs pulchro præferetur, cùm virtus vtrimque pænè par. Alioqui ij qui Legatum, quantumuis speciosum, virtute aut eius desiderio destitutum emiserint, vereantur experiri quod olim Lacedæmonij; qui postquam claudum à sceptro prohibuissent, tandem didicerunt, melius esse, Regem quàm Regnum claudicare.

DISSERT. XIII.

Iuueni sne, an Senex?

DVBIVM quoque controuersumque esse solet; Senémne, an iuuenem Legatum esse expediat? Sed, si rectè calculum ponimus, prudens senectus, inconsultæ, lubricæ atque indomitæ iuuentæ præferenda est. Etenim prudentiæ mater & adiutrix est experientia, quam senes, multorum obseruato curriculo temporum, negotiorum, exemplorum, comprobatam magis habere possunt: quippe quam dies dat; qui vt posterior, prioris fit discipulus, &

——seris venit vsus ab annis.

Dicebat Plato, mentis oculos magis vigere, & acutiùs videre, cùm illi corporis deflorescunt. Vnde & prudens consilium, per eminentiam, senile dicitur: iuuenile verò, etiam in stultitiæ ac temeritatis prouerbium abiit. Prætereà etiam indoctos senes, prudẽtes tamen esse cernimus. Nam quia in multis versati, versuti sunt, & tertio velut oculo instructi. Romani quoque senatum à senio appellari

volue-

voluerunt: rati Rempub. non nisi maturiori ætati committendam. Accedit morum tranquillitas, grauitas, eiusque assecla auctoritas, quæ venerandâ canicie adiuta, Legationis munus mirum in modum iuuant & illustrant. Cùm aliquando de Religionis imperio cum Orthodoxis Arriani pugnarent, Legatos mitti ad Imperatorem placuit. Missi sunt, sed ab Orthodoxis homines adolescentes, parum docti, parum cauti: ab Arrianis autem senes, callidi & ingenio valentes; qui narrantur vel ideò superiores extitisse. Et quid mirum? non possunt, nisi magnâ maturitate negotia magna tractari; illa autem in senibus est. Iuuenes rerum insolitarum & nouitatum facilè sunt creduli atque appetentes: nondum prudentes, nondum enim sat sæpè decepti. Volunt igitur nonnulli iis iuuenes muneribus solùm applicari ac præfici, quæ vbi laudabiliter administrata fuerint, plus gloriæ habeant, quàm incommodi, si fortassis sinistrè.

Absit tamen à delectu nostro senior ille, si segnior, si repuerascens, memoriâ debilitatâ, mente & consilio hallucinans, acie hebescens, valetudine vacillante torpens. Et certè, mentis nostræ velut vestis ac organum quoddam, corpus est; quo quidem perperam affecto, vel nil, vel incommodè animus agit: quemadmodum artifex frustra valet scientiâ, deficientibus instrumentis, aut vitiatis. Illud etiam addidero; Non tam in annorum numero, quàm in animi rectitudine, consistere sapientiam; neque tam mento, quàm mente æstimari.

Sapientiæ, ætas condimentum est, sapiens ætati cibus.

Errat profectò, qui virtutis cursum, quàm ætatis tardiorem existimat. Quare non tam rigore canitiei, quàm canâ morum compositione, rerumque intelligentiâ, Legati

personam censemus. Sæpiùs vt virum in puero, ita puerum inuenias in viro. Multis elapsâ pueritiâ, inhęret puerilitas. Igitur ne eapropter quidem, quòd in iuuenili ætate quis ingenio tardiore aut sedatiore visus sit, à magnis deinceps muneribus arcendum decernimus. Quid enim, si contigerit cum ætate successisse iudicij acumen & vigorem? Quorumdam præcocia sunt ingenia: quorumdam serò perueniunt ad frugem. Vti in pomis videre est, quorum aliis maturis atque vietis, alia adhuc durą manent & insipida: quæ tamen esui vsuíque apta sunt, postquam priora putruerunt. Sic quidam ingenio ac iudicio eminẽt, dum alij adhuc videntur rudes & inculti. Et hi quidem nihil non sapienter & solidè agunt, dum alij iam desierunt vel delirant ætate. Quapropter cùm virtus viget, æstimanda est, occupanda est. Quis obsecro ætatis modulo Scipionem circumscribat, & ætatem reijciat? quis Pompeium ante annos Magnum? quis Coruinum aliosque, qui ob promptam iudicij maturitatem, non exspectato iustæ ætatis ac legibus præscripto termino, Reipub. clauum direxere, Consulatusque fastigium cum laude conscenderunt? Ætatem igitur anxiè non spectem, vt Legatio decernatur. Spectem verò, an eiusmodi cùm corporis tum animi dotibus vigeat hic Mercurij Mysta, vt agendis peragendisque rebus conueniens sit.

Suadent aliqui cum senibus iuniores mittendos esse; vt quod in vtraque ætate laudabile est, iunctâ quasi dignitate coalescat: atque, si quid exuberans, temperetur; calor frigore, frigus calore. Senilis prudentia præcipitem & inconsultum iunioris impetum corriget; iuuenilis vigor, moram ac metum senioris. Si discenda Legatio est; sic profectò, quî res intelligendæ atque agendæ fuerint in poste-

posterum, iuuenes edocebuntur vsu & exemplo. Nimirum vt iuxta annosas arbores nouæ plantæ inseruntur. Cuius non ignari prudentes Veneti, solent eiusmodi iuuenes, non quidem Legationibus, sed Legatis suis adiungere, qui in grauissimarum functionum spem adolescant.

DISSERT. XIV.

Opulentus.

AST verò ne ab aduersario illecebris fortunæ (quibus irretiuntur incauti) in perfidiam Orator noster exoretur; agris fundisque diuitem, domo & lare mediterraneum esse optarim: cui liberi, familia locuples, chara multa pignori in patriâ maneant. Arctissimi enim fidei obsides custodesque, opes sunt, & res partæ: neque in factionem hostium tam sequax abducetur qui præsentibus compeditur diuitiis, quàm qui cum Biante omnia sua secum asportat; qui se nihil amissurum, præter nudam existimationem cum incertâ Domini gratiâ, nouit. Magna itaque habenda est ratio facultatum Legati; an tales sint, vt splendori amplissimi muneris etiam domestica fortuna respondeat. Diuites enim, velut firmiores Reipub. bases & columnę, tutiùs potentiusque ciuitatis sphęram voluunt, & ad priuatam rem stabiliendam minùs putantur anhelare. Contrà, si necessitas exigat, Reip. suis facultatibus succurrere possunt: & si quando ærarij penuriâ, vel quæstorum tergiuersatione publicus census suspendetur; nequaquam tamen Legationis decorus ordo turbabitur aut interrumpetur. Magnum viris magnis pauperies opprobrium est, turpisque cum egestate lucta, dum in se occupa-

cupati, ingenium non possunt Principi aut Reipub. impendere. Sed ita est: tardè eos qui nudæ virtutis alis subnixi sunt, contingit in Regiam Solis euolare. Quod Satyricus:

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. ——

M.Antoninus philosophus, Solon, & T.Quintius Romanus, Senatores & Magistratus æstimarunt à censu; vt iis Reip.cura crederetur, quibus omnia salua tranquillaque esse maximè expediret. Fortè quia animalia quædam, si mandræ plenæ sunt, torpent sterruntque innoxia, fame efferantur. Et diuites quidem, fortè insatiabiles, plura quàm possident sperare & expetere possunt: ast inopes, necessitas impellit. Hinc Mantuanus dicere ausus fuit, quòd

Pauperies inimica bonis est moribus. ——

Negliguntur igitur; & quia nec liberales de suo, nec magnifici esse possunt, gloriam Principis patriæque minùs attollunt. At opulentiores ac nobiliores prodesse magis, & possunt, & volunt; illud fortunæ beneficio, hoc naturę.

Neque tamen virtutem cuiuspiam examinandam ad ludibrium aduentitiæ sortis putem, sursum deorsum volui solitæ: quasi vt quisque illâ vtitur, ita & sapere credendus sit: vel quia benignitatem fortunæ, hominum beneuolentia, fauor, honos; malignitatem, insimul indignatio, calumnia, contemptus, odium, (vt fit) sequi debeant:

(Nempe dat indignis fortuna, merentibus aufert,
Quas stupet attonito pectore vulgus opes:)

sed satis constat, Reipublicæ molem validiorum humeris firmiùs fulciri; auitas opes, liberalis educationis indicium esse; partas, industriæ; modestè habitas, prudentiæ & tempe-

temperantiæ. Atque ita virtutis, non quidem iudex, sed index fortuna constituitur; nec tam gubernatrix, quàm fautrix,& commoda, vt sic dicam, comes. Scio equidem Legatos ab eodem Principe missos, parique legatiuo donatos; alios, quia domi tenuiores, etiam in publico latuisse, vixque sibi equos aut famulos aluisse; alios autem, quia opulentiores, hospitem domum & mensam plurimis iugiter obtulisse, communicasse; & Legationes, quæ alioqui, pro conditione sui negotij & Principis, tanti non erant, apparatu & splendore, illustrioribus pares non accepisse, sed fecisse.

DISSERTATIO XV.

Munificus.

Corporis & fortunæ dotibus quando Legatus eminebit; Regij quoque splendoris & munificentiæ passim meminerit. Nihil enim æquè obuium gratúmve multitudinis oculis. Neque vllâ re apud imperitos faciliùs auersio prouocatur animorum, quàm sordibus, atque infra dignitatis intuitum parsimoniâ. Verendum etiam est, ne in publicis negotiis dormitet, qui in priuatis plus æquo vigilat: ne is qui præter lucrum nil sapit aut olet benè, veluti trutina eò propendeat, vbi plus fuerit positum. Aliqui qui ambiuerunt munus, vbi adepti sunt, non vt onus æstimant, sed vt nassam dumtaxat sui compendij. Harpyiæ auiditas nihil non contaminat & deturpat, ipsasque virtutes vitiorum iugo obnoxias aut affines facit: vixque dici potest, quàm in multos sæpè defectus hominem deducat, quasi nescientem & insensibilem suorum

dedecorum. Profectò fieri omnino non potest, vt fidelis videatur, aut amore vel prærogatiuâ dignus, qui apud prudentes probosque suspicionem incurrit illius miseriæ, cuius semper à fine principium est. Quid verò præclaræ aut vtilis rei exspectes ab eo, qui sui quęstus dumtaxat satagens, maiorem munerum quàm muneris, potiorem lucri quàm laudis, rationem sit habiturus? Et tamen sacra pænè hæc iam formula est: Frustra sapit, qui sibi non sapit. & humanæ leges omnes hoc sigillo obsignatæ videntur; Vt proximus quisque sit sibi. Alibi superba petuntur sacerdotia, alibi diuites reditus, alibi illustres tituli, alibi opima ac pinguia officia aut coniugia: denique alia alibi, monilia, vasa, nummi, quibus hæc omnia, & quæcumque sunt, emuntur, impetrantur. Scipionis Æmiliani pulcherrimum responsum fuit. Nam cùm Seruius Sulpitius Galba & Aurelius Cotta Consules in Senatu contenderent, vter aduersus Viriatum in Hispanias mitteretur; ac inter Patres Conscriptos dissensio esset; neutrum sibi placere Æmilianus respondit: Alter nihil habet, inquit, alteri nihil est satis. Nuper Florentinorum ad Carolum V. & Clementem VII. Bononiam missi Legati, viri Patricij, mercatorio ingenio (sic refert Iouius) plurimum mercimonij, tamquam Legationis supellectilem, quæ oneri vectigalium eximitur, in vrbem conuexerant. Sed sordida fallacia à publicanis detecta in risum contemptumque venit. nec id satis: vbi enim sorditiem in œconomos conijcere, nec tamen vectigal numerari vellent; tamquam indigni Legationis amplitudine, inauditâ causâ repulsam passi sunt, quòd amplissimi muneris splendori obscœni quæstus maculam insparsissent. Sic nec benè audiit ille, qui ante paucos annos à Rege Catholico Philippo III. missus,

missus, florentissimas quasque in Belgio vrbes, nec non ædes publicas priuatasq; gestiebat visere: in iisque si quid arte aut pretio rarum esset, curiosè lustrabat. ánne vt inanes oculos pasceret? imò verò, vt loculos. extollere enim non desinebat pulcherrima quæque, donec tolleret. Sed nónne Lucrio is veriùs dici poterat, quàm Legatus? Eiusmodi lucrum, famæ lutum meritò appellaueris. Vt hæc sunt, facilè discimus, priuati hîc hominis cogitationes & vota seponenda esse. Omnium enim gerit negotia qui Legatus est: & vt publicè prosit, suus quodammodò esse desinit.

Ita tamen promus erit, ne profusus sit: ita ab auaritiâ temperabit, ne ad abliguriendum ac perdendum tantummodò ingeniosus existat, vsûs vel abusûs nullo discrimine. Turpiter apud priuatos illi, qui patrimonia sua euomunt veriùs, quàm vendunt: qui crumenæ velut bello indicto, ornamenta omnia, ipsasque delicias superfluitate cumulát: qui intempestiuas comessationes, & choreas instituunt; licet posteà vel toto trimestri cogantur esurire, & latere: qui faciunt quidem quæ debent; sed & debent quę faciunt. Si sic vixerit Legatus, inconsultâ & illiberali profusione ærarium exhauriat, ac seipsum in æris alieni molesta atque indecora nomina & vincula præcipitet necesse est, geminâ velut labe. Hinc accersitæ curis innascantur curæ: quærantur inde amici; & quâ quærentur, perdētur amici viâ: ferè enim cum mutuatitiâ pecuniâ, amicitia exuitur. Sed neque Principes vitæ cuiuspiam prodigæ aut luxuriosæ sumptus luunt. Persarum quidem instituto, olim debitum adeò erat affine crimini, vt inter debitores & deceptores, inter debitum senescens & furtum recens, haud magna videretur differentia. Apud Romanos

quoque ea ſeueritas fuit, vt iure duodecim tabularum, corpus debitoris inter creditores diuidi licuerit. Quamuis autem priſcam ſæuitiam, atque horridi ęui acerbitatem indulgentior mos aboleuerit; peccat tamen quiſquis plura abligurit, quàm ſit ſoluendo: ampliùs Legatus, quia eius perſonam, qui maximè liber eſt, reprępſentat; quia ſic publicè infamiam iniuſtitiæ induit. Si quæ priuilegia aſſumi poſſint nihil dandi, & quaſi non debendi; immunem quidem facient hominem, honeſtum non facient. Quidam ne obęrati videantur diſcedere Legati, tubis, dum abituriunt, proclamari iubent, creditoribus ſuis fore ſatiſfaciendum. Sed qualiter Legatus hîc ſeſe gerere debeat, alia Equeſtris ordinis & honorum inſtituta ſiue decreta ſatis docent. Nam qui iis inſigniuntur, iurare compelluntur; Non grauiore ſe ære alieno teneri, quàm quod exoluere valeant, velintque. Pulchrum illud quod Ludouicus Rex Galliæ ſępiùs pronuntiaſſe dicitur; Sapienti ſatius eſſe nihil debere, quàm multa elargiri. Ideoque conuenit, Legatum ſic facultatibus ſuis vti frui, vt earum diſtributio ſit ſine reprehenſione, frugalitas autem ſine ſordibus. Quæcumque autem Principis ſui nomine faciet, eximia prorſus & illuſtria ſint; & tamquam à Principe fiant, ſplendori & famæ deſtinata. Nam ceteri quidem mortales, in ſumptibus, vnam aut voluptatem aut vtilitatem ſpectant: altiora Sceptri conſilia ſunt, quantumque ab homine abeunt, ad Numen accedunt; maiora diuitiis, quia de ſplendore & exiſtimatione agitur. Argentum quidem, vt cum Polybio dicam, & pecunia, communis hominum poſſeſſio eſt: at honeſtas, magnitudo animi, inde laus & gloria, Deorum eſt, aut eorum qui à Diis proximi cenſentur. Vnde licet ſuus cuique rei modus ſit, vtilis, lauda-

laudabilis, tutus; licet quoque apud priuatos frequenter mensæ ac culinæ angustia, reliqua omnia augustiora apparere, atque etiam esse, faciat: attamen peculiari Principibus eorumque Legatis præcepto, dum sumptus faciendi sunt, excedere præstat, quàm deficere; & minùs offendit nimium, quàm parum.

Vt autem munificus esse possit, & ne turpissimâ specie prodigalitatis notetur Legatus, ab aleâ prorsus temperabit. Non solùm, quia prudentem decet, tempus ipsum occupare, non præoccupari à tempore, neque tam futili negotio bonum otium conterere; sed magis, quia turpis hinc iactura, mœrorque, inde in rebus animi languor & frigus, semper autem conuitium, etiam suspicio sequatur aleatorem Legatum, Legationis negligentiùs & minùs splendidæ, at caro nimis per aleam prostitutæ, vtvt nusquam peccatum sit. Turpe, existimationem, thesaurum inæstimabilem, aleæ scopulis allidere: aleæ volubilitati facultates meliori mente datas, rebusque tam publicis quàm secretis impendiis necessarias, exponere: prouocare ac subire fortunam, vbi ea maximè fallax & incerta. Quam ipsam fortunam potiùs deceat clauis trabalibus altùm fundare, & figere firmiter quoties blanditur & fauet. Famulos etiam à tam pernicioso lusu abstinere compellet; ne inde furtis & mendaciis assuescant: quæ quidem grauissimè oderit & arcebit: perdet hîc vbi parcet.

DISSERT. XVI.

Continens.

CONTINENTIAE autem virtute vt fulgeant Legati Regij, hic locus admonet. Credant porrò, nullum neque dictum neque factum ſuum in obſcuro magis eſſe, quàm ipſam fortunam Principum; qui quòd in excelſo ætatem agunt, ſuſpiciuntur ab vniuerſis. Et Principes quidem in propatulo regunt, Legati adminiſtrant: illi ſuſtinent oculos omnium, hi prouocant cenſuram iuxta liuorem. Et fortaſſis tolerari aut excuſari aliquæ Principum deliciæ poterunt, nullæ Legatorum. Sic viuent igitur, & ſic ſe gerent Legati, vt ſuis moribus, mores ſapientiſſimi Principis & præclariſſimæ gentis laudabiliter exprimant; tamquam non negotiorum ſolùm, ſed & exiſtimationis causâ miſſi ſint. Grauiter ſic quidem peccarunt olim, & puniti ſunt, apud Amyntam Macedonum regem Legati Perſarum. Nam cùm lautè & lætè accepti inter epulas rogarent Regem, vt amico apparatui adijceret ius familiaritatis, adhibitis in conuiuium coniuge & filiabus: eum enim apud Perſas vernaculum eſſe morem, & haberi pignus conuiualis hoſpitalitatis: datum hoc genti, datum conſuetudini. Sed Legati, & hoſtium & hoſpitum terminos excedentes, pruriginoſæ libidinis & potationis impetu, mulieres petulantiùs procaciuſq; contrectare auſi ſunt: adeò, vt non niſi ad laſciuiam ſapere viderentur, impudicitiam profeſſi: donec rei indignitate commotus Alexander Amyntæ filius è conuiuio eas ſeuocârit, tamquam venuſtiores cultioreſque confeſtim redituras. Atqui, vt erat animo ferox, rigiduſque pudicitiæ cuſtos, è veſtigio adoleſcen-

leſcentes ferro accinctos clanculùm earum veſtibus induit, iiſque, vt Legatorum petulcam ac inſolentem proteruiam coërcerent, imperat. Legati immodeſtè nimis immodeſti, dum Baccho iuncta Venus duplicarat inſaniam & errorem, quas putabant puellas, obſcœniùs complecti pergunt. Sed ô cataſtrophen! Vbi cautio aut cura non interuenerat;

—medio de fonte leporum
Surgit amari aliquid.—

Venus in Martem erupit: & ſexum mentiti adoleſcentes licétiosâ ac laſciuiente Legatorum turpitudine, tum iuſto Alexandri dolore ac imperio animati, diſtrictis ſicis nil tale ſperantes trucidarunt. ſic nondum integro nec adulto crimine, quidquid erat voluptatis mors ſecuit & diſperſit. Audax ſtratagema Megabyſus Perſarum præfectus exercitu vlciſci parabat: ſed re & ratione meliùs cognitâ, pronuntiauit, Oratores iuſtiſſimas pœnas dediſſe, amicitiamque cum Macedonibus iniit & ſeruauit. Veteri hiſtoriæ quidni exemplum nouæ adijciam, quod heſternâ memoriâ Legatus non longinqui Regis dedit? Vt cautè, ſi non caſtè ageret; periculũm adiit, è fornice in carcerem, à voluptate ad infamiam lepidè migrans. Etenim cùm nocte concubiâ & quaſi intempeſtâ, ab amaſiâ ſolus domum rediret, lunæ ſecutus lumen; vigiles nocturni obuium eò loci collocarunt, vnde ad ſupplicium ſontes depromi ſolent. Quid faceret deprehenſus? Cùm vim non poſſet, nomen & munus obiecit. Sed mentiris, inquit excubiarum præfectus, & iniuriam nomini non tuo, muneri non tuo addis. Prudentior omnino Legatus Regius eſt, quàm vt ſine face aut comitatu hoc noctis ſic diſcurrat. Res ad Aulam venit; nec ſine Regis riſu, ſuo rubore, laxatus eſt Legatus.

Legatus. Cuius exemplo pudebit deinceps alios alibi conſpici,quàm vbi honeſtè eſſe poſſint.

DISSERT. XVII.

Non vinolentus.

NON poteſt plerumque, aut vita Legati, aut munus ſine conuiuiis conſiſtere. Quędam negotia vinum amant,certè emolliri vino debent, vt faciliùs pertractentur: vino, ſed à generosâ quadam hilaritate præſcripto. Madere,in omnibus omnino hominibus turpe eſt; in Legato turpiſſimum. qui ſi vinolentus ſit,à maieſtate abit,& ſeipſe inquinat; ſæpè retegens quæ maximè debebant occultari. Androcydes ſapientiâ clarus, vt intemperantiam Alexandri cohiberet, ſalubri monito vſus eſt: Vinum potaturus,Rex,memento te bibere ſanguinem terræ. Polybius Demetrio: *Sobrius eſto; nemini fidem habere memento; ſpes tuas in te ipſo pone; hi nerui ſunt prudentiæ*. Quare hæc voluptas temperanda eſt: & cùm dapſiliùs fortè inuitabit alios,ebrietatem vitabit ipſe; parum admodum curans, ſi neque multibibus, neque meripotens audiat. Hoſce titulos lubens cedat helluonibus, qui numquam ieiuno aut excitato ſtomacho ſolem vident orientem vel occidẽtem: qui bibunt non quòd ſitiant,ſed quòd ſoleant, tempeſtates remigeſq; amphorarum. Nempe diſſolutus Bacchus eſt,impatiens vinculorum cordis & linguæ. Libera vbique & ſtulta oratio eſt, quoties mentem Liber occupauit. Zeno philoſophus dum Athenis cum èxteris Legatis exciperetur conuiuio, & prorſus conticeſceret; quęſiuerunt illi, quid Regi ſuo de Zenone renuntiaturi eſſent: Athenis,

nis,inquit,esse senem,qui tacere norit inter pocula. Bonosus Hispalensis seria & sales tempori accommodare, & in communis vitæ scenâ personam quamcumq; aptè sustinere peritissimus erat: eoque nomine apud Aurelianum Imperatorem summo in honore fuit.Hic,si quãdo aliunde Legati, quorum fortè in cibis & scyphis animus esset, aduenissent; iisdem largè vinum propinando,secreta expectorare, ipse quantumlibet hausisset, semper securus & sobrius esse solebat, & adhuc in vino prudentior. Cùm enim nil minùs agere,quàm quod agebat, videretur; agebat tamen maximè quod putabatur negligere: facundus orator, fecundus potator. Sed vt non omnes boni; ita nec Bonosi omnes: plerosq; mortalium ardor vini corripit & corrumpit: & paucis omnino concessum est, & bibere,& sapere. Ingeniosus alubi Hispanus quidã fuit, qui à Rege suo ad homines minimè siccos missus,potuit ipse & siccus esse,& tamen bibere. Etenim deprehenso,nec secreta elici,nec negotia absque vinolentiâ promoueri, ebriosorum intemperiem astu expressit. Nempe cyathum angusti oris affabrè confictum aptabat substituebatque vino famulus, quoties hero argenteus scyphus euacuandus erat: aliis plenum & minimè fartum porrigebat aurum. Alius osculo veriùs quàm euisceratione argentei cygni (qui nunc plurimum vini exciperet, nunc obturato peritis foramine,nil aëris aut liquoris admitteret) euacuationis legem & pœnam,appotatoribus præscriptam, eludere potuit. Sic & potandi artes siue imposturæ sunt. Simpliciùs ille, & promptiore tamen ingenio, qui dum Herculeis haustibus vrgeretur ad legem, *Tu quoque fac simile*; fallere maluit,quàm recusare. Coctam saccaro aut cinnamomo aquam,sed in antecessum paratam, paribus poculis cepit,

H stupen-

ſtupentes decepit. Alius accuſatione inualetudinis, exlex eſſe valuit, & eâ excuſatione à multis deinceps impedimentis ſæpiùs liber. Præclarum quidem, tempeſtatem ſi ſubieris, non mergi: quemadmodum Vir quidam Magnus, & Belgis omnibus orbiq́ue notus, inter pocula ſobrius eſſe potuit. Iis in locis iuſſu Principis ſui erat, vbi

Siccis omnia dura Deus propoſuit:

vbi viuere quiſque putat bibere: & hos inter, qui non ſatis ſe credunt ſaluos eſſe, niſi ſalutis vota cyathis æquent onerentq́ue: nimirum dum ſæpiùs ſæpiuſq́ue rebibentibus, etiam nauſeantis ſtomachi faſtidio, valetudinis impendio, occinitur, *Sit ſaluti*. Quid faceret qui ebrioſorum mores vt morbos auerſabatur? dumq́ue bibendum, vel abeundum, nec abeundum tamen eſſet? Morem conuiuio gerere, & ſimul naturæ, difficile erat: geſſit. Modum ex tempore inuenit, quo non bibendo biberet, vel bibendo non biberet. Etenim catarrhum ſimulauit nocturno frigore contractum: ſaccaro & malis aureis opus eſſe. Illud igitur non tritum, hæc integra à famulo poculis iniecta ſunt, adeoq́ue liberaliter, vt nihil aut parum vini ſupereſſet. Sic poculis ipſiſq́ue potatoribus impoſitum: nil negotio, nil menti demptum. Plato aſſerebat, quoſlibet cuicumque rei præfectos temulentos omnia ſubuertere. Nam vinum ſenſim capiti illapſum rationis imperium oppugnat, expugnat, & totum hominem in ius ſuum rapit. Id animaduertens vel non neſciens Princeps quidam, & ipſe ſobrius, in Legationem mittere noluit hominem, qui conciliandis voluntatibus amicitiiſq́; aptiſſimus commendabatur, quia ingentibus & continuis poculis à iuuentute adeò aſſueuerat, vt mentis vſum vini potētiâ non videretur amiſſurus. Non amiſſurus eſt, ait Princeps, quod

non

non habet. Ridicula profectò & inanis cautio; prudentiæ causâ, potui assuescere, & ne sis aliquando ebrius, semper ebrium esse. Ebrietas, ætatis & ingenij carnificina est, memoriæ naufragium, obliuionis, ignorantiæ, stuporis, inualetudinis, vitiorum omnium mater, lippitudinis & graueolentiæ fons & fomes, euulgatrix arcanorum, inuitatus hostis, voluntaria insania, lasciuiæ ac discordiæ magistra, quæ humanos sensus & mentem mergit, hebetat, subuertit; & hoc animal, cui subiecit Deus omnia, omnibus subiacere compellit. Hoc vitiorum vitium stupet coacta natura; dum homo ebrius, neque vllum virtuti locum relinquit, nec vllum in dubiis consilium inuenit, nec inuētum quidem intelligit: dum neque prȩterita recordari, nec prȩsentia moderari, nec futura præuidere potest. Et cùm reliqua vitia præsens otium dumtaxat sibi vindicent, ebrietas etiam longè pòst sequens: quo fit, vt priusquam villum edormierint bibuli, non minùs ad meditandum aut agendum inutiles ineptique sint, quàm cùm prorsus sopiti. Quo sæpiùs vidimus, paucarum horarum hilarem insaniam totius pòst vitæ tædio pensatam. Heu nocens monstrum! enorme & odiosum nomen Ebrietas! Vitanda omnibus; sed inprimis Legato, cuius omnis actio sedulitate, mens consilio, pectus fide, os silentio obsignari debet.

Quòd si tamen bacchantibus ille fortè cohabitet vel immisceatur, siue suo, siue alieno conuiuio; cauebit, ne morosâ abstinentiâ exprobrare aut notare memor animaduertatur, quæ liberè aut incogitanter inibi appotando dicuntur vel fiunt: sed hilaritatem vultumque madentibus decorè affinget; linguam, mentem, & solertem animum seruabit integrum & impollutum. Sic potabit vinum, ne vicissim à vino potetur; differetque ab aliis

H 2 non

non actione, sed modo & mensurâ. Ita crediderim statuisse Legatum illum, qui ab Imperatore vocabatur ad Audientiam, cùm putaretur plurimis sanitatibus parum sanus. Accessit: & iussis sic expeditè satisfecit, vt ab eiusce Maiestatis fulgore, tum impingendi metu, omnis inebries excussa videretur, quasi ab sole vapor aut nubes: nec ieiunum dehinc, sed vti sobrius optarat, tulit responsum. Ast nonnulli naturâ suâ lenti frigidique dum indulgent genio, vnà cum vino consilium & felicitatem sibi videntur imbibere, tum demum sapientes cùm saturi. Crederes mero animos accendi, & à pectore quoddam gelu discuti, ac velut emortuam abditámve prudẽtiam in vitam lucemque protrudi aut suscitari hoc liquore. Innatum id olim Germanis scribit Tacitus, qui de reconciliandis amicitiis rebúsque grauissimis non nisi inter conuiuandum consultabant: quasi non alio magis tempore aut loco, vel ad candidas cogitationes pateret animus, vel ad magnas incalesceret. Et nuperus scriptor, non æquè virtutem à vitio discernens, petulanter & contumeliosè exprobrare ausus fuit; Aquilas præclarissimæ gentis commutatas esse in grues: id est, antiquum illud robur corporis & mentis, intempestiuis compotationibus crapulisque nonnihil esse deformatum. Profectò nonnullos populos sua consuetudo tuetur, quosdam necessitas excusat. Et quomodo Septemtrionales, qui cum tenebris, cum frigore & inclementiâ aëris perpetuò dimicant, cælo pares sint, nisi molestiam atque asperitatem omnem largiore interdum potu sepeliant? Adeò quæ in aliis gula, in aliis natura est; & ad hilaritatem ducere Legatum potest, pro genio loci & negotij.

DIS-

DISSERT. XVIII.

Non rixosus.

SIMVLTATES, temerè aut apertè, neque excitet, neque alat Legatus. Alieno enim in Regno rixosum iurgiosúmve esse non conuenit. Quòd si tamen contentiosæ forsan scenæ necessariò inuoluatur; nec sese extricare, spongiámve aut Mitionem agere liceat; cauebit inprimis, ne alteram partem capitaliter lædat, nisi id magno certóque bono. Turpe fuerit, Legati domum quasi rixarum officinam existere. Stultum, controuersias, contentiones, cōtumelias, simultates vltrò prouocare: eas quippe vtvt quis euitare nitatur, plus satis nolens, & dum minimè est ferendo, punctim & cæsim experitur. Quis miretur, vel indignetur, pilam quam in sphæristerio ad contralusorem proieceris, ab eodem repercuti? Prudentis sanè Politici iudicium fuit; Nullos omninò inimicos excitandos aut exasperandos esse: omnes è contra humanitate atque obsequio placandos, sepeliendos & velut obruendos esse. Quippe nullos sic exiles aut imbecilles censeri debere, vt si non timeri, caueri tamen operæpretium sit. Quia quos modò viribus vel auctoritate debiliores existimas, tuâ interdum inscitiâ vel oscitantiâ, tum tuorum æmulorum malignitate fultos & instructos, vel occasionis indulgentiâ adiutos, potenter obesse contingat, & tum quidem, dum minimè expediat. Quid? quòd aliqui, si iniquè læsi sint, pro periculo animum temeritatemque assumunt & augent; ac dulce ducunt, etiam cum interitu, vlcisci.

Dein concoquendæ vel deuorandæ sunt iniuriæ, quas

vlcisci omnino nequeas, vel saltem non citra dispendium graue aut discrimen. Nam

——vana est sine viribus ira.

Et licet à validiore iniuriam accipis (Sallustij verba hæc) tamen quia plus potest, facere videris. Quid itaque, si iniuriam passum se quis dixerit, quia iniurius esse nondum potuerit? Quid si exosculandæ manus, quas optares imè abscissas? Quid si deprecanda culpa fuerit non commissa? In omni certamine succumbit imbecillior, filumque rumpitur vbi est infirmius. Quare (egregiè Aulicus amico) vt maximè iniuriis priuatum te læserit potentior; patere, simula, dissimula, obsequiis demulce: vt non lubenti solùm, sed & hilari animo videaris obliuisci. Hac arte vel fiet amicus, vel mitiùs erit inimicus. In curandis quidem vulneribus, sæpè dolor est medicina dolori. Aries quoque regreditur, quò fortiùs feriat, prosiliátve: & vtiliora profectò dimicatorum præcepta docent priùs euitare vulnera quàm infligere. Quæ in casses lapsæ sunt feræ, efficiunt sæpè vt laqueum suum magis stringant.

Verum enimuerò, vel iure & publico more contentio instituitur, vel priuato iurgio & impetu. Vtraque fugienda Legato est. Priuata quidem; quia omne huiusce muneris exercitium, amicis, non inimicis indiget. Et publica; quia impediuntur negotia, vbi iudicia & tribunalia miscentur. Cogitabit itaque, se & ciuem, & Legatum esse. Quoties vt ciuis, vt priuatus læditur; dissimulare iniuriam siue contumeliam poterit, vt vincat: quoties vt Legatus, pro Principe & Domino suo exsurget: studebitque, si necessitas vrserit, ne cui ingeratur opinio, animum ei viresve deesse ad vindicandum: vel ideò enim Legatus est.

DIS-

DISSERT. XIX.

Non morosus.

QVANDOQVIDEM omnibus, qui quidem non in Scytharum solitudine, aut lucifugarum vel eremitarum latebris, sed in hominum cœtu ac Republicâ politicè politéque viuere decreuerint, elegantia morum vsui atque ornamento sit; Legatus comis & amœni ingenij erit. Fastuosa enim ac morosa ingenia, & quæ fastidium sui aliorumque secum trahunt, felix Legatio non admittet: irritandis crabronibus aptiora, quàm pacandis. Dura duris ægrè connectuntur: mollibus facilè coalescunt & cedunt, seseque accommodant. Dabit igitur operam Legatus, ne cui durum aut difficile limen, ne emendus aut exorandus sermo sit. Laudatur panegyrico Ausonij Gratianus, quòd faciles interpellantibus præberet aditus, nec de occupatione causaretur; quinimò vbi postulata aut querimonias explicassent, percunctaretur, num quid prætereà vellent. Titus frequens in ore habebat; Non oportere à sermone Principis quemquam tristem discedere. Ita qui Principem imitatur ac repræsentat, Principis Titi monitum opere exprimat, quò dicturi fiduciam sumant dicendi. Eóque salutantibus mutua officia rependet, vultu plano, prompto, hilari; vt videatur amare omnes, neminem odisse: doctus commiserationibus indulgere, afflictos & exanimes solari atque erigere. Aderitque in colloquendo facilitas, in obuios compellando suauitas, in respondendo benignitas: eaque ciuilitate prodigum magis esse conuenit (saluâ semper dignitate) quàm parcum, cùm nullâ id fiat iacturâ. Vbique liberalem aut

benefi-

beneficum esse, ne maximæ quidem gazæ patiuntur. Blandus esto: verba, munera facient: nec æquè aliâ arte placebis. Quinimò tantæ humanitatem auctoritatis ausim asserere, vt gratior apud plerosque sit benignis negata res verbis, quàm concessa morosis. Spinas rosis, fel melli videtur substituere aut immiscere, quisquis benignitati austeritatem; quâ tamquam spongiâ omnis suauitas ac gratia abstergitur. Quòd si itaque Legati oculi gestusque, affectus sint attractiui, candorisque ac beneuolentiæ velut emissitij quidam nuntij ac testes; inde consequetur, vt plures ei fidant ac benè velint. Inde ad secreta penetrabit quadam velut cordium atque animi claue; claue magnæ virtutis & fortunæ. In quibus hæc comitas desiderata fuit; mancum extitit quidquid præterea reliquæ virtutis aut fortunæ processit. Sic Cæsarem quamuis clementia, liberalitas, fortitudo, inprimis commendarent; odium tamen, coniuratio, præmatura mors oppressit, quòd elatior populo blandiri, Senatoribus assurgere grauaretur aut nesciret: verbis quoque vteretur asperis & instar ferræ. Indecentes eorum mores sunt, qui cùm salutantur, nihiloplus commouentur, honorísve rependunt, quàm si ambulatoriæ statuæ Manésve eiusmodi obsequio exciperentur: & quasi putere alios putent, contractâ nare fastidiunt: satis humani, si superciliosè contemplentur: qui, quidquid accidat, siue quis rideat, siue gemat, perpetuò truces & trunci manent, non aliter quàm si mox pugnis certare in animo haberent; aut quasi animal non risibile eiusmodi hominem natura finxisset. At inconcinna, inimicitiæ similis & insociabilis huiusmodi morositas est.

Decumanum dogma dixero; à nimiâ familiaritate contemptum nasci, ab humanitate fauorem; à maiestate, cultum

cultum & admirationem. Præstat etiam, virum sedatum ac grauem dici, quàm lepidum ac festiuum, cui à classe fatuorum haud procul locus est. Quid etiam? affabilitas, comitas, facilitas amari quidem solet; at grauitas laudari etiam & coli: semperque fastidium & satietas comites sunt consuetudinis & paritatis. Et verò quicumque surgere ac suspici volet, interdum à populo se subducat, neque nimis vulgo se vulget. *Maiestati maior ex longinquo reuerentia: continuus autem aspectus magnos viros ipsâ satietate minùs verendos facit.* Viles etiam qui nimiùm ciuiles: atque infra suum aut alterius meritum sese incuruare, adgeniculari, ceruices tantùm non conculcandas submittere, officium videtur inofficiosè præstitum, ciuilitate ipsâ inciuile. Quocircà cauebit Legatus, ne dum alienæ dignitati nimiùm consulit, obsit suæ. Sapiet verò, & hîc auream illam rebus in omnibus mediocritatem amplectetur, domi hilaris, foris compositus; vt neque odio, neque despectui iure habeatur, quòd vel austeritate tristis, vel comitate dissolutus sit.

Moribus prætereà eorum ad quos mittetur, grauis ne sit Legatus: facilis potiùs, quò faciliùs se ingerat. Nullius animo studiisve factiosè aut cauillosè reluctetur, quasi aut melior, aut sapientior. Neque ob insolentias, ineptias, luxum (Aulam si fecerint beatiorem) magnoperè indignari conspiciatur. Quin potiùs, si dignitas patitur, puluillum cubito iacentium subdat, ac patiatur suum cuique esse pulchrum: approbationisque oleo, quàm redargutionis aceto vti malit. Sæpenumerò dulce est desipere in loco, respondere stulto iuxta stultitiam suam. Sæpè vtile aliquid de constantiâ morum remittere, vt quorum consuetudinem non damnas, affectum merearis. Quid-

quid vſus apud gentem ſtabiliuit, pro honeſto eſt; quemadmodum leges, licet non ſemper optimæ, iuſtiſſimæ tamen dicuntur, & parendi neceſſitatem imponunt. Quapropter ſi quæ melior apud exteras gentes viguerit conſuetudo; imitabitur, ſuam deponet aut ſeponet Legatus. Deriſus fuit, qui in conclaui ſobriæ Aulæ exiſtens, priuſquam admitti vellet, potum petiit; quaſi omnino loqui non poſſet, niſi colluto gutture. Et adeò quidem deriſus, vt iurarent omnes, iure Cretenſes inimicis ſuis imprecari ſolitos fuiſſe, vt malâ conſuetudine delectarentur. E contrà, ſcio Legatum, cui mores compoſiti & continentes maximè conueniebant & placebant, ſummam laudem promeruiſſe, quia conſuetudini gentis, quam adierat, non eſſet refragatus. Enimuerò à cœnâ, choreis Magnatum permixtus, dum abſcedere protinus non liceret neque deceret, atque interim pro lege tripudij ac lubitu Matronæ, inuitaretur ad tripudium; quid faceret ille? feminam principem pudore ſuffunderet? aliorúmve mores aſpernando aut ſubterfugiendo damnaret? an verò ageret, quod neque didicerat, neque conditionis ſuæ ſanctitas patiebatur? Neutrum. Sed inuitatricem vbi in medium cubiculi grauiter & honorificè perduxiſſet, ſalutauit, locoque repoſuit.

Deinde rerum minimarum reprehenſio, imò obſeruatio, vilitatem gignit. Prætertire quædam malim, quàm perſtringere; non capere, quàm carpere. Fuit è Perſis triuialis olim Legatus, qui, dum Cæſarem, cui ſolœciſmus ac illota quædam ſententia fortè exciderat, redargueret; à toto negotio ineptiſſimè delirauit. At Cæſar ad ſuos conuerſus, Vah, inquit, opinabar, rem mihi ſeriam eſſe, & cum Legato: at incidi in moleſtum Grammaticum, in magiſtralem dogmatiſten. Odioſa omnis cenſura eſt; adeò,

adeò, vt de se perperàm iudicare quisque malit, quàm reprehendi. Imò cunctis id insitum mortalibus, vt se miseriores quàm sint existiment; feliciores autem quàm sint, videri expetant.

Ad rem quod attinet, eiusmodi mittendus est Legatus, qui genio suo ingenioque non magnoperè discrepet ab eâ gente ad quam proficiscitur. Vnde qui naturæ amœnioris aut solutioris est, infeliciùs apud Hispanos, Germanos, Turcas, aget: & qui plus æquo inflatus aut taciturnus, Gallis displicebit. Tueatur dignitatem suam; & sic facilis sit, quasi in ipsam gentem benigniori quodam affectu pronus. Facilitas cum pondere suo libratur, detinet animos, iamque addictos habet: quasi benignam maiestatem faciam, quam nemo despiciat, nemo etiam vereatur.

DISSERT. XX.

Gratus excipienti.

PRINCIPI ad quem mittitur gratiosus sit Legatus, non grauis aut inuisus. Potens enim imperium affectus est in omnem partem: magna vis beneuolentiæ, & hîc potissimùm spectanda. Qui placere petitor potuit, iam impetrare cœpit: adeò vt ab auerso aut infesto, ne ea quidem quæ æqua sunt obtineri soleant. Sanè quemadmodum consultum non est, aut Magistratum odiosum plebi, aut inuisum Imperatorem exercitui præficere; sic malis auibus ibunt ij, quos verisimile est offensuros, aut inacceptos vel ingratos fore. Displicet oratio, sententia, res omnis, cuius persona displicet; cùm ab hostili dexterâ, vtut blanda & picta, nil arbitremur amicum profuturúmve:

riúmve porrigi aut promanare posse. Si Princeps Virginem ad nuptias per Legatum iam senem, imbecillum, & à Gratiis destitutum, ambiat; certum est non ita audiendum à Nymphâ, quemadmodum si quis efflorescens ętate ac formâ Mercurius, Amoris causam agat. Malignus spiritus, humani generis perosor ac perturbator, vt plus fidei venerationisque apud homines ad seducendum impetret, præfigurat se interdum specie exoptati auxiliatoris, etiam Angeli Lucis & Gratiæ. Et si paruis magna conferamus, Christus ipse, Dominus & Saluator noster, diuinitatem suam mortalium oculis inaccessibilem, humanâ carne vestiuit; dein vt omnimodò, Legatione suâ, non posset non placere, & Homo factus est, passus & sepultus est vt Homo. Prima vrbis Romanę discordia, ob sęuitiam fœneratorum nata, sedari non potuit, nisi misso in sacrum montem Oratore Menenio Agrippâ: qui non tam quia facundus & sapiens erat, quàm quia populo charus (hinc quippe oriundus) placuit, pacemque persuasit. Similiter cùm plebs ob iniuriam Virginiæ ab Appio Claudio Decemuiro illatam, in Auentinum montem secessisset; Senatus tres Consulares Legatos, C. Iulium, P. Sulpitium, & Sp. Tarpeium, minùs populares, misit ad placandum. Sed ne admissi quidem illi, nedum responsum vllum tulere: sed validâ voce conclamatum est, vt L. Valerius & M. Horatius mitterentur: hos audiendos fore. neq; quod ęquum videbatur, sed quod placebat, obtinuit: nimirum, vt non solùm quæ nuntiarentur, iusta ac grata essent, sed ij præterea qui nuntiarent, iusti & grati. Ita quidem populus affectus est: sæpè non tam consilium, quàm auctor displicet: quinimò oratio quantumlibet salutaris, displicet odio auctoris. Sanè cùm apud Lacedæmonios, turpis vitæ homo,

mo, commodam atque vtilem tulisset sententiam, populus eam reiecit, non auditam: eadem verò cùm per Ephoros viro cuidam integræ vitæ ac fidei data esset, publicè pronuntiata obtinuit. Nimirum auersionem ac nauseam parit, quidquid è sordido vase siue effluit, siue depromitur. Bonum igitur, probum, eximium esse Legatum volumus, vt si nihil aut paucissima in eo reprehendi possint, beneuolentiam sibi vel ipsâ famâ comparet, faciliùs dicturus acturusque, si in antecessum animos virtutum encomio occuparit. Hoc consilio Cardinalis Bembus à Leone X. ad Rempublicam Venetam missus est, cùm de fœdere cum Cæsare ineundo Galloque abdicando ageretur. nimirum Venetus erat, & sic non virtutibus tantùm, sed natalibus Patriæ charus. Extat adhuc oratio eius, legitur, disciturque. Sic & olim ad Cassium, qui Rhodum obsidebat, missus est Archelaus Rhetor, à quo ille aliquando Græcis litteris fuerat institutus: vtpote, tanti disciplinæ beneficium habitum est, vt cessura belli & obsidionis ratio videretur. Fuerunt nonnulli qui plus præsidij in beneuolentiâ Principis, quàm in eloquentiâ aliáve virtute Legati, collocarent. Etenim cùm Cosroëm Persarum Regem graui satis bello sibi infestum Iustinianus haberet, & de morbo hostis intellexisset; Legatum misit, & pacem petiit: Legatum, non nobilitatis splendore coruscum, aut sortis pulchritudine insignem, aut virtutis decore eminentem; sed medicum, tempori & occasioni aptum; & eum quidem, qui aliàs quoque rogatu Cosrois à Iustiniano missus fuerat, Regemque sanauerat. Quia amplius iam erat, conualescere, quàm pugnare; viuere, quàm vincere; felix Legatus medicus fuit, nam ęgritudinem simul & bellum profligauit.

Vt autem Legationes acceptiores ſint, precibuſque accedat gratia precantis; etiam qui ab hoſtibus capti detinentur, ab iiſdem Legati ad ſuos mittuntur. Atque hoc exemplo Regulus à Carthaginenſibus miſſus eſt ad Senatum, & ab eo, vt hoſtium Legatus, auditus fuit extra vrbem. Dum raptis matronis virginibuſque Sabinorum diutino atque acerrimo bello pænè attriti eſſent Romani, nec ſpes vlla diſſenſionis componendæ affulgeret; viſum eſt Senatuſconſulto raptarum præcipuas apud gentiles & cognatos ſuos Legatione fungi, meliora & mitiora precaturas, viciſſimque pollicitaturas. Itaque vbi ad Regem venêre, Legationis Princeps Herſilia, lugubribus lacrymis luctúque conſpurcata, miſerabilem orationem elamentata veriùs, quàm elocuta eſt. Tum omnes humi proſtratæ rogauerunt; Suos infantes, quos ſecum duxerant, reſpiceret, ſanguinis Sabinorum recordaretur, commiſeraretur, tandémque ſuis viris, domo & pace Rex frui pateretur. Placatus condoluit Rex (erat quippe inter barbaros vrbanus) & quod armis aut vi viri ſperare nequiuerant, feminæ Oratrices perfecere, tantæque diſcordiæ conciliatrices extitere. Non parum itaque profuerit tam mittentibus, quàm miſſis, ſi oſtentatione ac commemoratione earum rerum quibus ſe gratioſos fore confidunt, ſeſe iis ad quos mittuntur affectu & gratiâ inſinuent, ac velut acceptiores efficiant. Quod vt Romani iam commemoratò ſtratagemate per Sabinas prudenter fecere; ſic parilis induſtriæ par felicitas extitit, dum Veturia mater & Volumnia coniux ad M. Coriolanum, verè Martialem illum, vrbem obſidione coarctantem miſſæ, felici Legatione Romanum imperium certo funeri exitióque exemerunt: quippe duos ex eo gnatos, chariſſima atque vnica pignora, ſecum ducentes,

centes,vbi in conſpectum venere; ipſus iam obuiæ matri in complexum proruit: at illa ſalubriter & cautè affectus indicia occultans, Fac,inquit,intelligam,hoſtémne an filium conſpicer atque complectar: mancipiúmne an mater venerim in hæc caſtra, ad hæc bella ciuilia, ecquàm inciuilia! Scilicet huc me longæua ſenectus protraxit veriùs,quàm produxit,vt te patriis ſedibus laribúſque extorrem, iam inimicum non modò intelligerem, ſed nimiò experirer! Potuiſtin, chariſſimę quondam patriæ,parentis prolíſque dulciſſima nomina & pignora ſic deſerendo deſtruere? Equidem,ni peperiſſem te,iam vitæ non tęderet me: non oppugnaretur Roma, quæ hactenus tutrix & altrix tui tuorúmque. Denique, niſi te filium habuiſſem, haberem,nunc dum viuere nimio dolori & pudori eſt, facultatem liberâ in patriâ liberè ſaltem moriendi. Hoſce matris, coniugiſque lacrymis liberorumq; diſſuauiationibus permixtos, gemitus queſtúſque, mœſtus & ipſe excepit Coriolanus,propediémque caſtra ab vrbe remouit.

Sed hîc inprimis colenda atque æſtimanda Legato erit probitas,integritas,virtus omnis,tum ipſa propter ſe, tum quia multùm valebit ad auctoritatem, gratiámque apud adeundum Principem comparandam. Credimus enim, quos exiſtimamus candidos & apertos, nihil ex occulto aut inſidiis agere, ſed boni rectíque eſſe cultores: eiſque omnia tutò committi arbitramur. Nec ſolùm perſuaſum nobis eſt, non poſſe nos ab iis decipi; ſed neſcio quî conſcientiâ & humanitate ducimur, ne iis imponamus. Sic paulatim efficitur,vt Legati tam indubitatæ virtuti & rectitudini fidens Princeps, cùm omnia quæ ab ipſo proficiſcuntur,à prauitate libera exiſtimet,eius quoque Principi amicior reddatur. In quo ferè omnium negotiationum cardo

cardo versatur. Etenim cùm in omni opere ad aliquem scopum collineandum sit; is initiò scopus spectandus erit, vt Principem, apud quem functionem suam obibit Legatus, quanto maiore quidem poterit affectu, Principi suo conciliet atque deuinciat: non solùm, quia Christianæ charitatis & communis humanitatis officium est, iacere semina beneuolentiæ mutuæque concordiæ, sed etiam quia plurimùm valet, ad persuadendum atque obtinendum id quod voluerit Legatus, disposuisse ac commouisse eorum animos quibuscum agitur, ad beneuolentiam eamque sinceram. Eueniet autem, vt Legati Princeps, ab Principe quem accessit, diligatur, si huic aptè persuasum sit, se vicissim ab altero Principe diligi. Vetus namque & prudens est monitum:

——*Vt ameris, ama.*

Et quemadmodum silices inter se cõtriti emittunt ignem; sic magnorum spirituum mutuæ beneuolentiæ, amoris flammas, & beneficiorum commoda. Quocircà nullum tempus amicissimi animi declarandi prætermittet Legatus: lætari suum Principem rebus eius secundis, dolere aduersis, commoda ipsáque vota communia censere: propenso & anhelo esse animo ad quoduis obsequium præstandum: ídque Principem numquam non declarauisse. Tum si quid præclarius gestum per externum Principem fuerit, id magnoperè ab suo æstimatum. Insinuanda hæc huiusmodi, verbis, sententiis, gestibus, locísque maximè opportunis & conuenientibus rei atque indoli Principis inescandi: adhibitis aliis nonnullis mediis, quæ vsurpare, quàm scribere erit facilius, quia circumstantiæ & res tangi possunt, videri possunt, præuideri non possunt, nedum exprimi.

Quemad-

Quemadmodum verò variæ esse causæ boni affectus solent; ita & mali. ac nescio quomodo faciliùs odimus, quàm amamus: & vtrumque tamen leui vel incognitâ sępè causâ. Quosdam primo statim intuitu auersamur & fugimus: quosdam protinus diligimus, interdum quoque vix cognitos aut visos. Cuius sympathię atque antipathię causam ad horoscopi & stellarum consensum curiosa doctrina refert: plurimum scilicet interesse ad indolem ac fortunam cuiusque, quibus sub planetis animam hauserit, primos vagitus ediderit, lucem senserit. Sed mihi lubet ampliùs etiam naturam admirari, cum homine, hominis opus inspicere. Duarum testudinum alteram, haud longo spatij interuallo, alteri suppone: tum enim si nerui vtriusque tono dissentiant, licet vnius chordas pulses, alterius mutæ ac velut torpentes manebunt, nullo sono ac motu: at verò si eadem tonorum vtrobique intensio remissióq; fuerit, vnam si pulses, simul & altera pulsari videbitur, & arcanâ vi suâ Echonis instar resonare, tamquam pari modo & arte contacta. Et adeò quidem hi quoque nerui contremiscent, vt si fortè stramen iisdem, minimè, inquam, impulsis, superimposueris, idem stramen & moueatur & subsiliat ad numeros: quod tamen aliàs in chordis discordibus neutiquam eueniet. Diceres inanimatis sic conformibus, & in concordiam iugatis, sensum quemdam inesse, qui affectum alterius prouocet, eumdémque recipiat & exprimat. Videntur igitur animi & ingenia nostra non dissimili ratione tangi & ferri. Et Princeps quidem à Legato aduenâ multis de causis alienus esse potest. Inter alias, siquid acciderit, quod molestum ac graue ei sit: deinde si ingenium Legati atque mores displicent: præcipuè verò, si eius ad quem proficiscitur subditus fuerit;

K nunc

nunc quaſi deſertor ſub alio viuere maluerit.

Vt autem placere ignotus poſſit, indolem geniúmque excipientis obſeruabit Legatus. Præterea cęrimoniæ modúſque actionum & geſtuum religiosè implendus eſt, qui primæ ſcenæ debetur. Hæc enim boni affectus limina ſunt, hæ lineæ, hi gradus: hinc, aut felix aut infelix in negotio tractando progredietur. Et quantum, Bone Deus, momentum! Experientia docet, rem eamdem iiſdem rationibus & argumentis propoſitam atque explicatam, quia non æquè concinnè ac auſpicatò cœpta ac præparata erat, quia non in animos pariter affectos incidit; hîc admiſſam, alibi reiectam eſſe; iſthinc negata, illinc conceſſa quæ poſtulabantur. Nimirum alius Princeps, alia natio, alij mores & ritus. Hinc interdum euenit, vt quod ille Legatus aliquot annorum ſpatio vix ſperare aut tentare auſus fuit, alter breuiſſimo tempore perfecerit. Sed vt Principem moueas, gentis quoque vniuerſæ naturam attendendam dixi, vt ſingula facili ac propitio quodam fauore fiant, tamquam Fauonio vndique aſpirante. Incredibile autem eſt, quàm tenues leuéſque remoræ, iam pænè dixerim, nugæ & ineptiæ, res maximas & manifeſtiſſimi iuris conturbent & conuellant. Ad exempla prouoco, tam nouitia quidem & vicina, vt conſpici, vel me tacente, queant: nimirum, quia ad Annales venient, poſteris admirationi erunt.

Cùm igitur affectus tantum valeat inter homines, vt eo aucto vel imminuto facilis vel difficilis ſit omnis petitio, negotiatio, tractatio; cauebit inprimis Legatus, vt ſi non tenero affectu à Principe externo diligatur, certè non ſit odio. Deinde adiunget ſibi quoque, ſi fieri poſſit, comites, quos ſciet ei, ad quem eundum eſt, amicos & acceptos fore.

re. Hac ſanè ratione, vel placere magis ipſe poterit, ſi ingratus non erit; vel minùs diſplicere, ſi non omnino gratus. Quibus omnibus neglectis, negligetur fortaſſis ipſe, & infelicem Legationem reddet. Infelicem? quid ſi turpem quoque? E neglectu contemptus naſci ſolet; & dum ſibi indulget Principis auerſior animus, in aſperiora gliſcit, audétque odio iniuriam adiungere; & rurſus magis auerſari ſi quem læſerit. Nam id habent peſſimum animi magnâ fortunâ inſolentes, quos læſerunt, etiam oderunt; vt iniuriam inferendo accepiſſe videantur.

Denique ſi gratus & acceptus fuerit Legatus Principi, eiuſque miniſtris & aulicis quibuſcum agendum erit; contentioſè ſcribent illi quoquouerſum, quàm magnificè & prudenter ſe gerat: & tantum aberit, vt hi viam aut ianuam negotiis eius vnquam obſtruant, quin etiam fauori & honori ſibi tribuent, petita commendare. De inuiſo nihil laudis, vix veri quidquam audietur: nil lætum aut facile exſpectetur.

Accidit ſemel, vt Princeps ſtudio protrahendarum rerum, miſerit plauſibilibus inſtructum mandatis Legatum, quem non ignorabat fore minùs acceptum; vtpote aliàs profugum & proſcriptum: miſerit verò, quaſi id neſciuiſſet. Ita impetratum, vt protinus alium ſibi mitti petierit alter: & ille quam deſiderabat, nec petere poterat, moram ſuis negotiis obtinuerit, remoram alienis.

Vt autem acceptior ſit Legatus, non ſolùm litteras Credentiæ & commendatitias Princeps ei tradit, ſed prætereà quaſdam interdum ad Magnates aut miniſtros, quos in adeundâ Aulâ notos atq; deuinctos habet. Legatus quoque priuſquam itineri ſe dederit, ſimiles litteras ſibi conquirere ſolet ab Legato adeundi Regis, qui apud ſuum

fortè resederit. Et quia fortè incidet in homines vanos, compositos ad arrogantiam, & quos si non rectè compellare, contemnere videatur; quorum interdum sapientia vix extra vel vltra eiusmodi cęrimoniarum limites exurgit; gloriosum atque vtile Legato hîc erit, ipsi non solùm Principi, sed vnicuique Magnatum, qui conueniant honoris tituli, intelligere: vt quemadmodum Principes, virorum meritis dignitatem tribuunt; sic ipse qui Principem repræsentat, cuique dignitati condignam appellationem.

Quid si Legato hîc quoque gratitudinem obiter inculcem? Illam dico, quæ obsequium Principis non patiatur modò, sed validiùs promoueat? quâ gratum, memorem & beneuolum, pro impetratis beneficiis, & in commune bonum, animum promat? quâ etiam ab generoso pectore plura & maiora sperare possit. Suaues & potentes beneficentiæ nexus, quibus, ceu compedibus, animi illigantur! Aliqui dum ingratum experiuntur, non tantùm à beneficiis beneficam manum retrahunt; verùm ad odia, ad euersiones extendunt. Quo fit, vt citiùs cum inimico, quàm cum ingrato, in gratiam redeatur.

DISSERTATIO XXI.

Non adulator.

ABSIT verò, vt Orator noster cuiuspiam adorator vel adulator iure videatur. Alibi Echo resonet, alibi palpum obtrudat, qui tamquam conductitius præco, ad alterius voluntatem ac voluptatem omnia refert. Profectò Veritas & Sinceritas vinculum sunt fulcrumque humani

mani commercij & regiminis politici: nihil Principibus magis necessarium, nihil magis deest. Has Adulatio, humanæ societatis venenum præsens, occultat, adumbrat, fraudat: non minùs itaque vitanda animo, quàm illud corpori. Fridericus Cæsar potentissimus, suauiludios ac fumiuendos, vt pestes execratus & auersatus est: interrogatúsque, ánne moriones saltem ad conuiuia admitteret; Neque stultis aut vaniloquis, inquit, delectari possum, neque superbis esse amicus. Dum Socrati vir princeps occurreret, stipatus quamplurimis quidem asfectatoribus, sed assentatoribus; Vah, Heros, inquit, miseret me tuæ solitudinis. Cælius senator clienti suo vbique sibi consentienti, irascens exclamauit: Dic aliquid contrà, vt simus duo. *Vtinam frigidus esses aut calidus*: (ait Scriptura) *sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus; incipiam te euomere ex ore meo.* Ne Faunus quidem, vt est in fabulis, negotium sibi esse voluit cum homine, quem animaduerterat vno ore calidum spirare frigidúmque. Sciendum profectò, omnes palpones, similes esse papilionibus, qui latè circumuolitant, atque aspectu pulchri sunt, re noxij. Erucam vide: hinc nascitur: quæ & ipsa varietate colorum picta, arborum folia, flores, fructúsque, & omnem anni spem depascit. Indubiè, minùs errori obnoxius est, qui quò sit eundum, solus diuinare & statuere debet, quàm qui directionem ab eo accipit, qui studio in deuium deducat. Dicebat Galba Pisoni: Ego & tu simplissimè loquimur; ceteri cum fortunâ nostrâ libentiùs quàm nobiscum: nimirum purpuram venerati, non hominem. Hinc ille apud antiquos: Nec nimium thuris tribuere est Diis immortalibus, nec satis blanditiarum Dîs terræ. Nimirum, plurimis imponit philautia, id est, sui amor & ignoratio: quâ

quis non modò seipsum diligit, sed diligi prætereà credit; imò quasi dilectionem imperaret, & simul fortunam, vtramque blanditiis metitur: crasso prorsus errore. Vidi qui credebatur petitioni supplicis fauere non velle, imò reluctari velle; quia dum opitulari se non posse præuideret, è re ac circumstantiis oriundas vel timendas difficultates exponeret. Vidi qui dubitaret de fide Iudicis, quia repelleret oblata: odisse videbatur causam pollicentis, qui pacisci recusabat. Quasi vel affectu vel munere corruptus sit, qui incorruptus persistit.

Sed quin Ciceronis illud valeat: Sine fuco ac fallaciis, more Maiorum. Vtinam! Nec malè inuersus versiculus;

Appare quod es, aut esto quod appares.

Sed heu pudor, heu dolor! nunc prorsus rari sunt, qui verè serij & sinceri: plures simplissimis blanditiis, & quasi innoxiâ quapiam simplicitate versutiam tegunt; promptiores fallere Vlysseásque artes expedire, quò viri boni officium manifestiùs videantur exercere. Nimirum Fama candoris ad decipiendum tutissima est via. Hanc famam captat quisquis adulator, vitio animi ignaui, timidi, futilis & abiecti; vt credatur, fraudare nec solere, nec velle, sed omnia ex animo facere & dicere, non ex arte. Certè si quem rectè & rotundè procedere conspicimus, semotis cęrimoniarum & palpationum nebulis; hunc esse fidelem opinamur, tituloque Boni Socij donamus. Contrà, si quem fictè aut fucatè agere, quoniam strui nobis insidias veremur, nil minùs præstamus, quàm simili artifici assensum. Quin potiùs diligenter animaduertimus & notamus, quàm opportunè verba promere, vera premere & peruertere, suáque promouere nitatur, non quàm sincerè aut salubriter. Etiam crescit fugientis peruersitas animi;

&

& tamquam latere nequeat, per iactantiam aut intemperantiam se prodit. Vt olim Leontinus Gorgias & Hippias sophistæ, in illâ quinquennali celebritate ludorum; sic non ita pridem sciolus quidam assentator, in publicâ muneris claritudine obscurissimus, huic culpæ obnoxius fuit: qui se super omni scibili vniuersim doctum, atque instar Altissimi, nihil nescire gloriabatur; quòd instructus esset cognitione generalium aliquot dogmatum ac scholasticarum tricarum, tum quibusdam confusis ac obscuris effugiis, quibus vel irretiret antagonistam, vel ipse elaberetur. Nempe plurimum pulueris & fumi contradicentium oculis effundebat, quo impetraret, vt si non subscriberent, cederent garrulitati. Prudens etiam ac politicus audire gestiebat, quòd iactaret, se lectitasse atque euoluisse omnium classium Atheos. Quid lectitasse? imò quintam essentiam (verba sunt) ex eorum tenebris distillasse atque eruisse. Vtque religiosè legisse videretur; prærogatiuam à Pontifice sibi indultam ostentabat amplo diplomate. Quæ tamen consultiùs singula occultasset; non secùs quàm emplastra, quibus quisque vulnera & vlcera curat & condit, non plateatim prædicat vel ostentat. At non omnis ille Philosophus, qui facienda dicit, sed qui facit dicenda: nec ille quidem Politicus, qui putat se scire pleraque, sed qui scit quæ non putant plerique.

Intelligat itaque Legatus, quî candorem & fidem in aliis requirere & æstimare fas. Quî autem iisdem vtendum sit, ex cuiusque personæ, negotij & loci commoditate discere poterit, non vno hoc scripto. Illud tamen monuero, inprimis caueat, apertæ adulationis aut subdolæ machinationis turpitudine notari aut innotescere: quod rebus agendis plurimùm obsit. Credideris? Audio Legatum

tum suo muneri aptissimum quidem extitisse,nihil tamen bonæ rei tractare aut peragere potuisse,quia is alium quēdam Regem,iuxta quem Legatione functus fuerat,manifestè nimis,nec cautè vel excusatè satis fefellerat.Monuero insuper: Si externus Princeps circumueniendus,nec hostis tamen fuerit; id ipsum sic fiat,vt versutia si deprehensa sit, magis è rebus ipsis, earumque naturâ & circumstantiis profecta videatur,quàm è pectore Legati. Nimirum integritatis existimatio salua permaneat: quâ velut virtute,tutè rem faciet & promouebit. Imò,inquam,ipsis dolis,facilè, improbandus quispiam casus aut error appingetur aut affricabitur: quasi procul à mente & malitiâ Legati scelus omne,viri vtique maximè candidi & veracis. Monuero etiam Principes, dispiciant semper, quantum hominum & præsertim Legatorum amicis conuentionibus, phaleratis verbis,quantumlibet iureiurandi religione vallatis, tribuere debeant. Sæpè enim

Astutam tacito seruant sub pectore vulpem.

magis etiam sub vulpe tygridem & lupum. Interdum blanda manus aut spongia, inimici propositi nouaculam abscondit & aconitum. Legato cuiusdam Regis vultus erat placidus & liberalis, os modestiæ honore signatum, gestus candori proprius, nutus & color qualis esse solet animo tranquillis & innoxiis,loquela nil nisi manifestam pietatem spirabat. At externus Princeps vbi cum Legato tamquam cum mente suâ proloqui, & reseratis arcanorum claustris perfidiam quoque pacisci cœpisset, tandem illusus fuit suo candore, eoque stratagemate, quod nemo extra comœdiam narraret:Et heus,inquit,nihil seria inter & iocos sincerum, nihil purum sensi; laruam vidi, non faciem. Erat quippe expertus doctissimam hominis innocen-

nocentiam,vulpinam ſanctitatem. Qui eò tamen magis laudem præmiumque apud ſuos merebatur & accepit, quia tela quæ in ſuum Principem alter cudebat & vibrabat,in auctorem retorſit.

DISSERT. XXII.

Publicè ſpectabilis.

AD certamina publica ludóſve non accedet,niſi præmeditatus & inſtructus.Non enim committere debet,vt ſpectãtibus riſui ſit,dicatúrve ignarus vel ignauus: id enim ſine exiſtimationis ſugillatione non contingat. Iſocratis ad Dæmonicum ſententia eſt: Quoties in laudabilibus verſaberis negotiis; fac quamplurimos ſpectantes velut virtutis tuæ teſtes habeas: ſi quâ re inhoneſtâ contigerit te delectari; fac clàm id perpetres, ac ſemotis ſaltem arbitris turpis ſis. Qui raucus, balbus aut blæſus eſt, non præ omnibus garrulus aut vocalis eſſe debet (ſtolidorum ac vulgarium ea turpis conſuetudo, qui id ſtudioſiſſimè agere videntur, ad quod ſunt minimè idonei) ſed elocutionis ſuæ hallucinationem ſilentio & auſcultatione compenſare. Naturæ namque defectus arte ſupplendi ſunt. Architecti ſpecioſiora ſolent frontiſpiciis præfigere,ad laudem & ornatum magis, quàm ad vſum; & ſic ad vſum. Ridiculum ſe præbuit Legatus,qui à quodam Magiſtratu in encæniis inuitatus, vt pſittacum arcu baliſtico,è celsâ turris cuſpide pręfixum,iaculari dignaretur.Conatus enim aliquoties,tantum abfuit auem deiiceret, vt numquam tacturus crederetur animal quod diuo Lucæ appingitur. Defectus quiſque ſuos, & è contrario

elegantias examinet: illos vt tegat, has vt detegat & ostendat. Malè ambulabit, cui gressus deformis est: malè equitabit, qui regere frenum nescit. Claudicare, & sic discurrere, turpe est. Sed aliqui vel in ipso equo claudicant, ephippio tamquam sarcinæ hærent. Equo vehi, pulchrum est; sed si vecti & vectoris velut corpus idem, idemq; motus & instinctus, & si Centaurus exprimatur. Attende qui placere publicè cupis:

Quodque potes vitium corporis abde tui.

Corporis? etiam animi & fortunæ. Quantò præstantior habebere qui imperabis, tantò faciliùs impetrabis. Sic plures Principum, dignitatem atque auctoritatem suam cautissimâ impotentiæ dissimulatione conseruarunt; & quia tegere potuerunt, quàm inualidi essent, vires acquisiuerunt. Mercatorum quoque census & fortunæ, non adeò opum magnitudine, sed verò iacturæ, imò inopiæ apud alios ignorantiâ, tum fide & opinione opulentiæ atque prosperitatis, constant.

Ceterùm Legatus coram aliis atque in publico, fronte erit, non continuò quidem ridibundâ aut ridiculâ (fatuorum istud) sed lætâ, exporrectâ, & tali ferè quam integerrimo Iudici conuenire scribit Iustinianus. Et quia ex oculis plerique conijciunt de animo; & ferè vt horologium, temporis, sic facies affectuum indice constat: quantumuis res perperàm succedere, ac velut retroagi videatur; hilaritatem vultu, dolorem corde sustinebit.

Illud etiam aduertet Legatus, ne cuiquam intersit negotio, quod cum iacturâ vel ignominiâ præsentium coniunctum sit. Vt enim culpa nulla intercesserit, tamen eius existimatio contagio inquinabitur apud maleuolos & imperitos: vt contrà, victoriæ rebusque prosperè gestis qui

inter-

interfuit, etiam nullo suo merito aut conamine, communis honoris laudisque fit particeps. Similiter auctoritatem hîc suam magni faciat, nec eam interponat vbi verisimile fuerit eam contemptum vel neglectum iri. Tum nequaquam sese immisceat rebus, quas alium, quàm speraret aut deceret, effectum habituras prænouit. Pharmaca ęgris data, ni morbum leuant, eleuant.

Incessus in publicum non sic celer sit aut præcipitatus, vt videatur cuiuspiam medici, vel conducti veredarij; nec ita testudineus, insolens aut affectatus, qualis foret sponsæ, vel comœdi mimicam grauitatem exprimentis. Quid si tamen negotia præcurrant, tardus sit Legatus? Eiusmodi vrgere & incitare poterunt negotia rerumque momenta, vt etiam volare decorum & necessum fuerit. Sic currat, vt comprehendat: & quæ pedibus assequi non poterit, consilio & mente præcedat. Et tamen si & coràm festinandum fuerit, nec operâ aliorum commodè vti possit, rhedæ vel equi velocitate vtetur; & illius quidem decentiùs, quam istius. Alioqui gressus præcipitatio, leuitatis indicium est: hinc quoque iudicium formatur anxietatis, etiam aduersitatis, quæ sic agitet currẽtem. Hinc Plautus:

Liberos homines per vrbem modico magis par est gradu
Ire. Seruile esse duco festinantem currere.

Fuge, Legate, qui magna magnis probare & præstare debes. Quòd si ingenti graueris pondere, ne properes, onere ab ipso impediris: si ne graueris quidem, quid opus est festinato? Magnarum itém rerum ea conditio est, vt non velociter aut repentè cieantur, nec nisi interuallo moueantur aut mutentur. In corporis quoque motionibus congruentem naturæ propoitionem seruabit Legatus: flexos fractosq; motus mollium & effeminatorũ virorum,

 agre-

agresteſque & triuiales prorſus fugiat. Motiones iſtæ (ſę-piùs inculcandum) mores indicant; præſertim apud illos quibus neutiquam contingit audire loquentem Legatum, ſed qui dumtaxat vident. Profectò non ſufficit quædam benè fieri, niſi fiant & bellè. Obſonia, alioqui opipara & lauta ſimulque ſalutifera, vix attingimus, & nauſeam potiùs prouocant quàm orexim, ſi ſordidè ſubminiſtrentur.

Si Princeps peculiari & publico afficitur gaudio vel honore, (dum coronatur, victoriâ potitur, primogenitus natus eſt) minimè torpebit aut latebit peregrè qui eum repræſentat; ſed verò etiam extra priuatos parietes eiuſce ſigna lætitiæ conſpicua & ſonora procul faciet. Inter artificioſos arcus & ignes, vaſa vinum fundant: conuiuia, choreę, haſtiludia, & quę non paucorum mereantur inuidiam, inſtituantur. Nuper duorum Legatorum, nec nimiò amicorum, contiguis tamen ædibus degentium, alter ob ortam nouiter Regi felicitatem, ſui ſtrepitus & ignis copiâ, alterius domum penitus fumeam, pænè ſurdam reddidit. Dumque manifeſtâ ſancti Spiritus deſignatione potiùs, quàm admirabili piaq; conſpiratione, creatus eſſet VRBANVS VIII. Pont. Romanus; conſpicua ſuæ gratulationis teſtimonia Bruxellæ ediderunt Ill[mi] & R[mi] Cardinalis Alphonſus de la Cueua, & Io. Franciſcus ex Comitibus Guidiis à Balneo, Suæ Sanctitatis Nuntius. Et illius quidem Palatij tres turres, artificioſis ignibus & lucernis diſtinctæ, inuſitatam ſic decorè & ſplendidè conſtellationem referebant, vt mille coniecturis encomiiſque populus circumluderet: alius Tiaram Pontificiam ceu Cornu Copiæ, alius triplicem Eccleſiæ Hierarchiam, alius denique tria aluearia atque examina cæleſtium apum exprimi diceret. Tonitruantes catapultæ, pyroboli ſeu miſſiles in

omnem

omnem vrbis regionem lætitiæ ignes, tubæ, tympana, tibiæque, celebria & luculenta felicis auſpicij & augurij indicia extiterunt: adeò quidem, vt nullus non ſpectantium aliquâ afficeretur admiratione, nullus non ſenſuum aliquâ oblectatione. Apoſtolici verò Nuntij ædes, ignitis pariter arboribus, flammiuomis vaſibus, ſclopiſque viciniam omnem procul illuſtrem & ſonoram reddiderunt: pulſæ tædis vndique tenebræ, & vigili gaudio nox tota. Quid affectus, quid ingenium poſſit, non obſcurè vtrimque demonſtratum eſt. Hinc diſcet Legatus, vt quæcumque ediderit publica illuſtris lętitiæ ſpectacula, inuentione inprimis appareant rara & ſignificatiua, ſumptu magnifica, indicia bonæ ſortis & ſpei.

Duas autem refert Legatus perſonas, alteram ſui-ipſius, alteram Principis. Quemadmodum ij qui in theatro, Hectoris, Alexandri, aut Cæſaris dignitatem æmulantur, dum publicè agunt, nihil non regium ſonant & exhibent: verùm vbi ſe intra cortinas recepere, donec in theatro adhuc ſpectandi ſunt, veſtem & ornamenta quidem non deponunt, adſcititiam tamen maieſtatem & grauitatem ponunt, ſolitam familiaritatem reſumunt & vſurpant: ſic Legatus in admiſſionibus, congreſſibus, triumphis publicis, ne latum quidem vnguem ab decoro recedere debet, ſed Regię exiſtimationis ſemper meminiſſe: verumtamen priuatim, in colloquiis conuiuiiſque ſemotis, licet Legatus eſſe non deſinat; grauitatem illam publicè ſpectatam, in natiuam comitatem & liberiores mores conuertere poteſt: vt videatur hîc malle apparere quis ſit, quàm cuius ſit.

Ceterùm in victu, veſtitu, ædium ſupellectile & ornatu, famulorum & aſſeclarum numero & cultu, reliquos

Magnates ſuperare Legatus poteſt, Principem tamen externum neutiquam æquare; quaſi vt eum quopiam pudore afficeret, emiſſus & egreſſus. Dum quidam ingloriis ortus parentibus, ſed affectu ſui Regis, apud exteros Legatione fungens, exteriore omni cultu hîc ipſo Principe ſplendidior appareret; atque inde quiſque ei ſtudioſiùs detrahendo, occineret, non cantica virtutis aut meriti, ſed eum eſſe oriundum patre mercatore, matre mechanicâ, proauis humillimis: Quid dixerimus, ait Princeps, hunc eſſe impium, an imprudentem, qui parentes ſic ſuos exhumat, atauoſque citat è ſepulcris? Scilicet hominis ignobilitas magis excuſata latuiſſet, ni fatuo luxu faſtuque ſe prodidiſſet. Et ne ſic quidem eo Principis ſarcaſmo redargutio finita eſt, ne limitibus etiam iſtiuſce Regni terminata: ſed protinus in patriâ ab aliis qui ibi anteriore Legatione, minùs autem pompaticè, functi erant, pro apophthegmate indies celebrabatur. Et quàm exteros interdum nimius Legati ſplendor offendere poſſit, docuit Ariſtagoras Mileſius: is apud Spartanos aduerſus Perſas auxilia petens, quia cultus & apparatus luxu diffluebat, admonitus fuit, vt apud ſuos, non in virtutis vrbe, eo vanitatis & prodigæ oſtentationis genere vteretur. qui ornamenta non ferrent, auxilia ornatis denegare.

Ceterùm quâ magnificentiâ Legato vtendum ſit, ægrè regulâ aut methodo vnâ definias. Nam pro Principum facultate, reique quæ agitur gratiâ, apparatus ille ceteraq; omnia grandiora vel arctiora eſſe debent. Dein ſplendorem hunc alij aliter æſtimant. Septemtrionales metiuntur eum apparatu menſæ, velut fumo culinæ. Ij verò qui ad Meridiem, non tanti pendunt quod per guttur illabitur, ſed magis quod in numeroſo comitum, equorum, rheda-

rhedarum & famulorum ſtrepitu atque ornatu, omnium oculis procul affulget. Interdum Legato, vt in illuſtri Legatione ſpectabilior appareat, inditur titulus maioris nobilitatis, Ducis, Marchionis, Comitis vel Baronis, & conceduntur dantúrve ipſa monilia atque vtenſilia Principis. Obſeruare etiam eſt, in Legationibus ad certamen ſplendidis, Hiſpanos Galloſque ſæpiùs contendiſſe, non tantùm ne agendi aut veſtiendi modo conuenirent, ſed vt maximè differrent: neque adeò vt ſplendidiſſimi eſſent, ſed ne quid ſplendidius adeſſet aliis.

DISSERT. XXIII.

Religionis, Veſtis & Vrbanitatis patriæ tenax.

INTER reliquas Legati virtutes, imò ante reliquas, niſi maximè Pietas luceat, in vanũ ferè quidquid molietur. Ideóque ſacros gentis ſuæ ritus colet Legatus; ſi publicè quidem non licuerit, priuatim licebit. Quinimò etiam innoteſcat publicè, eum priuatim pium eſſe: hoc enim erit verè eſſe, & probitatis fidem in negotiis mereri. De atheo aut in Religione vacillante, firma integritatis opinio non fit. Refert Ariſteas (hiſtoriâ LXXII. Interpretum) quòd vbi in Alexandriam ab Eleazaro ſummo Sacerdote Iudæorum hos Sacri Scripti Interpretes adduxiſſet; iuſſiſſe Regem Ægypti, vt his qui à Iudæâ venerant, conſueta omnia præberentur ad oblationes & ſacra, prout cuique genti mos foret. Non tamen ſuaſerim Legato, ſtupendâ in fanis latitatione, neglectis iis quorum cura eum maximè ſolicitum tenere debet, omne otium conterere, aut Sanctuli nomen geſtúſve affectare. Quippe non ab ſpirituali

tuali oratione Orator esse dicitur, sed ab eâ quâ Principis Regnique decus & tranquillitatem afferat, stabiliat. Bonus animus, gratissimus Deo cultus est: & optimè orauerit, qui officio gnauiter functus, patriæ incolumitatem procurauerit, vnde tot hominum salus, virtutisque & pietatis exercitium dependeat.

Non diuinæ tantùm, ciuilis etiam reuerentiæ cærimonias quisque è suâ ciuitate feret; non verò illorum apud quos diuertitur, assumet vel affectabit. Ni fiat; non iam ampliùs ex more gentium officiosa humanitas, sed subiecta humilitas, abiectaque adulatio dicenda est. Adorationis in modum genu supplice procumbentes Regem suum salutant Tartari: eâdem ciuilitate apud exteros vtuntur eorum Legati. Itaque sedile accedentibus offerre, error sit. Neque enim illi quidquam demissiùs agunt quàm Legationis dignitas ferat, si domi vsitatam, moribus nostris peregrinam salutationē exhibeant. Ne illaudata quidem Legatorum Moscouiæ Regis siue tergiuersatio siue constantia fuit; quòd vix, ac ne vix quidem induci possent Romæ, vt Pontificis Gregorij X. pedes exoscularentur, quòd Regibus eorum is mos & honos esset incognitus; donec edocti, summo vniuersalis Ecclesiæ Præsuli, spiritualium rerum regimen, præcipuæ salutis curam incumbere, obsequium pietati & spiritualibus adscripsere, indulsere. Alioqui generaliter iniqui censendi sunt, qui ritibus suis, exterorum mores correspondere aut pares esse cupiunt.

Consuetudinem, legum esse legem, & naturę velut germanam sororem, rectè dixeris. Ideoque homini ciuili vtendum vestibus, inconstantiæ vulgi & loci quem inhabitat, ferè conformibus; ne moribus gentis, quacum viuit, immo-

immorigerus esse videatur. Legatus hîc tamen exlex & singularis est; peccaturus, si à suo cultu recesserit. Nam velut patriorum rituum fugitans, Principem suum priuatim odisse, publicè aspernari videbitur, qui vernaculum gentis suæ indumentum mutabit, alienum mutuabitur. Olim in ipsâ Romanâ vrbe, quæ sui tamen splendoris iurisque pertinax fuit, Legatos exterarum gentium cultu peregrino ludos spectasse, Tacitus memorat. Deformant igitur pulcherrimi muneris faciem, quicumque in exteras Nationes delati, tamquam Protei, ilicò sese peregrino habitu amiciunt. Contemptus eam ob rem à suis Macedonibus fertur ipse Alexander, quòd patrio cultu relicto, apud Babylonios Babylonicum sibi assuisset. Acutè Rex, qui dum mandatorum Legati strenuâ enuntiatione offensus, discedentem odio & stomacho persequeretur; ei qui hunc miserat scripsit, Hermaphroditum & Androgynum sibi adfuisse: cùm tamen is nihil inconstantiæ, præterquam in vestitu, admisisset.

Attamen & hoc prudentis Legati erit, ne illa in conspectum exponat, quæ aut ipsa per se molesta sunt, aut aspectum sui ingratum & odiosum facere possint. Quosdam apud Turcicum Tyrannum repulsam passos nouimus, quòd viridis coloris amictu, qui tristis & funesti ominis apud Barbaros dicitur, induti essent. At noster eâ prudentiâ erit, vt cùm rubei panni obiectu, bouis furorem accendi resciuerit, remouere eumdem à tergo & tragœdiâ norit. Venetorum quemdam apud Turcas Legatum accepimus, alieno ritu feliciter & sic cum laude vsum: nam cùm quæ exponere & excipere haberet, toto non impetraret biennio; tandem familiari veste in Turcicam commutatâ, admissioni suæ aditum parasse, Legationemque ex

voto confecisse. Apud Barbaros nempe, vbi Legationis decus atque libertas non digno nec tuto satis loco habentur, domestici amictus, ne alij quidem ritus vsurpari semper possunt. Turoxanthus Turcarum Dux Valentinum Tiberij Legatum ita alloquitur: Quandoquidem, ô Romani, huc venientes me in maximo luctu constitutum offenderitis (recenter enim pater meus est mortuus) oportet vos facies vestras abradere, & legi quæ apud nos in iustis mortuorum inualuit, obtemperare. Tum confestim Valentinus, & omnes qui cum eo erant, gladiis genas raserũt.

Olim Legatis annuli dabantur, queis exterorum honoratissimi censebantur. Specialis prætereà vestitus erat constitutus: quemadmodum peculiares etiam nonnullis Conciliis ac Magistratibus vestium formas eadem antiquitas præscripserat. Æui mutatio & hoc laudabile institutum pænè proflixit: vt quasi tæderet aut puderet eiusce quod profitentur officij, vestibus indui pulchrius ducant, quas vulgi inconstantia singulis annis nouas & communes facit. Adeò vt Senatores, Aulicis; & Consiliarios, quia nobilitatis functionísve conspicuo signo destitutos, ditioribus ruricolis aut ciuibus non absimiles dixerit quisquis non nouit, etiam quisquis nouit. Senatui Veneto, paucisque aliis, vestitus religio aliquam adhuc laudem & venerationem conciliat atque tuetur.

Plerique hodie qui dignitatem gerunt, non contenti nitidâ & nouâ veste, etiam cultam & comptam requirũt: quòd virum & Magistratum vestis indicet. Ab histrione licet exemplum sumere; qui si triuialiter amictus in scenam prodeat, exsibilatur. Quanti autem facienda sit vestium ratio, vel ex eo patet; quòd quisque, dum elegantiùs atq; operosiùs vestitus egreditur, magis etiã honoratur,

tur, nō ab ignotis modò, ſed etiam à notiſſimis & amicis. Huiuſce myſterij ratio eſt, quòd veſtis indicium quoddam eſſe videtur cuiuſque fortunæ: at quò iſta, eò ſe hominum fauor inclinat. Alij ſecretò atque ſeorſim ſuo bono paſci malunt, rati dignitatem atque amplitudinem ſuam magis auctum & conſeruatum iri modeſtiâ vitæ, quàm inſolenti ſtrepitu aut inani faſtu. Tales ferè qui publicæ aut alienæ rei præſunt: qui Principi à theſauris, conſilijs, confeſſionibus; aut qui repentè ex humili in altum emerſere. Hi non magnoperè ambiunt oblongum magnificentiæ ſuæ ſpectaculum, aut digito monſtrari, aut dicier, Hic eſt. Scilicet, vt doceant, ſe etiam in rerum copiâ tenuitatem, in ſollicitudine ſolitudinem ęſtimare: ſe paruo Sapere & Lætari: bonum publicum promouiſſe, ampliſſimi inſtar honoris & pręmij eſſe. Interim malunt item horum aliqui, arcam ſuam auro ſcatere, quàm deauratis tectis vel pauimentis curioſorum & inuidorum oculos oblectare, aut calumniatorum linguas acuere in ſuſpicionem iniuſtitiæ vel peculatus. Mille circùm ſe cenſores habet in confuſionem ſuam procliues & conſpirantes, ſi quem ſupra ſuam ſortem fortuna fauens euexit & dementat. Demoſthenes priuſquàm induſtriâ & eloquio innotuiſſet, vilem pallam in ſumptuoſiorem veſtem conuertit: paratâ autem exiſtimatione, pallam reſumpſit priſtinam, nec mutauit. Contrario prorſus conſilio & euentu plebeius ille, qui primùm omnium virtutum hypocriſi inſtructus, probus & pius videbatur demiſſis oculis honeſtatem & ſecuram modeſtiam affectare, atque obſtipo capite non niſi humilia ſomniare, imò mente velut hoſpitari in ſepulcro, animo apud Deum: ad honores euectus, ſupercilium erexit, & indignis modis præfuit, qui tam ſanctè pu-

tabatur ſubeſſe: quos priùs errores damnauerat, amabat deinde vt mores: pluſque vafraменti ſub vnius togæ, quàm ſub vnius regionis, ambitu latebat. Rogatus autem à familiaribus, quamobrem anteà vultum & oculos in terram ſic deflecteret; Quærebam claues regiminis, inquit: quibus inuentis, quidni vtar? Sed & iſtum ſua manſit tandem pœnitentia & pœna; clauesque oſtium calamitati & carceri aperuere.

Legatus in omni hoc veſtium & ornamentorum cultu ita ſe componet, vt neque tenuitate vilis, neque elegantiâ faſtuoſus, effeminatus, aut vanus appareat. Diſſimulare & velut neſcire præſentis ſplendoris ſui ſumptum pretiumque, prudentis eſt, & ornatiſſimam tamen ſimplicitatem habere: vt ſplendor omnis non tam obtrudatur aliorum oculis, quàm incurrat.

DISSERT. XXIV.

Eruditus.

BELLO inter Florentinos & Alphonſum Regem, Matthæus Palmerius, Florentiæ ciuis & pharmacopola, quia ingenij & ſcientiarũ cultu clarus apud ſuos erat, Neapolim miſſus eſt Legatus. Cuius multifariam eruditionem dexteritati atque eloquentiæ coniunctam Rex admiratus, interrogauit, quis, & quo loco apud ſuos eſſet. Cumque intellexiſſet Pharmacopolam eſſe, in has erupit voces: Si tales Florentiæ Pharmacopolæ, quales igitur Medici? Mediceos innuens, qui in Republicâ eminebant. Eruditionis profectò cùm nulla pars ſuâ laude careat, tum inprimis Hiſtoria vetus & noua, omni ætati conditioni-

que

que vtilissima. Est enim palæstra prudentiæ, stimulus sapientiæ, calcar virtutum, interpres dubiorum, memoria præteritorum, speculum futurorum, præsentium fax & moderatrix, breuiarium experientiæ, scientiarum thesaurus, directrix disciplinæ bellicæ & togatæ: breuiter, compendium artis viuendi. Itaque videar commendasse eruditionem omnem, cùm Historiam nominarim. Eiusque studium habet id peculiare, vt & theoricam & practicam simul conferat. Historiam Legatus euoluat, & assequetur, vt, quasi infinitas obierit Legationes, antequàm vllam attigerit, intelligens videatur & expertus. Inter Scriptores autem, si rem politicam spectamus, vnus instar est omnium, Tacitus; si moralem, Seneca: ille ad prudentiam, iste ad sapientiam ductor: ille tacitè, iste sanè legendus, intelligendus. Quid si Sacram Legato Paginam quoque comprobem, rectam illam ad probitatem, ad prudentiam, ad cælos ducem? Scrutetur, si otium & animus indulserint: plures inibi Legationes, cùm humanas, tum diuinas inueniet, exempla atque dogmata rerum optimarum. tum ex huius diuini Scripti lectione hauriuntur, quinimò instillantur animo salubria quædam medicamina, in spiritualium morborum, priusquàm resederint, præcautionem. Et quantò quis attentiùs hunc Codicem euoluerit, plura semper mirabitur & eliciet in recessu: haud secùs ac clarâ nocte firmamentum cæli intuentium oculis plures semper stellæ elucescunt, & velut subnascuntur, quò diutiùs intendunt. Quòd si cuipiam sic non videatur, qui in profanis vagari malit; magnum tamen quid esse existimet, quod tot viros principes in venerationem sui traxit; tot Martyres & Cœnobitas in contemptum orbis, atque etiam sui, pellexit; tot nasutissimos

M 3 in

in interpretatione hallucinantes demisit: tot sæculis Nobile Ænigma. In reliquarum scientiarum oceanum quò altiùs prouehimur, contingit aliquando vt longiùs absimus simul & à vado & à portu. Quid? interfui vbi non leuis doctrinæ & auctoritatis Præsul euidentibus demonstrationibus assereret, è sacris illius Magni Testamenti codicibus, ceu scaturiginibus, hausta esse, quæcumque siue dogmata siue pręcepta sententiosi atq; politici Scriptores, limatiore alioquin sermone, profanis exposuere. Profectò Adrianus Florentius, posteà Pontifex eius nominis VI. qui ob eximiam Pietatem & Doctrinam Carolo Cæsari ab Margaretâ Austriacâ præceptor datus, satis ostendit, è quo fonte Imperij subsidia hauriantur. Etenim Louanij in Arce tantum Discipulum adhuc puerum erudiens, è Sacris litteris ei Libros Regum proposuit & explicuit: frustrà, ratus, doceri historias, nisi & pietas accederet. Qui eo modo doctus est, Cæsaris mox insignia accepit: qui ea docuit, Pontificis. Sic Magistrum suum Discipulus numquam non veneratus est. Et tamen quàm humili ille origine! Primam ætatem litteris occupans, & tum quidem egens, variis à proauo meo D. Ægidio de Marselaer Toparchâ de Opdorp beneficiis affectus fuit. Eorum verò memor, cùm in Regnum suffecto Carolo, Primas Hispaniæ esset, auum meum Adrianum de Marselaer, eiusque fratrem Guilelmum, pro Maiorum suorum honore & meritis, stipendio Regio decorari procurauit, & hunc pręterea Equitem Auratum à Cæsare creari. Neque hîc subsistere gratitudo aut gratia potuit. Pontifex enim factus, vtrumque inter familiares ac domesticos esse voluit: & illum quidem intimis secretis, hunc Arci Ostiensi, tribusque biremibus pręfecit: Antonium quoque de Marselaer,
fratrem

frattem tertium, paulò ante immaturum obitum, aduocauit, & Pontificiæ cohorti atque custodiæ Capitaneum constituit. Verùm vt in viam redeam; illorum mores non satis admireris, qui cùm ingenij cultum omnemque doctrinam contemnunt, magni ac serij sibi videntur. Ab omni æuo obseruare est, opportunum rebus scientiarum subsidium accessisse, siue priuatis, siue publicis: æstimari viros, qui ceteris Numinibus Palladem iunxere. Doctrina quidem vel meliores efficit homines vel deteriores, pro cuiusque indole. Sed licet non omnes doctissimi potissimùm sibi temperent ab improbitate aut nequitiâ; non item medici, omnium hominum sint temperantissimi; communiter tamen, si quem minùs latuerit, quid se deceat aut obstringat, vehementiùs quoque neglecti pudebit officij. Nec minùs profectò arte, quàm experientiâ sapimus: illa causam vbique præbet, hæc dumtaxat exemplum. Et quantillum est, quæso, quod intra angustos vitæ terminos experimur, si non vlteriore prospectu & liberiore cælo fruimur, ope eruditæ lectionis? Alphonsus, eximius ille Regum, dicebat, Principem ineruditũ videri sibi asinum purpuratum. Idem, percunctanti, qui essent optimi Consiliarij; Muti & mortui, respondit: libros innuens, qui & semper præstò sunt, & sapiunt plurimùm, nihilque adulantur. Nec enim ab alio auditur verum sinceriùs, nec minori pudore, quàm ab istis. Interrogatus deniq; Alphonsus; vtrúmne armis, an libris maiorem deberet gratiam, E libris, inquit, & arma & armorum iura didici. Certè in Principatu beatissimum videtur, non cogi; miserrimum, non moneri. O felicem populum (inquit prudens Cominæus, nec ipse magnoperè litteratus) cui contingit habere Principem, qui vbi seriis occupationibus debitum tempus

pus impenderit, nonnihil etiam politicarum ſcriptionum lectioni vacauerit! Eruditionem autem ęſtimans Magnus Rex & Princeps noſter, in adminiſtratione Belgicarum prouinciarum viris potiſſimùm eruditiſſimis vtitur: prorſus tamquam vel ideò quoque miſſi, vt Orbi innoteſcat, Nobilitatem Hiſpanam animi atque ingenij elegantiâ quàm maximè excellere.

Iuuet itaque illuſtres viros, interdum chartis immorari, non immori. Vitioſum eſt vbique quod nimium eſt. Aliud ſceptrum, aliud plectrum. Reperias fortaſſis nonnullos litteratores, qui vmbratili ſtudio ſic ingenium occupauêre, vt ſupinè ſtulti euaſerint: alios, qui ſedentarias meditationes ita morbidè ſitiunt, vt, velut veterno oppreſſi, negotia fugiant, negligāt publica & priuata, nihilq; ęſtiment quod non aſperſum ſit librario hoc puluere. Et cùm omnia agant, vt ſciant; ſi ſciant, nihil agunt: ſibi ſapiunt, ſibi omnia intelligūt, docti & prudentes, ſed ſibi. Ita verò quod ſciunt, neſciunt, Reipub. tandem, ſibiq́ue inutiles. Et cùm auctoritatem ſibi arrogent doctiorum, nihil omnino minùs ſunt, quàm docti. Quippe dum hanc rem ſterili contemplatione probant, illam improbant; nullam non ignorant: & vbi omnia didicerint; vel neſciunt quod ſciunt omnes, vel ſciunt quod vtiliùs neſcirent: in virilibus exercitiis inepti, imbelles, effeminati, meticuloſi, imbecilli. Nam quaſi ex abditis educti antris, conſpectis hominibus velut vmbris territantur, ac in hominum turbâ ne homines quidem ſunt: quaſi eis ipſa Mineruа neruum mentis incidiſſet. Ea verò non ſimplex inſania eſt. Neque putandum eſt, Platonem, Ciceronem, Lycurgum, alioſq́ue ſcientiarum præſides, Reipub. Principes, plura è Philoſophiâ in Rempublicam, quàm è Repub. in Philoſophiam contu-

contuliſſe. Exerat ſe in germen ac frugem neceſſe eſt, omnis ille doctrinæ & ſcientiæ flos. Itaque non id Legati laudibus adſcribetur, quòd totius vitæ ſpatio ſeſe abdiderit torpentibus litteris & libris; ſed quòd eruditâ actione vſuque præceptore fideliſſimo, ſupra vulgus ſapiat & aſſurgat. Nec ij quidem Legationibus excludendi, qui licet neque litteris Latinis, neque Græcis, neque ſcholaſticâ illâ ſcientiâ imbuti ſint; ſenſu tamen illo qui dicitur communi, ſolerti, ſolido polleant; quique Legationis negotium viuacitate ingenij, maturitate iudicij perſpicere, etiam peragere valeant. Sic multi olim fuere, etiam ſunt hodie multi, qui ſopita atque etiam viuida ingenia & iudicia eorum qui numquam non ſtuduerant, promptiſſimâ dexteritate longè exſuperarunt, nullis tamen ad hoc regulis adiuti, nullo lumine aut limâ litterarum. Et quod illi ſolùm laudare aut præſcribere vel exoptare nouerant, id iſti etiam expedire, etiam conſequi: Leges ſtatuere æternâ obſeruantiâ dignas, nec tamen Iuſtinianeas vmquam inſpexerant; & quod numquam didicerant, benignæ matris Naturæ adminiculo intelligere, iudicare, eloqui. Huiuſmodi ingeniis in Legationem miſſis, ſuffecerit, mandatum ſuum ſeu inſtructionem diligenter inſpicere: nec parum tamen iis vtile, aliorum etiam Principum in ſimilibus negotiis mandata, conſilia & conſulta, relationéſque Legatorum reuoluere; tum ſi quod ad manum venerit, eâ linguâ quam calluerint, de Legatione politicum ſcriptum. Quod quidem in gratiam ſtudioſorum non aſſerimus: ſed vt ne diffidant quidem ij Legati, qui cùm ſcholaſticis ſcientiis hactenus non ſint imbuti, in poſterum Grammaticos fieri non conuenit.

Humile dixeris, circulatrice linguâ eruditionem ſuam

N nimiò

nimiò ostentare vel obtrudere ineruditis, aut cum hisce disputatoriè altercari super terminis ignotæ artis, aut quia syllogismum non forment in Frisesomorum aut Baroco. Nempe scientiarum diatribâ imperitiores superasse, haud magnum est; succubuisse, non leue.

Sunt porrò nonnullæ ingenij occupationes, quæ Regiò Oratori negligi prorsus possunt citra incommodum. Quales mille stramineæ & operosæ nugæ tam in scientiis practicis, quàm speculatiuis. Cuiusmodi sunt mirabiles artes Lullij, Polygraphia & Steganographia Trithemij, ingeniosissima Tholosani: tum Sophistarum adeò tenues, macræ, ab omni carne & ossibus auulsæ, personalitates, entitates, hæcceitates, quidditates, Petreitates, & eiusmodi infinita punctorum & atomorum agmina, quæ tum verè sunt, cùm otiosi illi faciunt & fingunt. Huc & chymicum auri coquendi studium; quod ne Dî quidem Midæ indulserunt sine mulctâ: & damnosa aleatorum dexteritas, vbi quisque quantò peritior, tantò nequior. Ipsa quoque artium philomela Musica: quam ipsi licet calleamus; per præcentores tamen decentiùs pleniusque percipimus. Nec vllas idcircò spreuero, quas quidem Legatus callucrit, eiusmodi delicias, quæ ornamento ei esse possint, neutiquam oneri, quamuis etiam minùs vsui. Arboribus enim, quarum propria dos est fructum ferre, etiam folia videmus congenita, etiam flores.

DISSERT. XXV.

Eloquens.

ELOQVENTIA, seu copiosè loquens sapientia, Oratori nostro nomen & munus tribuit: tamque ei neces-

necessaria est, vt sine hac prorsus esse non possit. Reliquus eruditionis cultus ingenijque vigor in tenebris sepultus iaceat, nisi Suadæ luce hominum sensibus insinuetur. Nam vt nullus absconditi thesauri occultæve musices vsus est; ita neque profundissimæ rerum omnium cognitionis, nisi proma eloquentia accesserit. Quod amplius est; Nihil vniuerso orbi tam potenter dominatur, quàm hæc Diua, quâ velut Delphico gladio ad quælibet pertractanda feliciter vtimur. Idque innuerunt ingeniosæ poëtarum fabulæ, dum disertos viros, flumina, feras, saxa mouisse cecinerunt. Et constat gloriatum coram familiaribus Demosthenem; potuisse iudicum sententias, vt cereas, ad nutum lubitumque suum flectere in quamcumque partem, energiâ hac artificiosi sermonis. Atque ita ad eius arbitrium Atheniensibus cum Philippo sæpè bellum, sępè pax fuit. Pyrrhus quoque, se imperij fines magis extendisse & firmasse, ac plura oppida recuperasse gloriatur, Cyneæ Oratoris facundo eloquio, quàm cataphractorum operosâ manu. Nimirum amplius hîc verba interdum, quàm arma. Facit huc Taciti sententia: *Nemo magnam Potentiam sine Eloquentiâ est assecutus*. Dicebat Græcia de Pericle, persuasionis numen atque aram in labiis hominum consistere. Mercurio attributus est Caduceus, qui dictus à cadendo; quia Eloquentiæ interuentu statim cadunt controuersiarum tempestates, nimbi, ac procellæ. Sed opponunt aliqui, Eloquentiam quidem Legatos, procuratores & ministros decere, non autem Principes. Et tamen, quàm ea non inutilis dos ac virtus Principum censeri debeat, docuerunt quædam infortunia atque pericula Henrici IV. Galliæ & Iacobi VIII. Angliæ Regum, quibus sese ęgrè explicuissent, sine eximiæ eloquentiæ adminiculo. Refert

Hesiodus, Reges omnes qui Deo chari sunt, eloquentiâ cælitus esse donatos. Multiloquentiam certè, & inanem illam verborum profluentiam, nedum summos Principes, sed omne genus hominum dedecere, non inficior. An verò Maiestati vel existimationi aduersabitur, quæ proferenda sunt, aptè, disertè, sapienter proferre? id enim eloquentiæ proprium. Præclarum contrà, quibus dotibus, ratione & oratione, à brutis animantibus mille nos artifex natura distinxit, earum eminentiâ hominibus ipsis præstare. Vt non minori loco ponenda videatur fandi facultas, quàm vita, dignitas, salus. Et noui Viros Magnos, qui tanti facundioris linguæ thesaurum facerent, vt si quis hoc instructus esset, eumdem magnorum munerum capacem iudicarent. Quasi vt quisque eloquitur, ita & sapiens, & bonus sit. Quemadmodum non frustrà Eloquentiæ Deum, Legatorum esse numen antiquitas voluit, & persuasionis aram in labiis hominum consistere. Optandum igitur, vt ex illustri animo, illustris efflorescat oratio. Quæ tamen neque scholam redoleat, neque affectationem: alioqui nil comptu eo incomptius, elegantiâ ineptius: nihilque non vitiat ostentatio & iactantia. Nam vt amabilior venustas est naturali pulchritudine exurgens, nullo fuco vitiata, in iisque quæ se formosas esse velut nesciunt; ita & oratio quæ suapte indole placet, non affectata, non turgida, nō sesquipedalibus aut spumātibus velut verbis exundans. Summa etiam Oratoris laus est, ita ex arte dicere, vt quàm longissimè videatur ab arte recedere. Nemo sic insidias putabit auribus suis fieri, nemo suspectam orationem habebit. Qui timet ne decipiatur, ægrè verbis expugnatur. Audito ab Senatu Romano, Carneade Atheniensium Legato, iudicatum est,

est, ex vsu Reipub. non fore, tam valido eloquio & artificio Oratorem publicè audiri: quoniam eo argumentante, argutante, quid verũ, quid ęquum esset, haud facilè discerni posset: adeò eiusce linguæ blandimenta, aurium catenæ, animorum compedes erant. Dum enim Romam cum Diogene Stoico missus esset ab Atheniensibus per Æmilium Paulum subactis, deprecaturus mulctam quingentorum talentorum, quę irrogata erat propter Oropum, ciuitatem in Atticâ, direptam; auditus fuit Cæcilio interprete, eóque Senatore. Sic voti compos, disputationem instituit de Iustitiâ & Iure: cuius partes cùm annuentibus cunctis egregiè defendisset; postridie non minore ingenio & applausu, contra Iustitiam argumenta contorsit. Quo factum, vt etiam è Senatu facessere eum debere dixerit Cato. Neque ideò tamen violata fuit Legatio eius qui iam sophistam agebat, doctus in omnem partem rem propositam eloquio vertere.

DISSERT. XXVI.

Facetus, non dicax.

DICTERIIS vti, tantum abest vt Legatorum muneri indignum, quin potiùs aptum esse ducant multi, ad ea inter confabulandum indicanda aut insinuanda, quæ aliter explicari aut obtrudi non conuenit. Sic tribus verbis repentè apteque prolatis, interdum magè profeceris, atque placueris, quàm trecentis longè pręmeditatis periodis. Socrates, Plutarchus, Seneca, alijque grauissimi viri, hoc genere facetiarum & dicteriorum frequenter inuicem incitarunt. Ceterùm facetiæ, siue pungant, siue vngant,

gant, nisi subtiles sint & argutæ, auditorem non modò oblectant, sed eidem etiam tædium adferunt: qui si nihilominùs rideat, faciat id quidem, non propter iocum, sed propter iocantem; quòd forsan is facie magis ridiculus sit, quàm facetiis. Stultus est, qui vt alios oblectet, seipsum vilem aut ridiculum præbet. Seriis quidem grauitas debetur, iocis lepos: sic tamen, vt ioci ipsi aliquid ingenij, atque etiam serij spirent, & seria ab lepore non videantur aliena. Sed iis abstinendum prouerbiis dicteriisve, quorum quidem sententia bona sit, sed verba sordibus vulgi aut scurrilitate quapiam inquinata: item iis, quæ in alicuius vituperium vergere aut torqueri possint, & quorum ignominiosa ac sinistra interpretatio esse possit. Scio equidem, conuiuantes in graues pugnas irruisse, recitato fortè leui hoc versu, ceu magico carmine:

Paruum, humilem numquam vidi; longum, sapientem;
Aut crassum, audacem; luscum rufumve, fidelem.

Cùm ad religiosum Bauariæ Ducem verba facturus Erasmus R. facetiis minimè facetis, iocaretur; se stomachum habere Lutheranum, sed mentem Catholicam: obuertit tergum Bauarus, & diserti hominis orationem deseruit. Legere quidem est hinc inde histrionias quasdam commissas aut prolatas ab Legatis; illota itidem apophthegmata, scommata, ludicros sarcasmos: sed neque similium ineptiarum congerie, meliorem papyrum, recensendo commaculare, animus est. Illorum interim nomina dum aliorum scriptis recitantur, in dedecus citantur. Quapropter ne quem verborum aculeis Legatus sic pungat, vt aculeum relinquat; néve acerbis dicteriis, & quæ vero aut pudori nimiùm vicina sint, delectetur. Dicacitas cum læsione est: nemo autem placere potest, si lædat. Et ludi-

ludibrium licet & ludus argumento ac proposito discriminentur; sunt tamen qui amicitiam, auctoritatem, nihil non perdere & perire malunt, quàm quid falsè vel insulsè inflictum perpeti. Hinc enim tot sæpè duellorum indictiones, ad monomachiam prouocationes. Quod si ita est, nolim Legatum frustrà rem tam dubiam aut periculosam exercere, eáve proferre quæ aliis intelliget forę molesta. Inconsultum est enim, vbi causa non subest, aliorum inimicitiam sponte accersere, aut incitare; cùm etiam non quæsitâ multorum maleuolentiâ, odia doliq; vltrò ingruant, & vnicuique sat negotij facessant. Sales quidem hilaritati admiscendi, sed cum modo, cum iudicio; pręsertim apud Principes viros, ne vnquam plus ingenio vel affectui, quàm causæ tribuere videamur. Imò cùm procliuis sit ab amore ad odium progressus, difficillimusque regressus ab odio ad amorē, quòd illud acriùs incitet, quàm iste; non committet Legatus, vt cum Principe quem adiit, licet iam familiari, iocari aggrediatur, quantumuis inuitatus ac propè iussus. Nec enim ferreus aut plumbeus Principum affectus est, sed cereus, qui nimiusculo frigore rumpi, & immodico calore eliquari possit. Iocis quidem in confabulatorem directis, inesse videtur despicientiæ, aut certè præsumptionis significatio & securitas quędam; quâ offenduntur interdum & velut irritantur ij, qui sacro illi morbo Euripidis obnoxij aut affines sunt. Temerarius itaque Legatus, si dentem in purpuram acuerit, aut satyrico scommate maiestatem inuaserit: & quo alio fine, quàm vt vsurpet audaciam muneri non concessam? Maiores Principes sunt, quàm vt verborum petulantiæ subiaceant. Qui acutus esse volet, videat, vt pari ratione cautus sit: pręsertim is qui non probandi acuminis, sed stabiliendæ auctorita-

ctoritatis causâ missus est. Sæpè grauiter lædit, etiam qui ludit. Dum Legatus quidam, Maurorum Regi litteras tradidisset, quibus nō sat titulorum inscriptum erat, quos ille sibi tribuendos putabat; audiit: Sus has peperit. Scilicet, ait Legatus, ne ijs vescaris. Abstinent siquidem Mauri suillâ, sed non vtique semper verberibus; quæ tum in caput incauti Legati vbertim pluerunt. Quis itaque non sobriè vtendum duxerit iis, quæ frequens indignatio atq; contentio, numquam affectus, rariùs rerum promotio sequatur? Quàm audacia parum lepida, furorique propinqua fuit eiusce Legati, qui vbi ab Atheniensibus missus, à Philippo Rege Macedonum rogaretur, ecquid grati obsequij Atheniensibus præstare posset; respondit: Si teipsum suspenderis. Magis excusatè & decenter ille, qui cùm nuper à Cęsare Carolo Serenissimi titulum suo quoque Principi ambiret, quo plures iam per Italiam Germaniamque Dynastæ donati erant, & ambiret frustrà; discedendi veniam die quodam, vix die, petiit, cùm cælum terramque fulmina atque tonitrua miscerent. Admiratus Cæsar, cur cælo tam inuio, turbidaque & infestâ aurâ se itineri accingeret, suasit, serenitatem exspectaret. At nihil est, inquit Legatus, quòd hinc timeam, cùm Maiestas tua mundum implerit tantâ Serenitate. Quid hoc verò erat aliud, quàm argutè, modestè tamen, repulsam exprobrare? Nec minùs generosè, & pro dignitate, Antonius Pucius: qui dum à Florentinis ad Ducem Mediolanensium missus, admitti diu non posset, quia Dux, Astrologi cuiusdam secutus cerebrum, publica non aggrederetur, nisi pręuiâ horoscopi inspectione; ipse huius remoræ ac tergiuersationis prętextum Rempub. florentissimam in cōtemptum trahere sensit. Quapropter, dum tandem dies &
horæ

horæ punctus indictus esset, quo ad aulam veniendum & mandatum exponendum nuntiabatur; Ignoscatur mihi, inquit, qui toto hoc die id aggredi non possum, dum nimis vereor, iamque scio, astra, quæ Mediolanensibus propitia conuenerunt, infortunium modò coxisse & minari Florentinis.

Sed ne ioco quidem proferet aut probabit ea Legatus, quæ Principi suo dedecori verti possint. Ideoque haud citra offensam, dum faceti esse vellent, Legati ab Demetrio missi, fœdam atque infelicem sui Regis voluptatem turpiter exprobrarunt, & quidem apud tyrannum æmulum, & cui potiùs memorabile quodpiam virtutis apophthegma enarrare debuissent. Quippe Lysimacho suam cum leone luctam, & aduerso pectore exceptas plagarum cicatrices iactanti atque ostentanti; Et noster, inquiunt, Rex morsibus & vibicibus inextinguibilibus insignitus est, sed Lamiæ, & quidem in collo.

Legatus itaque facetus & festiuus erit citra opprobrium, calumniam ac scurrilitatem: & quem neque contemnere, neque odisse, ac ne redarguere iure liceat. Pomponij Attici exemplo, qui ad Lacedæmonios Orator missus, frugi erat, non auarus; constans quidem, nec tamen cerebrosus; modestus, non morosus, nec molestus; facilis & facetus, non futilis; seuerus, non sęuus, non superbus; cuius quisque vereretur occursum, nemo formidaret. Absoluam verbo? Quod sal in cibis, id iocus in verbis est; qui nisi aptè immisceatur, vitiat edulia, non condit.

O DIS-

DISSERT. XXVII.

Linguarum peritus.

CVM verò potissimùm apud exteros obeundum sit hoc munus; plurimarum linguarum peritus sit Legatus: ac præsertim eius gentis sermonem calleat, ad quam mittitur. Nam alioqui incommodiùs hîc sua explicet: & si quis fortè explorator quid patefacere vel deferre desideret, liberiùs libentiusque id faciet semotis quasi arbitris, quàm Interprete teste accedente, siue hostilia ea fuerint, quæ nuntiare volet, siue amica. Lentulus Consul, cùm Pompeio profectionem ad Parthum dissuaderet, imperitiam linguæ Parthicæ, vt ingens rebus impedimentum, ei obiecit. Deus ipse missurus Ezechielem pro Legato ad populum Israëlis, *Comede*, inquit, *volumen istud.* erat autem id, symbolum Legationis, aiunt commentatores. Et rursus, apud Ezechielem: *Vade ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos: non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris.* Quibus verbis ostendit sanè Deus, quantum Legati intersit, eius ad quem mittitur populi linguam callere: eaque de causâ missurus Apostolos suos orbe toto, tamquam Legatos (*Pro Christo Legatione fungimur*, inquit Paulus) linguarum omnium scientiâ eos instruxit, cùm linguas igneas cęlitus pluit. Et Moyses, populo vocem Dei audire nolenti, sic minatur: *Adducet Dominus super te gentem de longinquo & de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu, cuius linguam intelligere non possis.* Laudatur Mithridates Ponti & Bithyniæ Rex inclytus, quia duarum & viginti gentium, quas sub ditione habuit, ore locutus est, linguasque percalluit.

calluit. Atque hoc erat cum omnibus, tamquam cum vnâ agere. Neque id mirum adeò videbitur ei, qui nouerit, apud Indos familiare idioma ſeptuagies centenis vocabulorum millibus conſtare: nimirum vnicuique ibidem rei dictio reſpondet monoſyllaba & character peculiaris; cùm reliquarum gentium linguæ vix ſex mille vocabula complectantur. Hodierni Turcæ, à litteris quantumuis alieni, huius peritiæ vſum quotidiano euentu edocti, quot linguas quis callet, totidem illum viris æquiualere, prouerbio dictitant. Non fruſtrà ſanè Carolus IV. Romanorum Imperator Aureâ Bullâ de Imperatorum electione præcipit; vt Electorum filij, præter vernaculam, inſuper Latinam, Italicam, & Illyricam diſcerent, vt ſermonem cum variis gentibus communicare poſſent, néve in conſcientiam rerum ingentium (quarum anima ſilentium eſt) adſumere cogerentur vllum teſtem. Ex Dione diſcimus, à Caracallâ Interpretes non ſemel enecatos eſſe, ne innoteſceret quid moliretur. Tanto periculo commiſſa ſecreta interdum ſciuntur. Sed quomodo externi obſequij integritatem fidemque non metuat Legatus, ſi ea ipſa, quæ ſuo nomine dicuntur, nec diſtinguere, nec diiudicare ipſus poſſit? Quid autem ſi eò loci aut temporis explicanda mandata inciderint, vbi ne Interpretis copia adfuerit? Sanè ex rerum varietate, affectuum ſignificatione, tum ex iis quæ alter dixerit vel dicturire parat, immutanda oratio nonnumquam eſt. Nec verò id per ſe facere Interpres, aut quomodo fieri id debeat ſurdaſter iſte præcipere poteſt: quippe qui nihil eorum quæ fiunt intelligit. Andreas Gritius à Venetis Conſtantinopolim miſſus Legatus, noluit pactis cum Imperatore Turcarum iam initis, imò firmatis, manu ſuâ ſubſcribere, quòd Latino ea

idiomate consignata essent. Ideoque Turcico rescribi voluit: sciebat enim, nullum apud eam gentem pactum, pactum esse, nisi vernaculâ linguâ expressum. In linguis porrò exactiùs citiusque percipiendis, compendiaria ratio est; in omni congressu, ratiocinatione, scriptione, lectione familiarem eam reddere, ac ne Deo quidem loqui, nisi eâ linguâ.

DISSERT. XXVIII.

Peritus lectionis, scriptionisque.

PVERILE quoque præceptum dici possit, Legato tamen perutile, vt expeditè legere sciat cuiuslibet idiomatis ac scripturæ genus, non inelegantis modò, sed & vacillantis & distortæ, ipsosque characterum nexus & compendia cognoscat, ne rebus interdum maximis, vel apud amanuensem, vel infidum amicum, & secreta, & simul ignorantiam suam periculo exponat, communicandis epistolis, quæ ex variis locis adferri possint. Molestum præterea fit, curas & sollicitudines hac parte augeri; cùm semper aliena fides anxium tenebit, præsertim in rebus grauioribus, & vnde momentum magni vel commodi vel incommodi in vtramque partem. Deinde cùm litteras ipse exarabit, daturus est operam, vt nitidè, vt distinctè pingat; post ingenium, manum quoque æstimet. Habet tamen insulsus error suos applausores, laudémque apud nonnullos imperitia inuenit. Sunt namque qui eò se altiores generosioresque habendos existimant, quò fuerint ad scribendum ineptiores. Tamquam fastidiant litteras, exprimunt: & quod malè agunt, non agendum esse ostendunt. Dubites iure, serpentésne figurarint, an characteres.

res. Confusæ enim erranteſque lineæ maculæque ſunt, & quales gallinæ ruſpando ſignant. Diuinare arduum ſit, vnde tam bellæ tabellæ; niſi vel ſigillum dignoſcas, vel à tabellario auctorem ſcias. At nihil turpius, quàm quod crebrò & neceſſariò facias, id inſulsè & ineptè exequi.

DISSERT. XXIX.

Prudens.

DVAE ſunt præcipuæ propriæque hominis dotes, duo vitæ regendæ quaſi organa & ornamenta: Prudentia, quâ bona ac mala diſcernimus; & Eloquentia, quâ ſuademus quæ bona ſunt, diſſuademus quæ mala. Et hanc quidem neceſſariam eſſe Legato, oſtendi: ſine illâ quidquid dicetur, in vanum diffluet. Vt negotia & occaſiones ſe offerunt aperiuntque, magnanimitas, munificentia, fortitudo, & reliqua virtutum nomina ſuo loco & ordine aſſumenda ſunt: aſt vna vbique prudentia locum habet, ordinemque facit. Quòd ſi autem in rebus propriis vix nobis ſatisfacimus, dum coràm intendimus; quâ non prudentiâ opus erit ei, qui abſens procurare debet aliena, & quidem tot cautelis & inſidiis obſeſſa? Ceterùm præſcribere omnia quæ ad prudentiam faciunt, tam difficile eſt, quàm facilè rebus omnibus conſilijſque caſus & error ſubrepit. Dici ſolet: Nemo mortalium omnibus horis ſapit. Prudens autem, quia futura potiſſimùm ordinat, caliginem non poteſt non metuere. Si Xenophonti credimus, tam erit arduum præſcribere quæ facienda ſunt, quàm futura omnia præſcire. Hoc verò ſolius Dei eſt, maius conditione mortali: & quid aliud, quàm omnia

posse? Ecce aliquid Dei sic quidem Legatus sustinet; & quia prudens, in ventura excurrit: qui vt sibi constet sufficiatque, primum consiliis & conatibus suis à Deo fulcrum prudentiæ & sapientiæ iugiter flagitabit. Nam illa quæ capite humano tantùm stat, infirma est & incauta quædam temeritas. Ad nullam autem prouinciam erit inhabilis, ad nullam virtutem indocilis, qui Pietatem didicerit, Numinisque cultum. Frustrà & stultè sępè homines, votis sibi prorsus contrariis, & magnis cogitationibus quoquouersum velificãtes, animum obruentes, valetudinem, vires, tranquillitatem, census, honores expetunt, ab honum largitore Deo deuij, penitus alieni. Mentem sanam possidere, veræ diuitiæ sunt; sed profectò parum intellectæ: à Deo dantur, & debentur Deo: à Deo sunt, à Deo petendæ. Quo sine, quid scimus? quid sumus? Velut trunci manibus, oculis orbi, mente capti, tentamus non tangimus, inuestigamus non intelligimus, quærimus non inuenimus, quod vbique & necessarium: vti aptè conijcit, conuincitq; Auctor quidam Operis imperfecti, cui vestibulum; *Vbi Munde, ecquàm cæcum est iudicium tuum!* commentum alioqui atheosatyricum, impiè diuinum. Monent Sacræ Litteræ, vt prudentiæ nostræ modum statuamus; id est, mentis aciem etiam flectamus ad Cynosuram Deum. Hac pietate consequemur mortales, ne serpentina illa versutaque calliditas simplicitatem columbæ excludat. Prudentia igitur, quæ cęlestibus quibusdam scintillis distincta est, & à bonâ prorsus mente proficiscitur, felicem fortunatumque Legatum faciet; cùm ipsa consiliorum actionumque omnium facula sit, humanitus accensa, diuinitus illustrata, norma ac regula rerum quę publicè priuatímve fugiendæ vel appetẽdæ. Definitore Aristote-

le,

le, Prudentia rationis virtus est, apta cõparare quæ ad felicitatem faciunt. Alius non absurdè dixit, artem & arcem Principis vnam esse prudentiam: & iustitiæ quidem summum esse pręceptum, honestè viuere, & alterum non lędere, id est, ius suum vnicuique tribuere; prudentiæ autem id nihilo inferius, ne decipiaris aut impingas efficere.

Primum hîc Legati munus est, instituta, ritus, leges, priuilegia Regni scire; iura, titulos, & spes Coronæ sui Principis; tum vsurpationes, iniuriasque, quibus Principatus statum exteri inquietarunt: insuper nomina situmque prouinciarum, vrbium, arcium, & si quid raritate inibi insigne: etiam stemmata nobilitatis patriæ, & auitum Primatis cuiusque genus, affinitates, egregia facinora & virtutes: denique superiorum ętatum, & veteris memorię ordinem. Non solùm, quia in rebus commemorandis antiquitatis exemplorumque notitia, summâ cum delectatione auctoritatem orationi adfert & fidem; sed etiam, ne à Gallo Germanus, à Belgâ Hispanus, de rebus, quas inter natus & notus est, edoceatur: quod à dignitate foret alienissimum. Etenim aliena & longinqua sine dedecore ignorare interdum possumus: nostra nobis scienda sunt, aut peregrini, indignique focis arisque patriis habeamur.

Explorabit pariter Legatus formam ac faciem Prouinciæ ac Reipub. ad quam missus est; capacitatem, aditus faciles & obuios, operosos & inaccessos: quâ inquam parte maximè firmus, quâ debilior, magè patulus aut facilis ad subuertendum vicinorum & exterorum status sit: quî vrbium compedes ac propugnacula munita sint; ánne curâ vel naturâ: num eadem omnibus fuerint statuta, atque etiam priuilegia; & num ea ipsa in pręiudicia subuerti

ti possint: quæ forma legum, edictorum, iudiciorum; quæ auctoritas: num portus, aquæ-ductus fluuijque sint Principis, an alicui oppignorati: quæ maria fluminave Regnum alluant: num plus mercimonij exportetur, vel inuehatur. Obseruabitur prætereà, nec minùs studiosè, quibus difficultatibus suæ gentis mercatores ac peregrini, hîc vbi Legatio obeunda, implicentur; quibus item modis iisce molestiis obuenire aut mederi posset: quæ disciplina & directio sit armaturæ pedestris, equestris, naualis: quæ singulorum Ducibus auctoritas: quot in vnum, & quanto tempore cogi possint copiæ pręter pręsidia militum: qui sumptus luendi; quæ facultas & administratio pręsentis ęrarij: onus vectigalium; modus exactionis ordinariæ & extraordinariæ; num sine publico gemitu impetretur: quæ Magistratuum politia; soli fertilitas: quis affectus populi: quæ dissensiones, factiones, querelæ multitudinis & Magnatum; num religionis, an regiminis causâ: qui affinitatis aut societatis nexus cum vicinis Principibus populísve contractæ: síntne Regni vires & prouinciæ coniunctæ, an disiunctæ; &, si hoc, ánne vi armorum pręcludi aditus, commeatus mutuumque auxilium intercipi possit: anne consiliorum resolutio absolutè à Principe dependeat, ánne potissimùm à Statibus Patriæ, quibuscum agere operosius, vbi ille precariò regnauerit. Cautè verò hîc se Legatus geret, ne in Honorij aut Theodosij legem sinistrè impingat, de alieni Regni arcanis non scrutandis: néve qui credebatur esse Orator, reperiatur explorator Argus aut Vlysses. Quin potiùs omnem à se sinistram opinionem dimouens, laudabit quidquid hîc vtiliorum ac digniorum rerum: efficietque vt exteri credant, Legatum non modò Regni Regísve incolumitati

non

non aduerſari aut inſidiari, ſed magis (quantum honeſtas fideſque patiantur) fauere, atque etiam ſtudere.

Attendet etiam, quâ indole, conſuetudine, naturâ ſit Princeps; quibus rebus potiſſimùm delectetur: quibus etiam vitiis deditus ſit; iiſdem expugnandus. Prętereà, ſucceſſione an electione, vi vel ſorte Principatum adeptus ſit: alius enim aliuſque hoc diſcrimine erit, aliterque tractari debet. Differt quoque, iuueníſne an ſenex ſit, calidus an callidus, facilis an ſeuerus, Martis pullus an Mineruæ. Omnino qualis ſit animo & inclinatione, inueſtigandum eſt: id autem è moribus actionibuſque magis, quàm dictis elucebit. Vita enim cuiuſque, veriſſima oratio eſt: at fictis abſcondet mentem verbis, qui tum maximè nihil dicet, cùm blandiſſimè loquetur. Cogites, geſta & conſilia, ſine mendacio verba eſſe; ſic loqui Principem, cùm maximè ſilet; ſic in lucem arcana prodire. Magnum prudentiæ momentum eſt, ſcire, quomodo aliquando ſumpſerit arma, & poſuerit, qui pugnare adhuc poteſt: inducias quomodo conſeruarit: iniurias quomodo vltus aut paſſus ſit; fidem quomodo ſpreuerit aut coluerit. Ad ſummam, ſcies quodammodò qualis futurus ſit, quem vides qualis fuerit.

A Principe ad eos flectendi ſunt oculi, qui cum Principe agunt; vt explores, quinam pręcipuè gratiâ valeant, & auctoritate: vt ſi vel illi ad te accedant, vel tu ad illos, facilior ſit omnis tractatio, quia cum notis. Item qui Regi ſuo magis addicti ex iis ſint, qui magè ſinceri & fide digni: qui incorrupti atque integri: qui muneribus inhiare iiſve in nequitiam ſequaces ſint. Et perpendendum, num Princeps aulæ ſuæ munia pluribus rerum peritis partitus fuerit, an verò vni fortè non minus tribuerit auctoritatis, quàm ſibi reſeruarit. Tum enim eius dumtaxat ingenium

P obſer-

obſeruandum, beneuolentia captanda erit; quâ cupiditate ducatur, quo ſcopo iaculetur, quarum rerũ affectu odióve feratur, quid rerum non ignoret, quid minùs intelligat. Eiuſmodi indagini aut amicitiæ, etiam moriones demerendi ſunt, quos conſtiterit eſſe gratos Ioui. Nam id genus hominum per ludum ſeria nonnumquam agunt: & quia familiares, faciliùs arcana penetrant; & rurſus, quia leues, eadem liberiùs reuelant. Et certè Legato nullus non mouendus eſt lapis, vt opus extruat quod molitur. Etiam robuſtioris praxeos pharmacis fors vtendum fuerit; præſertim ſi inciderit in caput heteroclitum Principis, qui iuſtitiæ aut rationi auſcultare noluerit, niſi mediis atq; inſtrumentis minùs obuiis, minùs integris: quibus ſuus quoque locus. Reſciet etiam Legatus, quis Princeps, quæ Reſp. atque etiam, ſi ſubodorari poſſit, quæ cauſa ſimul alios Legatos ad eum quem adiuit, exciuerit. Vt hiſce omnibus perſpectis, inſignis & accurata Relatio conſcribi poſſit, & pro occaſione vel neceſſitate, maiori molimini commodior ſit via atque anſa.

Ad hæc non parum profuerit, diuerſarum Nationum diuerſa ingenia perſcrutari & perſpecta habere; vt in occaſione conſilia valeant. Nam vt artifex materiam circa quam verſatur, tum inſtrumenta quibus vtendum eſt, perſpicere & cognoſcere debet; ſic Legatus gentem quam adit. A populo autem populus diſſidet ſuâ quiſque linguâ, lege, naturâ. Cælum & ſolum cauſam indolis cuiuſque non minùs diſtinguit, quàm diſiungit. Vt ergo aliâ in regione, aliæ elementorum ſunt qualitates; ita & humani corporis cerebrum & humores inæqualiter confundunt, variéque afficiunt. Elementa autem cæleſtium molium motu agitantur: imò in ipſo corpore humano elementa ſunt:

ſunt: ſanguis,qui aëri deputatur, in venis, ſpiritus in ſanguine, anima in ſpiritu, mens in animâ; quæ tametſi ab omni concretione libera,contagione tamen & cohæſione plurimùm afficitur. Qui ad Auſtrum vergunt, & ardore ſolis torrentur; exhauſtis corporis humoribus atrâ bile abundant,quæ non aliter à ſanguine, quàm fex à vino ſecernitur,& in imo ſubſidit. Septemtrioni viciniores, ſanguine & humore diffluunt; ideoque tardiores mente, etiam corpore; huius tamen mole, & armorum audaciâ viriles, & interiore calore in pocula proniores. Qui medij ſunt,ex humoribus mixtis & confuſis, non vnâ varietate aguntur. Ita tamen, vt qui plus Auſtri habent, ad animi motus ſint agiliores; qui plus Septemtrionis, ad ea quæ ſub ſenſum cadunt, id eſt, ad artes & opificia mechanica ſponte ſuâ ferantur. Galenus, cùm humorum virtutes à corpore ad animum transfert, flauæ bili prudentiam tribuit, atræ conſtantiam, ſanguini lętitiam, pituitæ manſuetudinem:quorum humorum vno abundante,vel temperato; animi quoque virtus, aut extrema aut temperata exiſtit. Qui melancholiâ abundant,ait Ariſtoteles, ingenioſos cenſendos eſſe; qui pituitâ,tardos & conſtantes;qui bile, iracundos & actuoſos; qui ſanguine, alacres & benignos. Horum verò ratio phyſica reddi poteſt,quòd flaua bilis & ſanguis multum ignis & aëris admixtum habet; melancholia autem ſeu atra bilis & pituita, multum terræ & aquæ. Animaduertendum itaque, quo cæli climate degat Princeps, tum quæ in ipſo elementorum qualitates potiſſimùm emineant aut dominentur. Reliqui autem populi(& quidni percurram?)alius in negotiis ſic celer eſt,vt priùs rem geſſerit, quàm inijſſe conſilium credatur; alius omnem occaſionem conſultando conſumit. Eſt

qui ante factum ſapere dicitur, qui in facto, qui poſt factum. Alius circumſpectus, alius ſtupidus; bibax alius, alius edax; alius ſobrius, alius intemperans audit, quòd eas dumtaxat delicias fortè ęſtimet, quæ in ventre & ſub ventre. Item hic facilis, blandus, officioſus; ille auſterus, agreſtis, inhoſpitalis. Hic ſui & alieni negligens in felicitate; ille in aduerſis etiam non egens. Ille atheus, alter ſuperſtitioni, tertius magiæ deditus. Hic turbulentus, pacificus iſte: hic manu valet, ille mente. Eſt iuxta Terentium quoddam genus hominum, qui ſe omnium exiſtimant eſſe primos, nec tamen ſunt: & quoſce diceres quantiuis pretij, ſi non noſſes. Benignitas familiaritaſque in quibuſdam contemptum, amorem in aliis prouocabit: maturitas grauitaſque in his venerationem, in aliis odium. Maieſtatis ſeuera quædam oſtentatio quid diuinum in his, in aliis barbarum faſtum redolet. Denique amari quidam volunt & beneuolentiâ duci, cogi alij & impelli; dum illi libertatem, hi ſeruitutem patiũtur. Alij ſuperlatiuis & cothurnatis, imò barbaris nominibus compellari geſtiunt: alij flocci faciunt quidquid nihil ad rem vel ad cutem. Quid? quòd ipſæ Nationes etiam ritibus & geſtibus adeò diſcrepant, vt non aptiùs definias aut diſtinguas, quàm ſi vnam alteri obuerſam dixeris. Vt ſingulis hominibus, ſic vniuerſim populis ſuus quidam genius eſt, ſuæ labes, ſuæ laudes. Ait Ouidius:

Ille laborabat vitio gentiſque ſuoque.

Vt autem nemini plus æquo detrahere aut tribuere videar; quoſdam ſic delineabo, vt in hanc potiùs fauoris partem propendiſſe videri malim, quàm in iſtam redargutionis. Amant enim hodie omnes exprimi ſermone, quemadmodum puellæ in tabellâ, quæ ſuæ venuſtatis typum

pum ac delineamenta pingi volunt, non solùm sine nęuo, sed etiam sine vmbrâ. Nam & vmbræ indignantur, quam fortè symmetria, vel loci situs, ac luminis ratio exigit. Sed quia, vt quid omnino peritè pingatur, non prorsus robustiore penicillo opus est; etiam blandior oculis artique satisfacit; hoc vtar.

Itaque Germanos videre est corporis maiestate venerabiles, sermone pariter & silentio graues, in actionibus serios, industrios, laboriosos; quibus ingenuitas, fides, constantia hereditaria est, candor potiùs quàm astus naturalis; nobilitate antiquos, veteri militiæ disciplinâ claros; litteraturâ & mechanicis artibus eminentes.

Galli sermone faciles, incessu ac totius corporis motu agiles gracilesque, in congressu morumque ciuilitate effusâ quadam benignitate blandiuntur: insignes sunt equites: in pugnis minaces, nec minùs metuendi quia præcipites: denique ingenio, consilio, moribus à morositate alieni.

Hispani staturâ sunt mediocri, supercilio elato, gestu masculo, sermone oratorio, vt incessu sic facto lenti, ab ebrietate & temeritate alieni, meliori fortunæ inhiantes, imò quasi fiduciâ securi, in consiliis cunctabundi & prouidi, reconditâ inprimis mente; pedestri militiâ laudatissimi, arma & pacem temporibus prudentissimè ęstimantes. Sed & corporis cultum amant, sordesque palàm odere, nec à patrio ritu facilè discedunt: religione conspicui, iustitiæ rigidi cultores, Principum obseruantissimi, gloriæ & laudis quàm lucri appetentiores.

Habitu composito Itali, incessu & specie virili, victu frugi ac sobrij, in congressibus circumspecti & callidi, compositâ nonnumquam ad vindictæ languorem exul-

ceratæ mentis laruâ: sermone eloquentes, ingenio & iudicio acres, ad ea quæ futura sunt profundè intenti, ad rerumpublicarum gubernationem validi, sibi cauti, erga exteros officiosi.

Est & quoddam hominum genus facie venustiore, idiomate abrupto, melancholicum, & tamē viuido ingenio, exterorum impatiens, venationi, prædæ & peregrinationi addictum, nauigio conspicuum, musicam & lautas mensas propriè sibi vindicans: ceterùm longi magis laboris & incommodi fugax, quàm certi periculi aut leti: fortior his quippe victoriæ cura est, quàm vitæ. Britannos non expressi, & tamen designaui.

Belgas, vt plurimùm, ad vitia & virtutes æquè procliues nouimus, sago & togæ aptos, libertatis studiosos; externæ magis æmulos elegantiæ, quàm suæ æstimatores; mutuæ laudis pareos buccinatores; iniuriarum atque beneficiorum tam facilè immemores, quàm ad pacem & humanitatem promptos; in domandis verò affectibus, in œconomiâ, in omni fortunæ calculo, in victu, amictu, moribus, peculiari quadam tinctos mediocritate.

Ferociores animo & fronte Poloni; alienis veriùs quàm suis moribus culti: veste virili atq; immutabili, nisi quando peregrinantur: admissis beneficiis haud ingrati sunt: bello strenui, sed solutiores; equitatu inprimis instructi. Vbi pręlium necessitas suadet, pericula non ingrediuntur modò, induunt: ita fortunæ sufficiunt vires, vel audacia pro viribus. Libertatem verò morum & religionum amant: veterum tamen legum & priuilegiorum studiosi sunt: Regibus semel sumptis, semper fidi.

Turcæ denique speciali prorsus secernuntur indole, lege, cultu; seruituti quasi per libertatem assueti, orbis magis

gis quàm vnius Regni incolæ: Martiales, & tamen Venerei: laborum tolerantes, crudeles, fœdifragi, ab elegantiâ potiùs quàm mundicie alieni, in eduliis tenuissimi, litterarum contemptores, ingenio stolidi, simulque fastuosi: apud quos etiam super religione rebúsve eorum gestis scribere aut disputare nefas: qui quodcumque volunt, ęquum putant; iniquum, quidquid nolunt.

His quidem sic perspectis, haud ita graue nouúmve cuiuis fuerit cum Nationibus singulis agere, conuersari, gratiam inire, illęsam conseruare, & è præscripto Prudentiæ cautum atque circumspectum esse. Particulatim verò singulos si homines penitiùs contemplari iuuat; reperiemus, naturam vltra patriæ communis genium, adhuc proprium ac singulare aliquid indidisse singulis: prorsúsque ingenti miraculo, per tot capita populorum, cuique sua lineamenta indidisse, quæ tam frontis quàm animi habitum dissimilitudine distinguerent. Reperiemus, inquam, quot homines, tot quodammodò naturas esse: imò quemque suos pati manes, & habere peculiarem instinctum, velut domesticum dictatorem, cui parendum sit, vel violenter resistendum.

DISSERT. XXX.

Non ignarus Aulæ quam aditurus.

SVPERIOR quidem Dissertatio Nationum genium designat: sed designat tantùm. Plura aliunde constabunt. Nunc in plerasque Principum Europæ Aulas Legatum deducamus, non longâ, sed vtili, quemadmodum vbilibet acturus, instructione.

RO-

ROMÆ.

Vt mundi caput Roma, ita Legationum prima eſt Romana. Eccleſiaſtici Imperij hæc maieſtas, quæ ſumma eſt, ſancta eſt. Equidem Numen quoddam adire, huc ire eſt. Hæc Aula ceu Theatrum eſt, & tot Regnorum ſcenam continet: imò ceu Cælum eſt hæc Sedes, vnde in tot Regna proſpectus. Sed & primam faciunt Legationem momenta rerum, quę hoc loco maxima, vbi minima quoque Religionis fiunt colore, agitantur prætextu: eò ſubtiliùs & ſecretiùs, quòd ſinceritas quæ mentis eſt, plerumque ignoratur quàm procul abſit à mente. Sagacem nuſquam non ſolertiam, hodie prudentiam dicunt: rationem ſtatus, ſalutem; ſalua omnia, ſi is ſaluus. Quò facit acutum & ſobrium Italicæ gentis ingenium, tum ſapientiſſimorum toto orbe ſelectorum Cardinalium Concilium, ſed vel maximè omnium qui huc legantur conatus & curæ: quæ non omnes cęleſtes etiam dum cęlum ſpectant. Multi dum ad vnum hunc eumdemque locum conueniunt, ad eumdem etiam non rarò ſcopum collimant. Aſtra ſuſpiciunt; ſed terram dum tangunt, ſperant, ſpirantque. Religionem prætendunt & clamant; ſed Regna moliuntur: & quâ non facie, aſtu, arte? ô perſonatos!

Itaque quem hîc Legatum voles, vir eſſe debet, non dici ſolùm vel putari. Superficies quoſdam tales facit, non quòd ſint, ſed quòd appareant. Gigantes mole, hominum opinione, fauore; qui nihil magis intus & in cute, quàm Pygmæi. Procul eſte Româ tales; ne ambite, ne accedite. Virum, inquam, voles, qui mare illud ingreſſurus, cæleſti quodam animi vigore, ſtabili rerum agendarum experimento, viuaci prudentiæ præſagio, obuia deuia, aſpera plana,

plana, turbines tempestates, vortices scyllas, &,quorum hîc frequens numerus, ingentia balænarum corpora possit internoscere,euitare. Latent ista: & non semel Legationis scopus scopulus fit Legato. Sunt etiam Fauonij, alijque mitiores flatus; quos obseruare decet, vt vela tutò facias. Sed nec ibi tutus es,quia venti sunt, fauor est, mel est; & sub his violentia,furor,absynthium.

Ante omnia verò meminerint quicumque ad Pontificem mittuntur,se eum adire,qui non hominis,sed Dei ipsius locum & ministerium supplet. Quo itaque cultu? quâ obseruantiâ? quâ animi corporisque submissione? sanè maximâ:quæ tamen in Legato parua etiam erit,si summos quoque Imperatores ad pedum oscula accessisse non ignoret. Nihil hinc decedit, cùm sic demitti, ad summa sit admitti; & deijci,sit eleuari. Absint ergo refractarij, superciliosi,impetuosi & acerbi. Certè benignos, faciles, humanos, & tranquillè dexteros Curia ista petit, & ipse summus optat Antistes; apud Principes,qui Legatos missuri sunt, idipsum per Nuntios suos procurans. Vicissim quoque exterorum Legati qui Romæ degunt, instant idque agunt apud Pontificem,ne ab Apostolicâ Sede mittatur ad Principem Regi suo inuisum Nuntius, qui illi nimiùm addictus vel obstrictus, Principi autem eorum offensus vel ab eodem læsus sit; ne eius relationes hinc in fauorem, isthinc in odium vndiquaque propendeant. Magnum quippe in his momentum, res & consulta turbare vel promouere.

Debet verò præcipuè Legatus Romæ excellenti pollere solertiâ, insigni ingenij vigore & promptitudine: quia agendi modus quo Pontifex vtitur, multum differt ab eo qui est aliorum Principum. Ij enim,ea quæ proponuntur,

vix vmquam definiunt præsente Legato, sed ad Concilium aut nescio quem negotiorum Præsidem remittunt. Pontifex autem coràm sæpè & ex tempore respondet, difficultates diluit vel opponit. Quapropter apprimè calleat Legatus apices singularum difficultatum & circumstantiarum omnium, quæ ad negotium suum trahi vel hinc torqueri possent. Instructus prætereà sit super controuersiis prætensionibusq; si quæ inter Principem suum Pontificemque, aut cum aliis, sed coram Pontifice motæ quidem, sed nondum definitæ sint. Tum & rationes nouerit, ob quas sic definiendum fuerit: tum argumẽtorum rerumque nodos & nexus omnes, quibus ius ac prętogatiua sui Principis potissimùm asseri, stringi atque extendi possit. Denique attendet, ne quidquam Pontifex decernat aut statuat, quod domi Princeps præstare, executioni mandare, vel nequeat, vel nolit: attendet, necubi in patriæ gentisque genium impingatur. Eâdem ratione non indiligenter instabit, ne Pontifex vlli in patriâ dignitates aut insigniores præbendas conferat, se, aut potiùs Principe inconsulto. Rudis alioqui & harum rerum imperitus Legatus, hallucinationi, infortunio, atque indignationi expositus sit necessum est, singulaque timidè & tepidè agat.

Arctissimum verò Pontificem inter & Principem suum amicitiæ vinculum conciliare quaquâ ratione elaboret. Hic Legationis finis est, fructus est. Et licet Pontificis, qui plerumque in extremâ ætatis lineâ constitutus, affectum & fœdus parum duratura quis dixerit, tum etiam mutandæ sententiæ prætextum numquam deesse, dum semper Ecclesiæ maius commodum, maior Dei gloria prætendi possit: odium tamen Sanctæ Sedis nescio cui non damno cesserit; inimicitia cui emolumento? Sanè Christiani reliqui

liqui Principes, vtpote Religionis suæ strenui cultores, facilè id Ecclesiæ patrocinium prędstabunt; vt si quis Ecclesiam turbare aggressus fuerit, spolium fiat iis qui piæ ac religiosæ occasionis titulo optimo, sua augere, aliena occupare non tergiuersabuntur. Amari ergo ille inprimis debet & coli, qui omnium parens est quidam, & à quo in omnes multa sunt & plura esse possunt cælestis & politicæ liberalitatis monumenta. Et quia in Aulis Principum nō ordinarium magis nec efficax ęquè officium est, quàm eius quem illi suis secretis dignantur, & cui plurimum præ ceteris fidei & affectus tribuunt; maximè obseruandus & colendus erit quisquis apud Pontificem gratiâ præualebit, siue ille consanguineus, vel affinis, siue Præsul, vel alius minister Ecclesiasticus vel ſęcularis. Certè cùm Cardinales omnes instrumenta quædam sint, vel potiùs nerui & venæ queis Ecclesiasticę Hierarchiæ corpus, vtvt diffusum, minimè confusum, subsistit, vegetatur, nutrimentum simul & robur sumit; hinc est, quòd nemo sit è sacro illo Purpuratorum Patrum cœtu, qui non prodesse frequenter, obesse etiam non rarò possit. Deuinciendi itaque omnes, alij vt prosint, alij ne obsint. Magna est Regum quorumdam in hos liberalitas. Sed hîc cautelâ opus, quæ per Legatum adhibenda. Cùm enim emolumenta eiusmodi & pensiones, honoris ęstimatione censeantur magis quàm vtilitate, cautè despiciendum, ne minori quingenta, maiori trecenta improuidè destinentur. Ingentes animi, vt fomites quidā sunt, odij flammas tam citò concipiunt, quàm diu alunt: cum aliis vel componi tantùm, postponi est; diminui, comminui. Hinc quoque exactè nouerit Legatus, quos antecessor in eo ipso munere seriò addictos Cardinales habuerit, quibus arcana credere poterit, vt &

 ipse

ipse pari operâ & amicitiâ eorumdem vtatur: ne negligi illi videantur, appareatque anteriorem Legatum priuati magis commodi quàm publici causâ eos coluisse; vnde grauis offensio, dehinc incommoda oriantur. De Pontificis Nepote quid addam? Ille iuxta solem sidus est, quod Romanum cælum maximè ornat. sine illo cæca cuncta, & quàm voles secùs euenient. Plura suggeri possint, si possint. Vnum monuero, vt etiam defuncti Pontificis Nepoti nihil non honoris ac beneficij conferatur: latens hoc & magnum in præsens & in posterum gratitudini & beneuolentiæ incitamentum.

Sed quid de eo quem defuncto Pontifici successorem quidam volunt, alij destinant, tu arbitraris? quid si rebus non idoneus, non amicus? quid si turbulentus, qui statui politico vniuersim nil expediat? quid si quorumdam fauore, factione, ni obsistant alij, intrudendus? quid de coëmptis, constructis suffragiis aut repulsis? de eiusmodi aliis quæ electioni huic familiaria, fortè etiam quædam necessaria? Nihil decerno, ne delibero quidem. Delitescant hæc apud eos penes quos Imperij cardo voluitur, & inter ea quæ tanti ministro muneris insinuanda solùm duxi, non explicanda. Hoc affirmo, Pontificis electionem, eius magis cuius ille est Vicarius fieri nutu, quàm hominum conatu. A cælo est, non hominum zelo; dum creatur plerumque præter, imò contra etiam opinionem singulorum.

Pergam porrò minuta quædam in medium proferre, quæ hodierni in Vrbe Romanâ vsus sunt. Legatis Obedientiæ, seu qui Ecclesiasticam submissionem exhibituri, vel feudum, clientum ritu, oblaturi sunt Pontifici, dum eo venerationis actu funguntur, solemnis exceptio & ad-
missio

missio præstatur: Legatis autem Residentiæ, quos vocant, non item; sed ordinario Concilio (quod Consistorium dicitur, & singulis septimanis conuocatur) aditus patet. Obedientiæ etiam Legati, tunc reliquos ab exteris missos præcedunt. In primo accessu, & nouissimo abscessu, pedes Suæ Sanctitatis genu flexo exosculatur Legatus: deinceps dum admittitur, minimè; honorem tamen per quam reuerenter exhibet. Sedent in Consistorio Cardinales ligneis pictisque sedilibus in orbem dispositis (nimirum vt facies Pontificis, nullo obstaculo intermedio, omnibus pateat) quorum in centro thronus seu tribunal est Pontificis. Surgunt illi dum loquuntur, & capite semper nudo: sic quoque Regum Legati; quamuis Oratorem adduxerint, qui declamet eorum causâ. Hoc tamen discrimine sedent: nimirum Cardinales in sedilibus quæ fulcris commodiora & ornatiora sunt; Legati in iis quæ fulcris vacua, & inferiore ordine. Ideoque etiam illi caput, modò non loquantur, cooperiunt; hi nequaquam: sed ipsis solùm id liceret Principibus. Si quid autem soli Pontifici seorsim indicare ibi velit Legatus, eius tribunal conscendit; sic tamen vt magis ad aures quàm ad os loqui videatur, ne Pontificis prospectus vmquam occultetur. Dum autem aliis diebus priuatim admittitur Legatus, Pontifex caput tegere, etiam sedere plerumque iubet: ipsus autem publicis in congressibus non nisi sedens loquitur, & stantes audit. Vbi primùm aduenit Legatus, atque à Pontifice admissus fuit; primùm inuiset eius Nepotes, mox Cardinales, prout ibi auctoritate, tum prout sui Regis fauore atq; amicitiâ præstabunt. Sicubi deinceps eodem tempore pluribus adesse & gratificari deberet, nec posset; præuio epistolio remora excusanda erit. Pius Quintus audiendis Legatorum po-

ſtulatis præfixit diem Veneris: eaque conſuetudo adhuc modò inſtar legis eſt Oratoribus Imperatoris, Galliæ, Reipub. Venetæ, Sabaudiæ, Maltæ, Vrbini, Mantuæ, Modenæ, Ferraræ & Lotharingiæ. At verò Legatus Hiſpaniæ, vt incommoda vitaret quæ ex concurſu oriri ſolent, obtinuit admiſſioni ſuæ diem Saturni; quo etiam admittuntur, ſi qui à Florentiâ, Parmâ aut Bononiâ audiendi ſint. Et quamuis ſuus cuique Legationi hîc locus decretus ſit (non hîc ad inuidiam recenſendus, nec omnibus probatus) nonnumquam tamen, ſi non contentio, indignatio tamen apparet, aut abſentiâ auctoritati & honori conſulitur. Hiſpaniæ quidem Rex nihil non ſibi iure tribuendum exiſtimat, ob vaſtiſſimum quà terrâ quâ mari Imperium; tum quia è ditionibus prouinciiſque eius, triplo plus emolumenti percipiat Sancta Sedes, quàm à reliquis iunctim Principibus. Solet Pontifex Legatos Regum extraordinarios ſemel inuitare ad prandium. Sedent verò & veſcũtur illi in menſâ humiliore, & parum remotâ ab iſtâ Summi Præſulis: dumque is primâ vice bibit, ſurgit nudatque caput Legatus; pòſt denuò ſedet. Non ſubminiſtrantur Legatis edulia: indies tamen mittuntur cuique quatuor panes, qui Honoris vocantur. Donaria & lautia quæ hinc accipiuntur, ferè ſunt ſpiritualia, reliquiæ Sanctorum, roſaria, numiſmata, aliaque ſacris Bullis benedictionum & indulgentiarum munita. Solet in Legatorum ædibus, quemadmodum & Cardinalium, campana pulſari, quoties pranſuri ſunt, itemq; quoties Heros quiſpiam ædes ingreſſurus vel egreſſurus eſt: quâ nimirum illuſtris viri admiſſio indicetur, & protinus adſint qui deducant: in ſtipatorum enim, ſalutatorum, commeantium, confluentium numero, ornatu, qualitate, multum cenſeri &

con-

consistere volunt decus splendoremque Legati. Hîc infra dignitatem Principum atque etiam illustrium Legatorum putatur, voce suâ cubicularios alióſve famulos vocare, quorum fuerit obsequio præsentes auscultare. Ideoque decentius existimatur, argenteâ quadam campanulâ tinnitum edi, eamque super holoserico puluinari collocari, curiosè adornato. Hac tamen distinctione, vt si quis dignior aduenerit; iuxta eius sedem puluinar istud ponatur: quasi omnino pulsus edi non debeat, non vocari vllus, nisi ad lubitum iussumque dignioris. Loquitur Pontifex linguâ Italâ; quam si non calluerit Orator, Latinâ: scribit autem omnibus, etiam Barbaris, Latinâ.

PRAGÆ.

Extraordinarijs Legatis plerumque hospitia cibique præbentur, Cæsaris sumptu: Ordinarijs non sic. Domi autem inprimis magnificus & genialis sit Legatus. Nam Germani non aliâ comitate faciliùs, quàm conuiuiorum, peregrinis hospitibus se credent: vtque naturæ candidioris sunt, verissimam à se beneuolentiam, & in se expromi censent, si mutuo Lyæo affatim inundentur. Itaque si quis rem facturus est, eos omnes quibuscum aut per quos agendum erit, sæpiùs inuitet ad epulas, ad hortos, ad secessus liberiores; in quibus numquam non aliquid quod faciat ad palatum.

Perpenduntur verò & tractantur Legationum negotia in Concilio Priuato, seu Sanctiori: cuius Consiliarij ferè sunt, cùm Principes quidam Imperij, tum primariæ Nobilitatis viri. Si quæ pacta aut peracta fuerint, conscribuntur per Vicecancellarium. Attamen Concilium Supremum, quod quasi Vniuersale, nuncupatur Diæta: quod

conſtituunt tres Principes Eccleſiaſtici, & totidem Sæcu-lares, haud ignoti nominis. Decernunt hi ſuper ſtatu & ſucceſſione Coronæ Imperatoriæ, rebuſque grauiſſimis Orbis Germanici: & ſi ita inter ſe diſſenſerint conuene-rintve, vt tres ab vnâ, nec minùs ab alterâ parte ſteterint; cuicumq; tunc Rex Bohemiæ (penes quem, numero vo-torum non diſpari, poſtremæ eſt deciſionis ſuffragium) acceſſerit; huic acquieſcendum erit, non ſecùs quàm ſi iunctim omnes, vnius ſententiæ extitiſſent. Et quia Sce-ptrum iſtud non ſucceſſione, ſed electione defertur; nil attinet dicere, quanti interſit Legatorum, quorum Prin-cipes eò aſpirant, tantæ electionis Præſides ſibi deuincire.

Iſte quidem per Diætam & Comitia eligendi mos ab antiquo eſt, & præſcriptus. Sed & alius quandoque inter-uenit ſecretior aut manifeſtior, dum integer Exercitus in Legationem mittitur, & ad Electionem concurrit. Scili-cet vt tumultus omnis & iniuria prohibeantur; nec minùs vt intelligant Electores cetericque Principes, quàm Augu-ſtus, quàm potens ad tutamen atque incrementum Impe-rij, ad aſſerendum iuſtitiam & dignitatem ſit futurus, qui ſic armis præualet. Imò vt intelligant, quàm tutò eum eli-gere poſſint, qui ne tutò quidem non eligi poſſit. Solet au-tem, vbicumque Corona aliter quàm hereditate defertur, magna eſſe ſub nouo Principe varietas & diſcrepantia re-rum omnium, maior quàm vbi patri filius ſuccedit, vel patruo nepos vel auo: adeò quidem, vt etiam in ipſis ho-minibus, dico Miniſtris, alium atque alium aſpectum ſenſumque erit deprehendere.

MADRITI.

Apud Hiſpanos, exterorum Legatis magna omnia, & extra

extra mediocritatem profusa: quasi Maiestatis tantæ pars sit, cum nullis comparari. Non alibi gentium, animi maiores, siue in concedendis ijs quæ petuntur, siue in largitione lautiorum. Sed volunt Legatum foris splendidum conspici, licet domi frugalior foret. Grauitatem & quamdam maturitatem æstimabunt, sed quæ velut ex naturæ præcepto intumescat. Leuitas contemptui, propemodum odio erit apud eos, qui in vltimâ quoque sorte supercilium non ponunt. Hîc inter tardos diligens sit Legatus. Quandoque, vbi cunctando constituendæ res, longos & ipse cuniculos subducat, & veluti obsessis inaspectos. Ventis addat pondus, mensuram flammæ.

Concilia varia sunt, nec historico commentario instituta singulorum enucleanda. Illud tamen non omisero; Legatum seriò perpendere debere, quo in Concilio negotium suum explicare & promouere aggredietur, eò omnia aptanda fore. Conciliorum Supremum est Status: cui Rex præsidet, Consiliariorum tamen arbitrijs neutiquam astrictus. Hoc in cœtu grauissimorum virorum deliberatur, quid proponendum aut scribendum sit exteris, quid respondendum Legatis; suscipiendáne, an ponenda sint arma, vt amplissimum & protensum toto orbe Imperium sapienter sustentetur, feliciter augeatur. Quî verò cærimonias formulásque Aulæ & congressuum obseruare, tum ipse gratiâ crescere, gratiâ quoque potiri Legatus poterit eius quem Rex priuato magis fauore dignatur, suopte ingenio & negotio perdiscet.

PARISIIS.

Nullis mortalium indoles ad speciem ciuilis elegantiæ magis facta quàm Gallis: sed & iocandi hilaris facilitas,

vbi facetiæ plerumque non in præcordiis, sed in labris natæ. Quocircà nequaquam morosus sit Legatus, neque ad fastum intumescat: alioquin rerum suarum remoram frequens patietur, suique contemptum. Comitas quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, per sermonum familiaritatem blanditur, magnum ibi ad recondita compendium. Quia autem præcipua huius Coronæ gubernacula atque officia, de patre hereditaria transeunt in filium; eò maiori curâ horum Ministrorum beneuolentiam solicitabit, & Principi suo obnoxiam reddet Legatus: maiori etiam fiduciâ apud hos vestigiis præcessoris sui insistet. Plurima ibi Concilia auctoritate illustria: eminent Parlamentum, & quod vocant Priuatum seu Secretum. His dexterè Legatus sese insinuabit, quoniam quæ petierit vel proposuerit, plerumque ibi discutientur, Non omnes Legationum ritus recensendi videntur, quia vniformes aut constantes ibi non sunt. Minùs propalâro, quæ aptiora Legationi hîc & alibi consilia & conatus: præsens occasio & ingenium suggeret. Quædam sciri possunt, imò fieri possunt, scribi non possunt. Vnum adhuc dixero; Inprimis deuinciendum esse eum, quisquis Legatorum dandis instructionibus, relationibusque conciliandis præfuerit: vtiliorem enim esse quàm dici contingat.

LONDINI.

Parlamenti auctoritas olim summa fuit, maior quàm ipsius Regis: adeò quidem, vt supremi huius Concilij placitis atque statutis Rex subscribere deberet, obsistere non posset. Hodie adhuc imago quædam extat eius quod fuit. In Parlamentum Rex admittit quos cupit; non admittit quos non cupit: ne conuocatur id quidem deinceps nisi consul-

consulto & volente Rege. Conuocari verò solet, quoties res grauiores ad manum sunt, & ex quibus Respublica Anglicana vrgês damnum vel commodum spectat. Hinc ipsus Rex cœtui isti Ordinum nonnumquam sese adiungit, deliberationes rationesque hinc inde intellecturus; vt maiori affectu, publico bono videatur consulere: vtque simul à subditis impetrare queat, quæ imperare nequeat; sed quamuis necessaria sint, petere tamen cogatur. At verò quotiescumque ea quæ Legatus exponit, ad Parlamentum examinanda remittuntur, tam difficile est, pro votis rem implicitam polliceri & promouere, quàm haud facile est edocere tam diuersos atque demulcere. Quæ inter alias causa fuit, cur relationi suæ Anglicanæ quidam insereret; Blandè inprimis & cum patientiâ ibi esse negotiandum, accito potiùs frigore quàm calore. Creatum iampridem est Concilium Regium; quod quindecim Primoribus constat, qui intimi sunt Regi, eiusque Aulam sequuntur, Regio vbique hospitio & apparatu. Consiliariis hisce mandata Legatus nonnumquam aperit: ideoq; vt eorum quæ desiderat potiatur, permagni interest, vt hos omnes sibi deuinctos, certè beneuolos habeat vel faciat. Hac in Aulâ non dies, vix locus vllus constitutus est audiendis Legatis: sed facilis patet accessus. Ædes eduliáve publico ære non subministrantur Legato: sæpiùs is tamen ab Rege & Regiis inuitatur. Maiori proin sui cultu, aliorum admiratione excipiendus erit Orator, quò numerosiori comitum asseclarumque stipabitur cohorte: gratiamque conciliabit & augebit, si & frequens fuerit Aulicorum hospes vt splendidus conuiua.

CRACOVIÆ.

Intricatioris & hîc negotij momentum, haud minimam difficultatem laudemque adferre potest: non enim absoluti Principis auctoritate Rex præfulget; sed super bello, pace, fœderibus & rebus Status, demum statuit cõsultis totius regni Nobilibus. Itaque si horum quàm plurimos Principi suo Legatus amicos reddiderit, id spei foueri contingat, quòd dum Corona huius Regni non hereditario neque successionis iure defertur plerumque exteris; ad eam sic Legati Dominus, aut huius amicus (siquidem Interregnum fuerit, aut nouus Rex eligendus) faciliùs assumatur. Nolunt enim Poloni Nobiles Regem ex incolis & sibi æqualibus constitui; qui ipsus per se imbecillior existeret, affiniumque ambitione tyrannidem fortè induceret, vicinis Turcis nimiò notam.

Primus à Rege, dignitate præeminet Cancellarius, Legatorumque postulatis vacat: qui alternis vicibus nunc ex Equitibus, nunc è Litteratis constituitur. Si quando ex Equitibus; plerumque in expeditionibus militaribus Aulâ abest. Ordines Regni duo sunt, Senatorum & Equitum, qui iunctim ad Comitia conueniunt: & illi quidem loco digniores, ast non auctoritate. Senatorius quoque ordo, vtpote per Regem adscitus, quidquid Rex probat, facilè approbat: Nobilium verò Deputati liberiùs votum suffragiumque promunt, quibus bonum & libertas patriæ suprema lex & spes.

Protinus vt Regnum Legatus ingreditur, Præfectus loci cursim pręmittit ad Aulam, qui nuntiet Legatum adesse & progredi. Poloni autem Legatum non diu detinent; magnificè verò venientem excipiunt, abeuntem procul dedu-

deducunt, prout gratia negotij & personæ dignitas pompam merentur.

VENETIIS.

Cum Venetorum Republicâ agere, non parum difficile credat Legatus; vbi cum tot hominibus negotium explicandum erit, qui summâ inuicem diffidentiâ feruntur, pereundique metu, æqualitatisque & conseruationis sui amore, adlaborant, ne quis præ reliquis excellat. Respublica, pacis apprimè studiosa, atque ita diuturniore tranquillitate digna, hoc egit semper, non adeò vt cuiquam imperaret, quàm vt ne cui seruiret. Et cùm relationes totius orbis regiminum accuratissimas & absolutissimas asseruent & perdiscant Veneti; non aliunde Legati instructiores prodeunt quàm ex hac Republicâ, ceu equo Troiano, vel rei politicæ palæstrâ. Hîc quoque attentiùs quàm vspiam alibi notatur, quidquid agat aut moliatur Legatus. Vtpote quia Venetorum Legati secretis exterorum cognoscendis & penetrandis maximè intenti sunt; ita vicissim hîc metuitur, ne eadem curiositas & cura occupet atque erudiat exteros inibi residentes. Ideoque incolis non promiscuè licet, dum lubet, Legatum adire, eius ædes frequentare, domesticos conuenire aut excipere. Malè tamen quis neget, hîc (vbi etiam homines degunt, & regunt homines) Legati industriæ, largitioni fidoque silentio inuia & occlusa esse omnia. Equidem cùm ament Veneti, prudentem & felicem sui regiminis modum celebrari, tum æstimari auitum stemma & virtutum insignia Nobilium & Senatorum; dum hæsit ibi præclarissimarum animi dotium Legatus, ne solitudinem tædiosam experiretur, adeò exactè singulorum primâ ab origine stirpem,

tum progeniei seriem, & si quid in eâ potissimùm laudabile aut notandum esset, perdidicit; vt ijs ipsis, quos ea stemmata & elogia contingerent, distinctiùs certiusque singula referre & probare nosset. Ita factum, vt multorum ille aures oculosque oblectaret, animos sibi deuinciret: & curiosâ quotidie Genealogicarum quęstionum auiditate, plures congredi vellent; quos Legatus non difficilis admitteret, dum nobile hoc iucundumque Genealogiæ studium, honestissima esset (subinde etiam necessaria) colloquendi diutiusque subsistendi cum multis occasio. Sic aliud agens, ad ossa & medullas secretissimarum machinationum, innocuâ tutaque indagine, peruasit.

Porrò in hac Repub. primum munus est electi Ducis: proximum, sex Procuratorum S. Marci. Officia hi gerunt perpetua: reliqui certis temporibus definita. Ne Ductor quidem exercitus assumitur, nisi ad tempus, isque externus; quò minùs forsan auctoritate vel bellicâ gloriâ intumescens, Imperium inuadat. Et quamquam Venetorum Dux ordine primus sit; seorsim tamen sine Concilio Decemuirûm (quod apud eos summum) non deliberat aut statuit quidquam: ne epistolam quidem externi Principis aut Legati reserat, nisi quispiam ex prædictis Decemuiris casu vel vocatus adsit. Quinimò suffragium cuiusque Senatoris non aliter numeratur, quàm ipsius Ducis: proindeque, pro ratione & Reipublicæ bono, liberè Senatores eidem refragantur. Denique non nisi Reipub. nomine, nec aliud quàm quod decreuit Concilium Decemuirûm, exterorum Legatis Dux respondet. Huius Concilij vir magnæ semper existimationis est qui à Secretis est; Legato colendus.

CON-

CONSTANTINOPOLI.

Hîc quæ potiſſimùm obſeruanda ſint, liberiùs lubet proferre, prout minùs tegi debent, & fidâ mihi & peritâ relatione conſtant. Quoties, acceptâ fide publicâ, Turcarum limites & ditiones ingreſſus eſt Legatus, communia ei patent xenodochia, quæ piâ priuatorum hominum fundatione, præcipuis in vijs, olim exſtructa & dotata adhuc extant excipiendis aduenis, non vagis tamen inertiâ aut mendicabulo hominibus, quales ibi ratio nuſquam fert politica. Hiſce in xenodochijs, etiam Legati aſſeclis præbentur lecti, ſtragula, panes, placentæ, tum oryzę quod ſatis eſt: liquor etiam coquitur, ſedandæ ſiti & nutritioni aptior quàm inebriei. Sicubi eiuſmodi xenodochium non extiterit; facile erit Legato, deſignatione Præfecti vicorum, nanciſci & ingredi domum alicuius opulentioris incolæ: vbi ſingula quoque ſuppeditentur, ſed ſumptu Legati. Interdum tamen lautiùs & publico vbique is ære exceptus & deductus eſt, ſed Legationis gratiâ & exemplo pænè ſingulari. Vbi autem, accepto itinerum deſignatore, Byzantium propè attigerit; obuiàm procedunt Nuntij Curiales, Regijque milites, quorum Præfecti duo ſtipant Legato latus, & ad hoſpitium priuato vel publico ære aſſignatum deducunt: hîc protinus aliquot viri Primarij (qui Baſſæ vel Vizyres nuncupantur) familiareſque corycęi, mandata Legati certatim exquirunt. Iſque ſi ingrata vel infauſta attulerit, niſi diſſimulauerit, non introducitur ad exponendum: ſed præſentem omnis contumeliæ iniuriæque vltionem generoſiſſimo & maximo Domino inprimis cordi eſſe, ſuggerunt: nimirum, vt vel inauditus abeat, vel ſileat Legatus, & gratiora à Principe ſuo mandata

data

data exſpectet, etiam in multos annos. Admiſſio autem non niſi bis Legato conceditur: ſemel in acceſſu, iterumque in abſceſſu. Et tum quidem ſobriè ſed grauiter reſpondet Turca: per Miniſtros tamen ſententiam aut imperia ſua vberiùs poſtmodum denuntiat. Et hæc admiſſio non tam Legationis decus, quàm barbarum lictoriæ ligationis dedecus repræſentat. Namque intromiſſum comitantur vel veriùs cohibent duo Dynaſtæ, qui Legato claudunt vtrumque latus; eiuſdem libertati illorum manibus ceu manicis iniectis, ne commouere ſeſe, aut brachiis omnino liberè vti queat. Nimirum cùm tam felix non ſit tyrannus, vt quis ei nocere nolit; hoc agit herculè, ne poſſit. Quem morem inſtitutum volunt ex eo, quòd Georgius Seruias, necem herilem & oppreſſæ patriæ calamitatem vlturus, certus cupiduſque ſimul perdere & perire, ad tyrannum admiſſus, mucrone exerto eum trucidarit. Vt hinc etiamnum huiuſmodi diffidentia duret in Legatis: quamuis & iſta hęc ad faſtum quoque faciat quàm plurimùm. Ne quis autem peregrinâ veſte & externâ quaſi auctoritate Turcam accedat; adeunti Legato, tum eiuſdem nobilioribus comitibus, Secretario quoque & Interpreti, qui vnà ingrediuntur, dono datur palla Turcica, ſerico & auro intexta; quam tunc veſtibus ſuis ſuperinduiſſe omnes tenentur. Vnus tamen Legatus ad thronum ſeu tribunal Turcæ, ſimul cum Interprete, admittitur: reliqui ad medium eiuſce cubiculi ſubſiſtunt. Tum alter deductorum Dynaſtarum ſic infit: *Legatus Imperatoris* (ſic enim exteros Principes Dominus ille appellat) *Galliæ, Angliæ,* ····· *Mancipium tuum, ad genuum tuorum oſculum ſeſe prouoluit.* Exinde tactam fimbriam exoſculari debet Legatus, mandataque proferre, ac denuò aduerſâ facie retrogredi.

trogredi. Cuius tam proiectæ submissionis causâ, Tyrannus iste, ab Hispaniâ Legatione numquam decoratur: idque Maximi Regum dignitati auctoritatique illustre & eximium est.

Regio in cubiculo quamdiu, vtì dictum est, Turcico amictu conspicitur; caput quoque pari ritu non nudat Legatus, nec vlli Magnatum ibidem adstantium honorem exhibet, neque excipit ab vllo. Admissionis quoque die instruitur Legato epulum, quo eum primarij aliquot viri in Aulâ (quæ Porta Turcis dicitur) excipiunt. Reliqui asseclæ (dummodò Legato consanguinei non fuerint, neque comites Legationi) inferiore cubiculo & consortio, lautè tamen, mensis adhibentur. Ceterùm genialis illa hospitalitas conuiuiorum, quæ apud candidiores & cultiores gentes in veneratione atque vsu est, apud Turcas minimè obtinet: qui licet vino libenter sese ingurgitent, eo tamen abstinere, sacris & politicis legibus iubentur; ne scilicet ingenia sæua & fastuosa, vini vapore in furorem acta, publicè priuatímve noceant. Inuitati tamē à Legato Primates, liberioris conuictus ergô, lubentes adsunt. Hac tamen in animi remissione, ipsaque quodammodò intemperantiæ licentiâ, cautus maximè tectusque persistat Legatus apud hominum genus, quos sola perfidia, pestis & venenum conuersationis humanæ, nobiles reddit: qui in peius singula suspicando attollunt: vbi neque Legationis, neque vllum ius gentium satis colitur aut in tuto est.

Dominus Turcarum, licet Illyricam & Italicam linguam calleat, Legatos nec audit nec affatur peregrinâ. Interpretes autem, tam Christianos, quàm Iudæos, locatitiâ operâ Byzantij affatim inuenire est; & hos minùs fidos. Legatorum quoque pacta idiomate & charactere Turci-

co conſcribi debent, alioqui iure & efficaciâ obligationis, dum Barbaris viſum, carent.

Pro gratiâ negotij, atque auctoritate eius qui Legationem mittit, ſingula Legato hîc auctiora aut contractiora ſubminiſtrantur. Nonnumquam hoſpitium publicum datur, mittuntur aulæa, cibi, fœnum, hordeum, ligna; aliquando nummi, queis ea omnia ſibi conquirat. Et rurſum elargitio illa minuitur vel ceſſat, prout nimiùm differtur vel negatur, quidquid Turca non tam petere aut proponere, quàm exigere aut imperare ſolet. Aſſignantur Legato quatuor Regij milites, qui ædes & ſacra eius ab omni iniuriâ tueantur, tum & domeſticos quoquouerſum ad forum aut negotia deducant, prohibeantque ne quis petulanti manu aut linguâ infeſtus incurrat. Legatos verò Principum, quos magis vicinos & metuendos Turca habet, (Germaniæ, Perſiæ, Poloniæ) comitatur præterea Nuntius aliquis Curialis; explorandi tamen magis quàm honeſtandi ergô.

Quia verò Turcæ, religione quapiam ac velut naturæ ductu, Ingratitudinem execrantur; tum quia muneribus plus quàm ceteri mortalium inhiant; quod alibi conſultum, hîc prorſus neceſſarium dixero, munera Domino atque etiam familiaribus eius offerre: quamuis ille ex oblatorum pretio atque præſtantiâ, eò maius obſequium ſibi ab exteris, ceu clientibus, in Maieſtatis & Auctoritatis ſuæ ſignum, deferri putet. Ideoque oblatis muneribus, vtut multis & magnis, vix quidquã rependit, quaſi ſibi debitis. Abeunti Legato auratis phaleris equus datur, nec quidquam præterea; immenſo immanis arrogantiæ tumore.

Sciendum quoque, id eſſe ingenium Turcis: quòd ſi quis ad humile nimis obſequium, ad degeneres preces deſcen-

descenderit, cum despectui habeant, demisso ac cedenti facilè insultét molesti & iniqui; arrogantiam superbiamque, dummodò à contumeliâ disiunctam, magnitudini tribuant animi & fortunæ. Potissimarum dignitatum & functionum munia, ex primis politicorum Legislatorum institutis, potissimùm committuntur iis, qui dogmate & nomine Dei Viui abiurato Mahometismum sunt amplexi; & Renegati vocantur. Nec quæritur, quâ illi Natione aut Stirpe sint; dummodò conspicuâ in obsequium fide, in rebus agendis strenui atque solertes. His quidem constantiùs fidit Turca, quòd nullo ibi robustæ cognationis vel affinitatis nixos fulcimento, minùs fore in seditionem rebellionémve procliues putat aut paratos: tum vel maximè, quòd in Christianos eorum opera præstantior securiorque, qui à Christianis Apostatæ recesserunt, nullâ ad eosce redeundi spe aut mente, apud quos pares voluptates, opes, honores non exspectent nec experiantur. Hi autem, ceteríque etiam quà Togâ quà Sago consiliarij, præsides atque ministri, maiori auctoritate præditi sunt, prout Turcarum Dominus magis iners aut solers est, ingenio iudicioque repit vel insurgit.

DISSERT. XXXI.

Polytropus.

QVID si & Peregrinationes olim susceptas hîc laudauero? Vtiles arbitror, sed si ad vsum referantur, magisque ad prudentiam, quàm ad voluptatem directæ sint. Quidam enim amœnâ tantùm inuestigatione vrbes, populos, & adesa rudera perlustrant, vt oculos curio-

ſos aureſque, non vt animum paſcant, muténtve: vt fors quid præ ceteris ſeſe ſpectaſſe, portentosè gloriari poſſint, & quæpiam narrationum monſtra obijcere credulorum mentibus. Similes fortaſſe iuuenibus, qui cùm multum temporis & peculij ſtudiis nequidquam impenderint; nihil domum conferunt præter tritam togam, & ſcholaſticorum appendicem illuuiem. quibus meritò Homericum illud occinatur:

Turpe foris manſiſſe diu, vacuumque rediſſe.

Aſt quorum animus vnà cum corpore non exulat; probè intelligunt, Troiæ quidem, id eſt, domi, Hectores naſci; foris verò Vlyſſes fieri. Et hi, quidquid vſpiam viderint boni moris vel exempli, imbibunt, animumque quodammodò grandiorem efficiunt obſeruatu tot ſublimium & nouarum rerum. Congreſſus enim ſapientum, diligenſq; rerum & euentuum obſeruatio Polytropum facit, nō maria, non montes. Multùm ſanè deerit ei, in actionibus interdum ceu mutilus aut mancus erit, qui numquam patriæ, vix culinæ limen egreſſus, tranſuerſo tantùm foro ambularit. Natiuum hoc & domeſticum rus ſæpè diluitur quæſitâ & peregrinâ illâ inter ignotos conſuetudine: multaque ibi diſcuntur, quæ nullus liber doctórve inculcet. Certè generoſiores vt feras cauea fatigat & frangit; ſic altas mentes patrius ille carcer. Si tamen externa Legatus non peragrarit; proximum erit, vt è geographiæ ac coſmographiæ tabulis (quas hiſtoriæ oculos indigetat Ortelius) eruditam aliquam diſſitorum locorum cognitionem habeat, hauriátve. Huiuſmodi diligentiæ & cognitionis adminiculo, conſtat eximium quemdam Maximi Regis Conſiliarium, poſſe, ſummo applauſu, deſcribere atque diſtinguere præcipuarum orbis plagarum, etiam Belgij noſtri

nostri non solùm vrbes, sed portus, pontes, flumina, itinera: adeò vt ij qui hisce in locis diu versati & exercitati putantur, ne contradicere quidem soleant, nisi erroris manifestè conuincantur; cùm ille Belgium numquam viderit.

DISSERT. XXXII.

Aduersam fortunam expertus.

QVINIMO proderit, si Legatus ipsâ malorum consuetudine robustior, variâ ac nouercante sorte exercitatus sit, arduumque decurrerit calamitatis circum. Alitur enim & inualescit aduersis rebus animi vigor: & verè quæ nocent, docent. Ærumna velut vitæ regula, cos virtutis est, excussóque veterno ad sapientiæ vigil studium homines acuit. Interdum magnus peccator, bonus admonitor est. Gloriatur Mithridates: Mihi fortuna, ereptis rebus, vsum dedit benè suadendi. Quid enim sapiat, qui semper in deliciis ac lætis? Faciliùs inueneris, qui sapientiam acquisierint in aduersâ fortunâ, quàm qui non amiserint in secundâ. Neque omnibus nocuit fuisse lapsos. Etiam ægrotasse, interdum medelæ ac saluti fuit. Sic fluuiorum non paucos per medium maris ferri constat, nullâ puritatis aut dulcedinis suæ iacturâ. Et pulcherrimus iste mundi oculus deformia ac fœda etiam loca suis radiis perlustrat, nec inquinatur. Quippe peregrinatur, vel veriùs hospitatur quorumdam animus in nequitiâ, non habitat. Iuxta Lactantium, duo sunt Sapientiæ gradus: primus est, falsa intelligere; secundus, vera cognoscere. Negauitque Plato, satis continentem sibi videri eum, cui anterior vita non inter errorum & voluptatum mille peri-

cula explorata ſit.Sic pariter ſtatuendũ eſt,non eſſe aptum cuilibet Legationi virum, cuius robori & conſtantiæ iniquitas fortunæ non ceſſerit. Profectò qui numquam circumuentus fuit, imparatior & incautior eſt in inſidiis fraudulentorum. Adeò humanum ingenium aduerſitatum velut affrictu acuitur, ſtimuliſque excitatur. Fortè quia aduerſorum ſucceſſuum attentior eſt conſideratio,tenaciorque memoria. Demetrius aiebat, Nihil ſibi videri abiectius eo, cui nil in vitâ accidiſſet aduerſi: quòd oporteat talem hominem,aut ſibi ignotum eſſe, aut Diis inuiſum; vt quem præterierint velut ignauum, nec idoneum ad fortunæ conflictum. Hinc non pauci eâ ſolùm infelicitate laborant,quòd numquam fuerint infelices: quos vtique felicitatis dignoſcendæ & infelicitatis prohibendæ artes latebunt.

Quod venit ex facili,faciles ſegneſque tenemus;
Quod ſpe,quodque metu torſit,habere iuuat.

Quamuis pariter fatendum ſit,nihil intolerabilius eſſe eo, qui ſecundâ nimis fortunâ ſaginatus, ſtimulos ingenioſæ paupertatis in ſuperbũ otium commutarit. Notum illud:

Aſperius nihil eſt humili cùm ſurgit in altum.

Et certè ſæpenumerò virtus deſeritur copiâ vel inopiâ fortunæ. Idemque in artibus euenire ait Plato, cùm diues diſſolutior artem ampliùs exercere non velit; inops,magis de rerum conquiſitione, quàm de cognitione ſollicitus eſſe debeat,veriuſque de auertendâ fame, quàm de aſtruendâ famâ.

Nolim tamen Legatum ampliùs aduerſæ fortunæ incumbere,velut ſcopulis adhærere. Virum quæro qui ſurrexerit, & obdurruerit; vt ferendo oneri in poſterum par ſit. Minùs Principi ſufficiet, qui fortunæ iniuriis & anguſtiis

gustiis distringitur & abripitur, iam minor seipso. Noui quondam hominem, ingenio accensum, ad sublimia à naturâ factum, qui dum aliquot difficultatibus, litium quoq; tricis exagitatus, iniquè vapulasset; totus mox perfunderetur rerum nauseâ, & sibimetipsi grauis, implexam, quasi torcularibus compressam, depressam mentem, deinceps numquam attolleret: quinimò abhorreret à rebus lætioribus & amœnis, tristibus & solitudine afficeretur: ne vinum, ne oleum quidem à Samaritano propinatum admisisset: adeoque omnem surgentis spei fructum infelix litium lolium suffocarat; vt nobilis ille magnarum cogitationum succentor ignis elangueret in lethargicum & emortuum teporem atque gelu. Hem Melancholia, illustrium inimica moliminum!

DISSERT. XXXIII.

Intrepidus.

MAGNO munus suum animo amplectetur Legatus: sumetque, non superbiam ex merito, sed fiduciam; periculis, opprobriis, minisque omnibus, ipsaque morte validiorem. Tanti esse patriæ salus debet, tanti dignitas auctoritasque Principis: nec Legatus erit, nisi timori aularum nocturno, dæmoniis incursibusque meridianis, ipsique adeò in tenebris ambulanti negotio, imperterritum & impenetrabile pectus circumferat,

——medijs tranquillus in vmbris.

Vrticam si cunctanter attingis, vrit; si pressim, hebescit.

Degeneres animos timor arguit.——

Itaque quò tendat, non quæ passurus sit, æstimabit Legatus;

tus; nisi quòd & hæc ipsa in gloriæ augmentum cedent. Neque infelix dicendus erit, qui magnum animum non inglorio exitu probarit, pro Rege & Deo non timidus mori. Et quanti omnino interest, quo infortunio perieris? Animámne per vulnus, an per os emiseris? ferrum, an febris excusserit? gladius, an gula? nisi quòd gloriosiùs gladius, quàm gula. Semel mori, non sæpiùs datum est. Omnia passus est qui periit: &,

——*Lex est, non pœna, perire.*

Fortitudine autem Legatis nostris præiuêre, inprimis illi, quos Deus diuinâ in terris Legatione fungi voluit: qui nec spe nec metu ab officio flecti potuerunt: sed entheo spiritu & zelo, nihil remissè, nihil assentatoriè egerunt aut admiserunt, inflexibiles vsque ad mortem, mortem autem tot tantisque cruciatibus illustrem. Ast illi, pulcherrimâ virtutum coronide, è viuis inter Diuos relati sunt. Inuenias tamen, qui blandâ humanitate, fictâ amicitiâ, honorificis verbis, magnarum rerum ostentâ spe, vel incommodorum iniecto metu corrupti vel decepti, susceptam semel Legationem deserunt, mandata prætermittunt, vel remissiùs cunctantiusque, quàm par est, exequuntur.

Narrant historiæ Indicæ, Chinensium Regem duos misisse Legatos ad Regem Iaponum. Dumque illi diutiùs in castro quodam detinerentur, donec eos euocare aut admittere Iaponi integrum esset (nimirum, vt interim epulę, choreæ, & nonnulla magnanimitatis & magnificentiæ spectacula præpararentur) Legatorum alter, se tamquam carcere detineri, moxq; rapiendum credidit in præteritarum iniuriarum, quæ vtrosque Reges grauiter commiserant & exercuerant, talionem. Et quamuis eiusmodi facinus haud alienum videretur à communi rumore, neque ab in-

ab ingenio Iaponum; alter tamen hæc ſuſpicionum monſtra, velut inanes fabulas, conſtantiſſimè contempſit, ſperans, omnem præteritæ contentionis acerbitatem præſenti conuentione dulcorari & ſopiri poſſe. Quo factum, vt pax ſubſecuta, & ipſe eò grandiore honore exceptus fuerit à Iaponenſibus. At qui clandeſtinâ fugâ ſaluti conſuluerat; reuerſus ad ſuos, non ſolùm omni nobilitate exutus fuit, verùm etiam parentes & conſanguineos omnes, qui pro Legati fide ſpoponderant, in dedecus & ſpolium traxit.

Quis non miretur Ieſualdi robur? Is à Grimoaldo Longobardorum Rege miſſus, vt Beneuentanis, quos Conſtãs Imperator obſidebat, ſuppetias nuntiaret, in hoſtium poteſtatem venit. Iuſſus igitur, aut ſæuam variiſq; tormentorum auctubus cumulatam mortem eligere, aut deſperata obſeſſis ſubſidia mentiri; ſimulauit obſequium, vt maiori fide Legationem perficeret. Ducitur ad mœnia, & oppidanos compellans, diuersâ longè oratione vſus eſt; aduentare cum copiis Regem, paruâ adhuc morâ libertatem poſſe redimi. Negares captum eſſe, qui ſpreto diſcrimine ſic liberè locutus fuit; qui vt ſalutem obſeſſis promitteret, & munus ſuum impleret, proprium caput impendit. Sanè id ſubitò reciſum, & in vrbem lithobolo iniectum, adhuc fidem velut loqui omniumque ſalutem adferre videbatur. Imperator verò imminentis prælij nuntio territus, & Grimoaldi impetum declinans, Beneuentum reliquit. Sic itaque Ieſualdi cum voce vita extincta eſt, ſed maiorum inſtar luminarium, quæ clariſſimè lucent dum extinguuntur. Sic victus de victuris, quinimò mortuus triumphauit de viuis. Sic pœna ei leuis, breuis fuit, ſanguis publicæ felicitatis & gloriæ ſemen fuit,

morſque velut benignæ obſtetricis manu fortiſſimum virorum reſtituit meliori vitæ.

Felicius nunc verò à vetuſtiore æuo exemplum depromo, vt ſciant omnes, fidem plerumq; etiam ab hoſte æſtimari. Meſſanæ in Siciliâ ciuis fortiſſimus Megacles Agathocli eam inuadere conanti modis omnibus aduerſabatur. Quid tyrannus? miſſo præcone feciali petiit, vt vel vrbem, vel Megaclem ſine morâ traderent. Suſpenſi hærebant cunctorum animi, anguſtiiſque expoſiti rerum pondere huc illuc ferebantur: tandemque deditionis ſententiæ ſuffragia omnes & calculos apponebant. Megacles verò paratus nimio infortunio emergere vel immergi, ire nil renuit, ſi Caduceator mitteretur. Decernentibus ita Meſſeniis, abiit: & poſtquam veneratus eſt Agathoclem; Ego verò, & ciuitatis nomine venio, & moriturus, inquit, ſi decernis. Sed enim priuſquam de Legatione audias, æquum ſtatuito. Si ad excidendas Syracuſas expeditionem Meſſenij ſuſcepiſſent; vtrùm pro Syracuſis, an pro Meſſeniis omnia faceres? Ob fidelem candorem placatus Rex (non enim hominem exuerat) abdicato bello Megaclem incolumē remiſit, amicitiamq; iniit cum Meſſeniis. Nimirum, quemadmodum is qui amnem tranſnare contendit, & caſu in abſorbentem vorticem lapſus, vt nec vires, brachia, pedéſve ſufficiant ad enatandum, nō deſpondere, verùm erigere animum debet, tum id protinus artis atque dexteritatis expedire, vt quàm minimùm tam intricatæ aquæ immergatur; ideoque aluo reſupinus, manibus ſimul pedibuſque eluctetur atque exiliat neceſſe eſt, ne potentiore morte intereat: ſic Legato inter ardua & confragoſa cum difficultate animus accreſcere, non labaſcere, non nutare debet. Si quis autem tenerior molliorque, aut

certè

certè inferior; inferiorem ſe quoque ipſo munere, priuſquam ſuſcipiat, arbitretur, veſtigiiſque Ciceronis potiùs quàm Demoſthenis inſiſtat. Ille enim Legatus ad Antonium ire noluit, quòd parùm ſe profecturum ſciret, multum offenſurus: hic ad Alexandrum quidem proficiſci cœpit, ſed dum in itinere impotentiore pectore iram Regis expenderet, deſertâ Legatione rediit. Si quis ſemel in animum induxerit non timere; is profectò intelliget quid ſit Legatum agere: imò intelliget, plus ſæpè in rebus pleriſque metus quàm periculi eſſe. Non neſciens id Magnus ille qui plura vicit quàm vidit, non dicere, ſed docere ſolitus fuit; Nihil forti timendum eſſe, nihil timido ſatis munitum. Interdum quoque minora fiunt mala, ſi contempſeris; ſi contrà audentior ieris. Tantùm aude; dexteram fortuna porriget, negliget remiſſum. Ignaui vt primùm aſperiora ſenſerint, manum retrahunt, ad mollia flectunt; maluntque humili potiùs conditione ſtertere, repere, latere, quàm per ardua viam ad alta, ad magna, ingredi & ſternere. Non accerſet interitum aut pericula Legatus, tamquam ſi iiſdem gauderet: (quin contrà, non à prudenti pectore venit periclitandi acceleratio, non à virili pectore libido illa citra cauſam moriendi) attamen vbi diuertere prudentiæ clypeo & honeſti ſpecie, pericula non dabitur, generoſus in illa & per illa gradietur. Ne ferrum quidem durum ducet. Non dico, non ſentiet duritiem; vincet: illud inanimatorum, hoc Legati eſt. Et quamuis maiori proſtratus vi, plagarum molibus tamquam montibus ſepelietur; animo tamen ſtabit inconcuſſus, intrepidus. In Selectis Diodori legere eſt, quòd dum Carthaginenſium Legatus nonnulla atrociter recenſita protuliſſet atque excepiſſet, tandem hoc forti dicto Romanos æquio-

res effeciſſe: Niſi pacem dare vultis, Sardiniam & Siciliam reddite,quibus non ad tempus aliquod,ſed æternam à vobis emimus amicitiam. Cornelius Centurio Legatus pro Auguſto Conſulatum petens, oſtenſo enſis capulo, non dubitauit in curiâ dicere: Iſte faciet, ni vos feceritis. Modus tamen atque diſcretio in eiuſmodi adhibeatur. Et veluti magnanimi ſublimibus animis afficiuntur; ſic altera Romanorum virtus erat,

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

Non minùs laudata quàm vulgata fuit fides & fortitudo Pompeij,qui Legationis munere functurus,cùm ab Illyriorum Rege interceptus, Senatus conſilia, & mandata (quæ alieni neutiquã arbitrij ſunt)aperire iuberetur,blanditias minaſque pari loco habuit,nec animo cecidit vel in ipſo caſu.Sed ardenti lychno admotum digitum cremandum præbuit, & ſuam ipſius virtutem fidemque allocutus, Pompei, ait, hîc priùs in cineres te flamma rediget, quàm patriam populúmve tuum proditoriè proſtitues. Sic conſtantis patientiæ indicio, vlterioris quæſtionis periculum euaſit;vnuſque & ſolus (quod exercitus nequiuerat) hoſtibus cum populo Romano faciendi fœderis inſeuit cupiditatem. Memor haud dubiè eſſe poterat Mucij Scæuolæ Aſiæ Proconſulis,cuius effigies ituris in Prouinciam Magiſtratibus & Legatis proponebatur, tamquam exemplum & norma officij. Animaduertant hîc Principes, in Legationum libertatem impium atque irreligioſum cenſeri eum, quiſquis illa quæ à Legato occultantur, aut certè non eduntur, & fortè neſciuntur, vi aut minis extorquere nititur: quippe quæ liberâ Legati poteſtate ſtant; & ſic referantur aut reſeruantur pro vſu ac voluntate admiſſi,non admittentis. Ideoque ſi quid omnino occultarit,

cultarit, vel obſcurioribus implicitiſve vel perplexis verbis aut ſententiis protulerit Legatus, vt id ipſum exprimat rogari poteſt; ſaluis autem gentium iure iiſq; litteris, quas fidei diximus, cogi non poteſt, cùm nihil minùs alieni ſit arbitrij, quàm Legatio. Polycratidas Spartanus ad Duces Regios Legatus miſſus, & ab iiſdem interrogatus, priuatim an publicè veniſſet; Publicè, inquit, ſi impetrem quæ peto; ſin minùs, priuatim. Pulchrè & generosè, & vel ideò dignus, vt impetraret. Ne quid Reſpublica pateretur, omnem repulſæ contumeliam ad ſe pertinere voluit; & vt oſtenderet quantum Reipub. deberet, à ſe remouit quidquid gloriæ ex voto erat ſucceſſurum. Hoc erat Legatum agere: iniurię, Legationem eximere voluit, ſéq; obnoxium fecit; cùm in munus magis, quàm virum, repulſæ nota recideret. Grauis quondam Principum contentio, per eorumdem Legatos, arbitrio Pontificis definiẽda, commiſſa erat; ratum fore pactos, & legis inſtar irrefragabilis, quidquid ille ſtatuiſſet. Verùm inſtitit Legatorum vnus calidiſſimè, etiam per quoſdam ſuarum partium Cardinales, vt nonnulla inſeri ac definiri poſſent, non ſatis pro æquitate ſententiæ vel cauſæ. Quod vbi prorſus renuiſſet, atque etiam reprehendiſſet Pontifex, rurſus inſtanter, & multiplicatis quidem interceſſoribus, petiit ille, ne eorum quæ iam anteà ſuggeſſiſſet & ſupplicaſſet, Principem ſuum vllatenus faceret certiorem: quippe, quia ſuo id ſolùm conſilio ac motu propoſuiſſet; inſcio autem Principe, cui forſan id ipſum diſpliceret. Viſus fuit Pontifex annuere: & tamen Nuntio ſuo protinus mandauit, ſagaciter inquireret, num quid ſimile etiam Princeps præſciuiſſet ac mandaſſet. Tandemque ſedulâ indagine compertum fuit, nihil temerè aut inconſultò propoſi-

tum, ſed ſingula ſic ſtrictim & ſollicitè iniuncta fuiſſe.

Inſignem conſtantiæ vocem Romani audiuerunt, dum Priuerno capto, interfectiſque rebellionis auctoribus, à Senatu actum, quidnam de reliquâ multitudine fieri deberet. Victores, & ſimul irati erant qui deliberabant; & plus tamen libertas Legati potuit pro Priuernatibus loquentis. Nam interrogatus, quam illi pœnam mererentur; reſpondit: Quam merentur qui ſe libertate dignos cenſent. Non ſupplicis, ſed rebellis, ſed claſſicum canentis hæc verba videri poterant. Verùm Plautius Conſul, cauſæ Priuernatium fauens, vt modeſtius reſponſum eliceret, Si pœnam, inquit, remittimus, qualem vobiſcum pacem habituri ſumus? Legatus: Si bonam dederitis, perpetuam; ſi malam, haud diuturnam. Quo reſponſo perfectum eſt, vt victis non ſolùm venia, ſed etiam ius & beneficium Vrbis daretur: vt qui nihil quàm de libertate cogitarent, in ſocietatem fortunæ & potentiæ inuitarentur, non cogerentur.

Sed profectò non audire tantùm pulchra, ſed dicere Romani amant. Miſſi Alexandriam erant Legati, qui Philippi Regis maieſtatem veriti, timidè & velut dimidiatim mandata ſua exponebant. M. igitur Æmilius, natu minimus (vt ſæpè plus eſt animi quibus minus eſt annorum) collegarum ſermonem exequens, iniuſta Attalo & Rhodijs illata arma, Abydenos iniuriâ oppugnatos, Regi liberrimè exprobrauit. Reſpondens ille, Ætas, inquit, munus, & ſuper omnia Romanum nomen te ferociorem faciunt.

Intrepidus etiam erat Popilius ille Romanus: qui cùm à Senatu populoque ſuo litteras Antiocho Regi Legatus attuliſſet, quibus moneretur, exercitum ex Ægypto abducere,

ducere, neque Alexandriam, Regnum pupillorum Ptolomæi vitâ functi, violenter vſurpare; accedens, comiterque ab Antiocho ſalutatus, vix agnitâ ſalute, Senatuſconſulti tabulas tradidit. Quibus lectis, cùm deliberaturum ſe Rex diceret; confidenti auſu virgulâ orbicularem circulum circùm Regem delineauit, inquiens: Hîc ergo, & priuſquam abſcedas, delibera & reſponde, pacémne an bellum cum Romanis malis. Obſtupefactus Rex tam violento imperio (nec fortè ignarus & potentiæ & conſuetudinis dominantis Populi, domitoris orbis, qui imperare dedicerat Regibus, & cui leuiſſimus quiſque prætextus ad inuaſionem, ius & animum dabat) ex Romanorum lubitu ſe omnia acturum profeſſus eſt: atque ita demum Regem Popilius reſalutauit, amplexúſque eſt. Sic vnus vniuerſi Senatus maieſtatem auctoritatemque non dignè ſolùm repræſentare, ſed docere potuit. Vt meritò extollat Valerius: Quàm efficax eſt animi ſermoniſque abſciſa grauitas! Eodem momento Syriæ Regnum Popilius terruit, Ægypti texit.

Superiori æuo cùm ad Imperatorem Orientis imberbes Legati aduenissent, indignareturque ille, quòd adoleſcentes, velut in opprobrium miſſi eſſent; eorum quidam licentioſo magis, quàm licito reſponſo, ex menti lanugine nihil eſſe ſtatuendum inquit: id enim ſi fieret, hircos quàm homines potiores fore.

Maiori etiam voce, pro gentis generoſitate, vſus eſt Regis Hiſpaniæ Legatus apud Principem neſcio quem. Nam cùm pro Rege ſuo pertinaciùs ageret, iram excipientis adeò prouocauit, vt ille capitis ſupplicium minaretur. At caput iſtud, inquit Legatus, plus tibi aduerſabitur mortuum, quàm viuum. Nimirum ſic quædam ſuppli-

ſupplicia iniuſtè aut intempeſtiuè illata, etiam in poſterum, velut nouo ſemper vulnere, cruenta noxiaque ſunt, etiam dum non ſunt: quidam maiores exiſtunt, ſi iacuerint, quàm ſi ſteterint.

Antonius Fonſeca à Rege Catholico ad Gallos Legatus fuit, vt Rex Carolus armis, quæ Italiæ, & præſertim Regno Neapolitano, inferre parabat, abſtineret. Rationibus hiſce inſtructus erat, quia amici fœderis & concordiæ recenter initæ conditiones ſimul includerent ſecuritatem & amicitiam præſtandam Pontifici, mutuæ pacis auctori & patrono, cuius quidem Eccleſiæ Rex Catholicus conſtanter obediens & deuotus exiſteret: deinde Neapolitanam Coronam ſuo Regi indubio iure deberi; ideoque Sancta hanc Claue cuſtodiri quidem, in capite autem potentioris poſſeſſoris conſpici non decere: ſi quis tamen ius iſtud controuerſum facere contenderet, delectis ad hoc primùm iudicibus, non militibus vteretur. Tum Carolus: Se iam Italiam exercitu ingreſſum, ſine dedecore & damno reuerti aut deſiſtere non poſſe; ſed vbi Neapolim occupaſſet, placere ſibi legem delegendorum arbitrorum & iudicum: denique prædictas fœderis conditiones, ſolùm perſonas ipſorum Regum qui contraxerant directò ſpectare, non verò Pontificem, cuius non niſi obiter mentio incidiſſet: ſingula autem ſe, Legatione propediem mittendâ, diſtinctiùs explicaturum & probaturum Catholico Regi. Hiſce argumentis cùm Gallus vltrà inſiſteret, ſimulque itineri quod Neapolim ducebat; nec quidquam mouerent quæ in contrarium opponerentur; Fonſeca, Regem ſuum prędictarum conditionum obligatione deinceps non teneri aſſeuerauit: & cùm hac in causâ hominum contemneretur iudicium, tribunal

Dei

Dei iustitiæ patrocinium fore. Nec istis itaque inaniter conceptis scriptísque schedis aut conditionibus in posterum opus fuerit, inquit, quarum mens & anima iam manifestè violata. Eoque dicto, easdem è thorace traxit, minutimque lacerauit.

Sic & Petrus Capponius Florentinus, delectus à ciuibus, vt cum Carolo IX. Galliarum Rege, iam intra mœnia recepto, de pace ageret, cùm duræ nimis à scribâ conditiones prælegerentur, magno ausu è manibus legentis chartam rapuit & confregit. Ingens facinus, nisi amplius etiam dixisset. Agedum, inquit, quando inter nos aliter non conuenit, tu tubâ signum dato, nos campanis dabimus: & simul è conclaui se proripuit. Impauido facto, & inopino respônso Rex attonitus, & quia vrbem ingressus, non poterat non metuere ab iis quorum erat maximè formidare; reuocari hominem iussit, mutatísque conditionibus, rem ex æquo, imò è voto Florentinorum composuit, populóque libertatem reliquit illæsam, & sic confirmatam. Erraret profectò, si quis existimaret, ibi tutum esse Regem, vbi nihil tutum est à Rege. Securitas Principis mutuâ ciuium securitate fouetur & conseruatur.

Huiusmodi aliqua licet fortè nonnulli similia dixerint iis, quorum in Sacris Paginis interdum mentio, miranda magis, quàm imitanda: Legatos tamen edocent, non omnia ad gratiam alieni Principis meticulosè aut assentatoriè torquenda vel demittenda esse; sed generosè ac fortiter, ea quæ in mandatis habent, expedienda. Vna autem hæc cautio sit, vt modestiam quamdam ipsa libertas habeat, & à Suadâ dicentis fastus & ferocia absint. Aliquando tam sæua eius natura est, qui interpellari debet, vt dictum liberius, tamquam crimen, æstimet: adeat discrimen, qui

V maiori

maiori proteruiâ quàm maieſtate loquitur. Fieri etiam ſolet, vt ſæuire in Legatum audeat, qui ſe magis à Legato Princeps lædi putat, quàm Legatione. Ita Theucas Illyriorum Regina, quæ à Romanis interpellata, vt ſubditos à piraticâ cohiberet; reſpondit: Mare liberum, non Romanorum eſſe; proindéque ex eo & in eo fructum decerpere, ſpumam colligere, inibidem piſcari & prædari, ſuorum iure & conſuetudine eſſe receptum: ceterùm curaturam ſe, vt nulla publicè Romanis iniuria fieret; quæ priuatim ne fieret, ſuis edictis decerni, impediri non poſſe. Tum vnus è Legatis, ætate iunior, quem tam proiectæ ſuorum collegarum patientiæ ac taciturnitatis tædebat: At nobis mos & ius eſt, priuatas iniurias publicè vlciſci; ideoque niſi iſte apud vos mos ceſſet, curabimus profectò, vt Romanum cognoſcatis. Offendit Reginam, quippe feminam, reſponſi ferocia; & ad iram, imò ad vindictam incendit. Etenim, neglecto iure gentium ac ſpreto, ſubmiſſi ſunt, qui Legatos iam diſcedentes haud ſurdo verbere adorirentur: obtruncatus eſt, qui in Reginam intempeſtiuè linguam exacuerat. Cauendum igitur hîc eſt, ne quid nimis: nam & peccat qui timet, etiam qui non timet. Sed quomodo ſine vitio intrepidus ſis, prudentia oſtendit.

DISSERT. XXXIV.

Temporarius.

NIHIL tam cognatum ſapientiæ, quàm locis, temporibus & perſonis ſeſe atque ſermonem ſuum attemperare, omniumque horarum, vt ſic dicam, hominem fieri, & ſibi tamen conſtare. Vides vt non quamlibet eſcâ piſci-

piſcibus obijciunt experti piſcatores, ſed eam quam illi auidiùs inglutiunt. Nec quouis colore lanas ſuas imbuunt tinctores, ſed eo potiſſimùm quo vident ſæculum lubentiùs & ſæpiùs vti. Alia interdum facies ſumenda eſt, licet animus non mutetur; imò geminanda eſt, vt exprimi Ianus poſſit: ſic præterita præſentibus, & hæc futuris aptentur. Momenta noſſe temporum, maxima prudentia eſt: adeóque actiones omnes opportunitas, ſiue promouet, ſiue remoratur; vt hinc felicitas rei, vel infelicitas depẽdeat. Etiam Diogenes ille Cynicus (ceterùm ſeuerus & Philoſophus, & qui eorum omnium quæ pleriſque amata & optata ſunt, imò ſui ipſius ludibrium affectabat) volubilem ſe aulam habere iocabatur, & cum temporibus mutabilem. Nam quocumque gratior aura adſpirabat, ſapientiæ illud prætorium vertebatur. Hinc rectè Stoici, tempus definiuerunt, eſſe actionis opportunitatem: quâ neglectâ vel prætermiſſâ, inuerti, imò euerti omnia, auctor eſt Cicero. Ariſtippus à Dionyſio repulſam paſſus, tyranni genua ſupplex amplexus eſt, remque quam petiit, impetrauit. Idque cùm nonnulli vitio verterent; Non ego, inquit, huiuſce adulationis auctor ſum, ſed Dionyſius, qui aures habet in pedibus. Quin & prudentiſſimus Philoſophorum Socrates, ad Antiſthenem exire cùm vellet, ſpecioſiorem amictum induit: cauſamque rogatus; Vt pulchrè, inquit, ad pulchrum eam. Nauclerus non temperiem anni, non maris intemperiem, non ventos pixide nauticâ concludit aut compeſcit; ſed iiſdem vela, ceteraque ad nauigandum adminicula & inſtrumenta, aptet neceſſe eſt: ſic non infrequenter Legationis mom̃eta momento temporis voluuntur & reſoluuntur; cùm non tam in arbitrio illius conſiſtant qui eam mittit aut exponit, quàm illius

qui audit & aditur: imò horæ momentum sæculis pòst integris aliquando obfuturum est. Non semper tranquillitas vel malacia est: nauigio posse irato Neptuno promouere, periti naucleri est; posse vel inuito obsequi, etiam prudentis. Et tamen eo aliqui ingenio sunt, vt si quid rebus consiliisque obstare videatur, damnare malint, quàm emẽdare: qui vt progrediantur, nuñquam faciunt viam, semper inueniunt. Queruli cùm tardi sunt, & prę̨sentium osores. Vellent igitur semper ver esse, semper Fauonios spirare; quasi ignorent, sine hieme annum non constitui, sine frigore calorem non haberi. Aliam aliis temporibus vestem sumimus: nisi & consilia interdum mutemus, aptemusque animum rebus congruentem, alieni à prudentiâ Legati sumus.

Itaque haud grauatè sequendum erit, quò vexillum suum prætulerint Vtilitas & Occasio: quinimò amplectenda hæc, stringenda ambabus vlnis, quam præterlapsam frustrà postmodum muliebribus votis, irrito conatu aut dolore prosequaris. Bonæ soror sortis opportunitas est, quæ res humanas vicissitudine suâ distinguit. Quapropter vt ingenio negotij probè subseruiatur, huius Diuæ inprimis memorẽ curam Legatus geret: non nescius, eam fronte capillatam, vbi elapsa est caluam pingi. Quod doctum politicumq; emblema admonet, certa incertis non mutare, spémve mercari pretio, pernicie vel periculo: tum pessimam præteritorum eam esse conditionem, quòd pœnam & pedissequam pœnitentiam quidem admittant, non medelam. Hinc nemo prudens, quæ coràm posset, distulit in nouilunium. Sanè plurima per Principes non alio iure inuaduntur, aut occupantur, quàm illo Occasionis & Commoditatis. Pòst vbi quid temporis ac tragœdiæ

gœdiæ præterlapſum eſt; & ipſum malignitatis virus, virtus creditur, viſque fit ius, mutato ordine characterum & rerum.

DISSERT. XXXV.

Lentè feſtinans.

ALIQVANDO feſtinandum erit Legato, ſed lentè: celebri ac ſalutari prouerbio & præcepto; ne quid per ſocordiam prætermittatur quod actum oportuiſſet, aut temerè agatur non præuiſum. Liuij gnome eſt: *Omnia non properanti clara certaque ſunt; feſtinatio improuida & cæca.* quam idcircò appellauit Plato, inimicam ſcientiæ & veritati. Huc ſpectat vetus illud Octauiani, ſimul Titi ſymbolum; quo antiqui delphinum anchoræ alligabant, celeritatem cum morâ connectentes. Sæpè qui nimis properat, ſeriùs peruenit: & è ſummo faſtigio, ni per gradus eas, decides potiùs, quàm deſcendes. Maturandum igitur: quo verbo Latini & moram celeritate, & celeritatem morâ corrigunt. Da cochleæ alas, & lentam feſtinationem exprimes: temperiem illam, inter ignem & gelu. Extrema omnia, quia vitioſa, vitanda ſunt: media ac moderata vim maiorem obtinent, ampliuſque durant. Si examen quoque inſtituas, lenta præcipitatis præferas, quia minùs obnoxia periculis aut vicina. Quid? Leuius plerumque metus, quàm confidentiæ ac præferuidæ properationis peccatum habetur: ac ſæpè quam ille culpam contraxit, diligentiâ emendari contingat; confidentiæ errorem ægrè integritati reſtituas vel excuſes. Accedit, quòd poſt indeliberatam reſolutionem ſi non infelix ſequatur

V 3 euen-

euentus; eleuabitur tamen, ac fortuitæ rei adſcribetur, non prudentiæ ſic agentis. Quidquid magnum eſt, non impetu fieri aut ferri videmus, ſed paulatim perfici, non pelli, ſed velut poni ſuo ordine & loco, iuſtoque interuallo. Naturam vide (ecquæ melior magiſtra?) non niſi pedetentim omnia elargiri atque operari animaduertes.

Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies inter friguſque caloremque
Iret, & exciperet cæli indulgentia terras.

Adhibebit itaque Legatus, & induſtriæ celeritatem, & diligentiæ quamdam moram. Sunt qui non eunt in negotia, proſiliunt, aut veriùs inuolant: tamquam ſi quis ex præcipitio vno ſe ſaltu vibret, pertæſus moræ, quam eundo, circumeundo, gliſcendo, deſcẽſus requirit. Nimirum, quaſi lenta remedia odiſſent, ac præſtet citò interire, quàm lentè conualeſcere. Sed neque præ his laudem fructúmve referre ſolent, qui turpi pigroque, concharum inſtar, veſtigio ſigna ignaui pectoris poſt ſe relinquunt, aut tardo ſtupore numquam pergunt aut proficiunt in rebus: aut denique qui mentis quadam inſtabilitate numquam negotiis pedem figunt, ſed quaſi globos inambularent, voluuntur in incertum. In anguſtias aut dubia rerum ſi quando Legatus incidet, quantum id quidem per circumſtantias licebit, ſollicitè, ſed quaſi ſecurè circumſpectans, meliori ſe occaſioni ſeruabit.

Grata ſuperueniet quæ non ſperabitur hora.

Anguſtias rerumque perplexitates diſſimulabit, non vt periculum negligat, ſed ne res impulſas planè euertat; neque vt ſe, ſed vt alios fallat. Sæpè interim dies diei ægritudinem adimit. Et rectè prouerbium: Annus non ager producit. Quapropter vbi exorti mali robuſtior vis eſt, quàm

quàm vt initio protinus retundi queat, fortunam vices dare confidat, & quòd non infrequenter

—habent paruæ commoda magna moræ.

Sic cunctando plura effecit Fabius, quàm alius pugnando. Sunt, qui dum fortiùs quàm prudentiùs aduersarium insequuntur, vulneribus locum præbent, priúsque ipsi cadunt, quàm hostem feriant aut assequantur. Et quidem deliberandum asserunt prudentes diu in iis, quæ non nisi semel statui possunt: ideoque, priusquàm inceperis, consulto; & vbi consulueris, maturè facto opus esse.

Sed hîc rursum sciat Legatus, quòd

—nocuit differre paratis.

neque minus interdum momenti in celeritate, quàm in potentiâ situm esse. Illam enim contingat improuisò imparatos, nec benè constitutos, anteuertere, obruere, dispergere: hanc verò aliorum præmeditatis cautionibus ac repentinis executionibus anteuerti. Quędam profectò summâ celeritate absoluenda sunt, vnaque velut deliberatione: vtpote quæ laudari non possunt nisi subitò peracta; aut violentâ quapiam agitatione opus habent & impetu, qui momento plerumque perficitur.

Videat Legatus, vt Principem suum quàm minimè, & quàm omnino tardissimè poterit, adstringat aut inuoluat. Si quid autem maturè apud alium perfecerit, impetrarit; dabit operam, vt hoc ipsum litteris statim committatur, fideique pondus accipiat. Sic vrgebit, ne vrgere tamen videatur: lento similis, tarditatem omnem festinus excludet.

DIS-

DISSERT. XXXVI.

Circumſpectus.

QVEMADMODVM nihil ſimul inuentum & perfectum eſt; ſic in negotiorum principiis non omnia præuidet humana hæſitantia. Multa apparent iterùm & ſæpiùs cogitanti, quæ aciem quantumlibet acutam priùs fugiebant. Hinc rectè Euripides; Sapientiores eſſe cogitationes poſteriores. Cumque in hoc mundi theatro eadem ferè ſemper occurrat recurratque euentuum fabula, mutatis dumtaxat perſonis & actionum formis, rei inquam nomine & colore; ea potiſſimùm eſſe videtur huius temporis ſcena, vtnumquam magè expedierit Ianum agere, numquam magis præteritorum meminiſſe, & futura meditari. Nam quæ ventura ſunt, præterito tempore aliquando extiterunt: de iis autem quæ ſunt, nemo rectè ſtatuet, niſi & futura cogitabit. Omnino reſpicimus, vt poſſimus proſpicere: ſed vtile & decorum eſt, exemplo ſapere, alteriuſque inſaniâ frui gratis & impunè. Dulce, aliorum calamitates ſine dolore contemplari, nullumque in alieno diſcrimine diſcrimen adire. Figmenta poëtarum, quibus olim curæ fuit philoſophiæ arcana velut inuolucris tegere, quid ni inter ſeria & dogmata agnoſcamus? Quot oculis Legatus indigeat, Argus ille, qui oculeus totus fingitur, & prudentiæ typus eſt, ſatis oſtendit.

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.

Nihil fugere tam copioſam aciem poterat. Hoc malè, quòd à Mercurio Argum interemptum velint: niſi vnum tamen ille interfecerit, vt plures faceret, & Argi Legati omnes

omnes essent. Sanè Mercurius Legatum denotat: si minùs videat Legatus quàm oculati omnes; Legati munus non sustinebit, non implebit.

DISSERT. XXXVII.

Memor.

DIXIMVS prudentiam gigni & foueri experientiâ. Hæc non tam variarum rerum vsu, quàm memoriâ & reminiscentiâ constat. Profectò tantum quisque & scire & sapere intelligitur, quantum retinuit: nemo autem nisi quod scit & sapit, aut eloqui, aut ad vsum transferre potest. Vt florem experientiæ, thesaurum eloquentiæ, eruditionis almam matrem, signum ingenij, ministram iudicij rectè dixeris memoriam. Quidam quidquid audiunt, vident, legunt, non magis capiunt, quàm vasa pertusa liquorem: præterfluit quidquid incidit. Quidam singula altè imbibunt, & velut in numerato semper habent rapti rebus omnibus, quia nihil videntur ignorare. Sic Cyneas, Legatus credebatur numeris suis absolutus: qui postridie quàm Vrbem ingressus, quia omnium Equitum atq; Senatorum nomina nouerat, tamquam armatus & timendus videbatur. Hinc monitoris potiùs non fatui, quàm acuti magistri præceptum dixeris, Regio tamen Oratori perconsultum; vt dum cogitatio alia aliam trudit, si quid is muneri suo conducens, serium aut notabile statuerit, susceperit, aut animaduerterit; in pugillares referat, fidos memoriæ ministros, vt pro consilio & occasione in promptu sit, & velut sub vno oculorum ictu. Nam illa aurium emblemata, voces, sententiæ, licet felicissimè ad animum

X per-

permanarint; tamen vel ægritudinis aliquâ nebulâ, temporíſve continuo lapſu facilè obliterantur, vel negotiorum cumulo velut obruuntur. Scripta verò durant, ac perpetuitate quadam donantur; ſemelque elapſa, poſtliminiò, vt ſic dicam, ſenſui reſtitui poſſunt. Dici ſolet, Mendacem memorem eſſe oportere. Ideò potiſſimùm memor ſit, qui cùm alios non infrequenter à vero deflectere videbit, magis verax videri quàm eſſe poterit.

Præterea eos qui de Legatione vel Principe hîc probè merentur, in catalogum ac codices ſuos referat Legatus, ac referre innoteſcat. Ita ad maiora & meliora ſtimulabuntur non pauci, credentque non omnem gratiam ac remunerationis ſpem (vt apud multos) inter labia & voces ſepeliendam.

Itaque ſi Legatus non eâ valuerit memoriâ quam optaret, artificio eam ſuppleat aut adiuuet; ne dum plura fortè dicenda incumbent, elabatur aliquid, quod rurſum compellat, extra ordinem & tempus admiſſionem flagitare: quæ ſi tum negetur aut protrahatur, opportunitas quæpiam rebus elabatur aut decedat. Contingat interim indignari Principem, ſingulis mandatorum accuratè non reſponderi nec ſatisfieri. Noui quidem Legatum, etiam Concionatores aliquot, qui dicenda articulis ac claſſibus quibuſdam domi diſtinguerent, notiſque in manu vel chirothecâ ſignis, ſingulorum ordine recordarentur: eo ferè indice ac modo, quem nonnulli artificialis memoriæ magiſtri, & ipſe Oratorum Princeps ad Herennium, methodicè docent. Si quid autem relationis chartulæ inſcripſerit Legatus, ita inſpicere debebit, necubi memoriæ imbecillitas innoteſcat externo, qui alioqui ſic faciliùs eum decipere & contemnere aggrediatur.

Ad

Ad hæc ſtatuet ſibi quoquo veſpere horam vnam, quâ impoſiti ſibi muneris partes ſeriò ſecum ruminet ac ſcrutetur: quid res, quid perſonæ, quibus intendere debet, poſcant. quorum accurata & non perfunctoria diſcuſſio, magnum ei in commiſſo munere lumen, etiam fiduciam præbebit, dum ſciet res perſonis, perſonas rebus admetiri. Deinde diurnorum operum penſum percurrat, vt deſpiciat, quid rei aut ſpei acceſſerit commodis vel laudi ſui Regis: quid die inſequente fieri vel negligi oporteat. Denique meminerit, vt ſic meditantem nouiſſimè pia quæpiam animi ad Deum eleuatio excipiat, ne is cæleſti rore deſtitutus areſcat in vagum puluerem, ſæculari turbine obtegendum, aut diſpergendum. Hinc non zelum modò, ſed robur & fiduciam ad virtutis ardua, patrocinium quoque ægreſcenti forſan animo, cælitus adipiſcetur apud eum, qui non patitur fidentem in ſe in fraudem labi. Inſignis hæc ſpiritualium morborum præcautio.

DISSERT. XXXVIII.

Aſtutus.

QVOD ſingulis hominibus quàm maximè vſui eſt, Legatum iuuabit inprimis ingenium, & celer ille animi motus. Eiuſmodi enim occaſiones Legato non infrequenter occurrunt, in talibus negotiis plerumque verſatur, vt haud multum temporis ad conſultandum præbeant, ſed extemplò modum medelamque per ſe inuenire & ordinare ſimul debeat; vbi nec aliud ferè actionis initium ſit, quàm finis. Naſcitur quidem, non fit ingenioſus: ingenitum eſt ingenium; arte tamen rerumque vſu & obſerua-

ſeruatione firmatur, &, ſi non comparatur, acuitur. Ingenio annectitur ſolertia & ſagacitas, quæ apta & ſubita medij coniectatio Ariſtoteli dicitur. Eſtque innata quædam vis ſiue dexteritas, quâ qui pollent, etiam quæ nec viderunt, nec audiuerunt vmquam, ſic facilè & commodè adminiſtrant, ac ſi in iis multùm exercitati fuiſſent.

Hiſce animi dotibus conſpicuus Legatus, tum adiutus eâ prudentiâ & circumſpicientiâ quam ſuprà extulimus, haud difficulter cauebit, (quod cauendum quidem maximè) ne aliorum captionibus circumueniatur, néve ambiguis ſermonibus ſeductus, in labyrinthum incidat, vnde ei poſteà non ſine damno ignominiáve contingat exilire. Ipſius autem pacta & pollicita eiuſmodi erunt, vt Principi ſemper rimæ aliquæ, imò feneſtræ & portæ pateant, queîs euadere poſſit integer. Dum Q. Mutio Scæuolæ Carthaginenſes, ad quos miſſus erat, duas teſſeras Punico ingenio offerrēt, in quarum vnâ pacis, in alterâ belli ſymbolum legebatur; optionemque darent, vt vtram vellet ſtatueret; is, ambabus arreptis, ſubintulit: Eadem vobis electio patet, vtram maualtis habete. Ita Reipub. Romanæ dignitatem, quam ſuperbo aſtu Carthaginenſes imminuere ſatagebant, ſolerter & generosè intactam conſeruauit, confirmauit, auxit. Priſca eaque nobilis eſt fabula, Lycomedem regem, rogatu Thetidis, Achillem adhuc ephebum occultaſſe inter virgines, illarum cultu ornatum, eique nomen indidiſſe Pyrrha. Eum Legati Archiuorum cùm ab Rege peterent, vt ſuis ad bellum Troianum auxilio mitteretur; negauit ille, eſſe id hominis apud ſe: Legatis tamen quærendi copiam fecit. Qui cùm ab ceterâ pube Achillem non dignoſcerent, adeſſe tamen ſcirent; Vlyſſes Legationis Princeps ſuas artes ſagax expediit. In

Regio

Regio vestibulo clypeum & hastam, munera sibi data, collocauit; simulque haud procul inde, classicum cani, collidi arma, clamores & pulsus edi iussit. Præsenti periculo ad certamen bellicosus Achillis animus emicuit, prosiliitque: nam is, ruptâ stolâ, hastæ clypeoque manus iniecit. Hinc cognitus, tenebris velut erutus, & Græcis auxiliator Achilles. Fabius subdolè pactus cum Antiocho iam bello superato, vt dimidiam nauium partem saluam haberet; secuit naues, vt classe in vniuersum hostis destitueretur. Sic stratagemate & astu frequenter hostes decepti veriùs, quàm deuicti sunt.

Verùm enimuerò subinde plus negotij quàm commodi adfert astus; præsertim si quando inuenerit minus ingenij, minus fidei, aut fortunæ. Controuersias inter Christianissimum Galliæ & Sanctissimum Iulium II. ortas fuisse scribunt Auctores; quòd Rex & Pontifex, quæ mandata atque inde pacta erant, astutiùs commentari ac torquere contenderent. Sic enim cum Rege Cardinalis Papiensis, Legatus à latere, conuenerat; vt Episcopatuum, quos morte Episcoporum contingeret vacare in Franciâ, designatio seu collatio, vt aiunt, ad Regem spectaret. Contigit Episcopum quemdam mori Romæ: in cuius locum Pontifex suffecit mox alterum, nec segniùs Rex alterum. Dumque super contractus atque obitus conditione altercarentur, nec conuenirent; Rex census Ecclesiasticos sui Regni, non quidem sumpsit, sed suspendit: exinde Concilium Gallicanum cogere aggressus est, Pontificemque depingere non suo colore aut honore. Pontifex Regem pro schismatico & hæretico condemnauit, priuauitq; vniuersim Regnis: mox exteri Principes vt eadem inuaderent & occuparent, Ecclesiæ Censurâ, non modò indulsit, sed in-

 uitauit.

uitauit. Tragœdiæ coronis & fructus fuit, vt Rex, qui litigio interueniebat, Regnum Nauarræ adeptus sit. Ita qui litigantium dissensiones atque ineptias conciliant, aliquando id boni ex aliorum insaniâ aut infortunio ad se deriuant ac velut distillant, quod forsan neutri partium dein arrideat, prositve.

Refert Plutarchus, Gallorum Legatos Antigono pacem electitiam ac velut venalem obtulisse, vt sic castra specularentur: Antigonum autem doli non ignarum, regali nihilominùs magnificentiâ ad cœnam & choreas eos inuitasse. Quo Galli, quàm venerant, animosiores, indubiæ prædæ copiâ suos sollicitant, animaduersas opes, & oscitantiam Regis extollunt: hostes iam nec vallo nec fossâ munitos confidenter stertere in vtramque sortem. Noctu igitur Regis castra adoriuntur. Sed hic vt fallaciæ fructum decerperet, iussit vt arma quisque in proximum lucum conferret, quibus charissima tueri atque etiam acquirere opportunum mox foret. Sic non aliter seruata sunt castra, quàm deserta. Verùm vbi Galli cuncta non defensoribus modò, sed custodibus vidua reperiunt, non tam vires hostium, quàm vafritiem, vt suberat, timentes, inde ad littus conuersi, & congestis spoliis onerati, inopinatò ab Antigonianis iam animo instructioribus, tantâ strage trucidantur, vt eo die non Gallis finitimisque pax vendita aut data videretur, sed nata. Quid vbique industria, quid modus, quid sagacitas omnibus in rebus, & maximè maximis, valeat, intelligunt, qui capiunt quod fugit plerosque. Certè dolum dolo elidere, ansam nocituro præripere, laudabile inprimis: nec quidquam expeditiùs addere est rebus creperis atque perplexis. Rectus quidem ceruorum cursus est, sed periculosior: vulpeculæ flexuosus, sed tutior.

tutior. Rurſuſque minore negotio in cacumen montis ſcandet, qui obliquum & circùm latera pendentem cliuum ſequetur, quàm qui per abrupta atque aſpera, recto tamen molimine & breuiore calle in altum tendet.

In pactionibus autem Legatorum, plerumque potior conditio eius eſt, qui aſtutior & ingenioſior: acciditque, vt qui Iure, imò Marte ſuperior eſt, inferior ſit arte & tractatu; neque minùs vnius imbecillitate ac vitio, quàm alterius virtute proficiatur. Sic quoſdam Principes Populoſque pactorum circumuentione fuiſſe deceptos, potentiâ quamuis & fortunâ validiores, vel nimis verum notumque eſt. Videndum itaque, ne qui cauilloſis conuentionibus præficiuntur, inexperti, aut ingenio tardiore, minúſve circumſpecti ſint; in ſpeciem vtilia, re noxia proponant vel paciſcantur. Turpe, rebus labentibus aut lapſis allegare; Putabam, vel Non putabam.

Quæ cùm ita ſint; iure in electione Legati optauimus, vt & ingenio excellens eſſet, & multâ rerum experientiâ ſagax. Imò quid ſi hanc illi ex parte prætulerimus? Scimus acria atque ignea ingenia ſemper in acumen tendere, in aſſiduo motu eſſe, tum meditando inflammari, ac nouandis mutandiſque rebus aptiora eſſe, quàm gerendis aut firmandis. Conſtat, Athenienſes Spartanis, Florentinos Venetis ingenij acrimoniâ præſtitiſſe: meliùs tamen conſtantiuſque hi Remp. ſuam rexerunt. Denique animaduertet Legatus, ne dum à fraude alienus eſt, in fraudem per alios deducatur; neu dum priuatæ ſcientiæ atque conſcientiæ inhæret, patriæ potentiæ regioniſque officiat, vnde Religio dependet vniuerſorum. Non tamen probarim ſententiam Cambyſis, qui, apud Xenophontem, rogatus, quâ ratione ſuperandi hoſtes eſſent; Quacumque, inquit,

inquit, arte, simulatione, fraude, fallaciis. an distinctiùs? inescandi blanditiis, affinitatibus alliciendi, induciis placandi, mendaciis eludendi & intricandi, seditionibus diuidendi, rapinis extenuandi, insidiis anteuertendi, opprimendi, extinguendi. Cui Cyrus: O qualem me pater virum esse iubes! Alia enim mihi puero lex & disciplina præscripta est, pietatis, candoris, mansuetudinis, humanitatis. Sic est, inquit Cambyses: sed ea inter amicos & conciues valeat: nihil verò prætermittendum, quo deprimi & expugnari hostis possit.

DISSERT. XXXIX.

Simulando ac dissimulando tectus.

SICVBI rerum ponderi imbecillitate suâ Legatus non suffecerit; simulando aut dissimulando, magnam defectuum partem supplebit & excusabit. Sępè emollit, immutat, conseruat modestia, tum conniuentia, quæ nulla alioqui vis vincat aut tueatur. Multa igitur audiet, sed surdâ aure: multa videbit, oculis quasi obuolutis, alióve intẽtis. Lysandri Lacedæmoniorum Ducis scitum erat; Quòd si leonis pellis tegendo corpori non sufficeret, vulpinę partem assuendam esse. Et constat, plurimos Principes, Imperium suum magis imagine potentię & dexteritate ingenij, quàm veris virtutibus viribúsve conseruasse & extendisse. Votum Ludouici XI. Galliæ Regis ad filium erat; vt sese litteris non magnoperè torqueret, dummodò vnicum versiculum, multorum instar præceptorum intelligeret, ac velut Regni artem haberet:

Nescit Regnare, qui nescit Dissimulare.

Quid

Quid ſi dixeris,ne viuere quidem ſcire eum , qui ſimulare neſcit ? quòd Dîs ſimilis , qui diſſimulat ? Adeò quandoque ſimulandum , ea eſſe quæ non ſunt ; diſſimulandum , ea non eſſe quæ ſunt. Præclarè ageretur cum hominibus , ſi cuiuſque animi integritatem & veritatem in dictis ac rebus nudam puramque , non pictam neque deprauatam, intuerentur : aut verò cùm id negatum ſit , ſi non aliter quàm ſentiret quiſque loqueretur : tum ſolo candore , naturæ conuenientiſſimo , omnia adminiſtrarentur atque conſiſterent : certior firmiorque , etiam iucundior , cuiuſque poſſeſſio foret ; nec æqua ſuper iniquis circumuentionibus verteretur contentio vel cautela: protinus rationi cedi,orationi credi poſſet. Sed ea eſt apud homines querela , alia apud omnes praxis. Nihil quoque de fraude,humanæ ſocietatis peſte, præmeditandum foret;ſi quorum pectora eſſe deberent domicilia virtutum , candoris & gratitudinis , non contingeret eſſe inſtrumenta prauitatum,perfidiæ,criminis peſſimi. Nunc quoniam ob aliorum technas tricaſque nuſquam ſat cautum Principibus eſt; nō abs re ipſi eas calleant,vt caueant. Quemadmodum Medici venenorum energiam conſiderant , non vt ſciant quî illa nequiter miſceantur , ſed quî dignoſcantur, vitentur & curentur. Certè dum ſcutis illis planioribus & rectis integritatis , non ſufficiunt Principes reſiſtere telis , queis ſimulatio , aſtus , perfidia , auaritia occultis meatibus ſeſe inſinuant ; naturam ipſam permittere & præſcribere volunt nonnulli , vt iiſdem ſeſe illi armis tueantur , quibus oppetuntur. alioquin fraudulenti eò fortiùs ſuarum rerum ſatagant , nequitiamque expediant, quò ſegniùs aut impotentiùs occurrant ij quibuſcum agunt.

Sed concedatur Principi eiusque Legato, cum vulpe vulpinari, dolum dolo, publicæ præsertim salutis intuitu, eludere: displicebunt tamen optimo & candidissimo cuique, nefanda illa, quæ simulationis, vel potiùs impiæ indolis & sorditici incudibus procusa, è Neopoliticorum palæstrâ scaturiunt sine Deo dogmata: *Nullius iurisiurandi tam sanctam esse religionem, cuius ergò opima præda è manibus dimittenda sit. Singula ad vtilitatis & commodi normam redigenda esse; nullâ proximi, aut conscientiæ, æternæve salutis curâ, dummodò in præsens difficultates eluctari votóque frui detur.* Ita nimirum animam, ne quid impietati desit, post hanc vitam vitâ exuunt Athei: omnia negaturi, vt in omnibus liberè grassentur. Pergunt: *Cunctis in rebus, primò postremoque meditandum & machinandum esse Principi, non tam vt iustè, piè, pacificè regnet, quàm vt gloriam suam, auctoritatem, iurisdictionemque quocumque modo extendat atque stabiliat. Ceterùm cùm minimè sit, simulationis tamen laruâ videatur cultor & custos virtutum, vitiorum osor & extirpator. Licere ei quidquid libet, deberi quidquid cupit. Malum semel benè positum, non temerè esse tollendum. Et quem premere fortior cœperis, premere non desieris, donec oppresseris.* Neque solùm hodiernæ versutiæ & ambitionis execrabiles magistri, humanæ societatis & tranquillitatis perturbatores, Christianę charitatis violatores sic nuper commenti sunt, sed longè anteà vsurparunt tenebriones antiqui. De Seiano: *Illi animus audax, sui obtegens, in alios criminator: iuxtà adulatio & superbia: palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiusque causâ modò largitio & luxus, sæpiùs industria ac vigilantia, haud minùs noxiæ, quoties parando Regno finguntur.* & alibi: *Id æquius quod validius. Ius & fidem regnandi gratiâ violandum esse, ceteris in rebus pietatem coli posse.*

posse. Apud alios poëticè magis quàm humanè expressum legimus:

——Pulchra Lauerna,
Da mihi fallere, da iustum sanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
——Virtus mihi Numen, & ensis
Quem teneo.——
——Re facias rem,
Si possis rectè: si non, quocumque modo rem.

Nobis tamen haud operosum esset ostédere, Probitatis & Legationis exercitium, Pietatem & Regnum, optimè simul consistere: imò & hoc ipsum, infirmum esse sine illâ. Legatus itaque in omnem partem simulatione animum muniet, sed conditâ, si non semper iure & veritate, zelo saltem bono: nimirum vt suismet negotiis tectus sufficiat: sic magis vt iuuet, quàm vt offendat ipse inoffensus: imò magis vt domi prosit, quàm vt noceat foris. Qui Sacram legit Historiam; nouit, sæpè admissam, receptam, laudatam fuisse, rebus exigentibus, huiusmodi simulationem. Ipse Christus, ait Euangelista, finxit se longiùs ire. Apostolorum Princeps Petrus, ter maximus Paulus, magnusque item Athanasius, hoc simulationis inuolucro non semel vsi sunt. Moyses in fratre & sorore, Abrahamus in coniuge, Iacobus in matre simulauit. Finxit Dauid stultitiam, Saul neglectum suorum. Et huiusmodi scilicet hodie, non ignota quibusdam Mentalis Restrictio.

DISSERT. XL.

Verax.

In dubiis, temerè nil affirmabit, nisi quod experimentis ac velut testibus exploratum habeat, ac probare possit. Crebrò enim verum à verisimili procul abest, sicut incredibile à falso: sæpè veritas mendacij, mendacium veritatis specie, personata sunt: nec eadem semper ratio totius corporis, quæ corticis aut cutis. Et blandus adulator amici laruâ histrioniam exercet: & amicus, quia sincerus & seuerus est, alienior habetur. Lubens niti videatur veritate Orator, certissimâ illâ virtutum, eiusq; fido comite parciloquio. Mendaces id demum lucrari auctor est Aristoteles, vt cùm vera dixerint, iis non credatur. Ne Faunus quidem, vt est in fabulis, negotium sibi esse voluit cum homine, quem animaduerterat, vno ore calidum spirare frigidúmque. Dum itaque Legatus sese sermonemq; suum, prout rebus expediet, accõmodabit, studebit semper, veritatis amans & obseruans prorsus reputetur. Eum enim hîc quoque existimatio locum inuenit, vt eius, qui pro verace habetur, vel solus nutus maioris apud omnes fidei sit, quàm eorum, quorum fides laborat, sanctissimum iusiurandum.

Sed non abs re Veritatem Temporis & Memoriæ filiam esse fabulati sunt Poëtæ. Ideoque sicubi hæc ingenio negotij eclipsim passa fuerit; videbit Legatus, necubi temporis intercapedine adeò sibi exciderit, vt falsitas figmenti alubi se prodat. Quin potiùs efficiet, vt quæ caligini hîc fuerint nubes, si non protinus dissipentur, diaphanæ saltem reddantur, atq; ita paulatim serenitati minùs aduersæ.

ſæ. Certè is, ſiue ſuo ingenio, ſiue alieno iuſſu mentiatur, fortunam ſuam vel ignorat, vel fatetur puſillam. Et indignantur quidem offenduntur que Principes, ſi quis priuatus iis ſeſe æquare contenderit. At verò mendacium qui dicit, ſuperiorem ſapientioremque ſe gerere videtur eo cui dicit. Quomodo igitur vultu & Marte aperto, & ſine latebrâ ac laruâ id monſtri?

Tribus potiſſimùm modis mentiri Legatum contingat: aut rem aliter quàm ſe habeat repræſentando, aut quod verum eſt celando, aut quod falſum adſtruendo. Aſt veritatem velut oppugnare, ab ipsâ iuſtitiâ & honeſtate prorſus alienum eſt; citra vtilitatem publicam, piaculum ingens. Mitius fuerit, ſi veritatem celauerit. Etenim ſi quis deprehenſus verum celaſſe, ignorantiæ velum aut obliuionis prætexet, à ſe probrum remouebit. Quia verò, quæ aſſerit Legatus, ſuſpecta plerumque ſunt; quia periculoſum etiam, fraudis conuinci; alium atque alium rebus aſpectum & colorem indet, quæ alioqui nudæ nocerent, vel dedecerent. Ergo quæcumque dixerit, vero conabitur ſimillima efficere; vt quæ dubia, tamquam certa atque neceſſaria habeantur. Ingenij iſtud & Suadæ negotium eſt. Nónne videmus, quomodo tabulæ pictæ alio atque alio loco poſitæ & lumini expoſitæ, delectent magis minúſve? Quemadmodum intexta quædam ſerica, plumæ item in pauis aut columbis, prout diuerſimodè ſolem excipiunt redduntque, diſcolores apparent, cùm nequaquam ſint: ita & verbis commodus interdum color quæritur & adhibetur; & in conſiliis, iudiciis, actionibuſque humanis, videri poſſunt vtilia quæ damnoſa ſunt; laudabilia, quæ execrabilia; vera, quæ falſa. Quòd ſi cauſarum patronis & procuratoribus quaſi li-

citum toleratur, veritatem non modò educere & manifestare, sed equidem pro vsu litigantium interdum occultare, etiam oppugnare (miserando quamuis eheu innocentum & candidorum gemitu!) quid ni liceat Legato Reipublicæ causidico & oratori, suæ causæ & intentioni inseruire, tenebris lumen, lumini tenebras miscere, dummodò veritati non tam quid detrahatur, quàm non satis lucis adferatur? Audeo: Licebit Legato necessitate coacto, orationis & actionis ambiguitate interdum rebus & externo Principi imponere: aliquantisper, inquam, à vero, à recto recedere; dummodò non discedat: diuersus, non aduersus: vtpote sine Religionis, sine honestatis damno: adeoque vt artificiosum istud siue ingenium siue exercitium pio zelo & scopo condiatur. Etenim cùm id agitur, vt publica vtilitas promoueatur, innocentiaq; subleuetur; quæcumque ambigua sunt, & ab improbitate remota, excusari possunt. Quippe odio coloris amoto, manebit sola & eadem rei integritas: nec distinguitur linguæ manúsve obsequium, dummodò bonæ mentis interpres aut ministra sit. Sed riserunt Ethnici sua Numina, adstruentes, quòd

Iupiter ex alto periuria ridet amantum:

& quòd Romanorum Dij piis sacrificij furtis delectarentur. Atque vtinam non hodie promiscuè multi, etiam in rebus priuatis & leuibus, præsumant, se mentem velut compedibus restringere aut ablegare posse! Possunt enim sæpè, si forum curiæ, & quæ tanguntur, spectent: sed si ad illud conscientiæ appellent; præsidet iudicum Iudex, qui non fallitur transpositis verbis: mendacia & iuramenta eo modo accipit, quo is cui dicuntur intelligit. Eruditus ille Scoppius, nescio quàm vtili zelo, Regi cuidam infestus,

ſtus, definit eius Legatum, vt ſit vir ſagax, à Principe peregrè miſſus ad mentiendum & decipiendum Reip. ſuæ causâ. Nos Legatum dicimus, primùm quidem ſui Principis ſaluti & bono inuigilare & ſtudere; ſed eo ſtabilito & ſaluo, communi quoque tranquillitati, & externi commodis fauere.

Sed mendacium aliquando etiam vbi detectum eſt, veniam & fauorem velut ſuo merito obtinet: ſcilicet, ſi non tam ad eius cui profertur perniciem, quàm ad illius à quo profertur ſalutem conditum. Eiuſce rei exemplum legere eſt in libro Ioſue: ad quem cùm ab afflictis Gabaonitis miſſi eſſent Legati; finxerunt, non à gente ſe conterminâ, ſed longinquâ adeſſe, fœduſque petere. Datum eſt. Poſtquam verò dolus patuit, mendacium quidem exprobratum eſt: ſed cùm hanc vnicam ſalutis viam à neceſſitate ſibi monſtratam dicerent; Iudæus humanorum caſuum memor miſeratúſque, fidem ſemel datam ſemper ſeruauit, ratumque fœdus fuit. Eiuſmodi mendacium Liuius liberum, alij officioſum appellant. Hannibal Romanorum inſidias deuitans, in Cercinnâ inſulâ ne noſceretur, Tyrium ſe Legatum à ſuis dici iuſſit. Et ſalubri vſus mendacio Conſul Romanus, dum per nuntios ſucclamat, hoſtem ab altero cornu fugere, greſſumq; & inuaſionem accelerat; effectum eſt, vt miles, qui ſe putarat vinci, vicerit. Diu fuit eritque, encomio Lyrici,

Vna de multis face nuptiali
Digna, periurum ſimul in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis æuum.

Quid autem ad Reipub. immutationem & gubernationem valeant mendacia atque impoſturæ, animaduertere eſt

eſt apud quoſdam populos, qui non veris rationibus aut cauſis, vniuerſi Status faciem transformari, arma parari, legitimos Principes excludi, exteros ineſcari & rurſum turbari poſſe, iampridem docuerunt. Quòd ſi in veritatem temerè impegiſſe turpe Legato; promiſſis non ſtetiſſe haud pulchrius videbitur, quaſi ſponſiones ſuas ſomniis, vento vel aquæ inſcripſiſſet. Quòd ſi tamen ad leuium verborum inconſtantiam ipſa rerum varietas grauitáſque, Dei, naturæ, aut publicæ decentiæ ac ſalutis lex induxerit, coëgerit; ſi affulſerit occaſio patriam liberandi, libertatem iuriſdictionemque religioſè aſſerendi; pereat omnis promiſſio potiùs quàm patria. Iſidorus: *In turpi voto reſcinde fidem, muta decretum. impia eſt promiſſio quæ ſcelere adimpletur.* Stulta manus eſt, quæ fatui oris noxia vota exequitur, aut impietatem vnam alterâ expungit.

DISSERT. XLI.

Fidus, ne nimiùm fidat.

VT ſuos Aulæ Principum habent corycæòs atque impoſtores, in hoc maximè edoctos & compoſitos, vt arcana rimentur atque explorent, ſuſpectam habebit Legatus aliorum fidem. Peccat qui fidendo facilis eſt, laudémve à ſtupido candore ambit. Et nemini quidem fidere, nonnihil inhumanitatis habet: ſed in re Principis, inhumanum eſſe præſtat, quàm periculum non vitare. Secreta maioris momēti, & quæ magnæ conſequentiæ nuncupamus, ſecreta ſint. Paſſim etiam homines, vel incogitantiâ, vel odio oborto, rumpere poſſunt ſilentij repagula. Quare qui diffidentiâ quadam munitus non fuerit, non

vnus

vnus Vlyſſes Aiacem hunc circumueniet. Quibuſdam fortaſſis non ineſt perfidia; imprudentia tamen & temeritas non deeſt, & ſuperat animi propoſitum imbecillitas, vitiumque conſuetudinis ac naturæ. Interuenire etiam ebrietas poteſt, quâ fidum alioqui ſilentium, ſecretorum anima, ſoluatur. In vino calor eſt: ne miremur, abdita cordis per os & labra ebullire. Quid? quòd quidam eo ſunt ingenio, vt tacere omnino non poſſint? Quorum pectori ſi quid arcani clanculum commiſeris; continuò parturiunt, rumpendi, niſi effutiant, euomantque: eò etiam vehementiùs, quia obſtricti fide, & quaſi obſtructi. Nimirum ſoli tyrannicum illud ſilentium cohibere aut concoquere non poſſunt. Ideoque licet ſtipuleris tenaciſſimam taciturnitatis fidem; nullus tamen eſt animi tam conſtantis & continentis linguæ, qui quod nouit, narrare non geſtiat: nullus ſic ſodalitio deſtitutus, quin vel vnum habeat amicum, cui tranſcredere auſit creditum; & ille rurſus alterum, donec res in forum efferatur: & quidem inſigni augmento ſeipsâ maior. Imò nonnulli dicturiunt magis, ſi quid inhibueris:

——quod non licet, acriùs vrit.

Inhibuiſſe; inſtigaſſe, quaſi tubis & tympanis commiſiſſe, eſt. Dein qui rem ipſam tacere non potuit, nec auctorem tacebit. Amplius: Plerique hominum eâ imperfectione naſcuntur aut viuunt, vt ne propria, ſiue peccata, ſiue vitia, celare poſſint.

——Eſt quædam flere voluptas:
Expletur lacrymis, egeriturque dolor.

Et quomodo periculo careat periculum, quod fortè expoſitum eſt malignæ, ſaltem alienæ fidei & fortunæ? cuius iam ſolus non ampliùs ſis arbiter, ſed alter, qui non eſt te-

cum idem? Quâ lege de silentij fide cum aliis expostulabit, qui sibi ipsi silentij fidem nō seruarit? Itaque, alterum silere quod vis, priùs ipse tace, tecum habe: secreti si quid partiris, perdis. Anne existimes, alium tibi magis fidum fore, quàm fueris ipse tibi? En dictum ab ipsâ Sapientiâ dictatum: *Secretum meum mihi*. Prorsus in tuo debent animo sepeliri, quæ latere & ignorari vis. quod vt lepidè doceret Simonides, interrogatus, vnde sibi malè oleret anima; Putrefactione, inquit, secretorum, quæ ibi suffocata sunt. Non malè olet, qui sic olet, & inter primas virtutes fidem & taciturnitatem numerat. Etenim hæc vna velut anchora est, quâ in negotiorum, imò periculorum pelago securus nauiget Legatus, turbinibus & procellis maior. Nec imprudenter Petrus Aragonius, Legatis Martini IV. Pontificis instanter sciscitantibus, quid sibi vellent apparatus bellici quos instruxerat; Comburam, inquit, interulam (manumque pectori admouit) si consiliorum meorum gnaram putem. Dignissimum & imitandum Heroibus decretum. Nec enim regere nouit, qui tegere ignorat. Vtque obscuræ atque abiectæ indolis est, fallere; ita suscepta semel consilia celare non posse, leuis atq; angusti pectoris. Neque potest rem magnam sustinere is, cui tacere graue est, quod facillimum voluit esse natura. Faciem quidem cuiusque cernere, cuiuis obuium est: verùm quid in intimis animi recessibus lateat, mortalium nemo diuinabit. Homo enim totus consuitur calliditate, versutiâ, dolis, dissimulatione, quæ vultu, voce, gestu facilè sustinentur. Vixque vllus tam adhuc sanus extitit, qui non aliquâ ex parte fictus & fucatus fuerit: quin aliud ore, aliud corde, aliud mente, aliud manu agitarit. Adeò vno stabulantur pectore, vno velut obsonantur, pugnantes quique affectus.

affectus. Ipsa planities & serenitas frontis, ingentium non rarò moliminum gurgites & fluctus, sollicitudinum Alpes vltra nubes condit. Proinde nihil homini ita proprium, vt fallere & falli.

Ceterùm minus in eo periculi est, qui operâ nostrâ magnoperè indiget, vel commune nobiscum, siue emolumentum, siue damnum, expectat. Accepisse beneficia, vix vinculum putatur: obuentura omnes æstimant; pręteritorum aut obliuio aut vilitas est. Præterea ne iis tutò fidendum putem, qui imposturis insidiísve nocent aliis, quamuis tuis rebus consiliísve videantur studere. Vt enim æstimari astutia possit, suspectus tamen infidi atque horribilis opificij artifex esse debet, quia inconstans conuertet fallaciam, si melior occasio inuitarit.

Ad Legatum redeo: qui nisi secretorum tenacissimus sit, & habeatur, corycęorum ipse operâ apud exteros atque ministerio destituetur. Pluris enim hi ipsi æstimabunt periculum ne prodantur, quàm præmium, quod malis artibus quærunt. Ast si quid taciturnitatis lege communicatum sit Legato; sartum tectumque premat sigillo tuti silentij. Neque enim plenus rimarum sit, aut minùs diligens custos arcani, fidei suæ crediti, quàm numini. Turpe est arcas & scrinia sua claudere & obserare posse, animum mentemque non posse. Suggerit Sapiens: *Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commisceari s.* quæ familiari consuetudini data cautio, fortiter moneat & Principem, & Legatum. Itaque fidem ipse religiosissimè colet, suspectam in aliis habebit, licet deliciis blanditiisque amictam. Dein, quasi neminem non amet probetque, ita blandus & beneuolus erit singulis: quasi falli ab omnibus possit, cauebit: vtque tutus sit, imò vt

Z 2 suus

ſuus ſit,tectus ſit. Sic vultus quidem comis & communis omnibus,animus externo non patebit. Alioqui incauto, credulo,garrulo,ſępè damnum & dolorem denuntio,aliis riſum. Ideoque quantumlibet Legatum quis complectatur, adoret vt tutelarem Deum; ipſe nihilominùs credat, eum qui modò obſequentiſſimus videtur, poſſe maleuolum, æmulum, inuidum fieri, magiſque ſibi aduerſari, quàm frigus calori,aut rotunda quadratis. Sciat, ſuâ ſibi virtute eluctandum: decipiendum fore ab altero, ſicubi nimia contractibus conſiliiſve credulitas, inſcitia, aut facilitas,interuenerint. Verendas vbique inſidias atque impoſturas, nota regnantibus mala: nihil ſincerum, nihil ſimplex, nec apud amicos certam fidem. Audeo: Tota mundi huius ſecuritas à diffidentiâ dependet. An huc non ſimplicis ſenſus ſymbolum traxeris;

——Simili diſsimilique fide?

Ipſe interfui, vbi agonizans paterfamilias (& ipſe plurimis Legationibus auliſque Principum exercitatus) filium ſupremo ſalutis ſigno muniens, hoc inſuper monito nouiſſimè reliquit veriùs, quàm demiſit: Aliàs ſæpè, mortuos conſuleres, hortatus ſum, vt rectiùs feliciuſque hoc quidquid eſt vitæ tranſigeres: nunc audi etiam moriturum; Sit frons aperta, lingua parca, mens clauſa, deuota Deo. Anne ſalubre Legatis? ô ſi ſatis intellectum!

Si quod arcanum ſalutem Legati inuoluit; ſinu ſic arctè contineat, vt ne communi quidem aëre luſtretur: ne cuiuſpiam procacitas ſanctuaria perfringens, proiiciat ea caninis dentibus aut latratibus. Hîc quæcumque vicina fuerint,ſuſpecta habeantur, etiam ipſa ſaxa, aulæa, tenebræ. Nam & eiuſmodi inanima,fuere infamia interdum, quòd nihil celarint;lyncea & aurita fuiſſe compertum eſt,

&

& inſidiantem ſcorpium occultaſſe. Neq; enim quis credat, ſe à nemine notari, quia ipſe neminem videat. Ad ſummam: Omnia tuta, ſi ſuſpecta habeas, tutiora erunt. Deinde quidquid frequenter agitur, occultiſſimè licet; oculatis vel caſu vel curioſitate tandem aliquâ pateat, verendum. 1.

In iis autem quæ cum aliis aut per alios exequi Legatus debet, attendet, ne nimia diffidentia mentem obſideat & obuoluat: alioqui enim, dum nulli quidquam cre-det quod laudem mereatur, ipſe autem omnia agere per ſe non poſſit; fiat vt anguſtiſſimis terminis, Legationis fructus claudatur.

DISSERT. XLII.

Felix.

AMPLIVS tandem in Legato requiro, quàm præſtare ipſe poſſit. Felicem ac fortunatum exopto. Nam etſi dexteritate & prudentiâ geri omnia debent; varij tamen rerum caſus & euentus ſunt, qui à Deo & eius decreto dependent. Sic & exercituum Imperatores, niſi proſpero & Martiali quodam aſtro nati; fruſtrà fortes ſtrenuique ſunt, fruſtrà bellicâ virtute inſtructi. Dixerim, vnius fato Ducis, militum victoriam, iuxta fortunam duci. Et voluntas quidem in manu cuiuſque eſt, felicitas & facultas cælo conceditur. Vnde Siramnes Perſa interrogatus, cur facta præclaris eius dictis non reſponderent; Quid loquar, inquit, mihi in manu eſt; quid eueniat, in arbitrio Deorum immortalium. Quibuſdam tamen hominibus peculiarem Natura ſortem aſſignauit, vt quidquid dixerint, conſuluerint, egerint, omnia ſecun-

do numine, ac velut quadam virtutis manu tractasse videantur, etiam cùm procul deflexerint à lineâ & scopo. Alexandri fortuna celebratur; quòd plures propè victorias reportarit, quàm pugnas inierit; plures vrbes ceperit, quàm obsederit; plures hostes fuderit, quàm nouerit; plura occuparit loca, quàm obierit. prorsus temeritati eius sors etiam ad gloriam suffecit. Contrà non paucioribus arcana quædam congenita est infelicitas, cui velut scopu-[illegible]dhærent: quippe quorum virtutes etiam displiceant, ac benè consulta factaque neglectui & contemptui sint. Dum rident, putantur deridere; dum vngunt, pungere; dum nugantur, nil minus putantur quàm nugari. Atque vt echinus quocumque se vertit, spinas secum trahit; sic aliqui infausta & infesta sibi sidera, tristemque euentum vbique experiuntur. Imò idem cùm fit aut dicitur, non eadem semper est gratia: non quòd dissimilis res sit, sed quòd is qui dicit aut facit non sit idem. Huiusce discriminis ratio aut regula ægrè docebitur discetúrve: à Numine, à cuiusque indole dependet: nisi fortè dotes illæ, de quibus carptim suprà, prudentia, solertia, peruigil conatus, eloquentia, tum potens voluntatum conciliatrix comitas, morumque elegantia, excellentiæ isti patrocinentur, naturam iuuent atque commendent. Sic Titus Vespasianus, quia ingenio suauior, velut ad benignitatem factus, neminem à conspectu suo tristem dimitteret; omnibus gratiosus, nemini inuisus fuit, deliciæ amorque generis humani nuncupari meruit. In M. Catone adeò ingenij & virtutis vim enituisse ferunt, vt quocumque loco natus fuisset, fortunam sibi velut morigerantem facturus videretur. Nimirum ipsa præmium & dulcis sibi voluptas virtus est; nec nisi repentibus animis,

mis, frigidumque atque iners pectus ignauiâ obtegentibus, durior apparet spectatæ virtutis quàm incognitæ conditio. Ideoque, in solamen humanæ imbecillitatis, quinimò in incitamen industriæ, astruunt non illitterati viri, & quibus animus altior supra ignobile vulgus eminet, *Quemque esse fabrum suæ sortis: Singulos suis moribus fingi: Fortunam simul cum moribus immutari: Neminem turpiùs lædi quàm à seipso*. Quid etiam? *Vigilanti, agenti, benè consulenti prosperè omnia euenire: Vbi te socordiæ ignauiæque dederis, tardum quoque deliberantis fortunæ fauorem, iratum infestumque Numen reddi & auerti.* In nobis situm esse, felices vel infelices simus, si dexterè iniectâ tempori & occasioni manu, animum vt decet occupemus: sic sortis quidquid obuenerit, proprij velut iuris imperijque fecerimus. Ab astris nolunt necessitatem deriuare:

—Sapiens dominabitur astris.

A nobis fortunam volunt, non nos à fortunâ dependere. An frustrà Satyricus?

Nullum numen abest, si sit Prudentia: sed nos
Te facimus, Fortuna, Deam, cæloque locamus.

Homines plerique, non quia infelices sunt, ineptè in rebus consiliisque versantur; sed quia ineptè versantur, infelices sunt. *Vbi per socordiam, ingenium, tempus, vires defluxere; Naturæ infirmitas accusatur.* vt non inaniter ille, *Peccata* omnia siue errata, *Infortunia* dixerit: & alter; Virtuti omnia parere. Felix igitur esto Legatus; sed seipsum, vt poterit, felicem faciat. Sæpè quia non sat animi roborisque Fortuna inuenit; transit. Stringi amat, comprehendi amat, cogi quoque: sed Virtute, quæ regit omnia, & Legati Felicitas est.

FREDE-

FREDERICI DE MARSELAER

EQVITIS

LEGATVS.

LIBER SECVNDVS.

DISSERTATIO I.

Legationum discrimen.

LEGATVM esse, illustre munus; agere, pernecessarium. Quî sit, siue corpus, siue animum, siue fortunam spectes, ostendi. Quî agat, nunc declaro, & à discrimine ordior.

Res quæ à Legatis tractantur, vel sacræ siue Ecclesiasticæ, vel profanæ siue Politicæ, vel denique mixtæ: & sic quoque Legationes dictæ atque distinctæ sunt. Sacræ quidem, quæ Religionem aut Ecclesiasticam iurisdictionem cognitionemq́ue concernunt; & ad has ferè Sacerdotes, Antistites, Præsulesq́ue assumuntur. Profanæ, quæ auctoritate profanâ constant, & Principis vel Reipublicæ causâ. Distingui autem à sacris profanæ debuerunt; partim, vt suam vtræque dignitatem haberent; partim, vt quisque quarum maximè rerum peritus esset & intelligens, Legatus quoque fieret. Quæ mixtæ verò sunt;

&

& iurisdictionis mixtæ, promiscuè etiam administrantur. Non solet tamen Summus Pontifex Legatos nisi è sacro Ordine ad Principem Politicum mittere: neque hic Ecclesiasticos ad ipsum Ecclesiæ Principem: quisque vt Dominij sui rationem, & conditionem Imperij exprimat, indubitatiùs feliciusque asserat.

Equidem Summi Pontificis Legati, seu Nuntij, ceteris maiores, meliores; quòd is à quo mittuntur, reliquis qui mittunt, maior est, melior esse debet. Nihil scit, qui nō scit

—quid distent Sacra Profanis;

atque adeò vel maximè, quæ eius sit maiestas, cuius Reges ipsi, diuino Primæ Veritatis elogio, facti sunt Nutritij. Parum dicitur, quidquid de eo dicitur, qui Animarum & Æternitatis Claue, in terris Dei locum tenet, & Angelicis tremendum humeris officium sustentat & exercet. Ecclesiam omnem vide: multitudinem Fidelium recense: mysteria scrutare: Hierarchiam compone: sacram legem & politicam inspice: tranquillitatis Reipub. Christianæ procurandæ, fouendæ, pondus expende: adhæc, Principum dissidia, simultates, odia, ambitionem, turbulenta ingenia: concussam Dei domum, totque hæresibus conquassatam, obserua: molem, maiestatem muneris tangis, non attingis. Altiora vis? Animam & corpus, futura & præsentia, æterna & temporaria metire. In huius partem laboris vocantur, qui à Pontifice oneris tanti consortes mittuntur Legati Apostolici. Quorum officium, auctoritas, iurisdictio, doctrina, virtutes, supra calamum meum sunt, supra curam: nec enim ego sacra hæc non sacer. In his discere percupio, non docere. Maiora etiam sunt & plura, quàm ferat præsentis laboris institutum. Partem bonam suggessi iam & designaui iis, qui à se plura poterunt sup-

ponere. Distinguam tantùm, lucis causâ, & operis totius nexu.

Legati itaque Pontificij triplices. Quidam Legati à latere: Cardinales videlicet, ab ipso eius cui assistunt latere, cum amplissimâ auctoritate, emissi, prouinciæ administrandæ, pacis inter Principes stabiliendæ, maiorum consiliorum causâ. Secundi, vulgato sermone, Nuntij Apostolici (hi & Missi) qui frequenter etiam cum potestate Legati à latere. Ij Cardinales non sunt, sed Antistites à Summo Præsule ad Principes aliósve qui imperium exercent, destinati, vt agant, indagent, vel expediant negotia non maxima, vel vt tamquam Apostolici iudices delegati, certas causas cognoscant. Tertij demum, Legati nati; quòd nimirum eo ipso quo Ecclesiis pręficiuntur, & Præsules creantur, Legati Apostolici nomen & dignitatem assequantur. Talis in Hispaniâ Toletanus, in Galliâ Rhemensis; Magdeburgensis olim in Germaniâ, hodie Salsburgensis; in Poloniâ Gnesnensis, Strigoniensis in Hungariâ: alij plures alibi. Omnes porrò Legati Apostolici, ab eâ quâ funguntur sacrâ Legatione, sacri sunt & vocantur. Quid? quòd & Sanctissimi Vniuersalis Ecclesiæ Capitis vices gerunt? Ideoque aduertere inprimis decet eos qui sacro hoc munere funguntur, vt eorum actiones verbaque rebus sacris congrua & digna videantur.

Nil visu fœdum dictúve hæc limina tangat.

Quod iis præsertim locis obseruandum, vbi Religionis tantùm odio quidam mali, qui aliàs boni: qui Pręlatorum vitia, erroris sui fulcimentum sibi fingunt, aliis faciunt. Non rectè: sed humanus tamen error est eius, qui eorum, quos præire & prælucere decet, errat exemplo. Vide etiam calumniam. Scitum submitti quosdam & subornari, qui labem

labem, quæ non ineſt, indant, vt improbo auſu atque aſtu peruertant complures, dum Religionem culpant, Rectorum vitio. quaſi vera non ſit, ſaltem non credatur, dum non ad eius præſcriptum, ab iis maximè qui præſunt, vita inſtituitur. Fortiſſimum præcepti genus eſt, præire: & vim facit, qui docet & vnà ducit; iuxta illud:

Verba mouent, exempla trahunt.——

Chriſtus ipſe (eccuius auctoritas ſanctior viro Apoſtolico?) *cœpit Facere & Docere*. Nuntij Pontificij illuſtre exemplum munere exprimit Ill^mus & R^mus *Jo. Franciſcus ex Comitibus Guidiis à Balneo*, qui gratiſſimâ Belgium (dum hæc ſcribo) Legatione ornat & iuuat. Cuius vita, viuendi forma & exemplar; mores, virtutum regulę, omnis decoris inſignia ſunt. Fidens dico, nec eſt quòd aſſentari velim (nolo, neſcio, non debeo) Roma, non alios lega, elige. Erit quod ferant tales, tu metas, Eccleſiæ Militantis magno bono, Triumphantis ingenti iubilo.

Sunt & Legationes piæ, quas potiſſimùm æternæ ſalutis atque animæ cæleſtis cura, aut irati Numinis in calamitate deprecatio emiſerit. Exempla etiam à ſuperſtitioſâ antiquitate manant. Nam, vt eſt apud Liuium, poſt acceptam ad Cannas cladem, Fabius Delphos Legatus mittitur, ſciſcitaturus oraculum, quibus ſupplicationibus Dij immortales placari poſſent. Talis etiam fuit M. Pompeij & Q. Catuli Legatio, qui Delphis coronam auream, ducentorum pondo, ſimulacra item ſpoliorum, & decem pondo auri facti obtulerunt. Sed & in Vrbem contagioſo ac peſtifero morbo laborantem, Legati Romani ſignum Æſculapij ex Epidauro tranſuexere. Superſtitionem relinquo, & ad noſtros venio. Chriſtiani Principes Deo Opt. Maximo munera preceſque oblaturi, conſilia & au-

xilia imploraturi, ad loca & templa, in quibus peculiariter coli Numen amat ac propitium est, Legatos solent mittere, & peculiari cultu pietatem profiteri. Ita à Iustiniano Imperatore Hypatius ac Demetrius Episcopi ad Ioannem Secundum Pontificem Romanum cum muneribus missi sunt, quæ templo D. Petri dedicarentur; scyphus vnus aureus gemmis exornatus, librarum sex; argentei duo, librarum duodecim; calices argentei duo librarum quindecim. Tamquam faueret Legationi piæ Deus, Salonas munitissimam vrbem mox Imperator cepit, Gothósque ingenti prælio vicit. Inuiolatæ atque inuictæ Religionis nostræ partim propagandæ, partim inuestigandæ zelo, ex Indorum Orientalium plagis remotissimis, plurimæ Legationes susceptæ fuerunt: sic mirifico atque potenti Verbo Veritatis Euangelicæ vltrò concesserunt, qui hostium horrori armísve numquam cesserant. Vtpote Regum Iaponiæ cõsanguinei & familiares, plus semel ad Gregorium XIII. Legatione functi; qui Pontificem, vt patrem, vt Dominum venerati sunt: ipse, vt filios amplexus. Sensisti etiam tunc, Romana Ecclesia, quod præclaro carmine Diuinus Vates: *Gentes quæ te non cognouerunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israel, quia glorificauit te.*

Et singuli quidem Legati, vel negotij cuiuspiam agendi immutandíve gratiâ mittuntur, vel honoris dumtaxat, obsequij & officij debiti ergô: eorumq̃ue mandata aut in cognoscendo, aut in enuntiando, aut in consultando, aut in exequendo consistunt.

Sed Legatorum non vna est conditio. Alij publici, siue cum mandatis: alij priuati, & sine mandatis. Publici, vel Ordinarij, vel Extraordinarij. Ordinariis tempus protrahitur, vel contrahitur, pro necessitate negotij, ac voluntate mitten-

[...]entis. Extraordinariis exiguo tempore, ac super certâ expeditione hærendum est; vti affinitatem ambiant, contractum ratificent, fidem iurent, euentui condoleant, vel gratulentur, munera deuehant, consilia vel commeatus petant.

Quod ad cærimonias Legationum, negotiis pariter subseruiunt; re, ritu, ac sermonis genio differunt. Aliæ erunt, quoties de pace, connubio, gratulatione agendum: aliæ, quoties expostulare, interminari, deplorare, deprecari necesse. Quæ læta ac tranquilla sunt, floridam admittunt Suadam, exiguntque: superba atque minantia, strictim exprimenda sunt. Quemadmodum alius virum togatum, alius militem gestus & cultus decet: alium tempora & negotia serena, alium nubila & tristes causæ vultum habitumque deposcunt.

DISSERT. II.

Color & prætextus.

DIVERSO quoque quàm appareat prætextu Legationes sæpè instituuntur: vt quid perquiratur, impediatur, perpetretur, promoueatur; damnum odiúmve in rem aut personam concitetur. Huc in occasionem argumenta aut negotia etiam occulta & remota veniunt. Sic quidem pace inter Philippum II. Hispaniæ & Henricum IV. Galliæ Reges initâ, cùm Petrus Toletanus ad Henricum congratulandi gratiâ Legatus venisset; quasi aliud à mandato agens, ab eo sciscitatus est: Ecquid videretur, si Catholici & Christianissimi Regum liberi, stabiliore fœdere ac connubio iungerentur? Cumq; responsum

 esset,

esset, satis adhuc iuuenes esse; Maximè, inquit Legatus, casio tempusque illa disponant: modò pueris puerilia. Et tamen eiusmodi nunc nuptiæ arctiore affinitatis fœdere coiuerunt. Vt videas non sine fructu colorem hunc in Legationibus quæri: tentari alia, quàm tractari: proponi, non promitti. Hoc quoque artificio Romani vsi sunt; qui vt fallerent hostem, calliditatem virtutem fecerunt. Sed

——dolus an virtus, quis in hoste requirat?

Etenim cùm iam in Antiocho timendus iterùm Hannibal esset, Legati à Senatu in Asiam missi sunt (quos inter ipse Scipio fuit) qui sub specie Legationis, & Regis apparatum specularentur, & Hannibalem aut Romanis mitigarent, aut assiduo colloquio suspectum inuisumque Regi redderent. Id accidit. Antiochus enim familiaritatem illam suspectam habens, non iam amicum eum ampliùs aut hospitem, sed velut hostem proditoremque suum habere cœpit: quæ res, scribente Iustino, tantum apparatum belli, cessante Imperatoriâ arte, corrupit. Tarquinius ipse, iam exul, nónne callidè Romam Legatos misit, qui dum supellectilem regiam ac prædia repetunt, recuperandi Regni consilia inierunt? Carthaginenses quoque habuisse Romæ è suis, qui per speciem Legationis moram traherent, exciperentque consilia Senatus, Frontinus scribit. Sed mitto antiqua. Proauorum nostrorum memoriâ, cùm Turcarum Imperator, regionem Religionemque omnem Christianorum auidâ spe deuorasset, & omnibus immane Europęis iugum minitaretur; sola concordia vinculum aduersus externi hostis potentiam firmissimum videbatur Christiani orbis Principibus, quos patriæ communis sensus & amor affecerat; ne obliti tesseræ quâ conglutinati & cognominati essent, mutuis morsibus viuerent, more immitium

mitium ferarum; at resipiscerent, ô tandem, & in communem hostem ferrum & flammam concordi manu conuerterent. Eo igitur consilio Dux Burgundiæ Philippus, cognomento Bonus, virtutum excellentiâ Princeps optimus, quasi Vrbem Sanctam visurus, oculatam illam redemptionis nostrę testem, vt viam sibi sterneret; G. Ophemum, virum è nobilitate Belgicâ, Constantinopolim ablegauerat: prętextu simul firmi alicuius fœderis, quod post multam Transiluaniæ cladem cum Magno Imperatore coiret: at reuerà vt intestinæ dissensionis malum, quo laborabant Christiani, & laborant modò, in truculentum tyrannum Turcicum conuerteret. Proposuerant, inquam, sic Principes, piè & sapienter: sed proposuerant. Quod plures tangebat, plures neglexere: & dum quisque onus graue, arduum, commune, ab humeris suis depellere contenderet, futilia & friuola potissimùm disquireret; omnino nihil actum, & publicæ fortunæ dedecus incrementum cepit. Dum quoque in laudabilis studij stadio ipsius Legati fama, tamquam niuis cumulus rotando augeretur, florem spei maximæ prœmatura mors decerpsit. Ergo euanuit pulcherrima simulatæ Legationis molitio, optimique conatus in irritum cecidere. Suo nimirum fato optima consilia obnoxia sunt: hominumque vota in facillimo ad felicitatem cursu sisti videmus, suspendi, inhiberi; retroagi ea, quibus nondum dignus aut aptus est mundus.

DIS-

DISSERT. III.

Instructio ambigua.

VT munus suum Legatus intelligat, Instructione opus. Hæc à Principe est; nec vltrà hîc nobis examinanda. Nam quid & quomodo præscribere Princeps debeat, ad Imperij arcana spectat, pro singulis rerum occasionibus, earumq; appendicibus. Nostrum erit expendere, quâ ratione exequetur Legatus, quod à Principe præscriptum est: quamquam & huius nonnumquam officium attingimus, quò minùs ille ignoret suum. Certè si cui Instructionis componendæ cura demandata fuerit, negotiorum adeò peritus sit oportet, vt omnia quæ circa Legationem considerari aut euenire possint, perpendere & suggerere sufficiat: vir maximè perspicax, callidus, expertus, dexter. Qui docet quid agendum sit, quî agendum sit ignorare non potest. Ideoque haud magnum videtur, scientiam si spectes, discrimen inter eos qui imperant aut regnant, eosque qui quomodò imperandum aut regnandum sit, præcepta dant.

Constat profectò, absentium negotia & contractus ex instructione & mandatis eorum, quorum nomine geruntur aut ineuntur, firmitatem accipere. Et generaliter omnium, qui mittunt vel admittunt, aut aliena administrant, interest, mandata ipsamque negotiationem instructione muniri, velut præcepto quodam ac vinculo quod vtrimque obliget, si semel probetur. Præscriptam verò agendorum formam, seu eorum quæ imperata sunt libellum, Quintilianus Commonitorium, vulgus vocat Instructionem. quæ axis videtur, circa quam actionum Legati

gati sphęra voluatur:idem quod pixis nautica nauarcho.

Gemina Legatis frequenter Instructio scribitur,vt vna publicè ac liberè ostendi atque exhiberi possit; altera non possit manifestari, aut quidquam operari, aliquando ne inspici quidem,nisi dum adest certus fortè euentus locúsve. Et hæc quidem Instructionis pagina necessariò interdum exhibetur. Primò,si quod tractatur negotium tanti ponderis est, vt dicta & promissa Legati firmanda sint auctoritate mandatorum : vel si quid sit eiusmodi, quod sciri aut credi nequeat,nisi hæc ipsa inspiciantur. Deinde, cùm ea quæ aguntur,scripto comprehendi debent,& subscribere illi omnes quorum interest. Præterea,si ad ius dicendum missus sit Legatus inter litibus aut bellis implicatos. Denique, quoties odiosa nuntianda sunt: quæ vtique è tabulâ consultiùs quàm ore depromantur, lectu quàm dictu leniora. Aliquid asperitatis vox addit: sed quæ scripta,Principis animo oculisque incurrunt, ipso quodammodò silentio mitescunt. Legati à Senatu Romano missi ad M. Antonium,cùm acerbius mandatum, quippe à Cicerone conscriptum,ferrent,nullâ oratione vsi sunt, nisi à Senatu se venire,mandata ferre,ea inspiceret. Sed velut à nobis ostensum est,non posse Legatum distincta aut singularia negotia aggredi, nisi peculiari quoque mandato iussus sit; ita neque externus Princeps vltrà,aut credet Legato,aut cum eodem aget contrahétve, nisi quousque auctoritatem ac potestatem agendi contrahendíve extensam eiusmodi litteris sciuerit, quasi paciscendorum conditionibus atque limitibus. Quòd si tamen suo commodo possit Princeps Legato credere, religiosè litteras non respiciet, sed neque exiget. Nimirum si quod eâ ratione Legato auctore actum pactumque fuerit, seruari & ap-

Bb proba-

probari ab eo debeat qui Legationem misit; recusari autem ac reijci non possit sine damno atque dedecore eiusdem; vel eo prætextu aut respectu, quòd fortè qui aduenit, persona sit perillustris, solita in Legationes ire, omni exceptione dubioque maior. Dum Legatorum quidam animaduerteret, instructionem ac potestatem sibi tributam, ab iis quos adierat, minimè exigi; non ignorari tamen, imò legi prorsus vellet, ea quæ pientissimus Princeps quàm optimis verbis ac sententiis indulgere & requirere videretur; ipse eamdem velut obliuione aut inaduertentiâ quadam, eo loci reliquit, vbi protinus inspiciendam & exscribendam præsciebat.

Instructionibus, quas Princeps dat Legatis, solet subscribere, & sigillum suum apponere, quasi firma & rata mansura sint quæ consignauit, quamdiu illa integra & irreuocata permanserint. Et huiusce Instructionis exemplar Secretarius Principis penes se custodit, aut in archiuo negotiorum grauiorum. Si quid autem posterioribus epistolis denuò ab Instructione mutari cupierit Princeps; sollicitè nouum istud mandatum reseruabit Legatus, vt numquam à Principe negari, & semper à se probari possit. Sed quæsieris, An occulta illa Instructio, quæ externo nequaquam exhibebitur, domi tutò relinquenda, an peregrè conferenda fuerit? Prius illud, consultius apparet, amissioni atque interceptioni minùs obnoxium: ita vt non nisi copiam, quâ dirigatur, secum ferat Legatus.

Solent, ea quæ mãdantur, obscurioribus subinde verbis inuolui; vel eo fine, vt securior sit Legatio, neque cuiuslibet sensui obuium mandatum, siquem fors insidiatorem aut interceptorem malignitas immitteret. In eâ verò caligine Legatus, necubi fides vel memoria culpetur, opportunis

tunis cum Principe congressibus,& accuratis consultationibus, ad mentem eius animumque penetrabit. Placidè tamen ac modestè interrogando dubia, ac momenta rerum librando; vt fidelis obsequij studium appareat, non curiositas vlla aut captio. Altera enim, vel confidentiæ, vel leuitatis argumentum est;altera cuiusdam etiam fastus vel arrogantiæ, aut redargutionis, cuius sunt osores atque impatientes qui in summâ fortunâ. Nequis interim in Instructione inexplicabilis Legato scrupulus nodúsve resideat,elaborandum est. Euolui curabit ille quidquid implicatum est, illustrari quidquid amphibologicum vel æquiuocum, definiri omne quod incertum. Ad ardua rerum, si obscuritas accedet verborum, dubius ille animi, sententiâque suspensus, cùm minimè volet, maximè impinget. Nam quidquid alioqui dictum indictúmve fuerit,Princeps huc illuc interpretatione suâ trahere poterit, atque ex euentu vel probare rem,vel improbare: prospera agnoscere,aduersa abnuere,prout libuerit atque conduxerit. Vt autem minùs offensæ pateat,petet Legatus, Anne in Aulâ adeundâ confidentem habeat amicum Princeps, quocum agendorum momenta partiri liceat?

Ambiguæ tamen Instructionis interdum vsus est,dum super rebus magni momenti pacta ineuntur, vel mali res exempli atque facinoris iubetur. Nimirum si quid perperàm atque inconsultò inceptum aut indultum esse pòst experientia docuerit; rescissio iure videbitur postulari, & in Legatum summa verti. Ita etiam, si quid alioqui immeritis & innoxiis imputabitur aut infligetur, id latâ culpâ meruisse videbuntur:nec culpâ tamen;nam qui à voluntate disiunctus est error, facinus esse non potest. Hac etiam ratione, felix malignæ Legationis successus ad omnes,

nes, infelix ad vnum alterumque redundabit. Tam speciofo machinaméto illuduntur & illaqueantur interdum ij, quos vel auersa Principum voluntas, vel nimiæ ambitionis siue auctoritatis suspicio, vel Curialium æmulatio (ne quis coràm gratiâ præualeat) emanere & abesse compellit Quid? peccare compellit Princeps eiusmodi aliquâ instructione atq́; adeò lege præscriptâ, quæ necessarium errorem trahat. Ergo non ambiguus tantùm, sed arduus atque operosus hic honor est; absentes & incautos occupat, vt decipiat; euehit, vt deturbet. In cadentes autem tota mox fortuna ruit; miserisque primò quidem fama eripitur; aliquando etiam (ne quis altùm clamet aut conqueratur) quidquid præthereà superest. Sanè hi tales, non tam Legati, quàm relegati videntur. cuiusmodi apud Athenienses ferè Ostracismus fuit, quo potentiores ciuium, vt supplicio carerent, in exilium mittebantur; aut potiùs extorres patriâ erant, vt pœnam inuenirent. Sic & apud Romanos M. Cato per honorem turpissimum, imò, vt Cicero appellat, per honestissimam calamitatem, Cyprum est relegatus. Item à Tiberio Germanicus in Orientem, à Nerone Otho in Lusitaniam amotus est. Et Caligula dum Equitem quemdam, minùs sibi gratum, abesse vellet, honoris eum specie ad Ptolomæum Regem in Mauritaniam cum codicillis abire voluit: quorum, vt Suetonius refert, exemplum erat: Ei quem istuc misi, neq; boni quidquam, neque mali feceris. Et tamen, vt æui nostri mores sunt, sic auidè hîc prensant multi, quasi vel solum cuiuscumque Legationis nomen, faciat ad beatitudinem. Sed nomen: non enim hîc semper nanciscendi fauoris, aut promendæ dignitatis apertus campus, gloriæve aut gratiæ seges est. Sæpè qui flore decepti, spinas inueniunt; imò qui lumine decepti,

decepti, illabuntur igni, aduruntur. Honor ipſe, niſi in maſculam virtutem, durare non poteſt: quâ ſine, nemo ambiguæ Legationis ambagibus aut tricis par.

DISSERT. IV.

Mandata.

MANDATVM Principis ante oculos ſemper habeat, vt ſequatur, Legatus. Mandatum id voco, quod fieri Princeps vult, & vt fiat, præſcribit. Velle igitur & præſcribere Principem, credat Legatus, quod non impoſſibile aut abſurdum, ſed quod videbitur glorioſum, nec nimiò difficile. Id enim, vel refractarium maximè, vel obſequentem faciet. Hæc Principum ars eſt, non ſcire tantùm quid imperandum ſit, quomodo item, & cui; ſed id magis, quî impetrandum ſit, vt pareatur.

Mandatorum alia ſtricta ac definita ſunt, alia libera & abſoluta. Item alia manifeſta, alia occulta. Manifeſta ſunt, quæ ne ipſos quidem, quibuſcum agendum eſt, latere volumus. Horum exemplaria in communi Legationum regiſtro ſeruantur. Occulta, quæ & ipſos latent qui exequi ea debent; vel, his quidem exceptis, ceteros omnes. Hæc non ſcribi, niſi in ſecreto volumine ſolent. Sciendum itaque, vltra id quod Inſtructionis littera ſonat, plerumq; latere aliquid ſecreti & ænigmatis, quod dicitur *Retentum Curiæ*. Antiochus Rex cùm Legatum ad Romanos mitteret, manifeſtum ſuper pace mandatum dedit: occultum addidit, vt priuatim Scipionis animus tentaretur. Iam verò ſtricta mandata ſunt, quibus certa Legato negotia iubentur, exequendi tantùm formâ vel liberâ vel limitatâ.

 Libe-

Liberam voco formam, quæ agendi modum agenti committit: limitatam, quæ verba ipsa ordinemque præscribit. Eiusmodi mandata non solùm summo studio curanda sunt, sed ne latum quidem vnguem transilienda. Faciunt huc quæ in Platonis legibus extant: Si Legatus aut præco, ea quæ sibi fuerint publicè mandata, falsò nuntiauerit; vel falsam Legationem quouis modo obierit, ea tacendo quæ dicenda fuerant, vel aliter à se fictum retulerit, siue aliter in Legatione præuaricatus sit; aduersus hunc tamquam sacrilegum agetur, quasi Iouis mandata impiè ac nefariè fuerit transgressus. Ad formulam igitur hîc agere & loqui oportet, non aliud aut aliter, quàm præscripti ratio ferat. Aliàs videbitur Dominum negligere Legatus, vel se suamque prudentiam pluris facere, quàm eius qui, vbi semel mandauit, obsequium requisiuit, non consilium. Ac nisi sic decretis mandatisque insit necessitas, ne sapientia quidem aut potestas adesse videbitur mandanti: quibus tamen maximè profluit constatque & auctoritas, & maiestas. Adde, quòd etiam errare contingat Legatum, inani quapiam spe aut opinione ductum, dum meliora eligere vel agere conatur. Circumstantiæ enim facilè mutantur, ipsæ occasiones se subducunt, & externorum sensuum iudicium, quod plerumque sequuntur homines, frequenter fallit, dum eorum organa vel vitiata sunt, vel hallucinantur, aut obuersantur iudicio rationis: ad cuius quidem normam res omnes perpendendæ essent; sed minùs obuia, latet. Et quot prætereà falsi rumores, & impostorum technæ credulo imponant! Numquid grauis itaque culpa subeunda erit mandatorum corruptori aut violatori? Iam indicaui ex Platone. Profectò, quod Iudici leges, id Legato eiusmodi stricta mandata: at illum (si æquus & bonus

nus eſt) non de legibus, ſed ex legibus cenſuram & ſententiam ferre decet. Etſi autem vnius vel alterius Principis manſuetudo ita tulerit, vt voluntatis ſuæ tranſgreſſionem vtilitate ſubſecutâ compenſatam æquiore animo tolerarit; ſic tamen plerique potentiores edocti & affecti ſunt, vt grauiſſimum ſui contemptum in contempto mandato poſitum arbitrentur. Id intelligi voluerunt Athenienſes, qui Legatos ſuos ex Arcadiâ reduces, ſperatæ rei ac laudis compotes, domum reuerſos capitali lege damnauerunt, quod aliò quàm præſcriptum erat, iter inſtituiſſent, inſtructioniſque paginam auſu temerario violaſſent. Nec immeritò redargutus fuit quidam ſuper grauibus rebus Legatus, quòd terreſtre iter ingredi iuſſus, mare tempeſtuoſum ſubiiſſet, vix

——digitis à morte remotus
Quattuor.——

Neque audita fuit excuſatio, quòd vnà ſeipſum diſcrimini commiſiſſet; ſed magis arguit ſtoliditatem eius, qui imperium Principis poſtpoſuit leuitati ſuæ ac fortunæ. Interdum verò quod in militiâ olim obtinuit, hîc quoque vſurpare placuit; & quia pluris diſciplina quàm victoria æſtimata fuit, ipſa virtus ad ſupplicium venit. Cui non cognita Manlij Torquati, & Poſthumij Dictatoris ſeueritas? Vterque filium ſecuri feriri voluit, quòd citra iuſſum victor extitiſſet. Apud Spartanos adoleſcentis cuiuſdam facinus pręmium & pœnam ſimul promeruit. Quia enim fęliciter in Thebanos pugnaſſet, coronâ ab Ephoris inſignitus eſt: quia iniuſſus & ſine armis, mulctam mille drachmarum incurrit. Et ne è longinquo cauſas arceſſamus; domi militiæque Status imperantium incertus, confuſus & infirmus ſit, ſi incertum obſequium & fides eorum

rum qui mandatis parent. Antiquis si fidem historiis damus; iisdem omnino verbis edendæ Legationes erant, quibus fuerant iniunctæ, nullâ omnino potestate augendi, minuendi, mutandi. Atque ita digniùs tutiúsque res geri videbatur, quia non voluntas solùm, sed verba ipsa perferrentur: idque beneficio eius, cuius magis ministerium quàm ingenium, opera quàm solertia requireretur. Homerus introducit Legatos eadem prorsus verba nuntiantes & renuntiantes, quæ ab iis audiuerant à quibus abierant. Hæc cùm ita se habeant; consideret Orator, quàm religiosum munus subeat. Nam licet à syllabarum contextu aut verborum sono non dependeat (quorsum enim eloquentiæ, ingenij ac iudicij vsus?) à sensu & mente mandati non deflectet: atque hoc erit, verba non violare. Sed quid si solemnis hęc formula Instructioni inserta sit; *Cetera prudentiæ ac fidei tuæ committimus*; an absolutam ac generalem liberi mandati potestatem datam esse putabimus, ad summam rei pro arbitrio vel mutandam vel tollendam? Absit. Innuitur tantùm, vt cùm omnes modi & occasiones rei agendæ articulatim præscribi nequeant; possit Legatus, si facilior se via aperiat, eam sequi, quâ præscriptorum metam assequatur. Restringit enim se appendix ad antecedens, cui annectitur. Sic in priuatorum quoque negotiis, generali mandato, rerum ac facultatum administratio mandatario datur: neque propterea agere ille potest omnia, quæ peculiare mandatum exigunt, siue efficaciter obligandi, siue vendendi, siue alio modo contrahendi. Si tamen libera prorsus administratio data sit, idque expressim procurationis litteris insertum extet; tunc omnium quæ Dominus facere posset, mandatum plenum habere intelligitur procurator, seu negotiorum gestor.
Quando

Quando igitur (vti in rebus maioris momenti accidere solet) Legato tempus suppetit denuò consilium & consensum à Domino suo petendi, petat. Ita enim fiet, ne quid credatur iniussu Principis egisse. Simul manifestum euadet, quâ reuerentiâ & fide negotio suo inuigilet. Alioqui ægrè rem maioris consequentiæ concludat. Si quid enim infeliciter cesserit, euitabit calumniam (cui omnes expositi qui præsunt aut eminent) quòd suo consilio & cerebro impegerit: si quid feliciter, non leuior erit gratia; minor verò leuitatis, arrogantiæ aut temeritatis suspicio.

Cauendum tamen, ne dum nimis religiosi sumus, elabi è manibus præsentem aliquam rei benè gerendæ occasionem patiamur. Facilè pereunt momenta negotiorum, subducunt se occasiones, nec omnes horæ aut dies omnibus consiliis aut conatibus opportuni sunt. Quid enim, si tempestiuè sciri mens Principis non posset, nihil sibi Legatus tribuet? Repræsentet Principem; sed obsequium vtile, conforme rebus eius exprimat: sic numquam intempestiuum. Quod sciet se rectè agere, audeat: hanc esse Principis mentem, prospero successu deprehendet. Etenim quemadmodum repentina consilia in occasione prudentia regit, fides roborat; ita necessitas excusat, felicitas commendat. Sanè ipsis in actionibus subinde emergunt & occurrunt quædam, quæ humanitus præuideri nequeunt, nedum præscribi. Ideoque vbi omnis mora negotium pessumdaret, aut damnosa esset; capere præstat consilium, quàm ex longinquo aut incerto petere. Frustrà exspectatur, quod non potest adesse nisi serum. Neque verò de nihilo gladiatorum verbum vetus est, quod docet, in arenâ consilium capere, atque cum tempore ipso deliberare. Quippe pro rebus nouis nouanda sunt consilia, & in subi-

taneis rapienda ſunt ſæpiculè, non ruminanda. Frequentiùs etiam res ipſa actioni humanæ legem dat, quàm actio rei. Equidem magnos ſcio Miniſtros, officij ſui fuiſſe admonitos, quòd litteris potiùs Regiis morem geſſiſſent, quàm loci ac temporis circumſtantiis. Romanorum Legati miſſi in Græciam, Metelli tempore, vt controuerſias, quibus Achæi & Lacedæmonij collidebantur, cognoſcerent; in itinere Græcam Legationem, quæ eâdem de cauſâ Romam mittebatur, obuiàm habuere. Quid agerent? quia progredi ſuperuacuum videbatur, regreſſi ſunt. P. Scipio Africanus (& quis in mandatis rebuſque exequendis accuratior?) ne S. C^to quidem, de pace cum Carthaginenſibus ineundâ ad ſe perlato, obtemperare in animum induxit; dum abundè ei conſtaret, fictam & fallacem à Senatu pacem hoſtes petiiſſe, acrius mox bellum moturos.

Sed quæſieris, quod inueſtigatione dignum eſt; An Legatus qui dicitur extraordinarius, & peculiare tantummodò mandatum accepit, miſcere ſe poſſit negotio ſibi non commiſſo, fortè nec præmeditato? vtpote ſi quid per externum Principem eiúſve Concilium, aut aliorum Legatos, agitetur, quod ad ſui Principis commodum ſiue incommodum, decus ſiue dedecus ſpectet? Liberè: poteſt, Imò debet, & tamquam ad hoc quoque miſſus ſit. Tantum enim abeſt, vt culpæ obnoxius videatur, ſi munus ſuum ampliet, tempeſtiuo obſequio, auxilio, affectu; vt obnoxius, niſi ampliet. Procuratores, licet non ſpeciali rerum adminiſtrandarum traditâ poteſtate, domini tamen res meliores firmioreſque reddere poſſunt, non deteriores. Non ignorarunt id Athenienſium Legati, qui dum confectis iam negotiis Lacedæmone reuerſuri eſſent, quia intelligebant hoſtilia & extrema aduerſus Rempub. ſuam agitari

agitari per Legatos Peloponnensium, nimirum vt Athenæ euerterentur soloque æquarentur; substitere & egere quod in mandatis alioqui nō habebant: & dolum in consilio, dedecus periculumque in fœderis ruptione ostendunt; nec id vllius tranquillitatis aut securitatis fundamentum fore. Flaminius, deuicto Antiocho, fugientem Annibalem veneno enecasse dicitur, dum longè diuersa ad Prusiam negotia dirigeret. Sic & alij aliis de rebus emissi, quædam religiosè nec cunctanter peregere, quæ Reipub.& Principi suo placitura ac profutura prænorant. Imò Principes, diffisi iis quorum opera interponenda est, optant subinde quædam perpetrari, quæ tamen iubere verentur; quæ scilicet solus successus honesta faciat. Sextus Pompeius cùm Antonium atque Octauium percussis fœderibus in triremibus cœnaturos accepisset, & à Menodoro classis præfecto clàm admoneretur, vt vtrumque captiuum faceret: hac enim ratione & paternam necem vlcisci, & imperium eò gloriosius citra ciuicum sanguinem ac tumultum sibi asserere posse: ita quoque prospectum à se nauibus, vt neuter euadere in continentem queat, si funis amputaretur. Debueras, inquit Pompeius, sic facere, non dicere. Et scias Menodore, simile quid licere cui peierare fas (fuerat quippe seruilis conditionis Menodorus) liberis autem Pompeij, illius Magni, id non licere.

Sed videat Princeps, ne super eodem negotio diuersa mandet diuersis, qui in contraria ac dissensiones necessariò illabantur, aut certè animo hæreant quid omnino sit agendum. Anno 1601. dum bellum arderet inter Gallum & Sabaudum, placuit vtrique Principum, vt Pontifex, ceu æquus arbiter, per Legatum Cardinalem, statueret iura & conditiones ineundæ pacis: id enim ratum fo-

re quidquid ille ſtatueret. Hinc Dux Sabaudiæ Legato ſuo ſcribit, vt liberè ſignet quidquid Delectus iſte decerneret: moxque reſcribit, ne ſignet. Quid igitur hîc faceret, dum concordiæ conditiones ſignandæ, per Pontificium proponerentur? Opponit, ſibi nouam legem à Duce præſcriptam: Cardinalis autem, ſibi iam ſanctè tributam auctoritatem dirimendi omnem controuerſiam. Itaque Sabaudiæ Legatus conſuluit Legatum Regis Catholici, Ducis partibus fauentem & auxiliantem: qui dum animaduertit, vtile fore ſuis id quod propoſitum & concluſum erat; ſuadet ne vlla in ſubſignatione fiat remora aut difficultas. Paruit ille Sabaudiæ: eâ tamen conditione (quam probabat Cardinalis) vt Duci toto menſe integrum eſſet probare vel recuſare hæc pacta; quæ tamen vim legis & pacis retinuerunt.

Liberis & abſolutis mandatis plus ineſt auctoritatis, quàm imperij: accipiunturque vt immutabilia, cùm ſpectatur Principis iuſſus & reuerentia ſcopuſque rei; aſt verò vt mutabilia, cùm occaſiones, cùm circumſtantiæ, & neceſſitas, eiuſque claui quibus figuntur humana. Atque hæc plenariam poteſtatem negotij expediendi, Legatorum dexteritati, fidei ac felicitati committunt in hiſce rebus, quarum electio aut moderatio certa haberi nequit: aut quæ propemodum iam deſperatæ ac depoſitæ ſunt, imò ex tempore ſumi & regi debent. Nimirum ſunt quædam in rebus mortalium, quæ prorſus conſtitui aut curari negant, niſi coràm inſpiciantur, & inſpecta dirigantur iuxta circumſtantias & conſilia ex rebus naſcentia, non ex relatu aut præmonitione. Sic experti Medici, niſi ægrum ipſi accedant, venam tentent, non ita lubenter nec rectè ſuper ægritudine aut conualeſcentiâ quidquam decernũt;

licet

licet priùs, quàm malè aut benè habeat ille, ab aliis didicerint. Aliquid interdum aduersarij vultus, aliquid manus mota, aliquid corporis gestus, rerumque inexspectata varietas indicat, imò intuentem mouet, monetque, quid sit agendum. Dum fortuna negotij, industriæ curantis credita est, consilium pro mandato, fides pro formulâ est. Sic de Carolo Audace accepimus, dedisse suis ad Ludouicum Galliæ Regem Legatis, mandatorum loco, chartam vacuam, subscriptam solo nomine Caroli: nimirum vt quidquid illi pro foro præsenti atque è re Principis fore intelligerent, liberè agerent admitterentque, veluti si speciale mandatum accepissent. Libero pariter mandato Phaneas & Democles ab Ætholis Romam missi sunt, vt quodcumque pro pace, atque è re Ætholorum & fide suâ esse censerent, agerent.

Legatis itaque non solùm libera mandata traduntur, sed præterea folia quædam alba seu vacua, in quorum imâ parte, solum nomen Principis, qui ea dedit, continetur: vt super iisdem epistolæ, promissa, pacta, apochæ aut syngraphæ scribi possint, prout necessitas aut res quæ præuideri nequierit, suaserit. Traditur quoque sigillum, vt sic itinerum pericula & moram vsus præuertat. Plerumque dum indefinitas ac nudas eiusmodi subsignationes Legatus accipit, peculiari apochâ fatetur, vel publico codici inscribit, se eas accepisse. dumque iam iis vsus est, mittit copiam Principi eorum quæ superscripta sunt: simul etiam procurat, id annotetur in schedulâ quâ se eas accepisse confessus est: vt dum in patriam reuersus fuerit, & superflua fortè folia restituerit, ab obligatione liberetur. Quòd si autem litteræ instructionis, vel liberarum eiusmodi subscriptionum tabellæ, quapiam pluuiâ, vel attritione

aut excusabili infortunio ita deformes aut laceræ extiterint, vt easdem rescribi necesse sit; tum petit sibi per Secretarios aut Graphiarios Curiæ id fieri. Quâ in re nulla difficultas occurrit, prçsertim si Legatus priores sic maculatas aut corruptas remiserit, aut si remittere quidem per tabellarios minùs tutum sit, polliceatur sese easdem vbi redierit restituturum. Quòd si autem illæ latrocinio, incendio, submersione vel casu prorsus perierint; Principi id ita manifestat, vt ipso euentu magis quàm quæsito prætextu extra culpam ponatur, nec plus quàm incuriæ suspectus fiat. Sed quò laxiora ac liberiora & absolutiora dantur mandata, eò se vir cordatus arctiùs adstrictum existimat, vt summâ industriâ sectari obsequium videatur. Eiusmodi enim mandata eam includunt interpretationem, vt qui mandauit, non aliter quàm si pro pudore & fide (volunt aliqui, pro vsu & commodo) res agantur, mandasse ac sensisse intelligatur. Sic M. Clodium, quòd libero mandato Legationis accepto, turpem cum hostibus pepigisset pacem, iisdem S.P.Q.Romanus dedendum iudicauit; & si remitteretur, in carcere necandum. Qui itaque præscriptis certisque mandatorum regulis adstringitur, si nil transgrediatur, extra culpam se constituit. Ast qui, quod optimum factu est, se electurum & acturum suscepit, & sic pollicetur (quamuis id maximè honorificum & optabile videri possit) multiplici tamen censuræ obiicitur, dum etiam benè consulta pessimè contingit intelligi: magis etiam exponitur fortunæ, quæ humanâ non semper manu dirigitur aut constat. Breuiter; Vtilitas Principis suprema hîc lex esto, cuius non imperium tantùm, sed ingenium quoque respiciendum est. Volunt denique Iurisperiti, mandatis eiusmodi generalibus ea non censeri comprehensa,

hensa, quæ mandans particulatim præuidere aut cogitare non potuerit.

Si quando Princeps Legatis remotis quidpiam imperat, quod quidem reipsâ tam nociuum rebus suis sit, quàm vtile arbitrabatur; Legatus priusquam exequatur, Principem difficultatum ac sanioris sententiæ certiorem reddere debet: qui, hisce intellectis, si nihilominùs iusserit & institerit mandatis parere, pareat. Alioqui quia rebus incognitis & longè dissitis mutatio casúsve inopinatò obuenire potest; consueuerunt quidam, primò, secundò & tertiò idem iubere: vt si ita expedierit, primo statim nuntio exequatur Legatus; sin verò quid obsit, rescribendi tembus habeat, priusquam vltimo mandato necessum sit obedire.

DISSERT. V.

Quædam non scripta.

PRINCEPS in tradendis Legato mandatis, haud facilè scripto signabit; quod fraude productum, casu amissum, vel vi insidiísve interceptum, negari nequeat, vrgeri queat. Quæ dolum malum includunt, atque alioqui turpia aut iniqua sunt, quoniam sine scelere perfici aut existere nequeunt, ne scribi quidem sine rubore possunt. Magnæ igitur sequelæ arcana auribus credantur potiùs, quàm tabellis. Fit autem, vt in colloquio siue sermone, animi motus rationem præcurrat, ac lingua mentem: & veniam meretur non præmeditata oratio, scripta autem, fidem velut poscit. Quidquid litteris, fidelissimis rerum indicibus ac custodibus, præsenti quis animo ac deliberato mandauit; sensisse, statuisse, confirmasse credendus est: frustrà

frustrà affectus, frustrà impetus excusationem aut velum quærat. Magnam profectò scripturæ haberi rationem omnes sciunt : cùm quidquid manu signatur, testimonij & confessionis pondus habeat. Quæ inter alias causa est, cur subditorum preces & querelæ conceptis libellis deponi soleant, non solâ voce. Sic qui liquidas in contractibus rationes sectantur, non nudâ fide, sed syngraphâ agunt. Perseus, vt est apud Plutarchum, cùm mutuò pecuniam amico daret, solemni formulâ & in foro cautum sibi voluit. Hanc diligentiam ille admiratus : Adeóne legaliter Perseu? Respondit Perseus: Scilicet vt amanter recipiam, nec legaliter reposcam. Sic mutuam noto quasi ignotus dedit, ne ab ignoto notus repeteret. Inueniuntur verecunduli & incurij, quos pudet tædétve initio cauere ne fallantur; cùm posteà cogantur, vel suo carere, vel cum improbo ac ingrato legibus experiri. Hos monet Hesiodus:

Et fratri testem ridens adhibere memento.

Occasione enim dumtaxat opus est improbitati. Sed quod ad Principem attinet, siue quid mandet, siue per Legatum sese obliget, difficilem ad scribendum manum extendet, difficiliorem ad subscribendum. Neque enim scripsisse dicitur is qui non subscribit. Vnde Tiberius, cùm à Rhodijs epistolium publicum sine subscriptione recepisset, remisit, vt subscriberetur. Discrimen verò est, quid mandetur. Si honestum, scribi potest: si vtile tantùm, non potest; aut certè occultis litterarum notis vtendum est, quæ pro interpretantis notitiâ mandatum euoluant. Ipse etiam Legatus, quæ Principis sui causâ aget, sermone potiùs quàm scripto aget: sed quæ promittuntur, bonâ curabit gratiâ & occasione, vt scripto protinus comprehendantur. Scriptura enim promissorum firmabit fidem, si facilis erit; si difficilis,

lis, fraudem diffidentiámve indicabit vel aperiet. Si quæ pudori aut iustitiæ aduersari videbuntur, vel acerba & minantia, ægrè exponere Legatus aggrediatur, nisi scriptum signatumque mandatum habeat. Sic munitus, quia non tam suo ore, quàm pectore Principis loqui videbitur, maiestatis pondus orationi adijciet, odium demet sibi. Si quem Legatus conscium voluerit negotij, quod præstet custodiri & legi, quàm solùm audiri, vel quod alioqui pudore coràm eloqui non deceat; scripto id efficiat: quod chartæ impressum, non sic euanescit, nec erubescit. Sic quoque Principes, dum ea respondere aut declarare cupiunt, quæ Maiestas aut quispiam respectus prohibet coràm proferri, destinatâ Legatione id faciunt, aut epistolâ.

DISSERT. VI.

Fidei & Auctoritatis tessera.

FRVSTRA verò mandata, nisi fide & auctoritate roborentur; frustrà, nisi hanc vtramque apud Principem Legatus inueniat, ad quem missus est. Inueniet litteris illis à credendo nuncupatis; quasi tum demum cum cognito, & sine suspicione sinistri, agi omnia queant. Hoc etiam ritu ius olim hospitij constitutum aut negatum est; vt amicum contubernium, conuictumque & fidem peregrè non inueniret, qui sine hospitali tesserâ veniret. Sic Hanno ille Plautinus:

Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.

Possis & hanc Legationis Tesseram appellare, quâ fidem nostram Legato tribuimus; vt, quæ egerit admiseritque, præstitisse videatur commodo & periculo nostro. Etsi autem

tem ea quæ communi iure probantur, non solùm instrumentis, sed testium quoque confirmatione fidem accipiunt: mandatorum tamen nulla penes Legatos sine hac fidei tesserâ, sine his litteris, auctoritas est; quamuis casu fortassis, vel iniuriâ amissæ, vel vi aut fraude fuissent ereptæ. Procuratorem rerum agendarum videamus: nisi mandatum exhibeat, nullo fulcro aut iure aget, ac ne procurator quidem erit. Litterarum tamen non vna formula aut distinctio: aliis admitti & audiri Legatum suum Princeps cupit: aliis eum etiam laudat & commendat: aliis omnium quæ agentur in se fidem periculumque suscipit: aliis alia inerit formula, sensu ac sermone distincta. Discrimen verò inter fidei litteras & mandatum seu decretum est. Hoc enim potestatem iure contrahendi continet, ac mittentem obligat: illæ, quia fidem dumtaxat Legati concernunt, munus ipsum iuri obnoxium reddunt. Commendationem quis obligationem dixerit? sed fidei tessera quædam quasi commendatio est, vt sciat à Principe venire Legatum Princeps, & dignum esse fide qui sic venit. Itaque traduntur hæ litteræ, non solùm vt credatur ei qui mittitur; sed prætereà vt obligetur qui mittit, imò qui admittit. Sanè qui mittit, fidem suam obstringit, ratum apud se fore quidquid Legatus egerit. Qui admittit, datâ fide pariter cogitur ius Legationum semper saluum præstare, in colloquium atque tractationem negotiorum eum admittere qui cum fide venit.

Ast pone, sine hac tesserâ Legationem non cessare. Assero: Fructus eius impeditur, quia quæ dicuntur & aguntur, suspecta sunt. Ampliùs: Possit iustam pactorum auctoritatem subterfugere, qui Legatum quidem dimiserit, sed sine hac tesserâ. Ideoque incumbit quodammodò

Princi-

Principi vrgere eam, nisi sponte præbeatur; tum vbi exhibita fuerit, diligenter inspicere & expendere, ne quid fortassis imposturæ subsit. Alioqui contingat forsan admitti illum, qui ne quidem ab eo, cuius mandatum, nomen, fidemque, litteras & sigillum mentiretur, notus aut missus sit, sed ab alio quopiam, cuius inprimis interesset, tragœdiam suam tali laruâ ac stratagemate instrui; tempore potissimùm belli, cuius interdum anceps alea momẽto temporis voluitur: dum ambitionis aut vindictæ vix videtur Principibus scripta aut seruata lex. Idcircò Clemens VII. sinistram opinionem, quam de Florentinorum Republicâ conceperat, auxit, quia Franciscus Portanarius inde sine vllis Fidei litteris venisset. Quid? etiam dona in signum affectus & obsequij missa, non admissa fuere, quòd is qui ea adferret, liberalitatem exponeret quasi suam: sine litteris, inquam, quæ velut arrhæ sunt, auctorem, causam, gratiam doni indicant, fraudem dolumque amouent. Inter negotia igitur, primum istud fidei est: & vt hanc sibi Legatus vindicet, à litteris ordietur. Verùm enimuerò, si vel moriatur Princeps, vel Legationem reuocet, fides ipsa extinguitur, & litteræ tamquam cassæ & exanimes sunt. Et qui non casus rebus humanis interueniunt! Laudem profectò ille meruit, qui pluris putauit ipso Legati munere destitui, quàm fidem non inuenire. Etenim in itinere, quia obiisse Principem suum intellexit, substitit, & quasi reuersurus, & tamquam Legatus iam non esset, nouas litteras ac noua mandata ab Principe successore petiit; sed tamquam esset, exspectauit, sic quidem progressurus. Similiter contingat, fidei litteras non esse exhibendas, mandata non esse enuntianda, mortuo interim Principe ad quem iter susceptum erat. Nec enim tum coniugi, vel vlli heredum

aut ministrorum, Legatio exponi potest, inconsulto eo qui misit. Quippe mirum in modum aulæ & studia Principum mutantur eâ, quæ omnia immutat, morte. Attamen si Legatio Regnum potiùs concernere videatur, quàm Regnantem; tum eam exponi & perfici volunt nonnulli, & excipi ab eo qui in locum defuncti Principis successerit. Sic Alexander Legatos Persicos, dum peregrè abesset eius parens Philippus, magnificè & hospitaliter excepit. Legatio Romana, cùm missa ad Agronem Regem Issæ, eum mortuum inuenisset, à filio herede Regni, & à nouercâ, cui regimen incumbebat, admissa est; quamuis deinde violata. Sic quoque Iulianus, adepto Principatu, Legationes omnes promiscuè audiuit; quæ tamen non ad ipsum, sed ad Constantem destinatæ erant. Denique Legati qui ab Leone Imperatore ad Carolum Magnum venerant, illo mortuo, ab Ludouico filio eius excepti & auditi sunt.

DISSERT. VII.

Legatio libera.

LEGATIO sine mandatis Libera olim vocata fuit: quòd ab vrbe abesse ei liceret, vbi, quamdiu, & quomodo vellet liberè agere, qui hoc honore atque beneficio auctus esset; partim voti soluendi causâ, partim periculi vitâdi, partim negotiorum. A voto Votiua Legatio dicebatur, ad loca sacra & fana adeunda: atque hæc quoque, vt Cicero ad Atticum scribit, honorata, vt pia erat. Periculi vitandi exemplum in Scipione Nasicâ. Huic enim cùm ob mortem Tiberij Gracchi plebs infesta esset, iudiciumq; publicũ moliretur, Libera Legatio in Asiam decreta. Item

in

in P. Lentulo: qui inuidiâ & obtrectatione compulsus, Legatione Liberâ in Siciliam profectus est, vbi quod reliquũ erat vitæ transegit. Negotijs verò tantæ dignitatis nomen concessum esse, mirum, cùm res quisque priuatas honoris hac vmbellâ curaret. Vnde grauiter Vlpianus Iurisconsultus censet, eum qui liberâ Legatione abest, non videri Reipublicæ causâ abesse; non enim publici commodi ergô, sed sui. Seuerè item Cicero, & de hominibus eiusmodi, & de re ipsâ. De hominibus quidem; nihil esse turpius, quàm legari quemquam, nisi Reipublicæ causâ. De re pariter; nihil esse absurdius, quàm sine procuratione Senatorem, Legatum sine mandatis, sine vllo Reipub. munere. Liberæ itaque Legationes erant, quæ à Senatu impetrabantur, priuatæ magis gratiæ, quàm publicæ necessitati tributæ: sicut & hodie subinde tituli magistratusque honorarij per Principes, honestamenti ergô, & citra vllam functionem, conceduntur. Faciebat tamen ad magnitudinem quoque Romanam, vt si quis ciuium illustriorum ex vrbe Dominâ ad negotia sua iret, Legatus videretur, conspicuus insignijs sanctitatis & maiestatis. Sed huius rei vix imago est hodie: nisi enim publica negotia sint, nisi à Principe vel Repub. mandata, Legatus non mittitur: maiorque hic honor, quàm vt priuato studio prætexatur, profanetur.

DISSERT. VIII.

Legatus qui decipiet, decipiendus.

ET illæ quidem in mandatis partes Oratoris erunt. Aliæ etiam sunt Principis. Nimirum, vt quandoque in rebus periculosissimis, Legato viam & modum ad sco-

pum, at non quò collineentur consilia, indicet: vtetur tum eo velut instrumento: imò eum fallet, per quem fallere alium cogitat.

Legatus sic hallucinans, interdum etiam deceptus, faciliùs imponet externo Principi, minùs suo: meliusq; exequetur mandata, si quò vergant, quo fonte promanent, non penetrauerit. Fiet, neque raró, vt præoccupetur, vel præpediatur propositum culpâ administri, si is mole periculóve deterritus, vel nolit, vel non audeat exequi; idque, vel suæ vel alterius vtilitati intentus. Prorsus qui minùs intelligit periculum, animosiùs suscipiet negotium: integrior quoque atque obseruantior administrabit, qui laudem è non difficili euentu sperat.

Interdum Legato non quidem imponitur, arcanum tamen celatur. Videlicet cùm litteræ, quibus rerum agendarum forma continetur, vel tum demum mittuntur, vel certè tum demum aperiri atque inspici iubentur, cùm priùs aut aliquid peractum, aut cum eò loci temporisque peruentum, vbi exequenda sunt mandata. Himilco dux Pœnorum hoc stratagemate vsus est; qui, scribente Frontino, vt in Siciliam inopinatus classe appelleret, non pronuntiauit quò nauigaret, sed tabellas in quibus scriptum erat quam partem peti vellet, vniuersis gubernatoribus dedit signatas, præcepitque ne quis legeret, nisi vi tempestatis à cursu prætoriæ nauis abductus esset. C. item Marius Consul bello Cimbrico & Teutonico, ad explorandam Gallorum & Ligurum fidem, litteras eis misit, quarum pars prior præcipiebat, ne interiores, quæ præsignatæ erant, ante tempus certum aperirentur. Easdem posteà ante præstitutum diem repetijt, & quia resignatas repererat, intellexit hostilia agitari. Pulchrè & prudenter (vt hoc quo-

quoque commemorem) ille non minùs ſagax, quàm fortis & felix exercitus Belgici dux Ambroſius Spinola. Nam rebus in Germaniâ turbatis, cùm Rhenum verſus Regias copias duceret; adhæſit veſtigiis Legatus Britannicus, ſciſcitatuſque eſt, quò tantæ moles expeditionis dirigeretur. Reſpondit, ſe id neſcire, neque ſcire poſſe priuſquam in campis Wormatienſibus delectum militum egiſſet: nam tum demum litteras Regis reſerandas. Aſtum Legatus animaduertere, non diuertere potuit. Vbi enim etiam tempus iſtud, quo delectus habitus, effluxiſſet; audiuit ille, non iam opus eſſe indicari quò aut quà milites pergerent, cùm ipſa itinera bellico motu referta id manifeſtarent: eoſdem ſi quis ſequeretur, non ſolùm itineris, ſed etiam ſcopi atque euentus conſcium fore. Hæ Principum artes ſunt, ſed in rebus grauioribus, tam laudi & gloriæ, quàm prudentiæ & neceſſitati congruentes: Tegere conſiliorum finem, coniecturamque hominum curioſorum velut per ambages ducere, abducere, rectâ & adornatâ quadam ſcenâ. Aliud loqui, tentare, incipere; aliud ſentire, ſtatuere, agere: vt tum maximè deſtinata, omnium votis omittantur, vel perficiantur ſummo applauſu. Legati quoque non adeò intererit ſcire, quid Princeps promat, quid premat: ſed hoc magis, quid dictum factumque velit; quid dici fierique. Sæpè quæ intelliguntur, inuerti vel negligi ſolent. Ideoque neminem, quò negotia ac deſtinata vergant, conſcium faciet; ni ſimul eorumdem præſidem, ſuique Dominum, conſtituere velit. Nimia fiducia ſeruituti obnoxia eſt: & qui nimium patet, ſuus eſſe non poteſt.

Ille timendus erit ſemper, ſemperque colendus,
Quem ſcis ſcire tuas omnes maculaſque notaſque.

Timen-

Timendus, qui cœpta aut consulta cum damno & probro diuulgare potest.

Charus erit Verri, qui Verrem tempore quouis
Accusare potest.

Quare nec Legatus ipse arcanorum semper consors aut particeps erit. tabellarius epistolia quidem defert; quid velint, ignorat. Sic astu tectoque consilio Philippus Macedo aggressus est Athenienses: quos vt deciperet, priùs Legatos à se missos decepit. Nam cùm prætextu quodam indefinitæ libertatis, magnam Græciæ partem occupasset; Athenas obsidens, per Legatos credulos, seipsosque pro stipulatu vinculis offerentes, vota sua & conatus Atheniensibus callidè aperuit. Nimirum decem se dumtaxat eorum ciuibus infensum esse: vt qui contumeliis se incesserent, nullâ iniuriâ prouocati. Proinde si pauculos illos dederent, & vrbem & vniuersam multitudinem liberandam: quin etiam libertatis eorum studiosum se, & defensorem fore. Poscebat inprimis Demosthenem, nouem itidem oratores disertissimos, quorum apud eos auctoritatem & sermonem sciebat plurimùm valere. Nutabant omnium sententiæ & voluntates; suumque periculum alieno damno depellere statuentes, paucorum infortunium totius populi incolumitati, patriæ libertati postponebant. Actum erat, nisi eorum Princeps Demosthenes lepido apologo Vlysseas artes detexisset. Lupus, inquit, pastoris olim curam & diligentiam eludere cupiens, persuasit ei, vt canes, discordiæ causas, sibique inuisos, traderet. Ceterùm se hac lege eius fidem & familiaritatem ambire: sic oues bouesque (animal sine fraude doloque) atque vniuersa pecora campi, semper indemnia & secura fore. Audiit pastor: & nescius fœdera tantisper valere & firma

firma esse, quamdiu iurisiurandi religionem vtilitatis ratio confirmat; fidos gregis excubitores canes lupo tradidit: quibus abreptis, semotâ ille formidine & custodiâ, omne pecus, pastoremque ipsum pro satietate & libidine inuasit & absumpsit. Ita nunc, viri Athenienses, Philippus in eo vno vota omnia coniunxit, vt eos tollat, qui funestas machinationes eius subdolamque vafritiem patefaciunt, vrbemque vestram voce & pro viribus tuentur. Opprimere gregem non potest, nisi vigiles canes remoueat: per stragem custodum ciuibus omnibus perniciem molitur. Hac fabellâ periculum depulsum est: faciliusque falli Legati, quàm hostes potuerunt.

Potuerunt, inquam, falli Legati: qui profectò, vt doctrinam hanc inuertamus, semper fallendi non sunt; minimè verò, si fallere ipsi non debeant. Quid enim, si tales sint, quibus negotij grauitas committi rectè ac credi possit? Sciant se fallere, vt, si opus, fallere faciliùs possint: imò norint viam quæ calcanda est, ne in errorem iter conuertatur. Nemo, quod non intelligit negotium, certò exequetur: non intelligit autem, qui fallitur. Quid si etiam ex improuiso quid incidat, de quo subitò statui debet, & ab eo qui fallitur; nónne malè statuetur? Eâdem tubâ receptui pro classico canit nonnumquam tubicen, nisi præmoneatur, vel si surdaster fuerit. Nec pauca occurrere possint instrumenta mediaque apta quidem, sed indifferentia tam aduersariorũ voto, quàm nostro. Casu potiùs, quàm consilio nauigabis, læuam agnosces aut eliges pro dexterâ, si quò cursum dirigas, ignores: si non minùs clauus, vela, remi peccent, quàm venti; industria, quàm fortuna. Fortuna cæca est: cæcus & ille, ac velut instrumentum scilicet inanime, cui Princeps oculos claudit, cui imponit

negotium, nec fidit. Periculosum, si intentio Legati & Principis discrepent: vt multa interuenire possunt, quæ mille modis fallant, noceantque. Sed quorum est certa expressaque forma, etiam certa indubitataque expeditio esse possit. Quapropter, nisi grauior causa aut necessitas coëgerit, arcana omnia Legationis, rerum pondera atque momenta Legato Princeps disertè atque distinctè aperiet. Noscat subeundum onus qui laturus est, ne fortassis facilitate negotij illectus, eam deinde difficultatem experiatur, cui, cùm non fuerit superando aut sustinendo, necessum succumbat. Ne, inquam, vnius manus, alterius menti obuersetur; ne quid etiam occasionis, auctoritatis atque existimationis, vel fiduciæ Legato pereat, nihil temerè celandum. eoque ipso intuitu ne nuntium aut epistolium quidem vllum externo Principi alterive deferri solet, nisi singulorum conscio & administro Legato.

DISSERT. IX.

Vnúsne mittetur, an plures?

Et quidem ad cuiusque Principis statum & fortunam, Legatorum quoque conditio exigenda est. Sed vnúmne an plures simul mittere super eodem negotio expediat, vetus controuersia est, & adhuc sub iudice. Plures suadet ipsum operosæ prouinciæ momentum, ne vnius prudentiæ vniuersa Reipublicæ fortuna incumbat. Legatio, quæ multorum instar negotiorum est, vnum aliquem obruat, multós occupet ac honestet: pluresque oculi, vt vulgò fertur, plus vident penetrantque quàm vnus. Tum omnis sententia, vt docet Plato, certiùs ponderatur, citiusque

que

que ad exitum perducitur à pluribus: nimirum qui voto ac voluntate, ingenio ac iudicio conspirant, tamquam geminentur; plus sapiunt, vbi deliberandum est; amplius prestant, vbi agendum. Fitque vt quod ab vno artificum inuentum aut inceptum est, alioqui rude ac truncum, ab alio expoliatur, absoluatur. Deinde minùs in sinistram opinionem cadunt duo, quàm vnus. Negant Arithmetici, in vno numerum esse: dicunt Politici, Legationi inesse numerum & concentum; qui ipsus non nisi è pluribus & distinctis sonis. Numero quoque inesse videtur non parum splendoris ac magnificentiæ; fortasse etiam firmitatis, præsertim cùm maioris est ponderis negotium, quàm vnius humeris sustineri valeat: vtpote cùm percutiuntur fœdera, aliaque Regni publica pacta sanciuntur. Hinc Rex Latinus, apud Virgilium,

—qui dicta ferant, ac fœdera firment,
Centum Oratores, primâ de gente, Latinos
Ire iubet, pacisque manu prætendere ramos.

Antiocho superato, ait Polybius, Senatus decem viros è primoribus legit, & in Græciam misit, vt de communi sententiâ res Græciæ componerent.

Olim quidem sic gregatim mitti Legati solent, quasi ipsum munus paucitate eneruaretur. Hinc etiam Tigranes Rex, cùm aliquando Luculli exercitum procul conspiceret, tamquam paruum ridens, Isti, inquit, haud dubiè Legati sunt. Fuerunt ideò, qui in negotiis non ita grauibus, indignarentur, & velut in opprobrium ducerent, non multos simul ad se Oratores & magnificè mitti. Sic cùm à Lacedæmoniis ad Demetrium vnus tantùm Legatus aduenisset; Rex contemptum ratus, Quid, inquit, Vnúsne ad me? Scilicet, respondit Spartanus, vnus ad vnum. Quo

 quidem

quidem Laconiſmo parem ſe Regi fecit. Putes quoque ſuperfluos ſumptus quæſitaſque moleſtias ſalubriter taxatas eſſe, quibus ſe Principes per Legatos inuoluunt; cùm Reipub. negotia per vnicum feliciore ac faciliore ſucceſſu, & minori impendio ac impedimento conficiantur. Ita enim videmus ſępè rebus conſiliiſque obeſſe numerum; ſæpiuſque quæ commiſſa ſunt pluribus, à pluribus negligi: ſiue inertiâ, dum in mutuos humeros onus reijciunt; ſiue pertinaciâ, dum arbitriis atque ambitionis aculeis colliduntur: nimirum cùm æmulis concertationibus, non quid ex vero bonoque, ſed quid ad ſubuertendam aduerſarij ſententiam opportunum ſit, diſquiritur. Sic plures interdum Medici ſuper ægri valetudine, oſtentationis causâ, decertant magis, quàm decernant quæ ſaluti opitulentur. In Legatione autem, tritum illud profectò verum eſt: Quot capita, tot ſententiæ. quarum apud plures, vbi non niſi numerantur, vicerit ſæpè pars maior meliorem. Adde, quòd ſi quis è multis deliquerit, difficilius erit animaduertere; aliis in alios culpam conijcientibus. Si quid autē vniuersâ Legatione laudem mercatur, quiſque ſuo ingenio conſilioque tribuendum affirmabit: ſi quid inauſpicatò conuulſum aut labefactum ſit; quaſi nullo parente monſtrum prodiiſſet, quiſque mali depulſor, non auctor fuerit. Hoc ſcilicet monitore ſecùs omnia eueniſſent: auditus non fuit. Viſum fuit aliquando, duos Legatos ab eodem Principe & ad eumdem miſſos, non modò non eadem, ſed ne ſimilia quidem renuntiaſſe, ſiue ipſa negotia ſpectarentur, ſiue eorumdem circumſtantiæ, ſiue excipiendi agendíve in Legatione modus aut honor. Talis quoque cōtentio inter Liberium & Opilionem Legatos ad Amalaſuentam fuit, cùm ille cædem Reginæ, vti euenerat, referret;

ferret;

ferret; hic verò culpam atrocissimi sceleris ab Theodahato amouere niteretur. Adde, quod pluribus commissum est, ab omnibus, non à singulis exequi debere: prout nimirum tessera fidei ac mandatorum præscripserit. Plerumque tamen omnes, negotiorum litteris simul vacare & subscribere debent: quamuis peculiare epistolium annectere non vetantur. Sed tantâ agitatione, contingat moueri quidem negotium, non promoueri; more illius animalculi, quod ob pedum multitudinem, cẽtipedam nuncupant, reptilium tamen omnium tardissimum esse tradunt. Prouerbium sanè, imò veriuerbium statue, quòd quæ multos tangunt, paucos angunt. etiam istud; Rem communem sine communione animorum numquam rectè administrari. A Magno Sophi Rege Persarum nuper ad Pontificem Clementem VIII. ceterosque Principes Christianos missus fuit Legatus Antonius Scherleyns Anglus, vt de bello Turcis communi manu, sed diuersis copiis & plagis, commodissimè inferendo, ageret. Sed ille cùm Armuziam peruenisset, in morbum incidit. Moram igitur timens, monuit Regem, vt alium mitteret qui id muneris aptè prosequeretur. Misit Cucheinollibeag Persam, primariæ notæ virum. Quia verò intereà Scherleyns conualuit, Legationem suam nihilominùs perficere aggressus est. Quo factum, vt duo iam Romam venirent Legati, atque acriter de munere eodem contenderent. Serpente difficultate, Pontificis sententiâ iussus est Anglus (& ipse à Christianismo Apostata) desistere, omnisq; auctoritas ac fides tributa est Persæ. Quid fit? Conqueritur apud Regem qui priùs missus fuerat, Legationis quodammodò auctor; imò iniuriam sibi factam exponit; moxque aures animumque Regis querimoniâ sic prior occupat, vt

nulla ampliùs pars aut rima pateret alteri. reuocatur ille; & tamquam pœnâ dignus, primùm dignitate & gratiâ, mox opibus exuitur: & ne hæc siue culpa, siue infelicitas vnius hominis probro circumscriberetur, vniuersa domus Cucheinollibeag omni nobilitatis prærogatiuâ & honore priuatur. Hinc sciri potuit, Pontificem, si non malè, certè contra mentem Regis statuisse; qui deinde Scherleynum alterum, Antonij fratrem, prouinciam Legationis eiusdem adire voluit. Attamen audire vtrumque Pontifex potuisset, præsertim super negotio eodem, eoque minimè intricato, & vbi duæ Legationes videri poterant vna, donec intereà de mente Regis propiùs constitisset; qui eam fortè noluit ab alio quàm à se interpretari aut definiri. Inter multos itaque, plerumque aliqui priuatæ vtilitatis ac laudis quàm publicæ appetentiores sunt. Sunt denique aliqui inuidiæ & superbiæ, vel, vt mitiùs, vanitatis atque philautiæ vitio obsessi, aut antipathiæ contradictorio spiritu tumentes, totoque in dissensum sensu sic occupati, vt iurgiis argutiisque diem transigere malint, quàm bono consilio, cuius ipsi auctores non fuerint, subscribere. O malignitatem! Quasi leuis, inconstantis, degeneris animi sit, qualemcumque sententiam suam variare aut mutare; & non proterui ac pertinacis, agnitâ saniore, receptui non canere; sed peruersam sequi & sustinere, malâ quadam scabie differendi ac dissentiendi. Sic multâ interdum consultatione eluduntur, lacerantur, suffocantur negotia veriùs, quàm auspicatò tractantur. Id intelligens Aristides, cùm Themistoclem sibi minùs addictum, in Legatione tamen collegam haberet; Vísne, ô Themistocles, ait, inimicitias ac simultates in finibus relinquamus? de integro enim, vbi reuersi, si visum fuerit, resumemus. Verè videbantur

bantur duo esse, qui inimici erant: & hi tamen conuenire atque coalescere velut in vnum debebant, vt rectè Legatio procederet. Iterùm: Duo erant, vt alter alterius velut censor ac testis esset, atque etiam stimulus; priuato, non publico affectu diffiderent.

Quid si plures fuerint Legati, contigeritque siue fato quempiam eorum intercipi, siue morbo sisti, vel alio casu Legationem destitui; ánne perferri aut perfici per reliquos eadem poterit? Poterit: quemadmodum militiæ præfectos ordinumque ductores alij sequuntur & alij, qui in locum & vicem succumbentibus primis veniunt, non auctoritate, sed solo ordine ac tempore inferiores. Nimirum licet partes deficiant, corpus tamen integrum cohæreat permaneatque. Sed exemplis vtendum. Achæi Legatos Romam miserant Callicratem & Diæum. Callicrates in itinere morbo correptus, Rhodi diem obiit: Diæus tamquam morte collegæ neutiquam impeditus, Romam perrexit. Insigniter Plutarchus (quod de se ipse scribit) & simul modestè. Ad Proconsulem Legatus mittebatur, & adhuc iuuenis, addito pariter collegâ: eo verò incertam ob causam in itinere subsistente, sic obiuit munus suum, tamquam solus missus esset: sed re feliciter perfectâ rediens, sic renuntiauit singula, ac si is qui abfuerat, vbique consilij pars & præsens extitisset. Non igitur, Profectus sum, sed, Profecti sumus: non Dixi, sed, Diximus. eoque gloria amplior insecuta est, quia non ostentatione, sed quæsita meritis, & modestiâ. Aliter Sergius, qui à Iustiniano ad Cosroëm missus, cùm socius Legationis Constantianus in itinere ægritudine attineretur, progredi in Persiam noluit.

Quòd si autem vnus quidem sit qui mittitur, & hic necef-

necessarium siue ab ægritudine, siue alio infortunio impedimentum in viâ sustineat; ánne aliquem è comitibus siue domesticis sibi vicarium eligere, & mandata credita transferre in eumdem poterit? Nolim affirmare. Nimia certè hæc potestas sit, & maiori periculo quàm commodo exposita. Si hanc fortunæ moram excludere Princeps velit; iam in antecessum permittat, constitui vicarium posse: imò vt ampliùs rebus consulat, ipse constituat. Sanè si legibus stare velimus quæ de Legationibus sunt; Legati vicarios dare non alios possunt, nisi filios suos. Ita Marcianus Iurisconsultus. Fuit qui munera & mandata quædam ab Rege suo, è longinquo, ferens, cùm alterius aulæ iam proximus in morbum incidisset, nec vllum suorum nosceret ita strenuum aut promptum, qui ea quæ ferebat deferre posset; rogauit Regem quem accessurus erat (accelerando, inquiunt, negotio, & auertendæ cuipiam suspicioni) mitteret ad se eiusmodi virum, cui ea ipsa tradere atque edere posset. Factum alij laudarunt, alij reprehenderunt: Reges quid senserint, latet. Et tamen dum à Venetis Legatus in confinibus Regni Polonici adeò ægrotaret, vt progredi sine vitæ dispendio vetaretur, negotia tamen omnem festinationem exigerent; præmisit secretarium & quemdam suum cognatum (solent nimirum eiusce politicæ Reipublicæ Legati quosdam iuuenes secum ducere, qui in spem patriæ eiusmodi peregrinationibus & exercitiis adolescant) qui mandata sibi tradita deferrent ad Regem. addidit & litteras fidei, & cogentem causam substitutionis. Ne autem eorum quæ commiserat illi quidquam transgrederentur, exegit vtriusque apocham quâ pollicebantur, se ea quæ suscepissent enuntiaturos, ne puncto quidem immutato. Exemplar quoque enuntiandorum

rum illi conferebant, ne quidquam iniunctæ rei aut formæ obliuiſcerentur vel intermitterent.

Et pluribus quidem Legatis ſuper re graui & intricatâ miſſis, non niſi vni dicendi ac reſpondendi munus incumbit: quaſi vnius vocalis plures conſonantes. Dixerim plures ſic quidem Legatos, at vnum Oratorem eſſe: plures mitti, ſed vt vnus loquatur; vnum omnium os eſſe, omnes loqui quando vnus auditur. Non profectò vt multi ſimul canere, ſic loqui poſſunt. Interdum tamen è dignitate mittentis ipſiuſque negotij creditum eſt eſſe, vt congratulatio non vnius tantùm oratione perageretur, ſed ſinguli diuerſo dicendi genere & argumento vterentur; ita vt non ſolùm beneuolentiæ, ſed eloquentiæ causâ aduenisſe viderentur. Aliquando etiam apprecationis cuiuſpiam, vel promiſſi aut precum formulam, plures ſyllabatim ſimul, quaſi geminato ore, ac multiplicato affectu, proferũnt aut repetunt.

Hodie prudenti conſilio, vt faciliùs certiuſque ſingula gerantur ac fiant, vnus plerumque mittitur Legatus: vel cùm ſuper re graui (quæ tamen magis adhuc conſulto, quàm facto opus habet) plures adhibentur; ſolet generis nobilitas & doctrinæ claritudo coniungi. Ita tamen, vt eorum vnus præficiatur reliquis & Princeps Legationis ſit; alij collegæ & ſocij, cohoneſtandi ac conſultandi potiſſimùm gratiâ comitentur.

DISSERT. X.

Vnus an plurium simul Legationum capax?

MINIME; si illustres fuerint, ac maioris momenti, nec inuicem negotiorum quadam connexione aut communione respiciant. Non enim aliâ conditione Legationem, quàm Legatum censui. Ille vnus est; vnius etiam Legationis dumtaxat erit. At verò cùm minoris sunt negotia curæ, leuioris notæ, coniungi possunt, & eodem sumptu atque itinere absolui. Sic & Legationes municipales: de quibus Modestinus I.C. respondit; In eumdem plures Legationes rectè conferri, si & sumptus & itineris compendium suadeat. At quando negotij grauitas cum dignitate muneris conspirat, prçter monadem, omnes hîc numeri profani sunt. Vnus, inquam, ad vnum, non ad plures vno itinere & dispare causâ mittendus est; licet apud vnum diuersa prorsus negotia tractari ab vno possint. Quod propterea addo, ne ampliùs hîc hallucinetur, qui alium mihi à sensu meo sēsum finxit & scripsit. Quod in priori libelli huius editione dixi, dico; aliud negotium esse, aliud Legationem. Deinde; coniungi negotia posse, Legationes non posse: & huc argumenta faciunt. Etenim si tanti non est Legationis causa, vt ex se solâ Legatum faciat; vix Legatio videri possit. Ac satis vna vnius ingenium industriamque occupare potest: quemadmodum virum vna vxor, sacrum mystam vnum sacerdotium. Forum à Republicâ, causidicum à Legato separemus. Non enim vt in foro, & apud diuersos iudices, causidicus priuatorum causas nectit & collidit; ita Legatus apud diuersos Principes negotia & consilia: si quidem separata hæc sint,

&

& maiestatem requirant. Maiestas nempe vt raritate suâ singularis est; ita societate rerum agendarum atque communione colliditur & collabitur. Deinde peculiaris cuiq; Legationi ordo est, peculiaris ardor & color. Facit hoc coniugium Legationum, vt qui adeuntur Principes, perfunctoriè secum agi putent, & vel existimationem suam contemni aut lædi; vel certè deprimi negotium, quod sic per transennam tractatur. Euenire etiam potest, vt dum vni Legationi intenditur, alia negligatur, occasione, quâ nihil in negotiis melius aut maius est, præterlabente. Sed infelix quoque Princeps est, certè parum prudēs, qui vnius amore odium incurrit plurium, qui plures in vnum conferri & coaceruari Legationes aut honores, solent indignari. Ita nimirum apparet quandoque idolum quoddam constitutum Regnis populisque, quod solum ab omnibus æstimetur, adoretur; maioremque tributam huic, quàm Principi reseruatam potestatem; vbi reliquos omnes affectu suo exuisse Principem apparet, vnum imbibisse. quónam regiminis intuitu, quisque viderit; alius dixerit. Illud tamen non silebo; Quòd ad inuidentiæ syrtes, ad æmulationum vada, ad sæuitiæ breuia facilè contingat allidi eos, si qui nimiâ Principum fauentiâ ac fiduciâ efferantur. tamquam omnium petendus sit telis, qui solus Principis scuto protegitur. Quid attinet argumenta colligere? Adeò à politicâ ratione alienum arbitror, Legationes coniungi; vt ne Legato quidem, quod in mandatis habet, liceat alteri Principi exponere, quamuis ita suaderet aut vellet is ad quem Legatio directa est. Exemplo id, sed memorabili, Florentini ostenderunt. Miserant ad Maximilianum Imperatorem Legatos, vrbem Pisam (quæ belli Italici tum causa erat) repetituros. Imperator verò, post

varias consultationes, Genuâ discedens in Germaniam, eos responsum suum audire ex Legato Pontificis (is aderat quoque) voluit. Mox Pontificius, Pergite, inquit, ad Ludouicum Sfortiam Ducem Mediolanensem, ille vobis respondebit. Pergunt, misso tamen ad suos nuntio eorum quæ acta erant. Vbi Mediolanum peruenere, mandata Florentiâ accipiunt, nihil de eo negotio cum Duce agerét; sed subitò domum redirent. Ad colloquium verò solemne, quod intereà iam antè petierant, à Sfortiâ vocati, veniunt; & præter exspectationem omnium, orationem meris officiorum deliciis implent: Facere se non potuisse, quin dum vicini essent, desiderato sese eius conspectui sisterent, manui osculum, beneuolentiæ testimonium, à Republicâ suâ ferrent. Miratus ille obsequia otiosæ humanitatis, altumque de Pisâ silentium esse; sciscitatus est, quid responsi à Cæsare in Legatione suâ accepissent. Responderunt, se publico & patrio ritu ac lege prohiberi, ne cui, nisi ad quem missi essent, mandata aperirent. Dux turbatior, Vos autem, inquit, si quod depromendum responsum ad me Cæsar dedit, deprompsero, ánnon audietis? Aures, inquiunt, nostræ in alienâ potestate sunt: in nostrâ non est sermo alienus. His ille: Mentem igitur Cæsaris meo vobis responso aperiam. Quod tamen vt fiat, omnino necessum est, vt quid ab illo petitum iuistis, referatis. Tum Legati, iisdem verbis: Se ritu & lege patriâ, ne id faciant, impediri: sed & superfluum esse, cùm haud dubiè petitionem illi Cæsar indicauerit, cui responsum commisisset: se extra locum ac tempus Legatos non esse. Atque hac ratione abierunt veriùs, quàm dimissi sunt. Ne miremur: ad Maximilianum, non ad Sfortiam Legatio instituta erat: nec existimauit Respublica Florentina vtile aut decorum

decorum esse, eadem mandata tot ambagibus circumduci aut explicari. Iam verò quod in eodem negotio fieri non debuit, minimè in diuerso debuisset. nam profectò eâdem Legatione de pace apud alium, de bello apud alium agere; id aliud non esset, quàm offendere, ad quem posteriùs ires. Ad Archiduces Belgij ab Rege Catholico Philippo III. profectus erat Rodericus Calderonius. Dum verò iam reuocandus esset; ob insperatas totâ Germaniâ motiones, Legatio ad Cæsarem instituenda erat. Cui cùm & ipse satis aptus & commodus homo videretur, tum Germaniæ propinquior; in Concilio Status Regij diu deliberatum est, ánne is mittendus esset, qui ipsum Regem super rebus tanti ponderis coràm non conuenisset neque audiuisset; & qui totis quinq; mensibus alubi Legatione functus, si interrogaretur, quomodo Rex valeret, ne certò quidem responderet. Calidè tamen, & magno fauore Calderonio patrocinabantur eius amici: sed calidè nimis, funestus vt docuit finis. Præualuit itaque stetitque sententia, vt recens aliquis ex Regis aulâ mitteretur: id enim magis ex dignitate & commodo negotij, quod Comitem de Oñate iam inde dignè & feliciter exercuit, fore. Fortè opposueris; quòd mortuo Philippo III. potentissimo Hispaniarum Rege, Philippus Arenbergius Dux Arschotanus è Belgio in Galliam, simulq; in Hispaniam Legatus missus sit, ad solandam Regum duorum orbitatem. Sed licet vtraque hæc Legatio longè augustissima erat, vno tamen mœroris solatio apud sanguine coniunctissimos definiebatur. Prætereà nullus toto Belgio Legatus illustrior mitti potuisset, nullus præstantiore instructus apparatu. Suspiciendi in eo erant tituli, Ducis, Principis, Comitis: Dignitas, Hispaniæ Magnatis: Ordo, aurei Velleris: Ho-

nor, Consiliarij status: Munus, militaris præfecturæ.

Deinde, qui Princeps eumdem in continuas Legationes mittit, penuriâ virorum videtur laborare: præsertim si illæ mero obsequio aut magnificentiâ potiùs, quàm fortitudine, prudentiâ aut industriâ opus habent. Hæc enim si requiritur, quia non omnibus æquè à Deo data est; nec item in arduis constantia, eruditio, experientia, ingenium omnibus; non mirum rursus fuerit, vnum aliquem plurimis mandatis subtilioribus atque operosis præfici. Hispania *Comitem de Gondomar* bis ad Comitia Germaniæ, ter ad Gallos, ad Britannos toties, semel ad Daniæ Regem, secundò ad Principes Belgarum emisit. Et huius quidem sublimis animi vigor, venerabilis aspectus, grati mores, serijque sermones tantam velut venerationem apud exteros Principes promeruere, vt eum caput tegere, secum etiam sedere quotquot adiit voluerint, & intimorum non rarò votorum esse participem & consultorem. Et quod iure magisque admireris (quippe Legationis honori peculiare) etiam Philippi, Hispaniarum Monarchæ, Tertius & Quartus, feliciter reduci tribuerunt, vt quam sedens Legationem Orator peregrè exposuerat, sedens quoq; priuatim referret ac renuntiaret. Scilicet cui non æqua animo corporis imbecillitas diutiùs in pedes subsistere negaret. Hoc insuper præstantis Viri elogium Fama debuccinat, quòd pulcherrimo magnanimitatis, munificentiæ, simulque comitatis, acceptissimarum virtutum consensu & documento, hospitales vbique populos inuenerit aut fecerit. Quid dicam? Numquid Publico Bono feliciter cessit, plurimis Legationibus sic validum Heroëm fuisse adhibitum? Auguror: Nihil infelicius Gallicis Britannicisque rebus cessisset, si vnus iis adhibitus fuisset, qui rerum pene-

penetrandarum ſagacitate, agendarum rerum experientiâ, & addo peragendarum felicitate, numquam ſibi eſt diſſimilis.

Idem etiam Legatus, iniuſſu ſui Principis, ab externo aut homine priuato apud adeundum Principem eodem tempore non rectiùs procuranda ſuſcipiet, quàm ſi quis vnum pluribus velit locis rebuſque ſimul intendere, quod fieri vix poteſt; vel ſi quis dicat, vnum eumdemque plures eſſe, quod nemo dixerit.

Legatus quidem, vt Procurator Domini, Rempub. iuuare atque ornare debet, vbicumque & quomodocumque tandem poteſt. Neutiquam verò decens licitúmve eſt, inſtar priuati nuntij aut ſolicitatoris, ea agere aut curare, quæ nec Principis ſui bono, vel mandato ac Legationis ſcopo conueniant, ſed dumtaxat propriis vel aliorum commodis. Eapropter ſuperiori æuo grauiter lapſus fuit quidam (quem Auctor non nominat, fortè quia non laudat) qui ab magno Rege ad Cæſarem Legatus adeò ſui officij neſcius extitit, vt cùm ea quæ ſibi iniuncta maximi momenti mandata honorificè expoſuiſſet; elapſis aliquot diebus, Cæſari nuntiarit, habere ſe pariter in mandatis ab N.... vt quidquid feudi is poſſideret in Germaniâ, ſolemni ſolitoque ritu agnoſceret ſubeſſe ditioni Cæſareæ Maieſtatis. Aſt Cæſar, minimè exiſtimans laudem dignitatémve ſuam auctum iri ignominiâ aut contumeliâ Legati, qui ab amico venerat, ſermonē eiuſmodi extrarium admiratus, quaſi non aduertiſſet, prudenter abrupit, introduxitque continuò magis ſerium, Legatione dignum. Cumque iterùm, & poſtridie iteratò eadem Legatus ingereret; denuò Cæſar, ſupercilio contractiore, Quid, inquit, mali, mora? Cuius cùm vim reſponſi auribus, non animo

animo hausisset Legatus;instaretque nimirum,vt qui Maiestati par atq; comes videretur,cliens videri posset;acrius responsum accepit,nec percepit,his ferè verbis: Quandoquidem istud tam cupidè cupis, si & cras cupieris, huic negotio vacare poterimus. Vbi itaque Legatus ineptè sedulus, præfixo tempore & loco, venit; subsistere iubetur: animaduertit vbique in atriis solita illa admissionis, salutationis, introductionis obsequia cessare, nouâ facie omnia. Tandem ægrè intromissus, cernit Cæsarem maiestate alium,vultu & silentio grauem,pro tribunali consistentem: ante eius pedes haud modico interuallo, puluinar humi stratum; atque inibi vtrumque genu flectere iubetur: idque eo nomine quod homini domesticum erat: dein præeunte scribâ,ea pronuntiare,quibus vasalli atque clientes adiguntur vetere instituto in verba patronorum ac dominorum suorum. Cuiusce sacramenti solemniis ritè peractis, ad postremum nutu ac digito, vt assurgat, Cæsar imperat,atque ita infit: Non opinabar fore, vt qui personam repræsentares tanti Regis,eo velut eiurato, munus susciperes humilis nuntij,& procuratorem ageres mei clientis,quo & ipsus dignitate nataliumque splendore nihilo inferior haberi velles. Dissimulaueram distuleramque diu,ne meo dolore, tuo dedecore, sic meipsum teque tibi immutares. Quo dicto,actutum Cæsar sedile adferri, Legatum considere,caput tegere, ac secum resumere priora Legationis instituta,comiter iussit.

Non alia igitur quàm sui Principis negotia suscipiant aut procurent Legati: propria autem non habeant in Aulâ,vel apud Principem quem adeunt:metuatur alioqui ab imbecillitate humanâ, illicitè ea licitentur dispendio publico. Legum certè ciuilium auctoritate sine sui Principis

pis conſenſu,ne libellum quidem offerre poſſunt. Extollit grauis Scriptor conſilium nobilis cuiuſdam Galli (cuius adhuc ſpirans exemplum laudem renuit) qui cùm patrimonij ſui ergô, à Rege detenti & vſurpati, in Angliam abituriret, Legatus ire recuſauit: nolens id auctoritatis ac lucelli negotiis domeſticis adiungere. Videlicet,ne crederetur propriis rebus inhiaſſe aut ſtuduiſſe, iacturâ aut diſcrimine ſui Regis. Certè hiſtoria ſcatet exemplis, memoria ſucceſſibus, non rectè ſemper miſſos fuiſſe eiuſmodi Legatos,qui ab externo Principe,quem adituri erant, ſingularem promotionem aut fauorem flagitabant.

DISSERT. XI.

Annuus,an perpetuus?

HIS quidem ſic explicatis, diſquirendum; Debeant Legati ac Magiſtratus eſſe perpetui, an ad tempus? Affirmat Plato,Regiæ poteſtatis adinſtar, perpetuos fore Magiſtratus, quò plenior experientia & prudentia ipſis, maior reuerentia popularibus ſit.Negat Ariſtoteles:quòd quemadmodum in corporibus, etiam in animis quædam ſenectus ſit,ad res gerendas inepta. Prætereà rebus communibus expedire,vt ſinguli Rectores intelligant,ita Imperium eſſe datum,vt reddant aliquando,iis nimirum legibus quibus acceperunt. Vtpote ne magiſtri potiùs fiant, quàm miniſtri. Hi enim vbi nimiùm magni, Principem indicant haud ita magnum. Sæpè vbi qui ſubſunt, nimiùm ſeſe erigunt; qui præſunt, deprimuntur. Platonis inſtitutum Tiberio placuit, ægrè amouere ſolito Præfectos prouinciarũ: quòd eos muſcis ſimiles eſſe dictitaret;

quò diutiùs vlceri insedissent, minùs molestare. Plerique Principes & Respublicæ diuersum sequuntur, mutando frequenter Magistratus, ne socordia & auaritia auctoritate fulta in tyrannidem degeneret: rati, ex interuallo assuefaciendos esse, vt æquo cum ceteris iure viuant. Ita enim integrius munus fore, si rectâ administratione prorogari poterit, aut certè nouo honore commutari & augeri. Modestiùs etiam quisque habebit suam dignitatem, quâ defungi poterit, nisi rectè habeat. Et perpetuitas Dictaturæ Iulio Cæsari tyrannidis & spoliandæ ac inuertendæ Reip. occasionem dedit. Bartholomæus Coleoni, vir bellicâ virtute & fortunâ inter æui sui primos, plurimis Europæ Principibus, sed præcipuè Carolo Audaci nostro expetitus, Politicos omnes hîc doceat. Is Venetæ potentiæ propugnator acerrimus ac fidelissimus, postquam copiis summo cum imperio, viginti ampliùs annos, præfuisset; iam senio grauis, ne mori quidem voluit, nisi salutari monito optimè de Republicâ mereretur. Senatum è quadrante heredem scripserat: pro quo affectu, Clarissimi aliquot missi à Republicâ viri, iam proximum metæ fatali accesserunt, non interituræ gratiæ & gloriæ præmium apprecaturi. Et habeo, inquit ille, mnemosynon grandius quod Senatui consignem. Respublica vestra me Præfectum perpetuum habuit; & habuit fidum, vtilemque: nunc suadeo, hortorque, ne perpetuus deinceps constituatur militiæ Præfectus, si Reipublicæ perpetuitas speranda aut stabilienda vobis est. Æstimarunt Veneti monitum, quod ille inter nouissima verba exhalabat veriùs quàm eloquebatur: agnouerunt salubre, & adhuc hodie sequuntur.

Legati verò ne perpetui sint, id prætereà suadet, quòd in

in remotos,ac censurę quodammodò subductos,& hostibus,aut certè exteris immixtos, difficilius sit inquirere & animaduertere. Lubrica profectò ac naturâ insolens potestas est, magnæque felicitatis inter homines, felicitate non deprauari. Quocircà ne in ipso Orator munere, siue industrius & vigilans,siue prorsus Orator esse desinat, atque ante emansionis suæ terminum se sibi immutet; officij interdum admoneatur. Admonitus,si quid commissum leuiter aut omissum, strenuè emendabit, & in gratiam se nouâ virtute studebit reponere. Possit alioqui grauior succrescere culpa. Nec enim bonis laudatisque principiis felices semper exitus respondent. Sæpè plus agit quàm licet,cui,custode & cẽsore remoto,plus licet, quàm par est. Fatalis quoque,certè semper talis, optimarum rerum conditio est,vt si corrumpantur,in tetriora desinant, degeneréntve. Et flexile ac fragile est humanum ingenium, vt reliqua mortalium : sæpè à meridie non iidem qui manè sumus: mutamur in horas. Quid enim, si cum cælo & consuetudine, animo pariter translatus sit Legatus,immemor absentium & præteritorum, iis quæ coràm blandiuntur ita affectûs,vt audere aggrediatur,quod breui Legatione ne sperare quidem in animum induxisset? Sæpè quod perfidiæ non illecebra diuitiarum, non pessimarum tentationum procursu impetrauit dæmon; impetrauit familiaritas. Ideoque spem si ille datam fefellisse videbitur,ac dignitatis siue senio, siue licentiâ in turpitudinem deflexisse, honestâ aliquâ occasione tempestiuè euocetur,ne cum damno periculum sit,publicumque aliquod probrum subsequatur. Euocetur,inquam;sed ne ad pœnam aut examen redire videatur. Nesciat supplicium Prouincia, ad quam missus est Legatus, si quod eius cri-

Gg 2 mini

mini decretum est, aut debetur. Legatus ipse quamdiu absens, ignorare debet, se suspectum Principi suo esse; ne è dubio ministro, certus & apertus fiat hostis. Vnde studeat, ne quid in sic dedignantis ac diffidentis gratiam fecisse videatur: quin gaudeat si in præceps cuncta labantur, adeoque etiam protrudat labantia. Nonnulli enim eo ingenio sunt homines, vt mali & perfidi esse audeant, si pro malis & perfidis reputentur: & post iacturam existimationis, etiam illam conscientiæ flocci pendunt. Ergo inuenire est, qui stultum putent, alterius diffidentiam integrâ fide, imò vllâ fide compensare; qui perfidiâ vindicare, minùs iniquum, aut decorum. Quid autem? non nisi ob exploratum ac immedicabile scelus Legatus honore suo submoueatur, nec ambitiosorū calumniis aures nimiùm credulæ pateant; ne contingat succedere lupum vulpi; alios aliis homines, non mores: ne contingat perire auctoritatem, quæ in ministris hominibusq; publicis permagni momenti est, quòd sideribus Regni nimium obnubilatis aut extinctis, turbines ac tempestates oriri possint, sedari non possint.

Ad rem quod attinet: Volunt aliqui continuas illas siue ordinarias Legationes introductas esse, vt Regnantium animi frequenti ac perpetuâ talium officiorum consuetudine coalescerent bono publico, & mutuâ hinc inde beneuolentiâ stringerentur: hinc asseri magnificentiam Principum, stabiliri ius & pacem gentium, hinc securitatem omnium promanare. Quæ si tam verè dicerentur, quàm speciosè, firmiùs proculdubiò Imperiorum iura constarent, tutiùs etiam tranquilliusque sese res humanæ haberent. Verùm enimuerò longè aliter subducendus est calculus. Quid enim (fas sit dicere) à Legationibus istis ex-

specte-

ſpectetur boni aut commodi, quæ nullo modo aut tempore circumſcriptæ ſunt? quæ manent etiam mutatis Legatis? quæ nullo prorſus cientur negotio; niſi negotium putes, publica, priuata, ſacra, profana penetrare & prodere; obſidere alienos penates; quà maximè patet imbecillitas, rimari, edoceri? Vbi res floridæ validioreſque ſunt, non equidem negauerim, ſuſtineri Legationes iſtas perpetuas poſſe, aut certè excuſari, tamquam fortunæ ac potentiæ teſtes; quam externi dum intuentur, timeant: neque nocebunt facilè qui timent. Aſt rebus tenuioribus, viribus fractis vel inclinantibus, perennem cenſorem arbitrumque neſcio quomodo toleres. Hodie Magnus Dominus, magnificentiæ & auctoritatis vſurpatæ atque oſtentandæ ergô, rariùs Legatos ſuos, nec niſi ad breue tempus ablegat; exteros autem apud ſe ordinarios eſſe, tædiosè hærere, humiliter inſtare, tardè audiri vel dimitti, ipſorum ludibrio, ſuo honori ducit. Demoſthenes Legationem quamdam quadriennalem nominat; ſed miratur. Legatio Romana apud Antiochum bello durante Macedonico continua fuit; ſed causâ & exemplo ſingulari. Nimirum timebatur Antiochus, quia apud Antiochum Annibal erat: qui nocere poterat, impediri debuit; non potuit autem niſi à Scipione, niſi à Legato, niſi à continuò hærente. An verò aliàs, aut alibi id factum eſſe apud antiquos legas, iure dubito. Placuit in rem præſentem Legatos mittere: nec ſuos alibi, nec alios Romæ hærere ac ſedere Romani paſſi ſunt: ne tam agere, quàm habitare viderentur, aut domum potiùs, quàm hoſpitium habere. Prorſus tamquam inutilis eſſet Legatio quæ continua eſt, à nemine olim miſſa eſt, à nemine admiſſa. Sequioris æui mores diſcrepare cœperunt, traductâ ad verſutiam ſimplicitate ſanctiſſimi mu-

neris, ad pompam & luxum necessitate. Si res dicéda est, à nouo hoc Legationum instituto, plus damni quàm commodi, plus turbarum quàm quietis est: de quâ re Principes ipsi viderint. Quia plures sunt qui in hanc consuetudinem stilum acuerunt, plura non debui dicere, sed neque tacere. Ait Cominæus, intet Principes suos, Regem Galliæ & Ducem Burgundiæ, continuos commeasse Legatos, sed semper diuersos à prioribus: vt si quid illi promisissent quod præstitum non fuisset, hi facilem haberent excusandi rationem, qui aliorum pollicitationes neque scirent, neque deberent præstare. Inter Christianos modò, Legationes triennio ferè finiuntur, licet ordinariæ sint: & sic tamen velut perpetuæ sunt. Ita continui Regum Pontifici adhærent Legati, Regibus Pontificis. Opinor autem, Ferdinandum, sagacem illum Regem Castellæ, ad Gallos aliosque Principes primum continuas misisse & habuisse Legationes: quarum vsum & commoda vbi ceteri Principes intellexere, secuti sunt.

Olim quidem infelicitatis signum erat, à nemine frequentari aut consuli, sed sibi relinqui: aliquando etiam improbitatis. Hinc M. Tullius Verri exprobat; Vnam solam ciuitatem Mamertinam Legatos, qui eum laudarent, misisse. Magnitudini etiam existimationis tributum fuit, si ex longinquis orbis plagis Legati aduenirent. Inde Plutarchus felicitati Syllæ adscribit, quòd Arsaces Rex Parthorum suos Legatos ad eum misisset, qui anteà numquam Romam venerant aut viderant. Hodie non solùm frequentes, sed diutinas & continuò hærentes Legationes felicitatis ac potentiæ signum censeri dixi: sed signum. Imò quamuis singula Ordinarius intelligere & absoluere, quæ agenda fuerint, posset; Extraordinarius tamen plerumque

rumque superadditur, si quæ præterea maioris negotia ponderis occurrerint, vel quædam epistolia aut monilia securè aut decorè per veredarios transferri nequeant.

DISSERT. XII.

Quomodo excipiendus?

OMNIVM gentium moribus receptum est, vt Legationes pro conditione negotij, & qualitate, cùm eorum qui mittunt, tum eorum qui mittuntur, honorificè excipiantur. Sic quibusdam obuiàm proceditur, ædes subministrantur, lautia offeruntur, magnis impensis conuiuia, choreæ, ludi publici instituuntur: quibusdam diuertendi dumtaxat potestas indulgetur. Quæ omnia paulò dilutiùs exposuero, vtpote magis vsitata.

Inter obsequia quæ beneuolentiæ tribuuntur, & magno æstimantur, quippe publica, est illud obuiàm procedere: quasi affectu præuertente, aduenientem quàm ocyssimè incolumem adesse & conspici gestiamus. Neque hæc obuiationis obsequia, inania existimanda sunt, quæ omitti nequeunt sine magnâ indignatione illius, qui se hac veneratione coli æquum censet. Alexander in regionem Mardorum hostiliter irrupit, quia eos suæ Magnitudinis despectores esse hinc coniecerat, quòd suis freti viribus, neque Legatione, neque vllo obuio honore eum dignati fuerant. Debellatis Antonio & Cleopatrâ, iucundissimum Cæsari fuisse dicitur, obuium videre Herodem, qui domesticis bellis non obstantibus, sibi obuiàm, congratulandi ergô, properarat. Hircanus, Princeps Sacerdotum rectorque Iudæorum, quia Atheniensium Legatos munificenter

ficenter ſuſceperat, periculiſq; vialibus occurrens exemerat, ſummam laudem remunerationemque promeruit, & in Gratiarum delubro imaginem auream. Quinimò obſequij iſtud genus Principibus vſque adeò gratum eſt, vt etiam illi ipſi qui ſubditorum beneuolentiam cõtemptui atque odio habere videntur; hæc beneuolentiæ ſigna, non admittant modò, ſed ament, etiam exigant. Eo exemplo L. Poſthumius Conſul, quamlibet inuiſus Prænestinis, & Sylla adhuc cruentus, præmiſſo edicto, ille Præneſte, hic Romam, certâ die ſibi obuiàm prodire ciues iuſſerunt.

Obuiàm autem non Princeps it Legato, ſed alius Principis nomine. Magnum eſſe oportet, vel miſſum ob rem magnam, cui obuiàm Princeps ibit. Reducto in Eccleſiæ gremium Henrico IV. Galliæ Rege, & impetratâ errorum abolitione atque veniâ, ſcribit Cardinalis Perronius; quòd ipſe Rex, quem comitabantur quadraginta præcipui Proceres, obuiàm proceſſerit, toto itinere vnius diei, Legato Cardinali, qui gratulabundus, quædam etiam ſalubriter iniuncturus, ab Pontifice aduenerat. Pariter Regis iuſſu, omnis Clerus, Parlamentum, Concilium ſecretum, Camera computus, aliique Magiſtratus, eidem Legato procùl extra vrbis portas obuiàm facti ſunt; tamquam præcipuæ ſalutis denuntiatori, pacis & felicitatis, quæ Gallos diu ſecuta eſt, Nuntio obſequium ſuum cultumque animitus teſtaturi. Et hic non cæcus, verè Lætus Introitus videri poterat. & extraordinaria beneficij obligatio & agnitio, extraordinarium aliquando agendi & gratificandi modum admittit.

Qui vices ſupplebit Principis, aut certè eius iuſſu occurret, ſiue is Præfectus Aulæ vel Stabuli, ſiue Magiſter obſequiorum, ſiue Deſignator loci, ſiue alio ſit nomine

aut

aut munere, is ſe Legatum, ipſum Principem cogitet. Blandus erit, ſed ſerius; ita honorem venienti tribuet, vt ſuum tueatur. Condimentum obſequij ſermo eſt, quem officioſæ gratiæ acceptum & familiarem facient. Non mittetur itaque qui rhetorizet de Romulo aut Remo, ſed qui ſuâ prudentiâ, conciſaque comitate, exterorum animos ineſcare potis ſit; vt iure ad hoc Iſagogi munus electus videatur.

Legatis minoris imperij, à quibus item minor exſpectatio, minor quoque apparatus inſtrui ſolet. In politioribus deinde Principum aulis, quidam conſtituti ſunt occurſionibus & deductionibus modi limiteſque, pro dignitate & pondere potentiæ ac gratiæ eius, qui Legatos miſit. Magnitudini & Maieſtati Romanorum peculiaris olim tributus honos; quorum Legatis etiam ipſi Reges eorumque filij paſſim occurrebant: vt de Pyrrho, Antiocho, Pruſiâ, & Verminâ Syphacis filio legimus. Notatus tamen Pruſias, quòd pileatus, capite raſo obuiàm prodire ſolitus ſit, tamquam libertus Populi Romani eſſet. Alioqui exterorum Legato primùm adueniente, multum erit ſi ad paſſum vnum atque alterum throno Princeps ſemel digrediatur, quò blandiùs complectatur ſubmiſſiùs ſalutantem.

Bruxellam nuper Princeps Poloniæ, Wladiſlaus, petebat; qui vt modicum comitatum ſuum excuſaret, præmiſſo quodam è ſuis, Sereniſſimam Infantem rogauit, dignaretur credere, ſe non vt filium Regis aut Regno deſtinatum, ſed Legatum aduenire; ideoque non alio iam loco cenſendum eſſe. Attamen Optima Prudentiſſimaque Heroïna, quaſi ipsâ excuſatione generoſior, pulcherrimè teſtata eſt, magnitudinem animi ſui ne modeſtiâ quidem

Hh poſſe

posse vinci: non modò ostendit honoris obsequia, sed effudit. Diceres (& durabit rei memoria) non Regis modò filium, Regem ipsum in Vrbem & Aulam exceptum. Primùm variis vicibus Aulicorum Ordines optato aduentui felicia omnia peregrè procul apprecabantur. Exceptioni autem coryphæus constitutus erat Octauius Visconti, Comes de Gamalerio, vetustâ Regum Longobardorum Ducumque Mediolanensium prosapiâ oriundus, qui reliquos omnes deduceret, omniumq; velut ore obsequium deferret. submissæ sunt & rhedæ, & ephippiarij equi quos conscenderet aduena, & non iam alienos, sed suos haberet. Nobilissimum donum; & cuius quò frequentior accipienti vsus, crebrior quoq; honor donanti, testatiorque. Ciuium binæ velut legiones seu turmæ, scloporum repetitis explosionibus, congratulationem quoque suam testabantur: tormenta ænea, tonitru & fulmen imitata Olympi, suspensæ turribus lucernæ, structæque passim & expositæ plateis in omnibus Lętitiæ flammæ; campanæ triumphalis, tibiarum, tympanorum, tubarum clangor; ne noctem quidem agnosci aut subsequi patiebantur. Obtulit tum plus semel S^ma^ Infans, vt qui præsenti velut Maiestate gratiosus aduenerat, officia & munia his in Ditionibus vacantia conferre vellet, tum carceres aperire, captiuos manumittere. Sobriè oblatâ auctoritate vtebatur ille, & ferè non nisi præuio consilio ac propè iussu sic benignè honorantis. symbolum tamen militiæ excubiisque præfigere non recusauit, quamdiu, vtpote gratus hospes & strenuus miles, aderat.

Hoc verò humanitatis officium, vel hæc certè officij humanitas, præstita, affectum; neglecta, contemptum aliquem videtur significare. Præstanda quidem, quamdiu

salua

salua esse Maiestas potest,quæ benignitate non solet lædi. Affectu etiam vinci & vinciri eorum amant animi, qui nec spe nec metu moueri,nec frangi viribus queunt. Auctor etiam sim, explorandum esse,quo aduentet apparatu cui obuiàm itur,vt noster ferè conformetur. Si enim minor erit, sinistræ suspicioni obnoxij sumus: si nimiò maior, fortunæ ostentatio, vel angustias ei qui Legationem mittit, vel intempestiuam parsimoniam videatur exprobrare. Prudens autem Princeps tenuitatem defectumque amici non vulgat, sed velat; non ostendit, sed abscondit. Est etiam Legati, quomodo exceptus sit, diligenter Domino suo significare. Imò sunt qui in Legationibus illis illustrioribus & pompaticis, vix aliud æquè accuratè obseruãt, referúntve, quàm quatenus affluenter sibi obuiàm processum sit,quomodo excepti vel neglecti. Quapropter sic habeantur Legati, ne qua temerè ansa præbeatur de hospitalitate aut honestate conquerendi. Nec verò ille qui per comitatis officia Legatis honos exhibetur, admittentem minùs spectat, quàm mittentem; scilicet reflexo velut radio redundans ab honorato in honorantem. Neque respectus seruilis aut herilis vllus hinc elici potest, sed ex more & iure gentium, meroque humanitatis fonte profluens vrbanitas præstatur, maiestásque indicatur. Sed eiusmodi obsequia quæ prorsus voluntaria & gratuita, minimè mercari possunt Legati: sed ea, dum quidem admittunt,neutiquam ambire videantur: quamuis, vt dixi, contemptum significaret omissio. Dum illustrem Legatum ceteri qui Romæ residebant, vel aduenientem excepissent, vel domi inuisissent, vno aliquo minoris necessitudinis ac notæ excepto; tandem & is, vbi multum temporis effluxisset, accessit, nec probabili prætextu moram

diluit,ſed ironiâ potiùs defendit. Cui illuſtrior: Quid referat non veniſſe; cùm ne veniſſe quidem referat? Si veneris; benè veneris: ſin ſecùs; amici ſimus,non ſolliciti.

Præterea apud Romanos Maieſtatis læſæ crimini affinis fuit,ſi quis exterorum Legatos priuatim & clanculum excepiſſet; quaſi malis artibus ſic ianua aperiretur, hoſpitalitati occluderetur. Cùm indicatum eſſet Senatui, Illyrios ſpeculatores Romæ eſſe,ſpecie Legationis, Perſeo auctore,miſſos,vt,quid ageretur,diſcerent; vocati ſunt illi in concilium. Qui cùm Legatos ſeſe eſſe ab Rege profiterentur, ad purganda crimina ſi qua per Iſſenſes deferrentur; quæſitum: Ecquid ita non comoneſeciſſent atque etiam adiiſſent Senatum, vt ex more atque inſtituto lautia acciperent?ſciretur denique,veniſſe eos,& ſuper quâ re veniſſent? Hæſitantibus in reſponſo, vt curiâ atque vrbe excederent præceptum eſt. Neque eos tamquam Legatos audire vel excipere deinceps libuit, qui Senatum adire ſubterfugiſſent aut poſtpoſuiſſent. Volunt itaque, inglorium & metui ac diffidentiæ, proditionive vicinum videri, ſeſe velut occultare: Rationi etiam congruere, vt ſe iis Legatus innoteſcere patiatur, apud quos inuiolabilis eſſe deſiderat, patrocinioque omni atque immunitate gaudere.

Olim quibus publicus occurſus decretus erat, etiam hoſpitio publicitus excipiebantur: iſque mos pænè hodiernus eſt. Quædam tamen gentes Legatis exterorum, licet domum aſſignent,vix alios ſumptus præbent: ſed nec ſuos aliter ab exteris haberi facilè patiuntur. Prorſus reciprocam eſſe volunt hoſpitalitatis formam, & expenſarum ferè modum; cùm ſine dedecore nemo admittat recipiatque liberalitatis honorem,niſi & elargiri promptus ſit.Ipſi

si Principes munificentiæ suæ fructu adeò afficiuntur, vt partem magnitudinis suæ putent, munificos esse: imò vt quodammodò vilipendi se aut negligi, si oblata liberalitatis obsequia videant recusari: præsertim cùm necesse sit, omnis munificentiæ aliquod esse principium,& facilè rependi possit quidquid acceptum est. Mores Romanos suspicio, & in iis tantum humanitatis fuisse, quantum magnificentiæ vbique apparuit. Senatus cùm ad gratulandum sibi Prusiam Bithyniæ Regem, Perse deuicto, venire audisset, obuiàm illi P.Cornelium Scipionem Quæstorem Capuam misit: censuitque vt domus ei Romæ quàm optima conduceretur,& copiæ non solùm ipsi, sed etiam comitibus eius publicè præberentur. An & Ægypti Regem adiungo? Ptolemæus à minore fratre Regno spoliatus, petendi auxilij gratiâ, cum paucis admodum seruis,squalore obsitus, Romam venerat, seque in hospitium Alexandrini pictoris contulerat. Non mittebat Legatum,sed agebat. Id postquam Senatui relatum est, accersito iuuene,quàm potuit accuratâ excusatione vsus est, quòd nec Quæstorem illi,more maiorum, obuiàm misisset, nec publico eum hospitio excepisset; eaque non suâ negligentiâ,sed ipsius subito & clandestino aduentu facta dixit. Ecce illum è curiâ protinus ad publicos penates deduxit,hortatusque est,vt depositis sordibus adeundi diem peteret. Quin etiam curæ habuit, vt munera ei quotidie per Quęstorem darentur. Erant autem hæc ferè esculenta.

Hospitium hodie assignari Legatis solet,aut pars palatij, aut eiusmodi diuersorium, vnde & quò commodè & honorificè equis rhedisque aulicis vehi ac deduci possint: nec non vbi haud magnâ curâ obseruari possit, quinam eiusmodi domum frequentent. Electionem hospitij penes

Legatum esse, periculosum est; dico, si ab hostibus ille veniat, aut non satis amicis. Quid enim si opportunitate loci, aut hostile quidpiam, aut non satis amicum moliatur? Opportunitate inquam; si vrbis vicina portis domus sit, si ampla, si instar equi Troiani instructa; imò si contigua aulæ, aut etiam nimiùm vicina ædibus Præfecti Cursorum. Nisi enim prouidum obstaculum sit, eueniant fortassis mala hîc non exprimenda, & de quibus ne suspicari quidem in mentem veniat. Absit verò, vt ex occupatâ semel sede emigrare Legatum iubeamus: id enim sine manifesto diffidentiæ metu, grauique læsione dignitatis, fieri nequaquam potest.

Quòd si ab amicis, à Regni socijs aut confœderatis Legatus aduenerit; nulla humanitatis aut hospitalitatis argumenta prætermittantur. Magistratuique ea cura curæ erit, vt, postquam ille Principem veneratus fuerit, obuiâ gratulatione similique obsequij atque obseruantiæ testificatione excipiatur. Et si munera in promptu non sint, qualicumque tamen salutationis & honoris delatione significabitur animus bonus, qui apud bonos gratiam beneficij inueniet. Ad summam, cauendum est, ne multo sale defricanda rusticitas, aut odium, aut contemptus qui odio odiosior & grauior est, possit accusari. Illustribus tamen & amici Principis Legatis vina præbet Magistratus: tum illi eiusmodi lautiorum aliquid pauperibus aut Religiosis elargiri assolent. Consulis hîc & Magistratus nomine, sicque totius vrbis, orationem exequitur Syndicus, publicæ causæ aduocatus patronus. eoque is à Legato noscendus, deuinciendus est; præsertim eâ vrbe, vbi continua & scabrosa Legatio obeunda. Nuperus Indorum Magistratibus ferè mos erat, quò mage Legatis honos voluptasque

que accederet, vt formosissimæ puellæ mensis eorum inseruirent, interdum & vltrà. Sanctius imperium castiores mores docuit. Honoris loco haberi quoque solet, si Legatis videndi copia fiat eorum, quæ apud illos ad quos mittuntur in pretio sunt, antiquitate, vel arte, vel patriâ veneratione, rariora. Ita Saguntini, ab Senatu Romano datis ductoribus litterisque, Italiam spectauere. M. Valerius Prætor Rom. Philippi Regis Legatis, hostibus quidem illis, duces dedit, qui iter monstrarent, tum quæ loca, quos saltus, aut hostes aut Romani ambirent vel tenerent. Rursum Romanus Senatus, Legatis Ionathę Principis Iudæorum Sacerdotum, litteras dedit ad Reges Asiæ & Magistratus ciuitatum, vt per fana quæque oculos animosque oblectare possent, & illæsi domum reuerti. Ducem Arschotanum, ad Regem Catholicum, ab Belgij Moderatrice, Hispaniarum Infante, nuper missum, continuò aliqui è Magistratu Nauarrâ totâ comitati fuere, dum aduentantem proximę vrbis Senatores gratulabundi ad portas exspectarent. Crederes, thesauri instar, in succedaneas contradi manus.

Antiquitatem si respicimus, atque ea monumenta quæ vel fabulis proxima sunt; deprehendemus, etiam ad conuiuia hanc humanitatem productam esse. Sic apud HomerumCalipso Dea, Mercurium Iouis Nuntium interrogauit quidem, quid actum vel expositũ venisset; mandata tamen non priùs audiuit, quàm conuiuio eum exciperet, dapesq; & ambrosiam apposuisset. Sic Achilles Agamemnonis Legatos, à quo tamen diffidebat, comiter excepit; & priusquam postulata intelligeret, in sedilibus puluinisque purpureis eos collocauit, Patroclum occupans, vt socias hospitibus mensas instrueret. Non possum non exemplo è Sacris

Sacris litteris hunc ritum confirmare. Etenim Abrahamus iam ſenex, ſeniorem domus ſuæ in Meſopotamiam ad Bathuëlem miſit, vt Iſaaco vxorem quæreret adduceretque Rebeccam. Tamquam Legatus ibat, tamquam Legatus exceptus eſt. Appoſito autem cibo veſci noluit, niſi priùs aduentus cauſam expoſuiſſet: *Non comedam*, inquit, *donec loquar ſermones meos*. Notabile verò quod de Syphace profana narrat hiſtoria. Scipionem ille & Haſdrubalem eodem ad ſe tempore Legatos, pacis atque amicitiæ petendæ ergô miſſos, quamuis à diuerſo & inter ſe hoſte populo; tamen in hoſpitium commune vtrumque inuitauit, atque ſimultatum dirimendarum causâ, ad colloquium adducere conatus eſt. Abnuit Scipio: nempe haud priuatum ſibi vllum cum Pœno odium eſſe quod colloquendo finiret; aut ſe cum hoſte de Republicâ agere, iniuſſu Senatus, poſſe. Contrà Rege contendente, ad eaſdem epulas venerunt, & tamquam amici inter cœnandum collocuti ſunt. Præſtitit hîc Scipio quod Legati imitentur. Tam enim comis fuit, tam offenſo & offenſuro diſſimilis, vt non Syphacem modò, barbarum inſuetumque moribus Romanis, ſed hoſtem etiam infenſiſſimum, modeſtâ facundiâ ſibi conciliarit, plus vno conuiuio quàm longo conflictu efficiens. Legati etiam Theodoſij iunioris ad Attilam (prout Excerpta Gothicæ hiſtoriæ fidem faciunt) Regio & minimè barbaro conuiuio excepti ſunt, in quo conuiuarum plures ordines erant, ritus inſoliti, & ad magnificentiam compoſiti: omnia ſuperba prę-ter ipſum Regem. Ceteris quidem cœna omni eduliorum genere dubia erat, & in diſcis argenteis repoſita; Attilæ in quadrâ ligneâ, & nihil præter carnes. Item conuiuis aurea & argentea pocula, quibus biberent, ſuppeditabantur;

Attilæ

Attilæ vasculum erat terreum. Post fercula quæque, surgebant omnes, & singuli ordine sumptâ paterâ vini plenâ, eam, Attilam saluum precati, ebibebant. Satísne sic hilariter Legati? Mox duo viri Scythę in medium prodeunt, & Attilæ laudes versibus à se compositis celebrant. Post cantus & carmina, Scytha alius, mente velut captus, eóque vafrior, absurda & prodigiosa, & quasi sine sensu sententias & sarcasmos deblaterans, risum plerisque, nonnullis horrorem incussit. Sic quidem à Scythis habiti Legati. Si nec ista iuuant; videamus quid ex antiquâ formulâ Comiti Sacri Patrimonij incumbere Cassiodorus tradat: Epulas tam sollicitâ ordinatione disponendas esse; vt cùm Legati ex quacumque orbis plagâ venientes cœperint interesse, admirentur copiosè repertum quod in patriâ suâ norint esse rarissimum. Stupeant etiam, abundantiâ vnius mensæ tantas seruientium turmas posse satiari: sic habeant quod suis narrent & laudent, vbi in patriam reuersi fuerint. Intemperiéne fati, an regiminis, aut religionis, rebus tuis turbulentis & conuulsis, Gallia, quid Regi tuo imperium, decus, nomenq; Christianissimi saluum reddidit, dum is rerum, amicorum quoque omnium egenus, sibi relictus vel potiùs spolium expositus videretur? Si à Superis causam indagemus; crediderimus, placatum Numen, simul vt amatum, fuisse: si ab hominibus; Regis auctoritatem, Regni concordiam illicò firmatam reuixisse, Venetis suppetias opportunè ferentibus, valido hortatu Mocenici Senatoris; qui anteà ad Christianissimum Legatus, admodum lautè & genialiter, rebus licet sic tristibus & curtis, ab eo exceptus fuerat. Dissimiles effectus ab affectu & obsequio timere potuisset Nicephorus (qui & Historici sui calamo pungitur) si Legatorum patrocinio vel

elogio iuuandus fuiſſet, quibus pro hoſpitio domum & menſam aſſignauerat cuiuſdam Epiſcopi, viri vtique abſtemij & ſancti, ſed qui illos ad eſurialem diætam ſæpiùs coëgerat.

Principes præterea non ſolùm hoſpitio amicum, & ſic velut gratiorem, Legatum dignantur, ſed ſolemne alubi epulum parari curant, quò lautiùs ille tractetur: fors, vt quid obſeruetur, vel vt ita ſimul alij, quibus ordinarius domicilij aut victus honos non tribuitur, epulentur. Hac ratione euenit, vt cuidam Magiſtratui ſeorſim iniungeretur, diuerſarum Legationum & dignitatum miniſtros, & ſimul exteros aliquot Principes, qui tum quoque aderant, ad publica encænia, & ſic ad vnam menſam, inuitare. Hæc rotunda ſternebatur, ne quis dignior locus inuidiam pareret: quamuis ex atrij, ianuæ, camini, feneſtrarum, tum etiam armarij ſitu, & iſtam ſeſſionis prærogatiuam haud obſcuram eſſe ſollertior vnus reperiret, atque ita facilè inuaderet. Perſtabat hîc comitas & quædam amicitia inter non nimiò amicos, & qui non niſi ab indifferente Magiſtratu induci potuiſſent, vt vnà conuenire, nedum comeſſari voluiſſent. Sublatis menſis, aliqui abſceſſum præoccupare ſatagebant, quò priores apparerent: alij, ne poſteriores, poſticâ, alij alio gradu deſcenſum metiebantur. Erat qui reliquos abeuntes ne quidem intueretur; & quia nouiſſimus ſubſiſtebat, decorè quædam indagans, nonnulla proponens, primus ſibi videbatur. Nil Senatoribus diſplicebat, niſi quòd iunctim pluribus locis & perſonis adeſſe & obſequi non poſſent; dum ille educendus eſſet, & alter, valedicens, incomitatus dimitti non deberet; nec qui conuiuarum eodem tempore remanebant, ſuorum hoſpitum præſentiâ deſtitui. Sed eiuſmodi formulæ auli-

cæ

cæ ciuibus ciuiumque Magistris & Magistratibus, vt insolitæ, incognitæ sunt: atque ita sint, vouendum potiùs, quàm detestandum.

Hostium Legati non minùs attentè considerandi sunt: neque adeò vt magnifici simus, sed potiùs vt cauti, hîc requiritur: ita tamen vt suum vbique locum humanitas inueniat. Cogitemus hostes esse, qui ab hostibus veniunt; & sic veniunt: Cogitemus Legatos esse, qui forsan amicitiæ vel commodi communis causâ missi sunt. Sed etiam illis obuiàm itur ab Heraldo quidem vel Centurione aliquo, si armati sunt & bellum hostes gerunt, qui eos è confinibus ditionis aut exercitus ad Aulam vsque tutos incolumes perducat. Atque tum, vel iubentur extra castra vrbémve emanere, vt foris colloquium instituant; (quemadmodum id fiebat apud Romanos prisco ritu atque instituto in æde Bellonæ) vel intromittuntur penitus, apparatum bellicum copiasque inspecturi: si tamen constet, ea quæ videnda erunt, sic robore ac disciplinâ ordinata atque munita esse, vt ad terrorem atque existimationem valeant: alioqui Legatum nusquam minùs conspici velim, quàm in castris. Sanè ad victoriam, aut conditionem victoriæ parem, hæc methodus est, animos vicisse, & velut inducere, vt Legatus iudicium omne in oculis circumferat. Qui itaque ab hostibus aduenit, castrorum bellique nostri copiosum & formidabilem apparatum videat, vires & vigorem militaris disciplinæ. Hoc consilio Pompeius, cùm insignem optimorum militum manũ coëgisset, & Legatum Mithridatis speculatorem magis quàm oratorem esse deprehenderet, voluit eum, vt singula exercitus munimina, inspiceret, circumduci. Haud impari fiduciæ spiritu Scipio cùm in Africam venisset, explora-

tores Hannibalis in castris deprehensos & ad se perductos, ne incommodè quidem habuit, nec de consilio ac viribus Pœnorum percunctatus est; sed circa omnes manipulos diligentissimè deduci curauit, interrogatosque, ánne satis ea considerassent quæ speculari iussi erant; prandio dato incolumes dimisit. Studuit nimirum priùs animos hostium quàm arma contundere. Neutiquam verò hîc auri gemmarúmve splendor, sed armorum fulgor ostentandus est: non vt videat hostis quantum possit vincere, si cupidus sit; sed quantum formidare, si virtutem magis quàm prædam inuenturus. Hostilem sitiunt sanguinem milites vt propriam salutem, vbi plus spolij quàm metus spectatur, plus præmij quàm periculi. Non insulsè profectò inconsiderátiam Cleopatræ redarguit Lucanus:

—Prô cæcus & amens
Ambitione furor; ciuilia bella gerenti
Diuitias aperire suas, incendere mentem
Hospitis armati.

Ezechias Rex quia Legatis Regis Babylonis vniuersa quæ habebat in gazis denudauerat, ab Isaiâ Prophetâ grauissimè, & in hunc modum reprehensus est: *Audi verbum Domini Exercituum: Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo tuâ sunt, & quæ thesaurizauerunt patres tui vsque ad diem hanc, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus. Et de filijs tuis qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio Regis Babylonis.* Cautior Aripertus Longobardorum Rex fuit: is si qui ab exteris Legati ad se venirent, vilibus vtebatur vestibus: & quò minùs Italiæ insidiarentur aut inuiderent, delicias quoque vini & obsonij abscondebat.

Interdum autem (repeto) Legati hostium excluduntur peni-

penitus, & excesse solenniter iubentur. Sic Melesippus à Lacedæmonijs Athenas missus, in vrbem admissus non est, quòd ab hoste iam armato veniret. Idem Ezechias, speculationes insidiasque metuens, Legatum Sennacherib Ierosolymis exclusit. Gothi qui præsidio tenebant Vrbinum, Oratores Belisarij non admiserunt in vrbem, properè isthinc facessere iussos. Pari seueritate & Romani vsi sunt, ne Barbaros miremur, quando Legatos Ætolorum, itemque Iugurthæ, audire noluerunt. Constantius Legato Magnentij, castris interdixit. Passim exempla sunt, & satis docent, fieri hodie posse quod olim factum est; & ritè fieri, quod causâ & necessitate excusatur. Legationem porrò eiusce Principis excludere, quocum tibi neque pax nec bellum est, barbarum planè atque etiam periculosum videtur; dum ob huiusmodi inhospitalitatem acerbitatemque exacerbantur animi, atque ad hostilia incenduntur. Sed opinaberis, Legationes istas, speculandi, tuaque subuertendi gratiâ, institutas. Quid autem, si ad parandam amicitiam, vel ad fœdus? quid si hac etiam occasione inuestiges quæ alioqui latuissent, sciri tamen ex re sit? Intereà vt omnem semper offensioni atque querelæ locum præcludat Legatus; tum ne munus sanctissimum dedecori aut ludibrio exponatur; dabit operam, vt priusquam externi Prouinciam ingrediatur, accessus veniam impetret, atque in antecessum liberam sibi viam, epistolio aut quopiam è comitibus præmisso, aperiat: ne hostiles quidem limites ingressurus, nisi aperiat. Ipsi quoque Principes litteris prænuntiant, sese Legatos missuros. Ait Polybius, Caduceatorem Musæum nuntiatum exijsse, velle Antiochum Legatos mittere de summâ re acturos.

Arma quamuis vt ornamenta, more sæculi, Lega-

tus gerat non timenda; deponere tamen, dum excipitur, quandoque ab hoste iubetur, atque adeò vestimenta excutere, ne quid fortasse teli abscondatur. Reperire enim fuit, & fortè in posterum fuerit, eâ audaciâ & improbitate homines, qui magnam potiùs quàm bonam expetentes famam, memorabili aliquo, licet nefario facinore, & manum & munus violare audeant, vitæ suæ prodigi, sic velut domini alienæ; prompti & cupidi interire, modò interimant. O laruam plusquàm tragicam! Scilicet insidijs petuntur, fraude interdum opprimuntur, qui animis armisque maiores sunt, & addo meliores. Et sanè, eos qui ad mutuum congressum adueniunt suspectos haberi posse, tot Regum carnificinæ testantur, memoriamq; suorum contristant. Apud Romanos Seuerus Imperator, cùm Albinum improbitati suæ aduersari suspicaretur, & seipso magis à Proceribus & plebe (vtpote genere & virtute nemini secundum) diligi intelligeret; stipatores sibi fidelissimos, cum tabellis officiosæ amicitiæ quidem plenissimis, ad eum misit, clàm verò mandans, vt eum è medio tollerent: & quò faciliùs possent; quædam prætereà habere se dicerent, semotis arbitris, communicanda. Albinus hilarior (nam doctis blanditijs circumamictum facinus fauor apparebat) eos in penetralia deduxit: nimirum vt secretiùs securiusque loqueretur, imò trucidaretur. Hæc barbara & immania sunt, ne nota quidem feris immanibus, certè à Mercurij sacris & Christiano pectore aliena. Nos Legatum, non parricidam introducimus. Interim ait Cicero: In domum recipere Legatum hostium, in cubiculum admittere, hominis est nihil de dignitate, nihil de periculo cogitantis. Pariter Attalus & Romanorum Legati perierant, nisi prompto effugio è

plagis

plagis Prusiæ Regis Bithyniæ sese expediuissent; qui cum mille equitibus, vti statutum erat, vēturus ad colloquium, vniuersum exercitum produxerat. Simile quiddam de Iugurthâ Salustius; de Cotye, Mithridate, & Corbulone Tacitus; de Hermiâ tyranno Diodorus; de Valeriano Zosimus; de aliis alij. Sic Regnares Gothorum Dux, postquam à Narsete dimissus, paululum abscesserat, missilem sagittam, licet irrito iactu, in eum direxit. Ideoque Nerua ille Numida, vt sinistram omnem à se segregaret suspicionem, quòd flagrante bello Africano cum centum equitibus venerat ad Amilcarem, comitibus hastam tradidit, atque exarmatus perrexit ad Pœnum.

Patet itaque, aliam cum amicis aut confœderatis, licet alioquin inuisis ac suspectis, obuiàm eundi, tum excipiendi aut hospitandi rationem ineundam esse, aliam cum molestis ac manifestis hostibus. Ibi affectus grande probatur specimen ad beneuolentiam instillandam incitandámque, neque rigida nimiùm iuris nostri ratio opponitur: imò extraordinarius in benè affectos affectus depromitur: hîc verò præualet, quidquid rebus nostris quocumq; modo profuturum est. Quòd si bellum hostes non gerunt; Legatis eorum etiam viri primarij obuiàm mitti possunt, sed milite cincti, vt tuti sint extra insidias & discrimen. Quia magnificentia quæritur; huc satellitium referetur: imò optima pompa est quæ tutelam facit. Numquid tutius videtur, perire non posse, quàm iuxta periculum non periisse? Principes domi quoque & inter ciues magnificentiam augent, sed quæ securitatem præstet: ornantur satellite & stipatoribus, tamquam præsidio ac sepimento, non solùm aduersum occursus atque impedimenta, sed magis aduersus furentem impietatem. Profe-
ctò

ctò vti humana astutia & audacia multiplex, eò quoque nequitiæ interdum processit, vt qui incautiores ac minori custodiâ Legatis obuiàm iere, ab iisdem intercepti & abducti sint. Videndum igitur, ne dum per eiusmodi salutationes officiosas hosti occurrimus, Legatum non inueniamus. Antonius, opprobrium illud potentiæ Romanæ, nónne subdolâ affinitatis specie allectum Artabanum propemodum oppressit, cùm ei vt mox futuro genero obuiàm veniret; nec veniret? Simili perfidiâ Hyrnetho per fratres suos Cerynem & Phalcem ad colloquium per Caduceatorem euocata, rapta est.

Sed quod ad officium obuiàm eundi attinet; hoc etiam fructu vsurpatur, ne Legatis vlteriùs, vel aliorsum pergere liceat, quàm quò ducuntur. Antiochus hoc consilio Legatis Romanis, ne Pisidiam ad se, vbi bello occupatus erat, venirent, Apameam ipse occurrit. Syracusani quoque Legatis Senatus, ne in vrbem intrarent, extra portam per Hippocratem & Epicidem obuij sunt facti. Et cùm Armeniorum Legatis causam gentis apud Neronem orantibus, Agrippina ascendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul pararet; ceteris pauore defixis, Seneca Neronem admonuit, venienti Matri occurreret. Ita specie pietatis, auctor Tacitus, obuiàm itum dedecori. Quidam alij, ne vllus Legatis occursus præstaretur, nec negaretur tamen, dum hi aduenirent, aulâ peregrè ad venationem vel pietatis aliquod exercitium secesserunt. E contrà, Legatus quidam dum præaugurar etur, se non satis decorè exceptum iri, nec ipse satis magnificè comitatus adueniret; iter maturauit, & noctu præuenit: prudenter sic quoque causam præscindens, ne à querimoniâ, Legationis suæ nuntium ordiri deberet.

Ad rem

Ad rem quoque faciet, eligi virum prudentem, elegantem, ſimulandi ac diſſimulandi peritum, qui nouo Legato, honoris & conſortij gratiâ, adiungatur: qui ei priùs notus atque amicus fuerit, vel qui ſe aliquâ vitæ ſtudiorumque ſimilitudine illius amicitiæ inſinuet, qui ea, quæ in aulâ non callet Legatus, explicet, eius ſolitudinem velut oblectet & ſimul obſeruet; ſermones audiat, conſilia penetret, ac quid ſinu tandem condat, ſagaci naſo odoretur. Quòd ſi à ſuſpecto Principe Legatio miſſa ſit; impediri eâdem ratione faciliùs poterit, ſi quid ſeditioſus aut leuis fortè proditor in periculum aut perniciem Regni Regíſve adferet aut molietur: tum quoque, ne clancularia, ſiue Conſiliariorum, ſiue Miniſtrorum, ſiue otioſorum hominum, qui non alio negotio quàm rumorũ indagine otium ſuum tranſigunt, conuenticula & congreſſus fiant. Interim quicumque Legatum officij causâ accedent inuiſéntve, viri primores, patricij, fortunâ aut dignitate inſignes, virtute certent, attendantque ne ab vnius præſtantiâ ſuperentur vniuerſi: vt quidquid agere aut dicturire parant, documentum ſit eius eminentiæ, quâ gens efficaciſſimè commendari mereatur. Denique ſic aptè & decorè omnia cohæreant & componantur in aulâ quam adibunt Legati, vt Principis ſapientiam & maieſtatem, Palatinorum numerum & ornatum, domuſque Regiæ ordinem atque ſplendorem iure admirentur.

Satis ſic quidem prolixè Legatum excepimus; nunc hac quæſtiunculâ: An, poſtquam ſolemniter, vt diximus, à Principe quem adit, admiſſus eſt; ſalutationis officium exſpectare, ab alio, ſi quis ad eamdem priùs aulam venerit, Legato, debeat, an eidem deferre? Quaſi interrogem, excipiendus & viſitandus noſter ab alieno, an à noſtro

alienus ſit: quemadmodùm etiam in priuatis, ſed peregrinis, ſiue amicis, ſiue propinquis, dubia adeundi obſequia ſunt, quotieſcumq; maior honoris atque dignitatis, quàm affectus atque humanitatis ratio habetur. Sed tamen quod ad amicos attinet, amplius à peregrino, quàm à ciue exigam: adeſſe ciuem peregrinus ſcit, veniſſe peregrinum ciuis poteſt neſcire; ideoq́ue vel omittere ſalutandi munus, vel differre. De Legatis maior difficultas eſt. At niſi aliud obſtet atque impediat, adeundus ille erit, qui poſteriùs venit; ſi inquam qui prior reſederit, obuiàm non proceſſerit poſteriori dignitate pari. Etenim ſpectari ſolet & comparari fortuna atque potentia ipſorum Principum, à quibus Legati ſunt: deinde momentum rei, temporis, ipſiúſque obſequij. Ad ſummam; ſuadebit occaſio, quid tribuendum aut concedendum ſit. Quòd ſi is qui alterum ſalutare & excipere deberet quidem Legatus, ſed peiuſculè haberet, vel ſic nollet; is aliquem ex comitibus aut ſociis Legationis, vel ex nobilioribus domeſticis (addito fortè epiſtolio) mittat, vt abſentia excuſetur, ne culpa aut contemptus credatur interueniſſe. Quæ in Legatorum exceptione, eadem ferè in abſceſſu & deductione eorumdem obſeruanda ſunt.

Perduellibus, ſeditioſis, ac quopiam ſchiſmate aut religionis errore infectis, tum infidelibus, Legationum munere fungentibus, occludi portas aureſq́ue oportere, nulla hoſpitalitatis aut gentium iura ſalua eſſe, diſputant multi magnis voluminibus. Sed diſputant. Quia verò eiuſmodi problemata, non ab argumentis, ſed ab iis mediis & inſtrumentis, quibus Principum imbecillitas cenſetur & conſtat, interpretationem ſumunt, & in praxim eunt; ne ſim definitor. Interim quæ iis conceditur ſecuritas ac digni-

dignitas,non illorum fauore tribuitur, qui summo potiùs odio & supplicio digni sunt; sed respectus quietis ac salutis publicæ,iubet,datam fidem,integram seruare.

DISSERT. XIII.

Inuiolabilis.

IVRE gentium sancta sanctio est, vt, etiam hostium ipsorum præsidio,tuta & inuiolabilis sit Legatio; imò, vt inter arma,nomen hæc sola pacis & omen præ se ferat. Legati enim hostium, ne hostes quidem censendi sunt, quòd officio dumtaxat boni viri,ac patriæ suæ procuratoris,fungantur.

——Sanctum populis per sæcula nomen
Legatus.——

Hinc si quid contra securitatem eorum quis perpetrarit; reus fit læsæ Maiestatis,id est, prostitutæ fidei & auctoritatis publicæ. Leges audiamus: *Qui violarit Legatum, lege Iuliá de vi publicá tenetur.* Iure etiam Pontificio sancitum est,vt *ijs qui Legationibus obsistunt, Sacris interdicatur.* Imò rationes audiamus,vt iustas esse leges appareat. Etenim si generis humani bono,cœtus & vrbes institutæ sunt, hisce Reges dati,qui Dei in terris vices gerunt; si Regum simulachra sunt Legati; hosce violare piaculum existimemus. Hinc Ammianus: *Vigilat iustitiæ oculus sempiternus, vltricesque Legatorum diræ.* Legatus os Regis est: in Regem igitur impius,quisquis in Legatum peccat. Athenienses Philippi statuam vrinâ perfuderunt: at ille exitum terminauit exitio, dum eorum vrbem inspersit cinere, sanguine,sale. Sic lusum in luctum vertens,hostibus iniuriæ factæ voluptatem,ac vltrà inferendæ omnē pruriginem potestatem-

que ademit. Sed si in statuarum violatores tam acriter vindicatur; quid de Legato censendum, qui sui Principis patriæque veram & viuam velut imaginem & dignitatem repræsentat? Videndum itaque, ne datâ fide publicâ Legato quidquam iniuriæ aut molestiæ oriatur in accessu aut abscessu. De vniuersâ enim gente querela instituí, talio sumi posset. Nec ea solùm cura curanda est, ne à nostris Legatus lædatur aut violetur: sed ne quis omnino alius in eum sit iniuriosus impunè. Quippe fidem publicam vsurpant Legati, fidemque Principis. Adeoque vtramque violasse censetur, qui violat vnum Legatum. Ideò Legationis violatæ pœnas vltionemque non solùm sumunt ij qui eam emiserunt, sed & ij qui admiserunt. Legatos Siculos Româ redeuntes in patriam, Antiates instructo nauigio piratico interceperant, rebusque direptis ergastulo clauserant. Re Romæ perceptâ, Senatus eam quoque contumeliam ad se pertinere ratus, non expectatis copiis Siculorum, quorum ea Legatio erat, aduersus Antiates expeditionem decreuit & suscepit. Profectò si apparentes prætextus violationi Legatorum sufficiant; quis adeò mente cæcus, vt non animaduertat, neruum Regiorum mandatorum incisum iri, incommunicabilia fore Principum negotia, adeoque implacabilia odia, irresarcibilia damna? Vnde cùm in benè constitutâ Republicâ procliuitati peccandi seueritas legum & supplicij opponi soleat; non satis acris pœna statuetur violatoribus Legatorum. Quippe iniuria hîc tam expedita foret, quàm expetita, vbi exterorum quilibet à suis remotus, inter inuidos atque æmulos versatur: & cuilibet noxæ facilis causa asscriberetur, culpa Legato: aduersus quem eapropter ne temerè quidem vllus audiendus est.

Homi-

Hominum inter se commercium, mutui boni & beneficij causâ, extra iniuriam omnes ponunt: sed Legatio commerciorum, vt ita dicam, commercium est. Sanè inter mortales cùm tot dissidiorum atque bellorum causæ sint, & vi omnia videantur agi posse; inueniri ius debuit, quod quietem instauraret, quod pace vestiretur, & inuiolabile prorsus esset; sed quod læsum, seuerissimè apud omnes, & quodam velut consensu omnium, vindicaretur. Hæc Legatio est.

Sed nunc post leges, post rationes, exempla audiamus, vt pondus vtrisque accedat. Legati Dauidis (vt à factis ordiar) ab Ammone Ammonitarum Rege ludibrio habiti, aliorum deinde petulantiam terrere potuerint. O spectaculum! vt per summam contumeliam remitterentur, medium cuiusq; mentum nudatum est barbâ, vestes accisæ vsque ad nates. O supplicium! Vindice Deo, hostes victi sunt, & in potestatem Dauidis venerunt; vrbs Rabba, caput gentis, capta, furori militum relicta est. Sic magnus ille Rex, Deo plenus, iniuriam Legatis suis illatam fortiter vltus est. Audire iuuabit, vt legimus in libris Regum: *Prædam ciuitatis asportauit multam valdè: populum quoque eius adducens serrauit, & circumegit super eos ferrata carpenta; diuisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon.* Vindictæ genus sæculis retrò inauditum, crudele arbitreris, nisi à tam piâ & benignâ mente: sed quo commissi in Legatos sceleris atrocitas designetur & exaggeretur. Non vulnera inflixerant, non sanguinem excusserant Ammonitæ; barbarum & vestium medietatem præsciderant. Sed animo generoso quodnam vulnus grauius ignominiâ atque pudore? Psammenitus Ægypti Rex, non æquè potentiâ aut pro-

ſperitate inſolens, Cambyſis caduceatorem ſtultâ ferociâ dilaniari paſſus eſt. Aſt idem (vt fortunæ regreſſus & receſſus eſt) à victo victus, Cambyſi mancipium inſeruiuit: & captâ Memphi, filium adhuc impuberem, cum bis mille pueris Ægyptijs eiuſdem ætatis, quorum omnium ceruices fune ligatæ, & frenata ora erant, trahi ad necem vidit. Fortuna ſeu vis altior, quos ludos facis! Perpetuum infamiæ ſtigma inuſtum Athenienſibus eſt, ob ſcelus in Legatos Darij commiſſum. Terram illi & aquam, communi exigendæ deditionis formulâ, petierant: & ecce in barathrum præcipites dati ſunt, illinc abundè accepturi eorum quæ peterent. Sed quæ ruina deinde vrbem maris potentem, quæ vaſtatio agrum deformauit! Exutæ propè elementis Athenæ. Pergo. Legati Tarentum à Romanis miſſi erant: hos ciues Tarentini fœdè conſpurcarunt: addidere riſum, vt & voces tamquam maculæ eſſent. Sed L. Poſthumius Legationis Princeps; Ridete, inquit, ridete dum licet: largè enim diuque flebitis, cùm haſce ſordes ſanguine veſtro eluetis. Vera vox fuit, bellum in Tarentinos decretum eſt, tantumque fuſum ſanguinis, vt elui non vrbs vna tantùm, ſed magna pars Italiæ potuerit. Sic Legatus atrociori iniuriâ læſus, non expedit, vt ſemper conticeſcat; ſed acuto pungentique reſponſo auctoritatem & ſimul talionem inſinuet. Addo facinus Helenæ Ruſſorum Reginæ, quo nihil truculentius fama audijt, aut vidit ſol ab ortu in occaſum. Etenim quia à Prutenorum Præſide arte & Marte victa, primò carceris, deinceps tributi contumeliam ſuſtinuit, mirè efferata eſt; & quam viribus non potuit, extremo, & propè incredibili ſcelere vindictam quæſiuit. Quippe dum irrita & irriſa iacerent quæcumque eius conamina, ſtetit creuitque illa animo pluſ-

plusquam virili, & Legatos à Præside missos, vt amicitiam fœdusque æternum per nuptiarum vincula offerrent, viuos & valentes omnes sepulchro condidit; atque vt diutiùs, imò sæpiùs morerentur, inediâ confecit. Eo autem flagitio nondum diuulgato, nondum ipsa satiata, significauit, priores quidem apud se hospites adhuc hæsuros; velle tamen se per plures potentioresque super re tanti ponderis conueniri. Dumque eò quinquaginta insuper illustres primâ è classe viri aduenissent; facibus imperiosæ bilis calidiùs accensa, omnes vnà cum asseclis clàm cremari iussit. Et erant hæ scilicet faces nuptiales. Mox firmatis sponsalibus, matrimonioque decreto, eorumdem hostium quinque millia pronubis velut edulijs in tristissimam hilaritatem pellexit, iamque vino occupatos immeritæ neci dedit. Proceribus autem Regni accurrentibus, rogantibusque, vt saniori iudicio acquiesceret: rebus enim sic labantibus, statum suum stare non posse: mali quoque moris malique exempli tam inhumanam vindictam esse, & à Maiorum virtute clementiaque alienam: denique cum ipsius & periculo & exitio coniunctam. Sed ex insanâ iam facta insanabilis, nec monitis mollior mulier; Agere, inquit, iuuat, quæ nemo hactenus egit: exemplum non accipiam, sed dabo. Postquam misera facta sum, miserum non putaui mori, si priùs insigni vltione animum satiarem. Ploret tot suorum funera hostis meus: ego quidquid timeri potest, non consilio vestro, sed meo facinore euadam. Helena cum Helenâ consultatura est. Dixit: protinusque, cùm neque morbum, neq; medelam ferret, & quasi esset quædam in vindictâ lætitia, quæ caligine suâ non rationem solùm obnubilaret, sed formidinis atq; doloris omnem sensum abstergeret; in fœdâ cloacam insi-

insiliens, seipsam suffocauit. O insaniam! ô scelus! sed non aliis aquis ablui dignum, si tamen ablui. Non ira illa, flamma fuit, & sic extingui debuit. Sed quis inesse molli & miti femineo sexui, mulieri, inquam, indignanti quidem atque irritatæ, mulieri tamen, id bilis credat? Si quid excuses, impatiens iniuriæ animus fuit, quem vinciri posse, non vinci, hîc discimus; sed desperatione actum impulsumque in maxima sæpè mala erumpere, cùm præ remedio sola vindicta placet. Generosus igitur animus supra omnem tyrannidem liber eminet; atque vbi se collegit, in modum palmæ fortunæ insurgit aduersæ. Sic acres habet subinde stimulos pertinax ac cicatricosa vltionis cupiditas: & lacessita innocentia, quia placari non potest, furorem colligit: vt certiùs noceat, ad insidias descendit. Fit etiam, vt immemor reddatur iniuriæ, qui eam intulit, at mordicus teneat qui accepit. Nobilius tamen vindictæ genus est, aperto Marte & communi periculo hostem adoriri, quàm proditoriè nil metuentem opprimere. Quidquid sit; sacrosanctum Legationis munus est: sacrosancti qui hoc munus administrant. Quibus contumelia si fortè inferatur; præmiis olim, siue honoribus etiam postumis, expiatur. A Larte Tolumnio Veientum Rege quatuor populi Romani Legatis per Fidenates interfectis, totidem statuæ erectæ fuere: easque ad suam vsque ætatem pro Rostris extitisse, Cicero refert; vt, cùm honor mortuorum in iudicio viuentum consisteret, vitæ pro patriâ ereptæ breuitas diuturnitate famæ & virtutis exemplo compensaretur. Sed in vltionem quoque iniuriæ exarsit Romana iracundia. Fidenatum enim qui se Legatorum cæde polluerant, pars cæsi, reliqui simul & semel sub ditionem omnes venerunt, vrbsque ferro & flammis est obiecta.

cta. Adeò non alia vindictæ iustior causa, quàm iniuriarum Legatis illatarum, visa vmquam fuit, sed neque fortunatior vmquam fuit.

Nonnumquam qui violauit Legatum, veluti piacularis victima deditur ei qui misit, vt is supplicium eligat & sumat pro offensâ arbitrioque. Apud Romanos L. Minutius & L. Manlius, quia Carthaginensium tunc hostium Legatis manus intulerant, iisdem à Prætore ex Senatusconsulto dediti sunt. Nec Q. Fabium aut Cn. Apronium tueri curulis dignitas munúsve ædilitium potuit, quin ob Apolloniæ ciuitatis Legatos violatos, eamdem legis seueritatem vterque subiret. Non negaris tamen, veniam supplicio potiorem sæpè fuisse. Romani sicario, qui Cn. Pompeij Legatum trucidarat, ad se misso, culpamq; agnoscenti, ignouerunt. Sic & Romanorum Legati Carthaginensibus ob commissa dediti, dimissi sunt. Memorabile verò Lacedæmoniorum facinus fuit, qui Darij Caduceatores interemerant. Duo è populo viri, & tantâ vi animi reperti sunt, vt vltrò ad Xerxem, Darij filium, iuerint, seseque obtulerint, suo supplicio expiaturi scelus quod fuerat vniuersorum. Tam animosâ virtute motus Rex, eam pari clementiâ prosecutus est, remissâ pœnâ publicâ & priuatâ: vt qui se fato obtulerant, Regiâ virtute renascerentur.

Contrà (quasi Legationis perperàm gestæ actio competat illi cuius ea est, non illi cui ea mittitur) Legatus qui violauerit iura gẽtium, interdum remittitur ad eum cuius est. Qui tum si probus & prudens, nec ipsus culpæ obnoxius fuerit, manifestum facit, ne quidem flagitia apud hostes perpetrata, indignatione suâ carere. Remittitur, inquam, sed securiore stipatus custodiâ, tum solemni expostulatione: vt atrocitas iniuriæ, acerbitas iusti doloris, &

obſeruantiæ noſtræ certitudo conſtare atque æſtimari poſſit. Sed quid ſi conſenſu & conſilio ſui Principis deliquerit Legatus; num remittetur, puniendus ab iis quorum eapropter laudem præmiumque exſpectat? Conniuebit veriſimiliter, qui & ipſe culpæ reus: nec vltor erit, qui auctor. Attendat tamen offenſus, num gratiam Principis aut Populi externi, pluris facere debeat, quàm vindictam ſuppliciúmve vnius Legati. Alioqui vbi quis deliquit, iuriſdictionem eius ſubijſſe intelligitur cuius in ditione deliquit: & ibi quiſque conueniri poteſt, vbi reperitur. Neque iniuriâ animaduerteretur in illos, qui meditato ſceleri ſanctiſſimum Legationis nomen obtendunt. Tantum enim abeſt, vt libertas licentiæ manum porrigat, vt etiam maiore pœnâ digni iudicentur ij, qui honoribus & dignitatibus aucti, priuilegiiſque & immunitatibus muniti, iiſdem ad iniuriam aut contumeliam indignè abutuntur. Iuſtinianus Tribonianum inſtruens mandat, ne vllis nocentes priuilegiis vti patiatur: & ad Legatos ſuos Byzantinos reſcribit; Tamdiu ius non violandorum Legatorum ſeruandum eſſe, quoad ipſi ius Legationis honeſtatemque ſeruarint. Nimirum qui iure aliquo abutitur, eiuſdem patrocinio indignus eſt. Non alienum duco, quod de Philippo II. Hiſpaniarum Rege accepimus. Erat Madriti Legatus Venetorum, qui aduerſus iuſtitiæ adminiſtros & ſatellites, miſſos auctoritate publicâ, familiam ſuam inſtigauit, & violentam eſſe iuſſit. Facilè lædi potuerunt, qui oppugnari non ſolent, & quibus reſiſti piaculum eſt. Res in iudicium venit, & in reos ſententia partim capitis, partim fuſtigationis, lata eſt. Rex tamen vt clemens eſſet, & plus Legationi, quàm Legato deferret, ſupplicio paulò pòſt omnes exemit. Sed, vt oſtenderet, eximendos non

fuiſſe;

fuiſſe; ad Principes Chriſtianos mox ſcripſit, ſe nolle Legatos ſuos immunitate muneris iuſtitiâ ſanctiores eſſe; quin legibus eos Regni conueniri & condemnari poſſe, ſi quando facinus quodpiam, ab officio aut mandato ſibi impoſito alienum, commiſiſſent. Et ſanè inter eum Principem, qui Legationem mittit, & eum qui admittit, quodam velut conſenſu videtur ſtatui & contrahi, ne, quemadmodum offendi Legatus non debet, offendere quoque non poſſit. Offendi non debet, quia inermehoc munus eſt: mandata, non arma adferuntur. Sed ſi velit offendere, iam munus ipſe ſuum exuit, & violat. Verùm neque intolerabilis eſſe debet, quia inuiolabilis; neque ad iniurias pugnaſque deſcendere, qui potiſſimùm mittitur, vt iniuriæ ceſſent, & ne pugnetur. Apud Euripidem Demophon Fecialem ab Euryſtheo miſſum, & vi abripere ſupplices conantem, vi prohibuit: & cùm ille diceret;

Tun' Fecialem cædere huc miſſum audeas?

reſpondit:

Ni Fecialis dexteram à vi temperet.

Volunt igitur plerique, Legatos hoſtilia molientes, atque in crimine Maieſtatis læſæ deprehenſos, prehendi plectique poſſe. Princeps autem hactenus moris externi & iuris obſeruans, gentium propugnabit & colet inſtitutum, ne ſuæ deſertor incolumitatis, in diſcrimen ipſe veniat vel ſtatum publicum inducat. Ideoque ſi quæ ſub Legationis ſanctimoniâ perfidia concitetur, vel ſi clandeſtina coniuratio aut rebellio foueatur, Legatus vnà cum familiâ, domo claudi, cuſtodiâ detineri, milite & excubiis cingi, item litteræ eius intercipi, eaque vniuerſa ſine ſcelere adhiberi poſſunt, quorum adminiculo & malum differtur, & facinus detegitur, & periculum depellitur. Parcere, hîc cri-

men existimes; nisi plus Legati nomen, quàm scelus proditoris timeas. Verum enimuerò desinit esse Legatus, qui esse proditor incipit: & decens, imò iusta vltio est quæ necessaria; quæ non libidine sæuiendi, sed studio tuendæ dignitatis & incolumitatis nata. Nec verò tenetur Princeps aliena scelera, insidias, proteruiam cum sui indignitate aut discrimine excusare vel prętерire. Itaque si eò animi Legatus processerit, vt hostis potiùs quàm hospitis videri possit officium profiteri, pœnæ se obnoxium sciat, imò iræ, quæ non sinit moderatam pœnam esse. Attamen de facinore statim moneantur exteri, vt intelligant, omnem ab æquitate proficisci rigorem, non priùs condemnatum quàm conuictum Legatum esse ab eo, qui idem accusator est & iudex. Quid si nihilominùs qui periculum depulit, parcere hîc etiam malit, quàm plectere? Suadet fama, suadet vtilitas publica. Fama, humanitatis & clementiæ, quæ securam potentiam & venerabilem reddit: vtilitas, quæ è gratiâ Principis aut populi externi nascitur. Tanti nimirum est, vnum hominem non perdere, à quo deinceps nihil timeas; imò vnum seruare, quò plures debeant, & amici sint. Alexandri siue mansuetudinem siue magnitudinem in exemplum voco. Dum Tyrum diu obsedisset, Tyriis, odio Alexandri & magis pollicitationibus Carthaginensium, validè resistentibus, tandem superior, bis mille viros in vrbe repertos in malam crucem egit. Legatos verò Carthaginensium, qui tamen non ad illum, sed contra illum venerant, incolumes esse voluit, & protectione suâ etiam securos. Nimirum malebat Carthaginem iure belli subiugasse, quàm priuatâ Legatos iniuriâ aut vindictâ iugulare. Secùs cum Phileâ Tarentino actum est: qui cùm prætextu Legationis Romam venisset, atque emptâ

emptâ fide duorum æditnorum obsides Tarentinos eduxisset in fugam, protinus cum illis retractus, in carcerem ac deinde in comitium duci meruit: mox virgis, populo approbante, cæsus, de saxo deiectus est. Bono iure hæc agi visa sunt, quia Tarentini tum temporis Romanis quodammodò suberant, cùm ea vrbs eorumdem præsidio teneretur. Omnino ita est: violant & ipsi ius gentium Legati, si aut Legationem contumeliosè ediderint, vel auctoritate suâ ad insidias iniuriásve exteris inferendas abutantur. Vrgentibus iam vrbem Romam fatis, Legati ad Gallos missi, contra ius gentium arma ceperunt. Tamquam iniuriâ affecti Galli, dedi sibi eos postulant: id quia non impetrarunt, bellum in Romanos mouent; vrbsque ipsa diuastata, tanti sceleris piaculum extitit.

Iam verò si fortassis in crimine deprehensus sit Legatus, omnem quocumque malignitatem ac machinationem colore excusabit: culpam non à consilio, sed infortunio aut errore aut necessitate proficisci: non à suo Principe, nec à se, sed ab aliis. Tum aliquo sale defricandus hic error. Et plurimos flores, non solùm in rhetorum hortis, sed in cuiusque ingenio reperire est, queis prætextus quispiam, culpę quantumlibet latæ aut manifestæ, adducatur, obducatur. Confessionem autem ne scripto signet, etiam atque etiam cauebit: id enim esset, errorem errori adijcere, ac prorsus in potestatem infestæ fortunæ ire. Manus animum ligat: & grauissimè accusatur, qui ne suam quidem auctoritatem potest declinare: semper verò vrgeri ad pœnam potest, qui semel reus est. Quòd si fortassis res non omnino manifesta sit, sed sub ancipiti coniecturâ fluctuet; contemnenti aut ignoranti quàm excusanti similior sit, ne purgatio nimiùm accurata, accersita videatur.

 tur.

tur. Nam ſemper ſollicitudini noſtræ comes it aliena ſuſpicio. Fortè & ſtudia & merita ſua dextrè & opportunè inſinuabit Legatus, ſiue præterita, ſiue præſentia. Nimirum leniet aduerſarios, ſi ſe obſtrictos viderint: dubitabunt de crimine, vbi virtutem adſpexerint. Quòd ſi verò rapi ſe nihilominùs ad vincula aut ſupplicium ſenſerit, conqueretur, proteſtabiturque, honori ampliſſimi muneris vim & iniuriam inferri, nec vnquam nec vſquam excuſabilem. Sic tamen, ne nimiâ repugnandi pertinaciâ inclementiorem læſi animum reddat.

Quid verò ſi Princeps læſerit admiſſum Legatum eius Principis, apud quem & ſuum habet? Iura violanti ſi ius non præſtatur; ei non violari, ſed ius reddi, Albericus ait. Æquiſſimum enim, iuxta Heſiodum, talionis æquilibrium eſt, cùm par pari refertur, cumque eadem cuique rei lanx & menſura reponitur. Ideoque retaliatio nec Lege Moyſaïca, nec XII. Tabulis, nec ipſius naturæ dictamine videtur inhiberi. Quippe inſculptum omnibus, vt quod quiſque ſibi fieri nolit, id ipſe alteri ne faciat: cui in pœnam meritò ſuccedit, vt omnes patiantur, ſibique factum velint, quod in alios ipſi egerunt, factumque eſſe voluerunt. Permittunt Iuriſperiti, vt frangenti fidem fides frangatur. Tempeſtiuè igitur ſibi cauebant ciuitates quędam bello Punico, quæ à Romanis deficere ad Pœnos deſtinauerant. Nam cùm id agerent, vt obſides, qui Romæ erant, reciperent, priuſquam ipſi deſciſcerent; ſimulauerunt, ſeditionem inter finitimos ortam, quam Romanorum Legati dirimere deberent: miſſoſque, velut contraria pignora, retinuerunt, in eos facturi ſi quid ſui paſſi eſſent. Atque ita illæſos recuperarunt. Ac ſanè Legati eorum, à quibus iniuriam timere poſſumus, obſidum loco

detineri

detineri possunt, vt nostris apud alios consulatur. Ita Carthaginenses Scipionis Legatos tantisper apud se seruarunt, donec ij qui missi Romam fuerant, rediissent. Athenienses quoque eos qui Spartâ venerant tamdiu apud se manere iusserunt, quamdiu apud Lacedæmonios Themistocles emaneret. Et nuper dum Carolus V. Francisci Regis Legatum sisteret, Rex vicissim Cæsaris detinuit. Sæpè igitur fallacia fallaciam ceu clauus clauum pellit, arsque eluditur arte: vt experiri est, ab ipso scorpio contra scorpium medelam sumi. Neque fraudi, sed ingenio & industriæ, etiam gloriæ tribuitur, cautè circumuenientem, cautiùs circumuenire: nobilissimumque victoriæ genus est, suo quem gladio iugulasse. Non quòd perfidiam perfidiâ vlcisci liceat, deceátve; sed quòd is alterum ab obligatione liberet, qui conditionem quam pacta includunt, fallendo transgreditur. Generalis enim pactorum lex est, vt nemo iis stare teneatur, nisi ex aduerso, in quæ conuentum est, præstentur. Verùm hîc Romani Senatus, & vnicum Africani exemplum opponitur. Nam cùm Legatos suos à Carthaginensibus violatos accepisset; actutum, & quidem rebus imperfectis, discedere Carthaginensium Legatos domum iussit. Qui postquàm tempestatis ludibrio rursus in Scipionis classem essent relapsi: nauium præfecto, ratione officij, vindictæ auido, quæsitanti, quid facto opus esset; hos enim exemplo atque omine malo reuersos; Nihil, inquit, tale agamus quale Carthaginenses, qui nec exemplo, nec omine bono mali facinoris rei sunt. Sic intactos dimisit, committere nolens quod in aliis culpabat: amplius etiam honori Legationis, quàm infortunio Legati tribuens. Id igitur cùm à communi talionis regulâ abeat, singulari

man-

mansuetudini atque æquitati Scipionis adscribatur.

Addo nunc, necessarium inprimis esse, vt si quid agat Legatus, quod agendum non est, expendamus, cuius nomine & auctoritate agat: ideoque sicuti non decet, crimen quod publicum est, punire in priuato; sic neq; commissum ab homine priuato, in eo qui publicam personam sustinet. Legatus quidem non nisi publicus est: sed agere quædam vt priuatus potest. Pariter qui offenditur, publicitus offendi potest, cùm priuatus sit; & priuatim, cùm publicus: absit autem, vt priuatam iniuriam tamquam publicam puniat. Quod dico, exemplo Ludouici XII. Regis Galliæ dico; qui postquam sceptro insignitus est, priuatam censuit iniuriam, quam in minori fortunâ passus esset, & grauissimam tamen passus. Dux Aurelianensium erat, & cum Carolo VIII. bellum illi, bellum inquam adeò graue, vt cùm à suis quoque excluderetur, coactus fuerit ad Armoricos se recipere. Rerum deinde potito, & in solium Regni euecto, persuadere nonnulli conati sunt, vindictam iam tandem tempestiuam in Aurelianenses meditaretur & acueret. Ille verò magnanimo & simul festiuo responso, sæuitiæ consilium dissipauit: Non esse Regis Galliæ, iniurias Ducis Aurelianensium vlcisci. Præterea si quis comitum vel asseclarum Legati deliquerit, permagni intererit examinare, consensu eius ac iussu, an iniussu commissum crimen sit; vt hinc vlteriora mox consilia capiamus. Nam si ex eâ gente sit Legatus, quam minùs timeamus; inexcusabilis seueritas vincere clementiam poterit, vt iure videamur agere: sin ex eâ quæ nos minores habet, & cuius gratiam aut potentiam suspicimus; sic iure vtendum est, vt damnum excludatur. Facilè læditur, qui potentior est: vulnus, non causam vulneris æstimat.

æſtimat. Quid ſuadeam igitur? Cautos, prouidos, minimè pręcipites eſſe qui ſic puniunt:& ſi puniri crimen non poſſit, crimen non videatur. Enimuerò Legatos eiuſque comites fortè reos læſæ Maieſtatis, quæ adita eſt, conueniri & condemnari poſſe, multis rationibus probari liceat: an autem puniri expediat, in bibliothecis rectè definitum non facilè legeris:ſed multa circumſtantiæ rerumque ſtatus ſuggerere, ſuadere, vel excuſare poſſunt, quæ non ſtilo litterario, ſed cuſpide gladij definias aut deſcribas.

Et hæc quidem de iis dicta ſunt, qui Legatos ad ſe miſſos exceperunt. Dubium maius; Num Legatus pariter inuiolabilis,liber ac ſacer cenſeri debeat, in hiſce regionibus ac prouinciis,per quas, ab hoſtibus fortè aut non confœderatis miſſus, iter facere compellitur ad eos quibuſcum amicitia & pax,vel dumtaxat ratione induciarum ſuſpenſa arma? Profectò ſuaſerim ei (ni clanculum proficiſci poſſit) vt priuſquam ſe in viam det, placarit Lares Viales, tranſituſque veniam flagitet ac impetret à Domino loci. Qui tum haud grauatè indulgebit eam, dummodò nil conduxerit negaſſe: imò adiunget hoſpitalitatis obſequia, eaque omnia quæ etiam ſecretis penetrandis occurrent opportuna. Alioqui quàm temerarium ſit, inſalutato ac inconſulto Principe, eius ſolum tranſire; ſolemniore forſan exemplo docuiſſet Legatus ille, qui anno ſupra milleſimum ſexcenteſimo decimo-quinto à Turcâ ad Hollandos miſſus,Antuerpiæ ſiſtebatur, niſi regia ac inclyta Alberti & Iſabellæ,Optimorum Principum,clementia, imprudentis hominis incogitantiam ac leuitatem ſuperaſſet. Veneti vt Paduam ſibi ereptam recuperarent,Franciſcum Cappellum Legatione fungi voluerunt. Mandatum fuit,

vt priusquam ad Imperatorem Maximilianum proficisceretur, primùm mutato habitu & nomine, consuleret, Paduæ, Leonardum Dreslinum, præsidiario militi ab Imperatore præfectum. Vix vrbis portas ingressus, nihilominùs dignoscitur, Magistratui sistitur, per eos, quorum erat ibidem in aduenarum nomina, conditionem atque institutum inquirere, in diuertendi locum & tempus. Deliberatum seriò, ánne protinus remitti deberet, an capite plecti. Et quamuis ille munus suum inuiolabile, mandatum indisputabile diceret; ne ductus quidem ad Dreslinum fuit, sed ad tribunal: vbi septem Senatorum suffragia eum capitis damnarunt, nouem absoluerunt: ita nactus plus patrocinij à fortunâ, quàm à causâ. Arbitrio itaque magis externi Principis quàm protectione Iuris gentium inuiolabiles censebuntur Legati, qui munus suum latenter abscondent, adeóq; velut negabunt. Non enim, inquiunt leges, datur regressus ad ius neglectum: & nomen quod spernimus profiteri, neutiquã patrocinio nobis esse debet.

Minimè verò vllâ securitatis lege tuti erunt, qui ab hostibus ad hostes proficiscuntur, regionis per quam hinc inde transeunt aut commeant, Principe inuito aut inconsulto. Frustrà enim aut ridiculè sanctum esse velis, quod rebus tuis suâ malitiâ damnosum est. Decet quoque, hostilia eum consilia extundere atque impedire, qui iure sibi metuere ac prospicere debet. Legati Regis Philippi dum ad Hannibalem clàm profecti, in Romanorum præsidia fortè illapsi essent; Legationis princeps Xenophanes, centurioni, quò iter tenderent quærenti, se à Rege adesse respondit, ad societatem cum Populo Senatuque Romano ineundam. Fraudi fauit fortuna. Nam pro hospitibus excepti, in castra Hannibalis, quocum nil negotij iis esse crede-

deba-

debatur,penetrarunt. Sic felici primùm mendacio elapsi, pòst iterùm à Romanis deprehensi, arctiùs comprehensi sunt, & in Vrbem abducti. M.Læuinus Prætor Legatos, qui à Philippo per Italiam ad Hannibalem iter faciebant, sub custodiâ detinuit, donec didicisset quidquid ille moliretur. Quòd si tamen nihil hostile machinentur Legati; vt eis Princeps fauere iure non cogitur, ita nec officere tenetur. Neque enim belli motus pacis spem omnino excludunt, dirimúntve benignitatis atque clementiæ virtutes, eáve obsequia, quibus animi hominum potentissimè vinciuntur, & quibus generosissimum quemque honestas commendat. Athenienses dum litteras sui hostis Philippi ad coniugem, secreto nuntio, missas intercepissent; ne reserari quidem, sed, reueriti Deos coniugales, destinari voluerunt.

Sed quid si aditu prohibeatur Legatus, & nihilominùs accesserit? Volunt nonnulli, vt priuatum, imò vt Maiestatis perturbatorem, ac violentum irruptorem, grauissimè plecti. Franciscus Galliæ Rex Fecialem Caroli V. admisit quidem, sed præsentibus minis ad silentium adegit. Præ foribus namque palatij erecto patibulo, moneri seriò hominem curauit, prohibitæ mandatorum expositioni infamem mortem imminere. Apud Liuium, Ætolorum Legatis denuntiatum est, quicumque sine placito Imperatoris Romam venissent, pro hostibus omnes futuros. Ait quoque Theodosius, Ius hoc Legationibus interdicendi omnes vsurpasse. Et sanè nisi vsus ita obtinere debeat, perturbaretur Ius gentium, quod dominia absoluta & distincta reddit, & externorum, dum ita visum fuerit, vt loquuntur, exclusiua. Ast verò si licitum est vetare ne accedant Legati, illicitum est Legatos mittere, aut etiam

diutiùs quàm admittenti placuerit in Legatione hærere. Illicitis autem iura non subueniunt. Ligures dum Romanorum Legatum abire iussissent, isque procrastinasset, primùm comites seruosque neci dedere, dein Legatum vix fugâ elapsum sauciauere, vt sibi discedendum fuisse, non solùm narraret, sed ostenderet. Quapropter si quando periculum morámve rebus agendis iniectura videtur Legatio, vel aliquid existimationi aut fortunæ nostræ detractura, non excipitur, imò prohibetur. nam

Turpiùs eiicitur, quàm non admittitur hospes.

Nisi fortè expedierit hoc dedecore Legatum & Legantem afficere, vt etiam admissus dimittatur inauditus: atrox enim per eiusmodi dimissionem vtrique nota inspergitur.

DISSERT. XIV.

Quo iure conueniendus?

CIVILINE actione citari possit Legatus, controuersum est. Nam quo iure aut loco conueniendus sit, ex professo leges non definiunt: imò illæ quæ titulo de Legationibus extant, vnâ & alterâ exceptâ, de subditis, municipalibus, Proconsule aut eius Vicario, intelligi debent. Sed si Legatus numquam à patriâ abesse censendus est; æquum videtur, vt causæ eius, etiam crimina, non nisi ab eiusdem Principe patriaque cognoscantur. Et quamuis sacræ aut ciuiles rubricæ iura aut priuilegia Legatorum omiserint vel non definierint, testantur tamen historiæ, & dictat ratio, præcipuo eos honore censeri, singularia omnia in hoc munere esse. Historiæ quidem, quæ legum velut interpretes sunt, æqui boniq; testes: ratio

ratio autem, cuius tam augusta & venerabilis maiestas est, vt licet legum aut tabularum voces prorsus cessent, ea tamen sola, & dare oracula, & condere axiomata, & præscribere dogmata queat. Huius ore, sed velut Astrææ, receptam vsu sententiam Iuris interpretes proferunt; Legatos peregrè nullis vel legibus, vel consuetudinibus, vel ritibus municipalibus obnoxios subijci. De contractibus Legationis tempore initis, iudicium accipere non immeritò Legatus tenetur, conueniendus coram Iudice eius loci, cui se per contractum obnoxium fecit. Alioqui quod beneficium ac priuilegium est, damnum atque impedimentum fieret: eique vniuersè commerciis interdictum videretur, cum quo, tamquam exlege, contrahere vnusquisque vereretur. Id quoque Ius gentium & naturalis æquitas dictat, ne cui licentia indulgeatur res non suas alieno damno secum auferre. Ast verò si quæ ante Legationis susceptum munus nomina contraxerit; ob ea non detinebitur, neque ante reditum ad solutionem compelletur, ne munus hoc publicum impedimentis vllis obnoxium sit. Eamdem quoque ob causam, ne à popularibus quidem suis, absens lite lacessendus est, ne publico oneri priuatæ accedant molestiæ, remoramque communi bono faciant. Quid? nimis addictum litibus hominem implicitumque, ab hoc munere arcendum statuimus; cùm liberam ac sedatam à domesticis curis mentem Legatio exigat; satis occupata, si hoc agat, ob quod otiosa videri possit. Alioqui prorsus expedit, Principem rebus sui Legati prodesse & fauere, vt hic ardentiùs negotia illius meditari atque prosequi possit, nullâ inquam priuatæ calamitatis molestiâ compeditus vel distractus. Rex Hispaniæ Philippus II. Roderico Gomes dicebat: Tu mea per-

egrè curabis; ego tua domi non negligam. Cumque illo mortuo conuitiaretur plebs & liuor, opimam nimiùm hereditatem liberis relictam fuisse; Credebam, aiebat magnanimus & prudens Rex, liberaliùs me profuisse.

DISSERT. XV.

Quâ polleat iurisdictione, prærogatiuâ, immunitate?

PRIMVM soluendus quæstionis nodus; Num Legato plenaria competat iurisdictio in domesticorum suorum mores & vitam? Sunt profectò non pauci, qui omnem & Senatus auctoritatem, & Principis maiestatem in hoc munus transferant: ideoque suorum peregrè esse iudicem, qui & Senatum & Principem peregrè repræsentat. Quid omnino dicam? Neutiquam sublimior subsistet, qui vltra limites Legatus exurgit, nimiumque sibi tribuit. Certum est enim, imperij notam, iuris dicundi potestatem omnem labi & cessare in ditione peregrinâ ac alienâ. Princeps ipse haud meliori conditione censetur, vbi subditos non habet, nullâ auctoritate præditus est; sed, quia Princeps, dignitatem vbique seruat. In suorum delicta, spreto & reiecto ordinario Iudice, velle animaduertere, hoc verò nonnullis videtur, publicum ius loci priuatum facere, & simul trux illud dominicum, damnatumque legibus ac moribus Christianis, imperium vsurpare. Non serui, sed mitiore appellatione, famuli aut ministri dicuntur, qui familiâ Legati continentur: potestas ipsa, non despotica seu herilis, sed œconomica est. Proinde non ergastula aut vincula, non carcer aut carnifex Legato conceduntur. Fieri tamen posset, inter Principes aliter conuentum

uentum esse, vel mutuo consensu diu vsurpatum, vt plenam iurisdictionem in domesticos suos Legatus & habeat & exerceat. Quod si erit; actuariis ille suis & scribis vtetur, quorum tabulæ & codices seu registra, publicam fidem & auctoritatem solemnium instrumentorum exprimant habeantque. Concedet tamen iustitiæ ratio, vt sicui domestica eiusmodi sententia grauis videatur, possit ille, si superfit, reuerso iam Legato, cognitionem causæ ad patrium & ordinarium iuris Præsidem transferre. Idem in ciuilibus actionibus: ob quas domesticos aut asseclas suos gratis citari non patietur Legatus, memor extra iurisdictionem impunè non pareri; saltem non citra molestiam, vtvt iniuria atque iniquitas absint.

Non exiguæ autem nec paucæ Legatorum prærogatiuæ sunt. Solet enim inprimis eorum domicilio id honoris tribui, vt non solùm domesticis, sed criminosis etiam eò confugientibus, tamquam sacra anchora, asylum, & ara sit. Quare nec satelliti aut alteri iustitiæ ministro (nisi fortè facinoris flagrantia enormitásve obsuerint, aliúdve Princeps aut Supremus Senatus pręscripserint) in domum Legati impetum facere fas est, aut in domesticos eius manus inijcere, nisi eo consulto ac consentiente. Legatus autem ægrè patietur suos ludibrio haberi, ne prætextu quidem iustitiæ aut executionis. Et rursus, si me audierit, haud multum opis aut patrocinij facinorosis aut exulibus indulgebit, vel temerè veniam remissionémve extorquebit, præsertim citra suum iussum commodumque reis læsæ Maiestatis Statúsve vbi aget. Certè Principi iniustum & crudele ducitur, si suo indulto pepercerit sicariis, latronibus, iísve qui non præcipiti iracundiâ casúve, sed quæstus gratiâ ac præmeditato scelere deliquerunt. Et quomodo

modo eiuſmodi patrocinatio aut protectio honeſta cenſeatur Legato, qui neutiquam ad impediendam aut turbandam iuriſdictionem cuiuſpiam Iudicis aut Magiſtratus mittitur? Quid ſi immiſcere ſe reorum exemptioni velit, nec poſſit, repulſamque patiatur omnis interceſſio; dubio procul eius Principi plurimùm deceſſerit, ipſe detraxerit. Sed quid ſi ipſius Legati quapiam ope vel culpâ delictum fuerit, numquid ſupplicio ſontem liberare, aut excuſare nitetur? Æquum videtur. Viſum tamen fuit aliquando, dum Legatus facinus quidem alteri iuſſiſſet, iamque infortunio detectum eſſet; id adeò conſtanter pernegaſſe ac diluiſſe, vt reus grauiores infelicioris obedientiæ & credulitatis pœnas perſoluerit iratis offenſis, non reluctante, ſed vrgente ſceleris auctore.

Auguſtus quidem ſceleribus impunitatem, ſcribente Suetonio, præſcidit, perfugia omnia aboleuit: ne in locorum ſanctitate, ſed in ſuâ cuique innocentiâ præſidium foret. Detur hoc Legato, vt iniquâ ſi quis vi oppreſſus eſt, in ſacro velut lare tutum perfugium inueniat, è quo ſine permiſſu Legati extrahi non poſſit: quemadmodum à Bonifacio V. Pontifice Eccleſiis tributum eſt, ne quis inde citra Præſulis conſenſum rapiatur. Nimirum (inquit diſertus Auctor) ne calamitoſum domeſtica inhumanitas pellat, quem peregrina barbaries eò adegit. Rationi & naturæ conſentaneum eſt, vt qui ab hominibus ad Deum fugit, clementem eſſe Deum experiatur: offendi Deum ſciat, ſi quis in homines ſcelere quocumque peccat. Sed profectò templi imaginem domicilium Legati exhibet: ipſe, quia violari non debet, ſacroſanctus habetur. Siue nocens, ſiue innocens, quicumque pœnam fugit, miſer eſt: ſed in eo tum maximè Legati quædam, ſic dico, diuinitas

nitas cernetur, si humanus esse, si oppressum protegere, lapsum subleuare possit: si dabit misero fugienti, quod sacra tantùm limina & loca præbent. Attamen si sacræ illæ & Legati ædes proponant præstentque promiscuè sceleribus impunitatem; næ, tutamina & receptacula latronum & nefariorum hominũ dicantur, vbi perfugium tam promptum obuiumque nequitiæ. Igitur, quia vinci asylum grauitate sceleris potest, etiam iustitiæ necessitudini Legatus cedet: vtque dignitatem tueatur, tam se æquum, quàm mitem aut humanum ostendet, & in publicam duci custodiam noxium permittet. Interim auctor sim Iudicibus, vt noxio capiti in tutamen Legati recepto, non facilè pœnam infligant: sed, quia sontem merito supplicio eripere vnius Principis est, huius placitum & decretum illi exspectabunt. Ita innotescet, non turpi neque externâ indulgentiâ criminis, sed reuerentiâ ipsius Legati, vindictâ criminis abstineri. Et pulchro mutuæ obseruantiæ certamine, quantum Iudicibus tribuisse Legatus videbitur, ab iisdem recipiet; & illæsâ legum auctoritate clementiam reus experietur, dum ius suum iustitiæ Legatus submisit.

Eminentiam Legati quæ concernant, singula si persequar, prolixus sim: compendio subnectam aliqua.

Quamuis de iure cauponi non liceat hospitem semel admissum (dummodò & viuat, & soluat probè) expellere aut excludere (vt alterum fortè opulentiorem aut amiciorem recipiat) Legati tamen fauore id licet.

Magistratus, præsertim requisitus, prospiciat, ne Legatus impediatur molesto strepitu sordibúsve vicinorum: tum vt quidquid habet mobilium, mercium, ciborúmve aut aliarum rerum, ab vectigalium & portorij exactione liberum sit & immune, nec vllo retentionis aut repræsa-

liarum,vt vocant, titulo vel iure ſiſti aut detineri poſſit. Habet enim,vbicumque ſubſtiterit,domicilium honoris, non oneris, Legatus.

Impetrat apud exteros Legatus, vt diuino ſacrificio, iuxta ſuæ Religionis præſcriptum, vnà cum domeſticis vacare poſſit: tum quoque exigit, vt eadem libertas domi ſuæ pateat aliis quibuſuis. Super quâ re graues interdum contentiones increbreſcunt.

Illud quoque Principum conſtitutionibus ſancitum eſt, vt exterarum gentium Legati, beneficium curſus publici habeant, id eſt, vt equis muliſque publico ſumptu enutritis vti poſſint, quibus ipſi ad Principem quàm velociſſimè perducantur. Hunc autem curſum publicum hodie Poſtam vocant; quæ ab illo veteri tantùm differt, quòd ad illum veredi per certa loca publico ſumptu diſpoſiti erant, ſed quibus ſine licentiâ Principis, ne numeratâ quidem mercede, priuati vti nequirent.

Legatorum liberi, quos in Legatione naſci ſors dedit, patriæ ac domus ſuæ priuilegiis neutiquam priuantur aut excidunt. Indignum enim foret, in Regio obſequio verſantem, Reipublicæ fauore aut prærogatiuâ deſtitui, eximi vel excludi.

Si quis ſuâ in Legatione obierit, magno honore eius funus afficiet Princeps apud quem reſederit, quamuis etiam ab hoſte adueniſſet. Imò ait Plutarchus, Quæſtores antiquitus Legatorum ægrotantium curam ſuſcepiſſe, mortuiſque funus è publico feciſſe.

Legatiuum verò, ſeu nummi qui abeunti vel abſenti Legato de publico dati ſunt, & reduci vel mortuo ſuperſunt, non reſtituuntur. Stipendium quoque integrum Legatus nanciſcitur eo tempore, quo fortè ergaſtulo

aut

aut morbo detentus, munus obire non potuerit.

Comites quoque & asseclæ, qui Legationi veriùs quàm Legato inseruiunt aut adiuncti sunt, quosque negotium tanti ponderis exciuit è patriâ, priuilegiorum atque immunitatum etiam participes sunt: cùm æquissimum fuerit, oneris socios & ministros, honoris quoque esse potitores. Ideoque si quis eorum quempiam pulsarit aut contumeliâ affecerit, pari scelere & sceleris lege tenetur.

Quid si autem infidum mare & naufragium passus fuerit Legatus, vel in piratas inciderit, ab omni remotus culpâ & fraude? Sic quidem indemnis à Principe suo habendus est, & ab ærario refundendum quidquid perierit. Quòd si terrestri in itinere oppressus sit, totum hoc incumbet damnum Principi, cuius in regione iniuria facta est. Sciri hac ratione expedit, quàm inuiolabilis sit, & quâ vbique tutelâ protegi publicè debeat, qui publicè missus est. Sic ad Belgas, ante quadriennium, iter faciens Ill[mus] & Reu[mus] *Jo. Franciscus ex Comitibus Guidiis à Balneo*, cum facultate Legati à latere Nuntius Apostolicus, cùm à Gallis spolium pretiosissimæ supellectilis perpessus esset; visum fuit, nomen gentis & simul regionis violatum. Rex igitur vt dedecus amoliretur, damnumque illatum resarciret, viginti aureorum millia numeranda decreuit. Pulchrum & memorandum exemplum; nisi intra verba, hactenus promissum staret. Licétne dicere? Obstrictus es, ô Rex: & tibi debetur quod detractum, & inde addictum est, Legate. ni leuius duxerimus, Iustum debito promisso innodari, quàm liberari; fidem malle quàm pecuniam impendere.

DISSERT. XVI.

Comites, famuli, aſſeclæ.

QVONIAM vnuſquiſque, aliorum adiutus ingenio, iudicio, conſilio, euadit ſolertior, maturior, prudentior; ſuadeo, vt Legatus in contubernium adſciſcat viros præſtanti experientiâ ac virtute, qui eum in arduis negotiis promptâ operâ ſubleuent. Nemini enim vni ſimul omnia præſentia & perſpecta. Quandoque & Homerus dormit, Argus cæcutit, & ſapientiſſimus quiſq; inter mortales errat, vacillat, cadit. Non etiam raro euenit, vt quædam inopinatò agamus; quæ voluimus, nolimus: rata, irrita; facta, infecta cupiamus; & tamquam in biuio poſiti, quorſum dirigendum iter ſit, dubitemus: quid præſtet, cur, aut vbi hæreamus, ceſpitemus, per noſipſos ignoremus. Officioſa eorum ſocietas, qui intelligunt & volunt benè, ſaniora indicabit, proſpera diſponet, aduerſa aut incommoda diſpellet aut dimouebit, deuia in melius diriget, dubia firmabit, fido conſilio, forti conatu. Oculis quiſque alienis ſeipſum acutiùs inſpectat, quàm ſuis. Alienis, ſed fidis: vnde cùm ea fides in amico ſit, danda eſt opera, vt quem ſocium ſiue aſſeclam, etiam amicum habeamus. Verùm enimuerò hîc quoque vulgatum illud obtinet, Ne quid nimis: affectum à nobis regi melius eſt, quàm nos ab affectu: & pertinaciùs amaſſe, cum periculo ſæpiùs aut damno coniunctum fuit.

Nulli te facias nimis ſodalem;
Gaudebis minùs, & minùs dolebis.

Et comites quidem, vel publicis ſtipendiis Legato inſeruiunt;

uiunt, vel ſuis eos ipſe aſſumit; vel hi denique priuatis ac propriis illum ſumptibus ſequuntur. Iis igitur qui Legationi aſſignati erunt, ſecuriùs fidere poteſt: omnis enim participes, ſiue laudis, ſiue culpæ erunt. Quare, vt hanc imminuant, illam augeant, ſummâ ingenij etiam ope adnitentur; dum, tamquam vicarij aut ſecundarij Legati, ipſum ad ſe putant negotium decuſque pertinere. In horum humeros ſi partem aliquam negotiorum transferat Legatus, ex interuallo reſpirabit. Sanè quia continuis ferè magniſque diſtentus eſt negotiis, ſubtrahere interdum oneri caput prementi poteſt ac debet: vt ſic vegetiorem ſe reddat, rebus & curis parem. Etenim

——vires inſtigat alitque
Tempeſtiua quies: maior poſt otia virtus.

Sic viri olim Maximi fecere, naturâ velut pręceptrice, quæ alioqui Maximos eos non ſuſtinuiſſet. Ne nimiâ tamen fiduciâ alienæ virtuti aut induſtriæ, ceu molli puluillo, Legatus indormiat. Inexperti fidem exſuperet, quantum ſuperintendens heri oculus ſingulas eiuſmodi functionis partes decorè cohærere & ſplendere faciet: imò eum quaſi iuris ſui conſtituet, atque extra quamdam ſuorum tutelam.

Conſtituta iam familia occupetur, & ſuum quiſque obſequij modum finemque habeat, munus ceu palæſtram. Nimirum auris auditui, oculus viſui miniſterium prębet: nec manus valet ad videndum, auríſve ad ambulandum. Aliqui ęmulationem inter domeſticos aſſectatores & miniſtros vtilem aſſerunt, quâ quidem quiſque obſequio & affectu conetur ſe probare & præferre. Simultas tamen in hoc ſodalitij genere periculoſa, quia maligna eſt. Qui fuerint vnanimes, mandata heri ſui attentiùs excipient, &

exequentur. Sic vrgente neceſſitate, manus ipſa officio pedis rectè fungetur, pes manus. Imò membris aptè inuicem congruentibus, opitulantibus, fiet vt pes per oculum videat, per pedes oculi gradiantur: aures ad oris, os ad aurium vſum concurrant & ſuffragentur.

Inter eos autem qui Legato locatitiam operam præbent, præcipui ſunt Oeconomus & Secretarius. Oeconomo incumbit quidem, ita rebus domeſticis proſpicere, ne vſpiam neceſſaria nummorum ſolutio ſuſpendatur, aut præmordeatur: tum ne externus vſpiam ſplendor atque apparatus requiratur aut claudicet. Incumbit, vt famuli præſcripto ordine & ritu obſequantur, & ne quis officiperda Dominum vſpiam incomitatum deſtituat; ſic gratis ſaginetur. Sed non Oeconomus adeò dominus domus ſit, quin temporarias expenſas & rationes perſpectas, memoriæ impreſſas habeat Herus; vt & iudicium de iis ferre & proſpicere tempori poſſit. Secretarij autem munus eſt, Legati ſecreta tacere, & quæ aliorum ſunt ſagaciter indagare, ac velut odorari; tum quaſi prædiuinare, quid in litterarum dictamine ac reſponſis domino in mentem venire debeat. Cuiuſmodi felicem ſolertiam induſtriamque aliquando vidi & noui in eo, qui inſpectis vel ſemel litteris quæ aliunde, etiam ſuper rebus grauiſſimis, adferebantur, protinus pro dignitate negotij acutè, ſuccinctè, ſententiosè non tardiùs reſponſum ſcripſerat, quàm reſpondendum eſſe ſtatuerat Legatus: adeò vt huiuſce potiſſimus labor videretur, auſcultare & ſubſcribere. Sciat interim Legatus, famulis peringenioſis & nimiò actuoſis non tutò omnia credi; ſincerique, licet tardioris, ſæpè vtiliorem & diuturniorem eſſe operam. A magnis ingeniis, non rarò aliquid vltra vel ſupra ingenium. Inquies animi, neſcio quid

quid turbinis aut mali moris præsagire facit. Cauendum verò, ne quis Legati assecla aut domesticus, fidem lucro inferiorem colat; numen non in arâ, sed in arcâ: sic Legationis sacra eliminari, profanari contingat. Eademque cura ad cursores & tabellarios sese extendit, qui nisi fido silentio præditi sint, Legato negotium fortè facessant. Et quamquam sint, qui putent Magnatibus & Principibus viris numquam ministros probæ indolis atque industriæ deesse, hos facilè inueniri; Legatus tamen tam fatuo errori ne inuoluatur: tum videat, ne iam admissos asperè habeat, præsertim conscios secretorum grauiorum. Et quamuis prouerbiali opprobrio dici soleat; *Fidelis seruus, perpetuus asinus.* attamen si quorum grato obsequio diu fuerit vsus, eorum commodis promptè & liberaliter subinde consulet; quò ceteri obsequentium non modò excitētur, sed impellantur & inflammentur ad benemerendum. Vt verò facilius est, non accersere malum, quàm vincere, occurrere molestiis atque infortuniis, quàm mederi; ita præstat omnino non admittere in contubernium improbos, quàm laborare, quemadmodum iam admissi dimitti ac corrigi possint. Adde, quòd familiæ dedecus vltimus ille nouit, cuius ea est: & sic quia serum, difficilius atque inutilius remedium est. Quis tam circumspectè domi suæ viuit, quis tam miserè aut morosè, vt inter seria iocos subinde interlabi non sinat? Ea verò si non tutis auribus excipiantur, non benignis oculis animisque; sic detorqueri queant, vt & negotiosis otium eripiant, & denudari contingat quæ ne tegenda quidem erant.

——*Lingua mali pars pessima serui.*

Et sæpè (Scripturæ textus est) *Inimici hominis, domestici eius.* Amplius est, hîc fidum comitem, quàm æmulum fratrem,

trem, consanguineúmve Legato adesse: ac nisi fidi sint & beneuoli, qui eum comitantur, non rarò in ipsâ frequentiâ solus erit; impeditior etiam, quàm si solus. Eudulius à Cosroë Persarum Rege super ineundâ pace missus ad Valerianum, quem regendis Armeniis Iustinianus præfecerat; à fratre suo, Legationis comite, proditus est. Maluit ille inuidi, quàm fratris officium præstare. Etenim clàm cum Valeriano congressus, & iam ad pacem inclinato, turbauit bona consilia, auctorque belli fuit: In angustiis Cosroën esse, filium eius ad Regnum aspirare, exercitum pestilentiâ confici. Hæc vbi Valerianus accepit, Eudulium pacis spe plenum dimittens, secuturos ad Cosroën Legatos pollicitus est, qui rem peragerent. Missis igitur ad Iustinianum litteris, eius mandata inquirit: ac mox iubetur in hostes exercitum ducere. Fraternæ æmulationis portentum! portenti exemplum.

Quia confabulationibus, congressibus, conuiuiis choreisq; tenuiorum decorè immisceri aut interesse ob dignitatem suam Legatus non poterit; (vbi tamen multa quæ alioqui laterent, odorem & colorem suum manifestant) domesticis eius fas erit, in eiusmodi locis, sine vllâ aut dignitatis sugillatione, aut insidiarum suspicione, sese oblectare, ibidemq; attentâ mente sagaciter explorare, quid moueatur. Ipse autem non solùm epulis Magnatum Procerumque haud grauatè intererit, sed tempestiua quoque conuiuia vicissim subministrabit. Nam præterquàm, quòd genialis illa hospitalitas, magnificentiæ & munificentiæ eius famam pulchrè sparget; quantum ea quoq; ad multorum arcanorum animorumque scrutinium, imò ad beneuolentiæ & amicitiæ conciliationem faciat, & nasuti sciũt hodie, & Tullius testatur, qui se hoc fine ad Cęsarem aliof-

aliosque cœnatum isse, Q. Fratri fatetur. Ait Iuuenalis:

——In magnâ Legatum quære popinâ:
Æqua vbi libertas, conuiuia, pocula, lectus.

Sic nimirum vt commodiùs specularentur atque indagarent singula, iis olim se locis consortiisque Legati interdum ingerebant, vbi liberi & incauti circumferrentur sermones: vt sic captatrice & corruptrice lautitiâ rescirent, quæ alioqui, ne per somnium, nec maximo ingenio, ne omni quidem auro, in eorum mentem aut notitiam venissent. Interdum quæ in conuiuiis per Legatum dicentur, decuplo maiora atque illustriora iudicabuntur, quia extemporanea, quàm reverà sint, & quàm videbuntur si credantur præmeditata. Hinc quoque maior interdum auctoritas dignitasque conciliatur, quàm ex quæsitis verisque alioqui demonstrationibus, aut etiam ex negotio feliciter suscepto vel gesto. A conuiuis interroganda potissimùm quæ dicturi optimè callent: lubentiùs enim, & sine verecundiâ ignorantiæ, ea ipsa proferuntur, certiusq; instruunt. Cohibeantur hîc manus subinde ab eduliis; neque totus animus in patinis eliquescat: sed spargantur & excipiantur ioci, à quibus facilis diductio atque digressus erit, ad si quæ alia solidiora aut sanctiora.

Additur autem Legationi frequentia ministrorum, vt quisquis eam viderit, accendatur scire, cuius ea sit: imò vt appareat, à magno venire, ad magnum venire, qui tam superfluâ pompâ dignus & conspicuus est. Ita sunt homines: splendori pleraque deferunt: admirandum censent sidus, cuius diffusissimi radij sunt, & insolito quasi lumine percellunt. Hinc magnificentia Legationis cuiusque æstimari ferè solet familiæ copiâ; anteambulonum, salutatorum, deductorum, asseclarum, sectatorum & calo-

num concursu; longoque rhedarum atque impedimentorum agmine.

Verùm enimuerò Legati superbus apparatus, numerosi comites & ministri, Principibus ad quos itur, nonnumquam inuisi ac suspecti sunt. Sic cùm tres Legati Hungarici, quos longo superbiæ spectaculo tria millia equitum sequebantur, ad Fridericum Imperatorem Neapolim missi essent, vt diadema Regni sui redimerent; occlusas vrbis portas inuenerunt; quòd tam vasta & otiosa pompa, vel maioris spei indicium præ se ferret, vel ad ostentationem aut exprobrationem instituta, imò ad terrorem videretur. Illis itaque Legationis iure introitum postulantibus, per nuntium respondit Imperator; non Legationem istam, sed militarem sibi legionem videri. Neque profuit, quæ cudebatur, excusatio; quòd honorandæ Maiestatis ac Coronæ sacræ & religionis gratiâ tanto splendore aduenissent; nam post multa, Legatus tantùm vnus cum ducentis equitibus intromissus est. Dux quoque Feriæ cùm nuper à Rege Catholico in Galliam mitteretur, tristem Henrici IV. mortem deploraturus, admodum magnificè, pro more gentis suæ, profectus est. Cùm iam Burdigalam pergeret, præmissis qui hospitium præpararent, vrbis præfectus, tamquam angustias oppidi accusans, in suburbio locum esse respondit: tot comites, qui viderentur turmas aliquot constituere, tot sarcinas cistasque, quæ, instar equi Troiani, aliquot millia scloporum facilè parerent, aliter recipi non posse. Quapropter Legationis apparatus ita moderandus, vt neque contractior sit, quàm mittentis vel eius ad quem mittitur dignitas postulat; neque rursus ita exorbitans, vt oneri magis, quàm honori vtrique fiat.

Ita quoque se gerent tanti muneris comites, vt Legationi

tioni iure tribui possit, quod olim laudatæ Fabiorum legioni; Vnumquemque ex eâ militem potuisse partes Imperatoris dignè sustinere. Sic verè comites erunt, & tamquam minora lumina respicient maius: virtutes dotesque animi atque ingenij, tamquam radij erunt, præstantiâ ac luce inæquales quidem, attamen proximæ. Procul ab hoc contubernio sint sycophantæ, ardeliones, ganeones, officiperdæ, aulicæ gloriæ dehonestamenta, quorum probra in Legatum redundarent. Tanti refert bonos omnes esse, vt vel ex vnius dyscoli atque litigiosi famuli, moribusque externæ gentis immorigeri lasciuiâ, plurimum interdum turbæ oriri possit. Igitur quicumque Legatum comitabuntur aut sequentur, boni sint; coërcendi aut dimittendi, nisi sint. Præsit aduigiletque eorum moribus atque actionibus censor aliquis & inspector. Si notari se sciant, paulatim corrigentur. Insitum alioqui humanis ingeniis, licentiâ insolenter vti, nec seruare modum in iis quæ extra regulam aut supra modum. Pulchrè M.T.Cicero Q.Fratri: Domesticorum non modò facta, sed dicta etiam omnia præstanda nobis sunt. Vt enim probi prudentesque haberi velimus, non sufficit nos esse tales, verùm idem quoque requiritur in reliquo famulitio. Vnde talis erit Legatus (certè habebitur) quales illi, quorum moribus & familiaritate delectatur: multumque aliena hæc fama ad famam propriam. Hinc tyranni quoque olim, vt colorem virtutis & bonitatis sibi adsciscerent, viros sapientiâ inclytos conuictui suo iunxerunt, ornatus atque existimationis nimirum gratiâ, non auxilij vel vsus. Quasi malè de iis opinari aut iudicare populus nequiret, à quibus bonos videret æstimari. Quasi etiam malos esse aut fieri necesse sit, quibus cum malis benè conuenit: dum nulla inter bo-

num & malum societas aut sympathia. Semel dixero: Probus ipse sit Legatus, modestus, pius; & suos faciet. Quod faciliùs vt fiat; in larem atque ministerium non assumet Legatus sine delectu homines, quos sola allicit stipendij otiive merces aut sagina. Verùm eliget fidos, suarum rerum obseruantes & amantes, & qui eo quoque nomine probari & promoueri percupiant. Ægrè etiam admittet incolas prouinciæ vbi obeunda Legatio est: minùs eos, qui hinc profugi, siue proscripti, vel quouis modo extorres sunt. Hi enim, quia odiosi, odiosum ipsum Legatum facient. Ad summam; totidem is timeat exploratores, quot habuerit non suos.

Sed hîc prætereà quædam obseruatu digna occurrunt, quippe Legati œconomiæ atque vsui coniuncta. Inprimis, ne qui Legato comites, socij aut asseclæ, fuerint adeò ingloriis moribus, turpi stirpe aut formâ, vt existimationem eius vspiam labefactent. Noui magnanimum & magnificum verè Legatum, qui dum haud multos domesticos stipatores adduxisset, hoc consilio adsciuit: Pridie cuiusque diei spectabiles sex vel decem, plerumque è gente suâ, viros inuitari curauit, qui subsequenti eius prandio interessent: sic potiùs conuiuæ, quàm necessarij socij: eâ tamen lege, certè consuetudine, vt isto die comites ei adsisterent, siue domi maneret, siue rhedâ egrederetur. Ita fiebat, vt & nouos subinde assumere stipatores liceret, & æmulatio quædam oriretur inter illos

Qui bona summa putant alienâ viuere quadrâ.

sic omitti poterat, si quis cœpisset displicere. ne reliqui quidem pransuri conueniebant, quoties alubi solus prandere vellet, vel domi suæ mensam aliis conuiuis aut serioribus negotiis occupatam haberet.

Ephe-

Ephebonum, calonum & lixarum agmen, aut ſcenico quodam ordine, Legati equum rhedámve ſtipat, aut confusè velut circumfunditur, pro gentis cuiuſq; patrio more. Fuit hîc Legatus, qui famulos vniformi veſte veſtiuit dum primùm vrbem ingrederetur, & ſuperbiore rurſus veſte dum in poſterum Aulam frequentaret, & nouâ denique dum abiret. Et tamen vbi in patriam reuerſus, ad alium Principem is denuò mitteretur, ſumptu & ſplendore nouo, diuerſo amictu famulos induit, ne quid è priore Legatione mutuaſſe videretur.

Si quod ſuorum iuſſorum operúmve culpari aut reprehendi à ſuis ſenſerit Legatus; curare aut animaduertere id quidem minimè videbitur, notabit tamen vt tacitam grauioris mali commonitionem: vtque exploret, num ratione conquerantur aut redarguant; ſeſe eorumdem loco eſſe fingat & ſecum ſtatuat. non alia ſalubrior tutiórve regiminis regula eſt.

DISSERT. XVII.

Corycæi.

QVAEDAM etiam Legationis arcana ſunt, quæ niſi cautiſſimâ vigiliique curâ cuſtodiantur, arcana eſſe deſinunt, & in maximum ſæpè malum erumpunt. Qui tutam eſſe vrbem vult, munit vrbem: qui clauſa conſilia, domum non ſinit exploratoribus patere. Hæc incumbit Oeconomo cura, vt obſeruet, ne quis ignotus aut ſuſpectus limen terat, aut furtim penetret: ne quis occultus vſpiam explorator latitet, qui ex inſidiis conſilia, dicta, facta arbitretur. Mille modis improbitas ingenioſa eſt: & au-

daciam sceleſtis pręmia addunt,& alienæ oſcitantiæ,tum impunitatis ſpes. Interdum penetralia domus excutienda ſunt,interdum limina & fores. Quippe nonnumquam in ingreſſu ac veſtibulo detecta ſunt, quæ clauſa & ſepulta penetralibus credebantur. Is enim mos eſt, & hoc officij munus, vt ad fores vſque vir quicumque primarius,interdum etiam priuatus deducatur. Hîc verò colloquij & congreſſus causâ valedicenti ſummatim ſuggeri & inculcari quod actum agendúmve eſt, denuò ſolet, nouiſſimo ſermone ſolido & ſerio. Fuit igitur haud ita pridem percallidus Corycæus, qui tanti putauit ſuſpecti Oratoris conſilia & ſecreta venari & vendere, vt ſagaci latibulo foribus, quæ magnificè ſemper patebant, ſeſe ſæpiùs abdiderit & poſtpoſuerit. Neque enim id agere deſtitit, quòd hîc fruſtrà & faſtidiosè,nullius moræ aut moleſtiæ pertæſus,tamquam in excubiis ſtaret, aut quia plus ſemel nonnullorum exonerando lotio à capite ad calcem profunderetur,donec ædes egredientium & intrantium ſemoto(ſic putabatur) ſermone percepto,multorum arcanorum conſcius redderetur: atque ita fieret, vt quæcumque inimicus Princeps,eiuſque ſagaciſſimus Orator moliebatur aut ſtatuerat,ea præoccuparentur, præpedirentur vniuerſa.

Verùm & Legati non infrequenter ſpeculatores ſibi adſciſcunt; & quod ſuis oculis non poſſunt, alienis inueſtigant. Ipſi nónne vt ſpeculētur potiùs,quàm vt vllum aliud Legationis officium impleant, mitti interdum & hærere ſolēt?exploratores magis quàm Oratores. Sic inter aſſeclas ſocioſque ſubinde perſonati latent homines,militiæ, imò architecturæ & munitionis militaris periti atque practici, qui mœnia,valla, loca alia, peregrinis alioqui veſtigiis oculiſque præcluſa,ſcrutentur; violentiæ inſidiiſque, ſi ita occa-

occasio feret, patefaciant. Huiusmodi dolum Legatio à Scipione olim ad Syphacem missa vtiliter tegebat: vbi calonum loco & seruili habitu centuriones, tribuni virique primariæ virtutis atque prudentiæ mittebantur; qui dum sua Legatus mandata exequeretur, vagi per castra, aditus exitusque, interstitia & compendia itinerum, munitiones item & aggeres, situsq; vniuersos, quà Pœni quà Numidæ imbecilliores essent, edifcerent: donec omnibus sic perspectis, tutò atque opportunè Romani excurrerent, victisque votisque potirentur. Citeriore exemplo in hanc scenam prodeat Legatus, cuius tamen nomen silentio veneror. Is peregrè viros aliquot secum duxit, maioris industriæ fideique quàm fortunæ. qui quidem, tamquam vernaculæ egestatis velo, quæstusq; quærendi excusabili necessitate, totâ Prouinciâ diuagabantur: sic nusquam & vbique domi erant: nusquam non per plateas, in officinis mercatorum, in culinis cauponum hærebãt, portas, atria, rhedasque Magnatum velut obsidebant. Vtque securiùs atq; pro vsu diutiùs vbicumque vellent, subsisterent, merces quasdam leuioris pretij, sed artis curiosioris circumferentes venum exponebãt. Erat, qui modulos & rhythmos patriæ genio auribusque singula admirantium, etiam pietati conformes obtruderet. Nec deerat Mimus vnus, & Momus alter, quibus sapienter desipere studium & munus erat. Sed Legatus non nisi vnius choragi ac relatoris fide & operâ vtebatur: ceteros ne nosse quidem videbatur. Modus & fructus varius fuit, non vltrà hîc lustrandus. At verò quemadmodum in eâ lusus specie quæ Prima dicitur, è minimâ pictæ chartæ micâ, quidquid est fortunæ interdum dignoscere est; sic illi è dictione sententiam, hinc deliberationes, è gestibus affectus colligebant. Verùm

rùm enimuerò, vt illi qui hac Primâ contralusores potiùs quàm propriam crumenam fallere & fraudare moliuntur, non solùm quidquid hîc pictum est sollicitè occultant, sed insuper laruâ subinde faciem velant, ne quid veri affectus aut sortis inde emicet; ita qui primâ per Regem functione apud versutos occupandus est, animaduertere debet, vt velo quodam, non illo ludicro, sed constantiæ, dissimulationis, æqualitatis, sua & sese totum obtegat & condat: adeoque sinistri nihil ab aliis conspiciatur, ne metuatur quidem, vt rebus ipsis suæque formæ & bonæ famæ odore atque lenocinio singula arrideant, donec se suâ circumuentione præuentos experiantur, si qui fallere parabant. Comici dictum est; *Doli non doli sunt, ni astu colas.* Mireris impietatem hîc quoque personatam interdum esse. Aulam externi Principis quidam accedens, vestem Eremitæ assumpserat, adoptiuo capillitio nasoque incrustato exornatus: atque ita magnarum resolutionum index & consultor, & tamen extra suspicionem erat. Adeò dexterè & tectè fiebant omnia, vt hospitis ipsius intimi atque domestici non aliud crederent, quàm pietatis negotium seriò ibidem agi, & Horas canonicas eos legere qui longè alias occupabant.

Fidis autem & strenuis atque industriosis Corycæis non solùm munificus & impensè gratus, sed pænè prodigus erit Legatus. Etenim in lucrum cedit, quod sic impenditur. Dum Rex Catholicus à Ductore sui exercitus rationem aliquã exigeret pecuniæ in visitationem cuiusdam Regni erogatæ: respondit ille, trientem vnum summæ totius impensum esse exploratoribus, speculatoribus, & conductis clàm negotiatoribus; alterum, operibus piis, tamquam maximè necessariis ad rem feliciter gerendam subsidiis;

ſubſidiis; tertium ſic quidem victori exercitui ſuffeciſſe. Vtpote nummus numen ſcilicet eſt, eaque herba quæ homines inuiſibiles, & his rurſum viſibilia & acceſſibilia omnia ad occaſionem facit. Et fortiter & ſapienter dixit Dux ille, quemadmodum fecerat. Eoque languidiores atque etiam imbecilliores mihi videntur, qui cùm tutandorum aut occupandorum finium ſtudio toti inſudant & torquentur, quædam perdere neſciunt, vt omnia rectè collocentur: imò qui ſe putant perdidiſſe quidquid huic animorum negotiationi atque commercio, aut etiam Diuino Cultui & Pietati tribuitur; quæ tamen verè Regiæ æternæque gloriæ pondus potiſſimùm operatur.

DISSERT. XVIII.

Vxórne comes?

OPTIMA comitum vxor eſt: de quâ tamen multi quærunt, an in Legationem ducenda ſit? imò, an omninò ducenda ſit? & potiùs cælebs viuere debeat, qui Reipublicæ viuit? Ad Legationem igitur quod attinet; negant aliqui: quòd iter interrumpi, dilatari, negotia turbari & euerti, arcana debuccinari contingat, per inconſtantem, fortè garrulam, diſſolutam, parum caſtam coniugem: quacum neque tutus, neque ſuus ſit Legatus; bellumque, non ciuile, ſed familiare ſuſtineat, verè indiuiduum ſecum ferens venditæ libertatis pignus. Nimirum, ſi ita eam duxerit, vt abductus ſit ipſe, muliebri imperio quaſi ſubiacens. Quid autem refert, inquit Ariſtoteles, vtrùm mulieres ipſæ gubernent; an qui gubernant, à mulieribus gubernentur? Antonius, quia Cleopatram in

militarem Legationem duceret, vxorius vocatus eſt. Notatur à Virgilio:

——Sequiturque (nefas!) Ægyptia coniux.

Ingens profectò viris & virtuti impedimentum femina nonnumquam adfert. Si quid etiam imperfectionis vitiíve attulerit, poſt nuptias diſcitur, vix aut ſerò emendatur. Tum longè peſſimum, quòd niſi ſat cautè duxeris, quam ſemper diligas; non medicus vllus, ne iudex quidem vllus ſalutem, reſtitutionemque in integrum præſtabit pœnitenti vel decepto, vbi non ſæpiùs peccare licet quàm ſemel. Quia autem plura coniugij incommoda ſunt, ritè ſacri Myſtæ cælibem caſtamque vitam profitentur & agunt: ſic nimirum exercitio ſpiritus, tum functionibus Eccleſiæ publicis politiciſque vel maximè apti.

Volunt igitur, qui hanc cauſam politicè, aut nimis politicè diſputant, Legatum, ſine vxore munus ſuum obire: & ſi ſeditioſus naturæ, malíve quod fertur neceſſarij, ſtimulus vrgeat, vel pertinax conſuetudinis fomes vrat; externâ libidine voluptates ſuas explere. Sed tum videat ille, ne à pellice ea reuelentur, quæ timeri poterant à coniuge. Frequenter enim illex lectus illicita excutit, non ſatis munitis aduerſus hunc Sirenum cantum. Ideoque etiam Legatus, & ſi quis ei vtilis & fidus comes fuerit, ignorare non debet, expugnatâ ſemel pudicitiâ muneribúſve adhamatas mulieres (quorum inprimis auidus hic ſexus eſt) aptiſſimas ſecretorum indagatrices & reuelatrices exiſtere; dum apud benemerentem ſimulare aut tacere ægrè poſſunt, prorſus non poſſunt. Sic nobiliſſima interdum ſtratagemata & conamina irrita euanuerunt, auctoremque ſuum inglorium reliquerunt, quia quædam matronæ, earúmve pediſſequæ aut congerrones ea denudaſſent,

quæ

quæ non solùm tecta, sed sepulta credebantur. Quod animaduersione dignum est, nec tamen relatu exemplorum nimioperè odiosorum aut nouitiorum opus habet.

Sunt qui solitarium vitæ genus molestum, indecens, damnosum, intolerabile fore asserunt: sociale præferunt, & vxorium comitatum probant; vt stato semel amore sedatior sit Legatus, ac domestica disciplina laudabiliùs cohæreat. Scilicet, quia nihil æquè secundùm naturam sit, quàm huiusmodi coniunctio. Vagum quidem & barbarum genus hominum indefinitos amores habet, copiam & incertitudinem prolium & vxorum: at magis compositi & casti Christiani, diuinâ & gentium lege adstringuntur, Vnus Vnius esse. Et vir quidem rebus necessariis domum instruit, bonis moribus componit, auctoritate tuetur. Mulier verò vitæ omnisque fortunæ compar, salacis immodestiæ ansam præcidit, eademque illa quæ maritus foris procurauit, suâ curâ & sollicitudine domi conseruat, ornat, illustrat. Et reperire est reverà feminas, quæ suâ tum solertiâ, tum continentiâ sexum ipsum anteeunt, virisque magno vsui & subsidio sunt: per quas Legationes quoque ipsæ interdum susceptæ & perfectæ sunt. Bellerophon, auditâ Legatione mulierum Xanthiarum, Xanthiis ignouit. Hinc, ait Plutarchus, lex singularis apud Xanthios sancita est, atque æternus honos huic sexui tributus, vt filij Matrum, non verò Patrum nomina sortiantur. Ad Constantium Imperatorem Romanæ mulieres numquid missæ fuerunt, & in re magnâ? Nónne solemni Legatione postulatum ière, vt Liberius Pontifex ab exilio reuocaretur? Nimirum, quasi ostenderent, nihil viris opus esse, vbi suæ virtuti sequior sexus relinquitur: occasionem, non verò animum aut linguam deesse, siquando publicè, aut

agendum,aut loquendum ſit. Sanè aliàs efficaces non ſemel,rebus quaſi deſperatis,periculorum depulſatrices,delictorum deprecatrices, amicitiæ conciliatrices feminæ fuere. Quid? harum auſpiciis imperia & ſceptra non infeliciter ſtetere & gubernata ſunt. Belgis certè (vt alios taceam populos) non infeliciter ceſſit,Feminarum regimini ex interuallo ſubfuiſſe. Coniugibus ſi quæ triſtia aut incommoda obueniunt(obueniunt autem permulta,neque vlla vitæ pars aut conditio ſui laboris aut doloris expers) ſocietas lenit adimitque dimidium infortunij: ſi quæ læta; gemina eſt voluptas, quia in dulciſſimæ coniugis ſinum infunditur. Sic Legatus è curiâ & curis feſſus fortè rediens,habet ſociam, cuius læto aſpectu & complexu recreetur,à ſeueritate velut ſecedat.Opponuntur ſolatia difficultatibus, blanditiæ curis, miteſcit quidquid aſperum aut amarum fuit. Sic ſuauior in vxore, quàm in aliâ Venere voluptas eſt:refundit in coniugem coniux affectum, quo fruitur,adeoque ſanguinem ſanguine teſtatur.

Omnis amor magnus,ſed aperto in coniuge maior:
Hanc Venus,vt viuat,ventilat ipſa facem.

Omnino vel auxilium ab vxore, vel ſolatium eſt: quinimò tum ſenes vxoribus maximè indigent (venerabilis ſic fatebatur ſenex) cùm minimè putantur vxoribus indigere. Hipſicratea Mithridatis vxor, mariti causâ quid non fecit? Tonſis capillis equo ſe & armis aſſuefecit,quò faciliùs laboribus & periculis mariti intereſſet. Quinetiam victum à Cn. Pompeio,& per efferatas gentes fugientem, animo pariter & corpore infatigabili ſecuta eſt; vt ſic vera vxor videretur. De Zenobiâ Odenati vxore refert Trebellius,quòd eadem erat in omni fortunâ: in conſiliis nec non operibus prudens:galeata ad conciones proceſſit Imperato-

peratorum more,& ſic adorata. Pro occaſione munifica, clemens,pia, & rurſum ſeuera, vltra femineum modum. Venuſtate incredibili,tantoque dentium candore,vt ipſæ margaritæ viderentur. Ea quoque eius caſtitas fuit,vt nec virum quidem ſuum ſciret, niſi tentatis conceptionibus. Illi denique Odenatus debuit quòd Perſas vicerit. Eiuſmodi conſortem non licito ſolùm lecto, ſed Legationi quiſque optaret. Qui vxore caret,quia domum non figit, non habet: & ſi habet, in eâ moratur, non tamquam paterfamilias,ſed tamquam peregrinus in diuerſorio. Suam verò quiſq; indolem ac conditionem optimè perpendet, vxorémne ducendam ſibi exiſtimet, nec ne? Cùm enim vberem vltrò citroque ſcribendi ſegetem latiſſimumque campum aperuerint quotidiana & cognita matrimonij commoda & incommoda; tum nullum in tantâ controuerſiâ videtur præſtantius conſilium,quàm Metelli: Si ſine vxoribus poſſemus eſſe, Quirites, ait, omnes eâ moleſtiâ careremus.Sed quoniam ita voluit natura,vt nec cum illis ſatis commodè, nec ſine iis vllo modo viui poſſit; ſaluti perpetuæ potiùs, quàm breui voluptati conſulendum eſt.

Poterit igitur vxorem ducere,qui Legatus erit: & obire Legationem poterit,qui iam duxit. Hoc quæritur,an comes itineris,& ſic muneris erit, quæ partem familiæ conſtituit,& iam pars viri eſt. Negabit Seuerus Cæcina apud Tacitum: Haud enim fruſtrà placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. Ineſſe mulierum comitatui, quæ ſiue luxu, ſiue formidine,optima conſilia morentur. Non imbecillem tantùm & imparem laboribus ſexum eſſe; ſed,ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum. Adde, eâ mulierum naturam eſſe eſ-

futiendi arcana procliuitate; vt dubitarint multi, ánne teneantur silentij legibus. Contrà affirmabit Valerius Messalinus: Multa enim, reiectâ veterum duritie, in melius & lætius mutata. Comitatum viri propemodum vxoris esse, plus leuamenti quàm oneris in coniugali societate inueniri. Peccare interdum feminas, sæpiùs viros; hos tamen peregrè mitti. Malè igitur eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque. Quid autem, si & ipsa coniux ægriùs mariti desiderium, quàm exilium ferat? Ad rem: Proconsulem quidem, ait Vlpianus, melius esse in prouinciam proficisci sine vxore: sed & cum vxore posse; dummodò sciat futurum, vt, si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. Legato autem prouincia longè grauioribus causis decernitur, quàm olim Proconsuli, qui ad subditos ibat: at ille inter exteros, ignotos, suspectos, subdolos, insidiatores, versatur. Itaque etiam vxor ei comes adiungi poterit, dummodò se publicis negotiis consiliísve non interponat. Sciat maritum suum Legatum esse, & maximo sanctissimoque munere fungi: sciat se in potestate mariti esse, nec minùs Legati. Summa hæc esto, vt pro ætate vtriusque & conditione, pro itineris distantiâ aut difficultate, denique pro negotij statu, controuersia hæc vxoria dirimatur.

Anne verò Principis coniux Legationibus sese immiscebit? Profectò Romæ aliquoties definitum est; Feminam, absque auctoritate atque consensu sui mariti, Legatos mittendi ius potestatémve non habere.

DIS-

DISSERT. XIX.

Legationes ad inimicos.

AD hoſtes non ſtatim Legati mittendi ſunt, quoties negotia eò inclinant. Sed callidè ita cunctari expedit, vt ſimus implorati magis, quàm implorantes. Adire enim, venerationis eſt & reuerentiæ: iiſque ad quos priùs mittuntur Legati (ait apud Cæſarem Pompeius) videtur auctoritas attribui, metuſque eorum qui mittunt indicari. Haud dubiè, quiſquis petit, inferioris perſonam ſuſtinet; qui concedit & indulget, ſeque velut exorari ſinit, validioris atque præſtantioris. Id non ignorans Arioviſtus, cùm ad colloquium à Cæſare inuitaretur, Legatis Cæſaris in hunc modum reſpondit: Si quid ipſi à Cæſare opus eſſet, ſeſe ad eum venturum fuiſſe: ſiquid ille à ſe velit, illum ad ſe venire oportere. Vt autem ab hoſtibus primùm mittantur Legati, id quoque per Principes quoſdam amicos, vtpote æqui arbitros & conſultores, vtiliter ſuaderi & procurari, exemplis conſtat Polybianis. Hoc aſtu Aratus Achaicæ libertatis vindex, dum bello Cleomenico Peloponneſus vrgeretur, eaque vrbs Macedonum Regis auxilio magnoperè indigeret, per Megapolitanos Legatos occultè effecit, vt ipſi Achæi per Antigonum, negotiationis huius etiam ignarum, rogarentur, vt in ſocietatem pugnæ ac fortunæ aſſumerentur. Sed profectò ſi caſus poſtulet, omnino præſtat precando ſeruari, quàm ferociendo perire. Ac licet victi aut de victoriâ deſperantis eſſe videatur, cum hoſte vltrò paciſci velle; non ſemel tamen qui ſic humilior aut benignior viſus eſt, potuit præualere. Ergo qui aliorum Principum operâ magnoperè indiget, ſuaque in melius

melius mutari exoptat, Legatos ad hostes emittere potest: fortè enim quidquid petet aut sperabit, pro votis succedet, aliaque ex aliis commoda succrescent: conanti nihil decedet. Quemadmodum apud priuatos diu erit, imò numquam erit, vt res per sese, nulloque labore moueantur aut mutentur: manus & ingenium operi applicanda sunt: & veluti nihil prouenit ex nihilo; sic rari & exigui ex torpore aut vitioso pudore, metúve, fructus. Itaque saluâ existimatione, & non saluâ interdum, liceat frequentiùs stimulatores alubi habere, non tantùm vt in suo (liceat sic loqui) mari sedent fluctus, verùm vt in alieno excitent. Nam & flabris apud hostes opus est, hominibus, inquam, turbare aptis, quos addictos rebus nostris experiamur. Atque id genus vbi inuentum atque inescatum fuerit, cautè & obliquè fouendum est, vt beneficia non nisi per periodos & ambages veniant, dolusque abscondatur. Sanè eiusmodi obsequia sumptu constant, &, vt tutiora sint, occulto. Nummi tamen Legato tradantur sine vllis labyrinthis: ne hosti facilè innotescat, quantum largitionibus expensísve secretis impendatur, aut impendi omnino possit; néve pecunia nimiò multis digitis excribrata, tenuior aut tardior ad Legati vsus deueniat. Quid enim, si tot consignatorum, numeratorum, receptorum, censorum, custodum, commissariorum oculis quidquam non adhæreat quidem, sed elabatur, aut diutiùs inspiciendum detineatur? tergiuersatio ipsa grauem confusionem ac iacturam trahat? Videre est, vrnas & situlas, quæ ad extinguendum incendium plenæ hauriuntur, longâ per manus traditione, permutatione, concussione, vix medium continere, dum eò perueniunt vbi aqua igni inijcienda est. Neque patiar, Legato Aristarchum adiungi, qui grauium expensa-

expensarum rationem excipere debeat: id enim foret, eumdem hunc arcanis præficere, & simul de prudentiâ & integritate Legati non obscurè diffidere. & quídni pariter constituatur censor censori?

Cogitemus igitur, perturbationes, tumultus, seditiones, & intestina omnia mala etiam venalia esse: & vt ista impediantur, venalia esse negotiorum indicia atque instrumenta, quibus frangi & atteri res hostilis solet; quibus intelligantur consilia, impediantur consulta, aliaque ex aliis commoda suppullulent. Sanè vbique gentium homines sunt, & semper aliqui mutationum & nouarum rerum auidi, inordinato luxui, etiam in egestate, addictissimi; qui tædio suæ sortis vulnerati, alienam suspiciunt, & ne egere cogantur, perfidè agere facilè inducuntur. Nimirum compendiosius autumant aquâ piscari turbidâ:

Vixque tenent lacrymas cùm nil lacrymabile cernunt.

Infelicitas inquietos reddit. Ideoque Legatus nummum aut monile alicuius pretij semper penes se habebit; vt si quis subitò proditor inducendus, explorator conducendus, aut minister corrumpendus, aut denique si quodpiam præsens periculum vel opprobrium redimendum; ad manum sit quod sufficiat. Quinimò Legatus hîc potissimùm munera distribuet: perdet nummos, vt animos inueniat: munificus erit, sed quasi nihil alij acciperent. Vna ista ars artium erit, sæpè dare, & generosè dare, & cautè dare.

——*Res est ingeniosa Dare.*

Auro scimus portas perfringi adamantinas, linguam quoque viribus destitui auro loquente. Demosthenes cùm Milesiorum Legationem, auxilia petentium, infestâ pressisset oratione, & postero die loquẽdum rursus esset, mul-

tâ lanâ ceruices circumuolutus in publicum prodiit, nutu indicans συνάγχῃ, ſeu morbo gutturis, ſibi vocem præcluſam eſſe. Nimirum corruptus à Legatis erat, & quaſi medicatâ offâ Cerberi latratus ceſſabat. Vtpote qui iure & eloquio inferiores viſi erant, iam ſuperabant efficaciâ ingenij illius nummarij. Ideoque è concione quidam falsò ludens, Non συνάγχῃ, inquit, ſed ἀργυράγχῃ, ſeu auaritiæ morbo & corruptelâ munerum, hic ſtrangulatus eſt. Nec dubitauit ipſe Demoſthenes poſteà id ſibi laudi ducere. Nam cùm interrogaſſet Ariſtodemum, fabularum actorem, quantum, vti ageret, mercedis accepiſſet, & ille talentum diceret; At ego amplius, inquit, vt tacerem. Philippus Macedo dum caſtellum ingenio loci adeò munitum obſideret, vt militum ſudore & ſanguine nil ſperaretur; ac affirmaret veraciſſimus quiſque, nemini, niſi à cælo, aditum patere; quæſiuit: Num ne aſino auro onuſto? Reſpondentibus, patere: Vicimus, inquit. Et ſic omnes vincunt.

——Diuina humanaque pulchris
Diuitiis parent.——

Et ſi quis fortè Princeps, quæ inutili prodiguntur bello, in aureum hunc imbrem conuerteret, hoſtilis potentiæ miniſtris & proditoribus inſtillandum; facilè inuicta alioqui mœnia, caſtra, corda nouus Iupiter ſuperaret. Oraculum antiquis fuit: Argenteis iaculis pugna, & omnes viceris. Quaſi nil imperioſiùs moneat aut moueat affectus mortalium, quàm Dea illa, Moneta; nec vllæ machinæ validiores, quàm hæc dona, hæc munera. Magnum profectò inſtrumentum rebus eſt pecunia: omnis præterea flagitij magiſtra & miniſtra; quâ quidquid hîc amatur & laudatur, videtur impetrari. Pecunia inter homines ſanguis

guis & animus eſt;quam qui non habet,nihil habet, inter viuos mortuus ambulat.

——Quiduis nummis præſentibus opta,
Et veniet: clauſum poſsidet arca Iouem.

Quinimò loqui & perſuadere forſan debebit Legatus apud illos qui manibus pro auribus vtuntur. Horum igitur manus implebit, ne inanes aures, auerſum animum experiatur. Fuerunt Legati, qui dum diuticulè apud Miniſtrum non ſat amici Regis oratione egiſſent, nec profeciſſent quidquam, ne in negotio quidem quod honeſtè non videbatur poſſe differri aut negari;conſuluerunt amicum, eumque veterem aulicum, quî tandem agendum. Quibus ille: Loquamini iſti Miniſtro. At iam locuti ſumus ſæpiculè. Sed ſeriò,iterum ille. Cumque Legati, vbi ſic multum prolocuti neſcirent, ánne tarditatem, ánne maleuolentiam hominis incuſarent; conqueſti ſunt rurſus apud hunc amicum. Suaſit hic rurſus, vt loquerentur Miniſtro. Locuti ſumus,inquiunt,toties. Tum ille: Quid loqui? quaſi conſuluiſſet: *Celantes dabitis*. imò quaſi innuiſſet,quâ ratione(muneribus & donis videlicet)negotio calcaria alaſque nectere poſſet. Paruerunt: & plura quàm petierant aut ſperarant adepti ſunt, & quæ ne concedi quidem æquum licitúmve. Heus Principes,heu Miniſtri!

Sed caueat Legatus, nimis familiaris aut amicus videri iis externæ Curiæ aut curæ ſuæ miniſtris, à quibus plurimum ſecreti ac ſubſidij emit & haurit, cum iis priuatim comeſſando aut publicè obequitando aut ſermocinando: quin potiùs, ſicubi coram aliis adfuerit,ne nimiò æſtimare,vix noſſe eos videatur. Hîc fidi comites, cryptici codicilli, nocturni & ignoti, mutato nomine & amictu, congreſſus valeant.

Ceterùm eo aliquando fine Legatus ad hostem mittitur, vt subdolâ cunctatione detineri is possit, atq; interim perfici quod ipsi molimur. Hic astus Tulli Hostilij fuit, quo C. Cluilij; hic Agathoclis, quo Brutiorum; hic gentis Achææ, quo Legatis Romanorum os sublinitum fuit. Themistocles Atheniensibus suis auctor erat, vt vrbis muros, quos iussu Lacedæmoniorum deiecerant, instaurarent. Eo rumore peruulgato, missi sunt Athenas Lacedæmone Legati, qui interpellarent. Themistocles alium quàm pro voto Reipublicæ euentum timens, non interruptè agendum ratus, Legatis abruptè respondit; Ituros Spartam qui eâ de re consulerent. His ita dimissis, ac Legationis exspectatione delusis, hortatur suos, vt strenuè opus maturent. Deinde ipse in Legationem proficiscitur, sed lētam adeò & diuerticulis circumductam, vt spatium consummandæ munitioni sufficeret. Auxit itineris moram exspectatio quędam mandatorum & sociorum, mox simulatio morbi. Cùm interim nuntiatur Spartanis, mœnia Athenis surgere; denuò mittuntur Legati, ad rem inspiciendam. Tum clàm ad suos seruum mittit Themistocles, monetque, vti Legatos vinciant, pignusq; teneant, ne in se grauiùs consulatur. Sic tandem à Themistocle serò intellexere Lacedæmonij, iam non muniendam, sed munitam vrbem esse: vt nimirum Lacedæmonij, non tam in vicinorum imbecillitate, quàm in propriâ virtute vires suas collocarent. Fieri itaq; potest, vt Legati hostium neque audiri neque admitti magnoperè contendant; imò verò id magis, vt intereà aliquid temporis elabatur, quo subdolè quid construant vel euitent. Cui calliditati ac tergiuersationi, non socors Principis decretum opponendum est, vt maturè sciatur, cur venerint, quid velint. Singulare

gulare

gulare extat exemplum Senatus Romani in Eumenem Regem. nam cùm datâ dicendi atque exponendi facultate, animaduerteret, eum subticescere, excedere templo iussit: addens, absurdum esse, ignorare Regem quid sibi opus esset, ac quare venisset. Mox itaque per Prætorem reuocatus fuit, & sic coactus expromere & effari quæ vellet. Vtpote dum hostium aduenere Legati, subinde è vestigio, & dum adhuc ferè anheli, quod in mandatis habent Principi exponere atque enuntiare iubentur; eoque citiùs quò magis creduntur imparati. Alioqui è longinquo aduenis defatigatisque spatium indulgeri solet, vt se suaque colligant & componant. qui tum quidem, vt nihil temporis sine fructu elabatur cunctando, super singulis consultant & circumspectant. Et rursus, si ex morâ atque præsentiâ eiusmodi Legatorum, Principes in spem cuiuspiam commodi vocentur, nec vllum immineat periculum; solet de industriâ id quoque effici, vt tardiùs ad suos reuertantur. Cuiusmodi consilio Persæ Martinum à Romanis Legatum, de pace agendâ ad eos missum remorati sunt, ac pacem simulantes tantisper sermonibus blanditiisque distraxere, donec opere, quod aduersus hostes construebatur, absoluto, manifestè concordiam recusarent.

Quòd si verò ea interuenerint aut acciderint, quæ magis secessum quàm accessum Legato suadere videantur, subducit ille se ac reuertitur: & quod olim poëtico Mercurio tributum est, alas & talaria pedibus nectit, vt non solùm abire, sed auolare possit. Insalutato tamen hospite discedere non decet, nisi hostilia in personam suam perpetranda præsciret. Honestas siquidem præscribere videtur, vt sub quorum protectione incolumis steterit Legatus, iis insciis nec valedictis itineri se neutiquam committat.

tat. Scio ego, externum Principem ægerrimè tulisse abscessum Legati, qui petitâ tertiò discessus facultate, nec impetratâ (scilicet admissio quâ discessus indicaretur, continuò negata fuerat) tandem discesserat. Grauis nimirum ad Legati dominum expostulatio veredis missa fuit, priusquam ille ad aulam pertigisset, super eiusmodi vituperio atque insolenti animo, quo negotium quod agebatur odisset, implicasset, euertisset. Quid alter Princeps? iussit eum ab conspectu suo quadraginta leucis aliquandiu abesse, quamuis alioqui pro Legatione suâ splendidè ac generosè omnia, nec imprudenter sese gessisset.

Igitur cùm fictè & fraudulenter Legati hostiles veniunt; faciet is qui aditur, vt quamprimùm auditi, vel, si expediat, inauditi, discedere iubeantur. Dimittantur tamen, non deijciantur, additis quoque in vltimos vsque fines conductoribus. Nimirum vt & arbitros habeant, & hos velut custodes: atque ita securitatis velo dolus & machinatio omnis arceatur. Omnino quamuis non vocatus venerit, ac ne optatus quidem, tutus saltem abeat: ita detulisse Legato videbimur, quantum negatum est; & dum cauti sumus, ab humanitate non discedemus. Quin verò dandum hoc Iuri gentium, ne facilè excludatur Legatio, vel repellatur. Solent & plerique hodie, Legatis suis per loca inimica ituris, liberam profectionem (saluum conductum vocant) petere, & sic quoque pompam negotij augere. Vnde si quid sinistri aut aduersi Legato iniquè acciderit, totam in gentem atque gentis Principem culpam conuerti disserui. Scimus profectò, quantum vel sola suspicio, vtvt cæca, nuper de Legato Regis Francisci I. ad Turcarum Imperatorem in itinere interfecto, famam Caroli V. stiterit, alioqui inclytam, terrarum orbe maiorem.

rem. Verùm enimuerò quia interdum expedit, Legatos clandestinè iter facere per hostilem ditionem, siue vt quid animaduertant, & tamen ignoti sint; siue quia alioqui securitatis litteras petere sit inconsultum; viderint ipsi sic eant, vt prosperè etiam perueniant: hoc enim, quia non tam in manu prudentiæ est, quàm in fortunæ temeritate positum, vix probari potest sine aliquâ exceptione felicitatis. Interdum timere qui didicit, periclitari dedidicit. Alioqui quando itinera infesta aut periculosa; item quando acerbius quidpiam & sine dissimulatione denuntiandum est; litterarum, non Legatorum vsus est; calami, non linguæ: quippe charta, nec rubori, nec timori obnoxia est. Quòd si adeunda gens, non inimica solùm, sed fera & fallax, aut etiam irritata & offensa; vereor ne veniam quidem atque fidem publicam impetrauisse satis sit. Sed obsides quoque exigere consultius; præsertim si communis negotij causâ Legatio suscepta sit. Periculum namque, ne si cautum nobis non sit, Legati nostri detineantur, atque in conditiones iniquas & nocituras cogamur descendere. Satis id exemplo suo docent Irene & Constantius, qui cùm ad Aaronem Arabum Principem Legatos præproperè, & obsidibus non exspectatis, misissent, de pace acturos, fidem barbaram experti sunt. Aaron enim, quia in potestate suâ Legatos habuit, suo arbitrio, pacis leges non pactus est, sed posuit: prorsus tamquam pignus pretium aliquod causæ addidisset vel extorsisset, singula tanti vendidit, quanti libuit.

Solent verò Legati maiorum Imperiorum etiam ad hostes tam fidenter quandoque proficisci, vt & veniam & fidem peti consuetam negligant. An tamen admittendi? si ita videbitur: sin minùs; impedimentum quæsitæ obijciant

ciant

ciant causæ. Annibal Saguntum obsidens, cùm intellexisset Legatos Româ aduenisse, obuiàm ad mare quosdam è suis misit, qui dicerent, nec tutò eos adituros inter tot effrenatarum gentium arma, nec sibi in tantâ militiæ mole integrum, Legationes audire. Sic propemodum Liuius: à quo dissentiens Zonaras, Annibalem scribit submisisse quosdam, qui simulatâ in Populum Romanum beneuolentiâ, suggererent à castris Imperatorem abesse, nec quò perrexisset sciri: proinde prudenter facturos, si iter ad suos remetirentur, adeoque discrimen quod à milite feroci immineret, declinarent. Ita astutus vulpio, odium inhospitalitatis, hostilitati ademit, imò gratiam solliciti affectus appinxit vel prætexuit.

Quia autem nihil non dependet à præscientiâ ac velut præoccupatione conceptuum atque conatuum eius qui conueniendus aut circumueniendus est aduersarij; inprimis vtile fuerit in hostium castra Legatos aut nuntios mittere, qui explorent & obseruent singula. Errat, ait Polybius, qui putat, aliquod Duci magis proprium aut potentius officium esse, quàm consilia & animos hostium intelligere. In sphæristerij, palæstræ aut gymnasticæ exercitiis, non sufficit animaduertere ac scire, quid ipse agas; sed requiritur, velut diuines atque præuideas, quî acturus sit collusor. Quotiescumque admittuntur hostium Legati, aut congressus habetur; locus, tempus, comitum numerus constitui solet, totiusque adeò negotij species præfiniri. quæ singula non ad dignitatem modò referri diximus, sed etiam ad securitatem.

DIS-

DISSERT. XX.

Interdum dolosa.

Ab hoste autem quis hostilia non metuat? Sanè hîc quoque simulatio niueam Mercurij virgam inficit. Etiam qui nocebit, blandus est; sed vt faciliùs noceat: offert pacem, vt bellum moueat: petit fœdus, vt damna inferat. Caue Princeps, cùm sic adiris: imò quia plerumque sic adiris, semper caue. Non potest tuta esse fides, vbi timenda calliditas est. Audi orantis verba, non semper sequere.

—— *Fallunt animi sub vulpe latentes.*

Sæpè & cælum mentitur, quídni & ingenium hominis? Sæpè decepturo lumine solum illustratur, quídni & solium? Quoties per nubium, vt sic dicam, vallum pallidior solis vultus emicat, pluuiam minatur. Sed non minùs imbrium atque hiemis horrore annona producitur & perficitur, quàm risu solis aut Fauonij. Prorsus & in Caduceo, & in Legato est quod timeas; & tamquam post caliginem spurio quodam colore serenitas allubescit. Vt rem simpliciter dicam; Sæpè pacis verba, prælij virulentiam tegunt: & aliud qui missus est loquitur, aliud qui misit molitur. Sic quidem subdolæ industriæ instrumentum est, qui felix esse & dici vult Legatus. Vt non mentiatur, mendacium tamen dicit: eoque pro medicamento, ac velut instrumento aut simulacro virtutis, vtitur. Sed quid hoc aliud, quàm stratagemata adhibere, vt par sit votis euentus, non oratio aut actio veritati? Demetrius Moscouiæ Princeps cùm à Bori tyranno spoliatus esset Regno, ac tandem intellexisset, vrbem Cromum, vltimam fortu-

næ atque potentiæ ſpem, obſidione cinctam laborare; litteris, quas intercipiendas ſciebat, ſignificauit, ſeſe propediem miſſurum ſuppetias quadraginta millium militum. Terror in verbis erat: nam vix tot denos habebat armatos, quot millia nominauerat. Sed Boris mendacio deceptus, ſoluere obſidionem maluit, quàm vim exſpectare: non fidebat fortunæ, quæ iuſtâ causâ deſtituta erat; non fidebat militi, qui fortunam ſequebatur. Similis olim Iugurthæ excubitor dolus, ſolers verſutia fuit, qui ad Aulum Proprętorem, cùm nullum periculum eſſet, ſupplices Legatos miſit, & ſpe pactionis (vt eſt apud Saluſtium) exercitum Romanum primùm muneribus corrupit, deinde armis oppreſſit, adeoque ſub iugum miſit. Omnino ſuſpecta eſſe Legatio poteſt, quoties ſubdolum vafrumque hoſtis ingenium eſt, & quale Iugurthæ fuit. Atque tum, aut dolis doli ludendi ſunt, vt ſimulatione impoſturæ retundantur; aut certè, antiquitatis exemplo, obſides petendi, vt etiam conſilia auſcultantis in tuto ſint.

Si doli placent; non inconſultum Grimoaldi Longobardorum Regis facinus dixerim. Is imparatus ad bellum, cùm Hunnorum Feciales veniſſent, & timendi viderentur; copias & terrorem inſigni ſtratagemate mentitus eſt. Delectum habuit, atque eoſdem milites diuerſis inſtructos armis, ſæpiùs, tamquam nouos, iuſſit decurrere: quo aſtu citiùs diem quàm numerum finire potuit. Conuerſus interim ad Feciales qui ſpectabāt; His, inquit, choragis Hunnos tripudiare & decurrere docebo, niſi è finibus meis actutum diſceſſerint. Attoniti Legati abeunt, & pari metu Regem ſuum exercitumq; implent. Itaque tamquam potentiæ cederent, hoſtiles omnes copiæ ſine bello diffluxere. L. Manlius & Attilius è Græciæ Legatione Romam

Romam reuersi, in Senatu gloriati sunt, ob deceptum spe pacis & induciarum pacto Regem: ibidemque hæc versutia plurimorum calculo comprobata, & Noua Sapientia nuncupata est. Audiamus Ciceronem sibi blandientem: Populo imposuimus, & Oratores visi sumus. Zopyrus, vnus è septem proceribus Persarum, nasum & aures sibi abscindi voluit: id se à Dario Rege suo iniustè perpessum simulans, & nihilominùs iurans, vt fidem apud Babylonios inueniret, omnemque machinationis suspicionem tolleret. Quosdam etiam Darij milites interemit, commeatus intercepit, seque odio & contumeliâ Tyranni dignum iam ostendit. Ergo exercitui Babylonico præficitur; quem Darij partibus ilicò adiunxit, vrbemque Regi suo tradidit. Quæ non eiusmodi artes periuri Sinonis, Maroni celebres, queis inimica Græcorum arma non intromisit solùm, sed ipsa induit, & introduxit Troia? Non absimilia æuum etiam nostrum spectauit & sensit; plura sperare potest, etiam metuere.

Cautionis summa est, Legatis non statim credere, sed externæ versutiæ domesticâ sagacitate velut occurrere. Quòd si de pace aut fœdere agatur; quæcumque ad bellum faciunt, præparanda sunt: agenda omnia maiori etiam curâ. Mendaci Mercurio Mars opponi debet, fallenti Mineruæ ipsa Bellona. Sic magni olim Reges & Populi humaniter exceperunt Legatos hostium, de pace egerunt; sed vt nulla interim munimina aut exercitia exercitui adimerentur, vel intermitterentur. Philippum Mediolanensium Ducem hîc mireris quoque: is in rem suam callidus, quia alienum se ab armis ostēdit, feliciùs pugnauit. Cum Florentinis res erat, qui vt faciliùs imperio suo Pisanos adijcerent, miserunt Legatos ad Philippum, rogaturos,

turos, ne auxilio suo eam vrbem tutaretur. Philippus benignè audiens, licet infestus Florentinis, quorum imminuere potentiam statuisset, respondit, sibi in posterum non bellum, sed pacem placere: quod ne frustrà videretur dicere, milites omnes quos ad manum habebat, sacramento absoluit ac dimisit. Legati, obsequium non modò addictum, sed iam præstitum rati, gratiam Duci agunt, suos gaudio & securitate implent. Dux interim ad Franciscum Sfortiam, qui Parmæ erat, litteras misit, vt militem hunc ibidem conscriberet. Conscripsit, & cauto consilio fingens se Neapolim eas copias ducere, Pisam progressus est, Florentinosque imparatos fudit & fugauit. Nimirum hæc Philippi pax erat, dare Pisanis libertatem, quam ad se transferret. Sed quemadmodum Florentini, sic & alij sæpè populi, quia nimis creduli facilesque, primùm verbis decepti sunt, deinde armis victi. Vaframentum autem mittentis siue missi in principio animos sumit, & explorat, quantum nequioribus artibus fortuna concessura sit. Si facilem deprehendit viam, circumducit casses & laqueos, atq; occasionem tantùm nocendi exspectat. Quòd si nullâ arte velari fallacia queat; dubitare, timere hostis incipit, & sensim ad saniora consilia, imò ad obsequia se flectit, prudentiæ velut ac iustitiæ obiectæ cedens, dum potentiæ impar est.

DISSERT. XXI.
Per Legatum bella.

MAGNA esse Legati negotia hinc statuas, quòd vel de bello, vel de pace, vel de induciis plerumque agat: è quibus singulis Regni incolumitas auctoritasque ceu

ceu fonte profluit, & dependet. Gloriatur Tiberius ad Germanicum ſcribens, ſe nouies à Diuo Auguſto in Germaniam miſſum, plura conſilio quàm vi perfeciſſe. Et glorioſa profectò imperia & cumulatiora laudibus ſunt, quæ incruentis conatibus obtinentur & parent. Si quid Princeps ſibi aſſerere, alteri adimere ſtatuerit, ſiue quia id ſibi iure deberi exiſtimat, ſiue quia id nimiâ opportunitate arridet, & oportet habere: ſi nihil profecerint amicæ Legationes, non ſpecioſi quique prætextus, aut pollicitationes, compenſationéſve, ne interceſſiones quidem aliorum Principum; non protinus ſemper armis agitur, ſed interdum contentio arbitris committitur, vt cauſæ iudicibus. qui tum, quoad fieri poterit, etiam per Legatos demerendi, emendi ſunt quocumq; artificio ac pretio: quod ſumptibus moleſtiiſque bellicis ſemper longè mitius erit. Et tamen quia eiuſmodi arbitrariæ definitionis fauor & executio à placito aut patientiâ illius potiſſimùm dependebit, cui ea grauis videbitur; conandum Legato, vt ipſos ſimul arbitros in defenſionem datæ auctoritatis dictæque iuſtitiæ trahat.

Bellum, vel ſuadet Legatus, cùm pacem inutilem atque inhoneſtam putat, vel nuntiat: quod olim propriè Fecialis munus erat, ritibus quoque ſuis, & quadam velut religione peculiariter definitum. Siue autem hoc agitur, vt quod cœptum eſt bellum extendatur, ſiue quod non fuit, incipiat, ſuadelâ opus eſt atq; ſolertiâ. Si feliciter cœptum; ſtimulari audientis debet animus, vt fortunæ inſiſtat hactenus inuitanti. Si infeliciter; erigi debet, vt credat melioribus deinceps auſpiciis res adminiſtrari & ſuccedere poſſe. Quinimò præſtare, cum honore ſemel cadere, quàm cum ignominiâ imbecillo pede ſtare quidem, ſed ſeruire.

Cadere autem non posse, quem Bona Causa, & Dominus sabaoth, tum Principis sui fauor, sustentant. Addet Legatus: Sua retinere, priuati esse hominis; de alieno certare, generosi Principis: fortis, cum ipsâ difficultate animum armare, augere; magnanimi autem, non imitari cochleas, quæ quantumlibet læsæ testas non egrediuntur. Itaque animis opus esse, deinde pecunijs: harum quoque præ copiâ modum valere. Sic est: non qui plura, sed qui rectiùs expendit, potentior est. Docuerunt nos hostes, maximas gazas frugalitatem & ordinem in gazis esse. Quid? maximos exercitus hactenus non magnâ pecuniâ aluerunt; publicam, non priuatam, quam quisque administrauit, censuit. Hinc stipendia facilia, quia per paucorum manus deriuata: persoluta, quia non magna. Miles autem, quia exigi nihil potest, & quia extra necessitatem viuit, disciplinâ coërcetur. E contrà inordinata omnia timentur in ijs, & ab ijs, quibus plus addicitur, quàm persoluitur; nec persoluitur nisi per seditionem. Sic quidem de pecuniâ belli neruo, & quæ singula mortalium bella facit, Legatus disseret: quomodo de Fortunâ? mutare vultum prout fortem aut timidum adspexerit: fauere, si generosi simus, si consilio & prudentiâ vtamur; auerti & infestam esse, si degeneres, stupore metúve admisso, viribus diffidamus. Prætereà blandum inimicum esse, pacemque quęrere, vt magis noceat: exspectare vires, vt bellum instauret; & occasionem, vt ex improuiso incurrat: præsentem quietem; obuenturæ inquietudini prænuntiam iungi; relinqui fomitem qui in flammam incendiumque erumpat. Si sapimus, extingui debere quidquid ignem occulit aut continet. Nam qui semel nocuerunt, eosdem animos in omnem belli occasionem deinceps ferent. Quòd si damna passi; nocendi desiderium

derium ſub pace non pace alent. Etenim vt in corpore humano poſt vulnera cicatrices hærent; ita in hoſte quem læſeris, damni dolore ſublato, tamen memoria durat, nec ſine vltione extinguitur. Neque iam audio hoſtes pacem petentes, & velut ſubmiſſos. Nam quia petunt, vel debilitatem ſuam confitentur, vel fraudem tegunt. Si debilitatem confitentur; eccum occaſio res noſtras æternùm & glorioſè firmandi: ſi fraudem tegunt, ad conditiones admitti non debent. Verùm à pace ad bellum ſors ægriùs traducuntur animi. Ergo hîc ſe Legatus Oratorem oſtendat: quæ pro rerum circumſtantijs depromi poterunt argumenta ad gloriam & ſalutem publicam, ſurſum deorſum voluat. Et certè Perſarum Imperium armis partum longior quies & otium deleuit: Græcorum ingentes opes eadem diuturnitas pacis afflixit: Romana Reſpublica ipsâ ſecuritate euanuit. Subactâ enim Imperij æmulâ; virtutis vigil ſtudium elanguit, luxus, ſtoliditas, ignauia diſciplinam domi militiæq; corruperunt; vt plus euerſa nocuerit quàm aduerſa Carthago. Epaminondæ ad Thebanos ſuos vox erat: Paratur pax bello: ſi Principes Græciæ eſſe vultis, militandum vobis eſt; prælio opus, non palæſtrâ. Sapientis ita Principis fuerit, non in diem viuere, neque quæ ante pedes dumtaxat videre, ſed in pacatiſſimâ malaciâ de tempeſtatum turbine cogitare, in otio de negotio, in copiâ de inopiâ: & quaſi hoſtis ſemper aduentet, numquam non aptare, acuere ea arma, quæ, vbi opus fuerit, ſuum vſum & vigorem monſtrent. Et quantò conſultius non otioſis illis vti, quibus imperij omnis amplitudo atque poteſtas parta vbique & fundata? Quid? quòd fatalis, profectò ſemper talis, humani cerebri æſtus aut morbus eſt, vt ſine diſſenſione durare omnino non poſſit.

Vt

Vt turbentur autem atque inuadantur aliorum Regna, ac bella suscipiantur; quemadmodum prætextus rarò desunt, sic obuij & aptissimi censentur: Iniuriæ vindicta, quam dulcissimum animo cibum ille nuncupat; & adeò quidem, vt negarit Vitellius occisi hostis cadauer malè olere: Depulsio quoque Tyrannidis; cuius ergô, reperire fuit nonnullos, qui scribere ausi sunt, licere etiam priuato Tyrannum interimere: Petitio dotis aut hereditatis: Libertatis assertio; quam nemo paulùm generosior nisi cum vitâ comparat, nec amittit nisi cum vitâ: præterea Necessitas Fidei aut Religionis tuendæ; pro quâ non fortunas modò, sed & animas ponere pulchrum. Profectò nil aliud promptius aut potentius ad imperia discutienda (& hoc à Magno Scribanio mutuare non pigebit) quàm vbi Pietas & Deus, Magna Nomina, præfiguntur improbæ ambitioni; Religio, inquam, sanctus titulus, prauæ rei. Sub huius aquilis scelestissima quæque, cælestis zeli & valoris laude contingit celebrari & grassari. Scilicet prægrande seriumque verti negotium, nec quemquam in opere salutis mentiri aut etiam falli velle, vbi pro Animâ & Æternitate standum est, arbitramur. Et verò Religionis antiquæ mutatio quantam in Republicâ Status mutationem inducat, aliqui hodie Populi docent; qui postquam sacris Maiorum ritibus patêre dedidicerunt, Legitimo Principi suo Rebelles esse didicerunt. Libertatis nomen longi tessera belli facta est. Sed nomen: seruiunt, si res dicenda est, quia non ab vno iam premuntur. Bis miseri, quia Priuilegia patriæ in onera pugnando commutarunt. Si hoc satis est, Principem non habere; potius ducent, infelicitatem admittere, quàm agnoscere. Profectò, quemadmodum res ingentis motus, nec subitò quietem recipiunt, nec medelam;

lam; ſic vt eiuſmodi commoueantur, eâ Sapientiâ opus dixero, quæ huius calami cuſpide potentior, à ſummo Rege Regum petenda.

Verùm de bello omnis hæc conſultatio eſt; An vtile? deinde, an facile? poſtremò, an iuſtum? Quod pręcipuum, hîc vltimum eſt: quaſi iuſtum fiat, ſi vtile facileque fuerit. Inuertet, vt dixi, hanc ſcenam Princeps. Si bellum iuſtum erit, videat, an vtile futurum ſit, deinde an facilè geri poſſit. Malit autem Principi ſuo Legatus iniuſtum diſſuadere bellum, quàm hoſti nuntiare. Præſtat enim Legatum non eſſe, quàm bellum iniquâ causâ naſci: non pugnare Principem, quàm iniuſtè vincere; imò non vincere, quàm iniuſtè pugnare.

Quæ autem diſſidia Principum conſultatio præcedere debeat, Verbo Veritatis Euangelicæ edocemur: *Rex iturus committere Bellum aduerſus alium Regem, ſedens priùs cogitat, ſi poſſit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe. Alioqui adhuc illo longè agente,* LEGATIONEM *mittens, rogat ea quæ Pacis ſunt*. Quòd ſi ipſam quietem ſuorum metuat Princeps, externis illi bellis exerceri, & ſimul contineri poterunt, domi ſecuram pacem colet. Patiatur interim (non enim dicam, curet) vt vicini inter ſe diſſideant, armiſque collidantur, viribus ſic quidem imminuendi. Diſabulus Turcarum Dux per Zemarchum Legatum Iuſtini in vicinos Perſas concitatus eſt. Sic & Iuſtinianus Galdiachum Antigororum ducem in Zobellum impulit; Hunnos nimirum in Hunnos, vt mutuo morſu dilaniarentur, domeſticam verò quietem potentiamque ſuis firmaret: ſic Imperium metu eximeret, ſpe erigeret. Ita vt potentiæ Regis Catholici obuiàm eatur; nonnulli Principes, odioſis quantumlibet Populis,

ad rebellandum nummos viroſque ſuppeditauere, quò ipſi intereà pinguiori otio domi fruerentur. Sed qui alterius rebelles auctoritate ſubſidioque defendit Princeps, nónne ſuos ſubditos rebellare docet? Intereà ad pacem commercia confluunt, Martem Mercurius auerſatur. Deinde alia arma, alia pacta ſunt; & emere neſcit, qui conſueuit rapere. Vbi igitur neceſſitatem bellum fecerit, petent è viciná regione, quæ domi flamma belli abſumpſit, aut requirit; & pecuniam, merces, fortunas illaturi, ſuâ miſeriâ alterius felicitatem augebunt. Creſcent vectigalia, creſcet ærarium; & vt ſumptus fouendis armis ſufficiant, maiora emolumenta commerciis abundabunt.

DISSERT. XXII.

Deditio.

INFELICEM belli exitum præuenire Deditione licet: quæ conditiones quoque ſuas habet, per Legatum tractandas. vt nimirum liberum ciuibus ſit, vel ſaluis ſarcinis migrare, vel manere, bonis per militem aut fiſcum neutiquam turbatis: liceat autem militibus cum armis diſcedere, tormenta bellica naueſque auehere. Quemadmodum autem Iuriſconſultis, miſerabile refugium atque remedium ceſſionis nuncupatur; ſic deditio non poteſt videri non miſerrima, quæ arbitrio hoſtis concedit omnia: cùm qui neceſſitati cedunt, miſericordiâ potiùs, quàm vllo ſe ſperant iure ſaluos fore. Rurſus hîc Legatus ciuium omnium conditionem, ſuam putabit, & pro occaſione aut culpâ orationem formabit: Ni veniam impetrent, ſupereſſe deſperatis arma & animos ad cladem, ſi extrema cogan-

cogantur sustinere. Satiùs victoriam, quàm vindictam spectari; gloriam, quàm crudelitatem. Victoriam, quæ non punit hostes, sed obligat. Hoc demum vincere esse, nolle malefacere cùm possis. Quid etiam? in libertatem nisi veniant, aut in gratiam admittantur; adfore auxiliatores, qui oblatis conditionibus læti patrocinium præstent, pressos siue obsessos metu & periculo soluant. Carolus Siciliæ Rex, quia deditionem Messanæ, quam dedititij æquis conditionibus per Commissarios offerebant, amplecti noluit, cruentæ vltioni ac direptioni inhians, vrbis spe etiam Regno excidit. Gandenses obsidebat Ludouicus Maleanus, & quia fame & ferro vndique premebat, cum iis pacisci recusauit, nisi subirent leges ingenuis indignas. Quid illi, seruituti neutiquam addicti vel assueti? ad audendum inhortantur inuicem: & quamuis vt imbelles vrbis incolæ, ac veluti spontanea victima proruerent in hostem armatum; quinque tamen ex istis millia, triginta militum millia fundunt.

Vitæ salutisque primæ pactiones sunt; tum fortunarum; demum legum & priuilegiorum. Quoties de Religione agitur, grauior ferè difficultas est. Hîc vitam plerique, hîc salutem, & quidquid æstimari potest, computant. Et rectè. Salui enim esse non possimus, nisi Religionis sanctitas imminuta maneat; sacra, templa, cultusq; Dei illæsus. Solemni apud Romanos formulâ deditio fiebat, tali modo: Tarquinius Priscus Rex Romanus Collatinos interrogabat, quorum vrbem obsederat: Estísne vos Legati Oratoresque missi à populo Collatino, vt vos populumque Collatinum dederetis? Responderunt Legati: Sumus. Estne populus Collatinus in suâ potestate? Est. Deditísne vos populum Collatinum, vrbem, agros, aquam,

terminos, delubra, vtēsilia, diuina humanaque, in meam populiq́ue Romani ditionem? Dedimus. At ego recipio. Satis hoc erat, Recipio: & vel sine conditionibus parci vrbibus populisq́ue debet, etiam militibus, qui voluntate concedunt in deditionem. Sic Scipio, captis Asdrubalis castris, nihil hostile fieri in hostem voluit: insigni exemplo ostendens, pulchrum esse vincere, quos seruare possis. Cum Phocœa vrbs dedita Romanis esset, & signa inferrentur; pronuntiauit Prætor, parci se deditis velle. Ruentibus nihilominùs ad prædam militibus, resistebat, acclamabat; Captas, non deditas diripi vrbes. Digna vox, quæ ab omnibus, qui castra præcedunt aut sequuntur, audiatur. Sed vt deditionis fides integra sit, quantum fieri poterit, curabit Legatus, & in hunc finem obsides dabit, & vicissim accipiet.

Quomodo quidem offeratur Deditio, satis sic manifestum est: quomodo postuletur, Plautus in scenâ ostendit:

——Vbi primùm terram tetigimus,
Continuò Amphitruo delegit viros primorum principes,
Eos legat: Telebois iubet sententiam vt dicant suam:
Si sine vi & sine bello velint rapta & raptores tradere,
Si quæ asportassent redderent, se exercitum extemplò domum
Reducturum, abituros agro Argiuos, pacem atque otium
Dare illis: sin aliter sient animati, neque dent quæ petat,
Sese igitur summâ vi virisq́ue eorum oppidum expugnassere.

Obsessi quòd si sese dedere nolint, nec aperto Marte vinci possint; & superari tamen debeant; rursus hîc stratagemata suggeret Legatus: id est, vt calliditate & versutijs tempestiuè res geratur. Quæ tametsi in reliquis priuatorum actionibus non vsque præclaram mereantur laudem, in bellis

bellis tamen & quæ ad summam rei faciunt, tantum abest, improbentur, vt etiam ad gloriam maximum addant decus. Fridericus Montisferrati Comes, cùm Verrucæ arcem, quæ Sigismundi Malatestæ Ariminensis Principis erat, obsideret, nec intercludi aut expugnari à se posse præuideret, astutiam iunxit & prætulit viribus. Enimuerò litteras adulterino charactere ac suppositiтio sigillo dexterè fabricatas ficto Sigismundi nomine, ad arcis & præsidij Præfectum clàm noctu misit, idque per hominem obsessis ignotum, qui in vilis rustici pallâ & loquelâ appositè gesticulandi peritissimus erat vulpio. Præfectus dum meliore fide quàm fortunâ rescriberet, se eâ quæ indicabatur parte exspectaturum auxiliares copias & commeatus; Fridericus milites suos Sigismundi militari signo & symbolo blandientes & laruatos, quâ conuentum erat horâ & viâ, licet paludosâ atque difficili, noctu misit. Sed hi, ne fortè initio attentiùs discuti aut obseruari possent, fictâ procul à tergo cum collusoribus pugnâ, dum hostiliter retrò sisti ac sauciari viderentur, liberiùs introierunt, arce potiti sunt. Velius è contrà arcis Tarentinæ custos & gubernator, simulans suos pestilentiâ inediaque laborare, ideoque nec tertium hoc malum obsidionis posse diutiùs sustinere, obtulit Asdrubali deditionem, eâ lege, vt incolumes abscedere concederetur. Concessum est; sed non abscessum nisi per ipsum Asdrubalem, cuius exercitus calamitosâ strage adeò mox fusus est, quasi numquam exercitus fuisset. Certè in eiusmodi decipientium fiduciâ, & deceptorum credulitate moxque inordinatâ consternatione, decem milites superant centum, siue defendendum sit, siue oppugnandum. Sic imparatos alioque intentos aggredi, penè vincere est. Denique pro obsidione atque deditione, plu-

 rimùm

rimùm valet Opinio. Adeò sæpè, quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit: constanter asseuerasse, pænè persuasisse est. Princeps olim, dum vrbi obsessæ, viribus quidem inexpugnabili, de annonâ omniq; commeatu abundè prospectum sciret; obsidentibus autem omnia ad vitam & munitionem bellicam defutura sciret, quia longinquis impeditisque itineribus aduehenda essent; suos ad angustias redactos simulauit, vt eas hostis experiretur. Missi itaque sunt Legati, qui pacta non particularia deditionis, sed generalia pacis protraherent. Quo astu, inimico militi quidquid erat nummi atque etiam animi diffluxit: pars seditione, pars inordinati belli subsequâ ægritudine interiit: pars armis cæsa vel præda fuit. vrbs ludibrij non minùs quàm liberationis triumphum edidit & exemplum.

DISSERT. XXIII.

Induciæ.

CVM bellum graue est aut anceps, & fieri pax non possit; ad id quod inter bellum pacemque medium est, recurritur: ad Inducias videlicet, quæ velut belli feriæ sunt, Pax Castrensis. Pulchrè Poëta:

Bis senos pepigere dies, & Pace Sequestrâ
Per siluas Teucri, mixtimque impunè Latini
Errauere iugis.

Sequestram pacem, temporalem Seruius explicat; id est, mediam inter bellum quod præcesserit & sequatur. Quemadmodum sequester medius est inter duos altercantes: dictus à sequendo, quòd eius qui electus sit vtra-
que

que pars fidem ſequitur. Sunt autem induciæ pace faciliores. Etenim vt ſuſpendatur pauliſper bellum, non tantis conditionibus opus eſt; vt prorſus ceſſet, omnes decidi controuerſiæ & aboleri iniuriæ debent. Itaque in imagine hac pacis, induſtria quoque Legati ſpectatur. Atque is vel ad Principem it amicum, vt ſuadeat inducias; vel ad hoſtem, vt petat. Si ad hoſtem, communis tranquillitas præcipuè commendanda eſt; & ita commendanda, vt intelligat ille, nullâ ſe arte peti. Quamdiu enim obnoxia ſuſpicioni induciarum cõſilia ſunt; nullæ iungi dexteræ poterunt, nec armorum violentia modum accipiet. Quiſque pugnare mauult, quàm decipi; & experiri belli aleam, quàm laruam pacis timere. Sæpè ab armis ad ærumnas ventum eſt, quia ſimulato vultu induciæ arriſerunt. Sic à Thracibus Bœotij olim decepti, & colore tamen iuris. Nam cùm de decem dierum induciis inter vtroſque conuentum eſſet, noctu impreſſionem in Bœotios fecere Thraces, induciarum fiduciâ remiſſos. Poſt cladem querelæ fuere, ſed à victoribus eluſæ: Extra perfidiam facinus eſſe: dies enim, non noctes pacto exprimi. Exempla plura ſunt, & magnos etiam belli Duces in culpam trahunt, fruſtrà excuſatam. Beliſarius in Gothos pugnans, trimeſtres inducias pactus eſt. Hac occaſione hoſtes, qui in præſidio Portuenſi erant, Centumcellarum, aliarumque vrbium, ad Vitigem Regem ſuum ſe conferunt, rati pactorum fide ſatis intereà tutas has vrbes eſſe. Sed occaſionem Beliſarius æſtimans, aſtu eas inuaſit, oppreſſit. Cumque Legati Gothorum de violentiâ quererentur; Abite, inquit, Regique veſtro nuntiate: Fas mihi fuiſſe, occupare vrbes, quas pro derelictis Gothi habuere. Tales cenſuit, quia præſidio nudatas, victoriæ expoſitas.

Siquam

Siquam de inducijs sinistram hostis suspicionem conceperit; eam remoueat Legatus. Principis sui fidem omni ostendat victoriâ potiorem esse, omni sceptro iusiurandum. Periurio hoc tantùm consequi fœdifragos, vt & homines à rebus suis alienent, & Deum sibi iratum reddant. Seruatâ verò religione, prospera omnia promitti, confirmari exercitum, ad victoriam iri. Quippe propitium adesse Numen fidem colentibus, adesse mortalium fauorem, qui sanctissimum salutis humanæ pignus violari ægerrimè ferunt. Hanc etiam Furius Camillus existimabat veram victoriam, quæ saluâ fide & integrâ dignitate pararetur.

Sic quidem peti Induciæ debent: quomodo suaderi? Sic cum hoste agendum: quomodo cum amico, aut certè non hoste? Princeps à totâ hac consultatione ac deliberatione vt repellat Martiales illos, quibus tumultum ex tumultu serere vtile studium est, ac bellum belli dumtaxat gratiâ geritur. Nimirum steriliorem ijs bello pacem esse, fecundum quidquid publicè nocet, tamquam expediat res humanas semper turbari. Venetus bellicosissimam gentem Legationis relatione depingens, dicebat, eos qui Martis otio optimè saginantur, ideoque Regis res nec vellent in totum perdere neque seruare, à quietis artibus & argumentis prorsus abhorrere. Nec facilè aduocandi ad publicæ concordiæ pacta sunt iuuenes, quibus vt sanguis, sic cerebrum sensusque nimiò velut ebullit aut prurit in contentionem: tum neque ij, qui inexperti, humanæ afflictionis teterrimum malum ignorant.

Agendum deinde, vt quietem admittat, iram temperet, & citra suorum sanguinem, tranquillitatem amet. Non aliud ad gloriam Principis accedit ornamentum maius,

maius, quàm si eosdem populos pro libitu suo amicos habeat & inimicos. Via à bello ad pacem, induciæ sunt; & quod nomen indicat, huc ducunt, huc inducunt. Dixerim, breuem quamdam pacem inducias esse, sed ad longam & ad duraturam animos vtrimque præparari. Hac quiete atque fiduciâ manifestum fit vulgo, vt noscat, non sic improbè aut irreligiosè apud eos quibuscum belligerarunt, singula peragi, quemadmodum fortè Stipendiarij in triuiis aut è suggestu credulæ atque imperitæ multitudini imposuerunt. Ecce dum hostilitas cessat, liberiores litteræ, solutiores sermones, familiares negotiationes, amiciores complexus intercedunt: quæ omnia pacis illectamenta sunt, & homines nos esse monent ad concordiam & pacem à naturâ factos. Vides, vt in priuatis dissidiis non sic repentè componi iurgium possit, nisi mora murmuri intercedat, & vel obliuionem aliquam iniuriæ, vel, ob impares sumptus, tædium litigandi adferat? Si pressè rem examinas; non alio affectu plures quàm singuli, & Principes quàm priuati, dissidēt aut colliduntur. Sensim, non subitò, quod magno motu agitatum est, quiescit, vel quod deiectum est surgit, aut attollitur: & quæ plurimùm conditione disiuncta sunt, nec facilè nec citò conueniunt aut connectuntur. Ita est: Via ad pacem induciæ sunt. amplius; ad victoriam: licet obliqua; per quam occultè scilicet, hostium Præfecti circumueniri, miles corrumpi, consilia explorari, vires dissolui ac disiungi contingat. Et sæpè

——peragit Tranquilla Potestas
Quod violenta nequit: mandataque fortiùs vrget
Imperiosa quies.

Sic acerrimi sæpè populi, postquam ad quietis studia con-

uersi fuêre, in potestatem venerunt hostium: subesse enim non tam durum æstimarunt, quàm denuò bellare; pacis hac imagine ludificati, inescati. Sed cùm ad bellum postliminio ventum est, non tam facilè animos, Martis consuetudinem aut disciplinam, quàm arma resumpserunt. Languescens enim robur, belliq́ue vsus imminutus, tardiora omnia, & sic infeliciora fecit. Periisse hac arte Veientes dixerim, quibuscum Romulus inducias in centum annos, Senatus deinde populusq́ue liber in quadraginta pactus est. Post quietem tam longam imbecilliores, quia insueta, ignota resumpserunt arma, infausta experti sunt. De Volsiniensibus quid dicam? quid de Cæritibus? Illis induciæ in viginti annos, hisce in centum datæ sunt: & vterque hic populus idem cum Veientibus fatum subiit. Vt hæc sunt, facilè nunc suaderi, nunc dissuaderi induciæ poterunt: & Legatus ipse non difficiles inueniet aures, quia apud Principem amicitiâ iunctum verba faciet, siue apud eos quorum fortunam studet promouere.

Stabiliuntur prolixioris temporis induciæ, interdum iureiurando, interdum accedente auctoritate amicorum Principum, qui per Legatos, regaliq; syngrapho, pro integritate fideiubent, indignationemq́ue & arma comminantur ei, qui eas ruperit. Ast quia per exterorum Legationes inducias pacisci contingit, & hos plerumque nil minùs vicinis optare, quàm fecundum illud bonum pacis; videat ille qui induciis potissimùm afficitur aut opus habet, ne eiusmodi cōciliatores sic turbarum tempestates sedatum venerint, vt Auster mare, & qui extinguendo incendio oleum & ligna subijciant: vtpote vindicaturi se de inimicis suis per inimicos. Hîc ficta humanitas potest ludere, potest lædere: damnosior quando sub amicitiæ fiduciâ nocendi

cendi

cendí modos hoſtilitas ſequitur. Proderit ſolertia, quam vbique in Legato requirimus, & hîc inprimis, vt ſi quæ impoſturæ ſint, vim ſuam augeant, vel amittant.

Potiſſimæ conditiones, rationem commerciorum, nauigationum, vectigalium, reſtitutionem interceptorum ſpectant. Quæ ſingula occupare induſtriam Legati poterunt. Agi mox ſolet, vt bona hereditaria, priùs confiſcata habitationis emanſioníſve causâ, reſtituantur. Interdum futurum dumtaxat ſpectatur in actionibus & præſcriptionibus ciuilibus: at quæ belli tempore patrata ſunt, attingi non ſolent; tamquam rata, aut obliuione oblitteranda, atque irrecuperabilia dum à bello abſtinetur. Sed omnia proſequi longiùs, ſit abire à Legati munere. Quæ à Principis imperio dependent, conſiliis politicis relinquamus. De munitionibus tamen arcibuſq; cogitet Princeps, agat Legatus; ne induciarum tempore nouæ extruantur: id enim eſſet bellum roborare. Imò ne nouis tributis oneribuſque aduenæ grauentur: id enim eſſet inducias non habere. Communes hoſtes amicoſque pactis conſtituere an expediat, alij diſputent. Hæc autem potiùs fœderum ratio videtur, & ad plenam pacem ſpectat. Vltima induciarum conditio tempus eſt, diebus, menſibus, annis, luſtris circumſcriptum. Durant tamen vltra ſpatium aliquando, & ætatem ſibi adſciſcunt tacito quodam partium conſenſu, vſu, affectu: firmatur quidquid non rumpitur. Sic Heluetiis ſemel pactæ induciæ, ſemel confirmatæ, deinceps inuiolatæ manſerunt, ſanctâ pace nihil inferiores. Tamquam renouari ſuperfluum ſit, durant; & tamquam incipere non debeant, robur ab ipſo æuo & ſilentio aſſumunt. Fidem lauda Gentis, quæ à tempore independens, terminos fidei præfixos ignorat.

DISSERT. XXIV.

Pax.

ABSTERSO Martis puluere, Iani portæ obſerantur peſſulo Pacis. Id autem quàm arduum ſit negotium, pericula tricæque indicant & difficultates in conditionibus & pactis. Menippus Antiochi Regis Legatus Legationem ſuam Romanis exponens, apud Liuium, ait, ſeſe ignorare, quid non perplexi Legatio iſta haberet, cùm non niſi ad amicitiam petendam iungendamque aduenisset. Nimirum pactis concordiæ ea inprimis ſtabilienda, quæ perpetuæ ſunt ſalutis. Belligerantibus verò laudi atque vſui cenſetur, ingenioſiſſimè tumultuari, inimicum præuenire, turbare. Apud hos quamdiu par fortuna eſt, non impar pertinacia eſſe ſolet: cum inclinatâ, ferocior vincentis animus eſt; ægerrimeque cedet, qui feliciter mouere arma cœpit. Sed Martis ardorem ſuâ Legatus Suadâ leniet. Et quid facilius, quàm ad pacem hortari? deteſtari bellum?

——Pax optima rerum
Quas homini nouiſſe datum eſt: pax vna triumphis
Innumeris potior.——

Principes verò pacem ambire vel amplecti inprimis impellit, ſi pluribus hoſtilitatibus oppetantur & implicentur, quàm ſuſtinendo ſint. Rudolpho Auſtriacorum primo dum plures eſſent iam armatæ lites, quæ non alio Iudice, quàm cuſpide gladij terminandæ videbantur, vna atque altera cum Abbate S. Galli, tum Principe & potente; ingeſſit ſe Heros Præſulis conuiuio, nec exſpectatus, nec vocatus. Mirantibus illo atque aliis (nam auerſio orta ex con-

controuersiâ) ipse constans & comis, vt erat naturâ, perse-dit: & à prandio cum Præsule locutus, transegit; pacemque iniit ita stabilem & sinceram, vt posteà ei sæpiùs auxilio fuerit in bellis quæ multa, sed minuta (nam erat adhuc Comes) cum vicinis habebat. Abeuntis autem vox excepta à familiaribus est totidem verbis: *Cui contentiones tres; duæ componendæ sunt, vt super tertiâ triumphet*. Sed dixeris: Pauci commotum animum reprimere ac vincere valent: pauci item Rudolpho similia præstare:

Dis geniti potuere;——

Queis meliore luto finxit præcordia Titan.

Dulce quidem bellum inexpertis: sed sunt quædam in rebus mortalium, quæ quantum in se contineant mali, vix intelligitur nisi facto periculo. Si res dicenda est; Nihil non in armis mali. Audiat Princeps hanc vocem, & minùs se facilem magnanimis istis præbeat, qui adeptionis aut certaminis satores vbique sunt, quia arma potentiam deceant, gloria bello non pace propagetur. Ast quàm hoc rerum est faciem inuertere! Nemo potens est vt pugnet; sed pugnat potiùs vt potens sit. Ea demum vera solidaque claritas est, quæ iustitiâ quæritur, non domando populos, sed regendo. Videntur isti dum bellum suadent, victoriàm promittere; ignari quid Fortuna vehat, quantum possit. Caueat Princeps, imò caueat Legatus: iudicium affectui, etiã casui anteponat. Facilè plausus in planctum, lusus in luctum, curiositas in calamitatem commutatur. Ideoque asseret Legatus, haud temerè suscipienda bella esse, licet vel ipse Religionis prætextus adeò blandiatur ac patrocinetur, vt vel sacra ea vocari possint, eæque causæ fuerint iustissimę, ob quas bella indicenda ac ne differenda quidem iudicentur. Quoties causam periculum vin-

cit,optimum videri, quiescere: ac nisi ea pariter adfuerit facultas,quæ fortunæ legem præscribere valeat,non quieuisse vtique damnosum fuisse. Perget Legatus: Bellum sine auxiliis geri non posse: hæc vel incerta fore, vel cum onere atque discrimine coniuncta. Adiutum quemuis, debere adstrictum iam esse: sed seruitutem huic vinculo proximam adhærere & subrepere. E contrà proiectis pacis conditionibus,ad grauiores extremosque conatus hostem redigi, quos vel magnanimitas Regibus familiaris, vel desperatio,semper potens,solet inducere. Non omnia profectò causæ fiduciâ audenda esse, non atrocitas solùm belli,sed victoriæ incertitudo monet. Nam vt in priuatis, sic & in publicis rebus etiam æquitas labitur, nisi hinc prudentiâ,inde fortunâ fulciatur. In omni consilio,negotio,statu,moderata durant; quæ demum pace munitiora sunt,quàm bello. Quid? quòd suo ferè deijcitur Imperio, qui alienum inuadit iniquus. Illustrius exemplum,quàm vt antiqua accersam,calamitate suâ semper loquetur Germania, vbi

——impar congressus Achilli
Infelix Iuuenis.——

Felicitatis suæ prodigum censeo, qui solis in armis gloriam ponit. Pyrrhus prudens & propè dignus qui Romanis imperaret, cùm primo iam prælio feliciter pugnasset, ad pacem conuertit animum; & qui hostis venerat, victorque euaserat, in amicitiam recipi à Romanis voluit. Verùm enimuerò tam felix non fuit, vt pacem obtineret: neque tam facundus Cyneas Legatus eius,vt ab armis victos deduceret,fortunamque Regis sui & populi Romani æquaret. Inuentus in vrbe cæcus fuit,qui,lecticâ in Senatum latus,se callidissimis consiliis opposuit,& Pyrrhi vafram

ſtram quietem luculentâ magis oratione quàm pugnâ deſtruxit. Feliciter Romanus locutus eſt, vt infeliciter deinceps Rex pugnaret: bis exutus caſtris, bis ſaucius; & in Græciam ſuam fugiens, verè docuit pace ſtabiliri victoriam, per arma ambiguo euentu coronidem vacillare. Aliàs Romani non minùs quiete quàm bello Rempub. promouerunt: quemadmodum Paci Concordiæque, Deabus optimis, templa in vrbe, æquè vt Marti & Bellonæ, dedicata. Itaque dùm pace fruerentur; non vt nudam Dianam, ſed vt armatam Palladem Pacem muniebant: dum occuparentur bello, pacis ſtudia, & huc Legationes nequaquam negligebant. Quoties igitur arma ponerent, mentem retinebant armatam; & ipſe præliorum ſtrepitus ad quietem dirigebatur. Sæpiùs etiam quia neglecta Concordiæ numina fuêre, damnũ Reſpublica accepit. M. Attilium iure accuſes: is, quia à pace alienus, ſuperbo nimis reſponſo Carthaginenſes reiecerat, clade dignus fuit. Etenim ab hoſtibus captus, per ludibrium ac tormenta necatus, velut victima Paci repudiatæ fuit. Nobile quoque exemplum ſub Rege Berengario Principes Italici dederunt. Nam cùm Hungari, qui in Italiam temerè irruerant, anguſtiis preſſi pacem peterent; parati prædam vniuerſam reddere, pretium adiungere, ſine armis abire; ne conditiones quidem impetrare potuerunt. Quare pugnare coacti, ruunt in prælium, Italos cædunt, in homines ac prouinciam ipſam furenti impetu iram barbariemq; effundunt. Hoc vitio etiam Athenienſes olim fuêre, nimio bellandi ſtudio dediti, & ſic infelices: quos pulchrè Demades notauit; Numquam ad conſilia pacis, niſi pullis veſtibus indutos venire.

Vt hęc omnia ſunt, nihil ad felicem vitam deerit Principi,

cipi, quem subditi amore & cultu, fortuna fastigij culmine rerumque affluentiâ, Deus concordiæ auctor prudentiâ & pace beant. Supra sortem humanam viuet, proximus conditioni cælestium. At peste, fame, gladio, caduceatoribus atque anteambulonibus iræ suæ, & his ministris iustitiæ vtitur Deus, iisdemque peccata populi punit, iniustos & inutiles truncat & tollit; vt Principi, etiam mediis in fluctibus & ventis, in tuto & quiete ad clauum sedere liceat:

——sicut cælestia semper
Inconcussa suo voluuntur sidera lapsu.
Fulminibus propior terræ succenditur aër,
Imáque telluris ventos tractusque coruscos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege Deûm. minimas rerum discordia turbat:
PACEM SVMMA TENENT.

Sed amplus & amœnus hîc campus est: & pro re, loco, tempore, depromi argumenta possunt, siue petat pacem Legatus, siue suadeat.

Vt verò stabiliatur & ineatur pactis per Legatum pax, maior, vt dixi, attentio requiritur. Subinde præteritarum offensionum indicitur obliuio: damna illata conferuntur, restaurantur aut compensantur. nominantur amici, inimici Coronæ; iidem protegendi vel prohibendi communibus armis, & quidem statuto sumptu, numero nauium, cohortiúmve. Constituitur ratio fœderum, commerciorum, vectigalium. Sed circumstantię immutant casum & legem omnem; & cùm infinitæ sint, frustrà laborarim minutim definire. Non alio autem Legatus obsequio suo Principi magis placuerit, patriæ magis profuerit, quàm prout industrius belli Pacificator extiterit.

DIS-

DISSERT. XXV.

Seditio sedata.

CVICVMQVE munus hoc commissum est, næ onus graue incumbit. Malum enim Seditionis, in intestinis & latibulis grassatur, eò periculosius, quò à medicâ manu & cognitione remotius. Dum tamen adeundi & compellandi sunt seditiosi; in antecessum, aut per litteras, aut per nuntios ab iis Princeps sciscitatur; An ad se mitti fide publicâ Legatos seu Commissarios sinant? Deinde eos eligit & mittit qui auctoritate & gratiâ, consilio atque solertiâ, comitate, eloquioque valent.

Nam veluti magno in populo cùm sæpè coorta est
SEDITIO, *sæuitque animis ignobile vulgus,*
Iamque faces & saxa volant, furor arma ministrat;
Tum pietate grauem & meritis si fortè virum quem
Conspexère, silent, arrectisque auribus adstant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Nemo prospero euentu Legationem huiusmodi aggrediatur, nisi robur illum triplex constantiæ, tum magna fiducia, & quasi naturæ benignioris auctoritas tueatur: memineritque se ad eos ire, qui spretis iam pudoris ac legum habenis, vesaniâ quadam atque impetu feruntur, & quibus leui momento audax animus immoderata quæque & suggerit & iubet. Fertur, militem Regio stipendio non persoluto, incendiis & rapinis ruri procul fuisse iniquum: ciuem quoque, quia priscæ consuetudinis aut obedientiæ terminos alubi excederet, Regio milite in ordinem cogi debuisse. Et apud singulos quidem vni atque alteri pro factionis vesaniâ argutanti, deblateranti, plus fidei aucto-

ritatiſque reliquum vulgus tribuiſſe, quàm pluribus quidem viris ſapientiâ & dignitate ſpectatiſſimis, rationem aut æquitatem è contrà ad oculum demonſtrantibus: quinimò hos omnes cœpiſſe contemnere, dicteriis proſcindere, tantùm non interimere. Adeóne barbarum homines animal? dixeris. ſcilicet Seditione.

Primùm conabuntur, qui miſſi fuerint, placere, fidem conciliare, dum vt querimoniis ſatisfiat & proſpiciatur, mandata ſuſceperunt. Ad rem ipſam & controuerſiam quod attinet; inuerti ea quodammodò debet, alio & molliori nomine, aliâ imagine exhiberi. Tolli ſi non poteſt imprudentiæ flagitium, tegi tamen debet: minuetur, ſi errori aut neceſſitati magis quàm ſceleri factum imputetur. Sæpè tamen, qui ſe conſpirationes aut malignitatem intelligere demonſtrat, ſic auertit, imminuítve. Stultam & ſtupidam Vitellij diſſimulationem accuſat Tacitus, cùm fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultaret; *& prohibiti per vrbem ſermones, eoque plures*. Non diſſimilem rationem ibidem reſpexit Galba; *ne diſſimulata Seditio in maius crederetur*. Neque enim profutura putetur diſſimulatio facinorum à multis commiſſorum; quoniam ſuſpicio, ne in opportunius tempus ira differatur, formidinem ſimulque periculum eleuabit. Hinc ſingulari prudentiâ Valens, etſi malignos non puniret, quoſdam non prætermiſit arguere, *ne diſsimulans ſuſpectior foret*. Quod quidem verè diſſimulare, eſt negotia ipſa periculis aptare, ſic eximere, ſubducere.

Porrò quæ curandarum ægritudinum ratio eſt, eadem eſt ſeditionum. Alia quidem in acribus & repentinis, alia in diuturnis ſeu chronicis morbis adhiberi remedia debent.

Ceterùm

Ceterùm ſex vſurpari ſeditionum remedia ſolent; *Inquiſitio, Diuiſio, Tranſactio, Vis armata, Iudicialis cognitio, Cauſarum vnde naſcuntur amotio*. Quæ ſingula pro conditione mali applicanda ſunt: alioqui exaſperabitur. Ineptè militares motus, ob debitum ſtipendium exortos, nudis legibus aut verbis placare coneris: maximam apud egentes facundiam pecunia faciet. Sed cauſæ ſeditionis definitione propemodum continentur. Eſt enim *motus quo eiuſdem imperij multitudo inter ſe aut cum ſuis Superioribus diſſentiens, libertatis vel vtilitatis conſequendæ, vel oneris excutiendi, vel iniuriæ inferendæ, vel religionis mutandæ causâ, ſciens volenſque in Reipub. detrimentum concitatur.*

Diſcrimen quoq; nō exiguum, ſi aut Magnates, aut plebeij, aut milites, tumultuoſi fuerint, tum quâ prouinciâ aut natione. Nam vt hæc omnia diuerſa, diuerſimodè etiam pharmacis atque obſtaculis vtendum. Hiſce perpenſis, auctores gliſcentis motus, conuenticula etiam conſiliaque cautè ac diligenter Irenarcha Legatus inueſtigabit. Sic faciliùs aut volentes componet, aut coget nolentes. Prorſus ſeditionis fons & fomes euacuari, &, communi dicto, in herbâ ſuccidi debet:

——ſerò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Hoc malum ni protinus tollitur, attollitur, mox obſtacula deſpicit & perrumpit. Luxata corporis membra, niſi quamprimùm loco reſtituuntur, in continuum & immedicabile creſcunt impedimentum. Nonnumquam Hæreſis, quæ initio vix duos auctores totidemque fautores reperit; neglecta, toto Reipublicæ corpore, vt cancer, ſerpſit: neglecta, inquam, Nouatorum ſcintilla, initio comprimi facilis, & tamen quia non extincta, Orbem inflammauit

vniuersum. Adeò quidem, vt Pontificum summorum auctoritati, & Principum maximorum potentiæ non grauius negotium. Seditiones quondam Gracchanæ, Apuleianæ, & quæ in præcordiis Reipub. Romanæ initium sumpserunt, cùm in ipso ortu componi ac tolli potuissent, suis dumtaxat velut cineribus tectæ sunt; rursus motæ, maiori longè incendio exsilierunt. Mirare bella seruilia, socialia, ciuilia hinc enata. Quid? quòd vt ansa ansam in catenis, sic seditionem seditio sequitur, & è vitio vitium pullulat. Cùm plebs Romana in montem sacrum secessisset, Tribunitiam potestatem Patribus vi extorsit. Hoc ius cùm diuidendæ annonæ occasionem Martio Coriolano dedisset; alia secuta seditio est, Coriolanum in exilium egit. Huc ille. Non ibi consistunt exempla vnde cœperunt; sed quamuis in tenuem recepta tramitem, latissimè vagandi sibi viam faciunt; & vbi semel à recto deerratum est, in præceps peruenitur: nec quisquam putat turpe, quod aliis fuit quæstuosum.

Proximum est, vt Diuisionem procuret Irenarcha: eóque ad meliorem mentem reducat qui concitatæ multitudini præsunt, vel auctoritate & fide apud eam valent; idq; vel periculorum iniecto metu, vel maiorum facultatum dignitatumque oblatis præmiis, quàm aliunde nancisci vel sperare possint. Diuulsis vesaniæ capitibus, diffluent ceteri, qui nec sano nec suo motu ferebantur.

Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Prodest etiam aliquando, spatium aliquod seditiosis dare, quo ea quæ proposita sunt attentiùs considerent, suáque in melius commutent; tum ne detecti facinoris aut supplicij metu ad maturandum facinus impellantur. Conádum quoque, ne ærarium publicum aut commune habeant,

beant, vel vt id quidem diripiant diuidátque. Hoc vnum enim agendum, sed peragendum est, vt segregentur. Etenim validiora fiunt scelera, & iam quasi scelera non sunt, quæ adultiora à pluribus patrantur. Lucanus id pulchrè:

— Quippe ipsa metus exsoluerat audax
Turba suos: quidquid multis peccatur, inultum est.

Denique quid dexter modus ad separationem hanc conducat, illustri Pontifex Sixtus Quintus exemplo docuit. Cùm exules numero & omni scelere timendos opprimere non potuisset, etsi bona eorum publicasset, & in capita singula magnam auri vim percussoribus proponeret; saniore hoc consilio vsus est: Centum aureos exulibus singulis daturum se recepit; libertatem insuper, præteritorum scelerum amnestiam & impunitatem, bonorum tranquillam possessionem, atque omnium quæ rapuissent fruitionem. & quâ conditione? hac vnicâ, si reuerterentur. Quin imò, si quis cum vnius aut plurium abs se interfectorum capitibus transfugeret, ei trecentos aureos numeratum iri pro vnoquoque. Non defuerunt qui periculum tentarent; cumque Pontificis fidem sanctam experirentur, paulatim & plures subsecuti sunt. Tandemque pars diffidentiâ metuque disiungi cœpit; non pauci alij neglectæ gratiæ & scelerum anteactorum pœnas luerunt. Plus hîc astus, quàm arma.

Per Transactionem, datis acceptisque legibus, ad concordiam seditiosi reuocantur. Quo remedio vtetur Legatus, cùm aliud non superet. Conabitur autem, vt perhonestæ conditionis leges sint, & factionis consilio meliores. Cùm vis maior & armata, seu seuerior animaduersio, vnanimes aut saltem modestos obedientesque esse cogit; commotionis concitatores atque antesignani, è thea-

tro comœdiæ, ſepulchro traduntur: in paucos ſæuiiſſe, in omnes erit; dico,ſufficiet apud omnes. Populus ſine duce ac rectore pauidus eſt,aptior ad rebellandum quàm ad bellandum;ſequax tamen in exemplum,& antecedētium facinus ad ſe quoque trahit. Si qui hîc auxiliatores vel conſultores fuerint, Princeps eos proſcriptionis pœnam ſubire compellit; non ſemper vitæ aut facultatum, ne extra neceſſitatem ſæuus,plus iræ quàm iuſtitię videatur tribuiſſe,virorum potiùs odio,quàm vitiorum. quin verò emendare quàm vindicare commiſſum ſcelus maluerit: placare ſtudeat, ſi plectere non expedit. Nocens herba non ſemper quoque exuritur; extirpaſſe ſatis eſt, cùm eruta nocere ampliùs non poſſit. Metus autem proſcriptionis à prauis machinationibus aliorum animos facilè auertet: & non rebellare quiſque, quàm exulare malet. Alioqui vniuerſim adhibere concitatæ multitudini vim velle, quid aliud eſt obſecro, quàm deuolutos præcipiti lapſu è ſummis montium verticibus torrentes impetu reprimere, nec reprimere? Populus quidem vix eſt, vt ſuâ ſponte ac nullâ indignitate grauatus aut laceſſitus, in Principem aut Magiſtratum inſurgat. Vbi tamen repagula ſui muneris ſemel perrupit,fruſtrà ille ſe ſuaq; ſalua, aut ſui eſſe arbitrij velit. Exemplo ſit Iudæorum Rex Alexander:qui cùm continuos ſex ampliùs annos,quinquaginta cæſis circiter hominum millibus, in ſubditos ſuos graſſatus eſſet,nec euentum ſuis reſpondere votis animaduerteret; blandiùs illos,quo pacto ſublatis ſeditionibus ac ſuppliciis coaleſcere nouam ac veram in concordiam poſſent,interrogauit. At illi,Morte,inquiunt,tuâ. Seriùs nimirum & fruſtrà ad remedia priùs tentanda Alexander deſcendit. Non negarim tamen, deteriorem licentiâ reddi

di populum, quoties timeri se intelligit: non mitiorem, sed asperiorem, alia ex aliis iniquiora petere, à successu rerum audaciam sumere. quippe hæc eius natura, aut humiliter seruire, aut superbè sæuire. Maturè tamen & benignè concedi quædam malim, quàm per vim, plurimarum necessariò molestiarum & absurditatum nutricem, extorqueantur. Naucleros & mercatores imitari hîc oportet, qui salutem redimunt proiectione & iacturâ mercium; vtque tempestatis rabiem euadant, lucro annumerant quidquid amittunt. Illud cauendum est semper, ne veniæ spes omnis seditiosis tolli videatur. qui enim nihil amplius sperant, nihil etiam timent. Quæ bruta pessima sunt, asperitate obdurescunt; cumq; vapulando deteriora fiant, lenitate cicurantur. Nullum autem animal seueritatis impatientius homine est, nullum obsequio magis mulcetur. Vt hoc addam, vtiliter quoque arma subditis in seditionem pronis adimentur: instrumenta illa plebeiæ vesaniæ. Carolus V. Imperator, cùm septuaginta & ampliùs rusticorum millia, qui aduersus Dominos sumptis armis insurrexerant, fudisset; seuerâ lege interdixit, Ne agricolarum quispiam deinceps domi arma haberet; imò, ne quis iis qui Cæsareo nomine ac stipendio non militarent, vendere aut fabricare genus vllum armorum posset. Iudæi quoque nónne passim sic cohibentur? Nihil inermes audent: timentur qui ferrum, non qui argentum tractant: sine ferro etiam furor inermis est.

Sequitur quintum remedium, Iudicij cognitio, quâ ij qui rebellionem meditantur, aut alioqui inobedientes sunt, in potestatem atque ordinem interdum rediguntur. Hac si res terminari possit, stolidè Legatus suadebit Principi, vt vi armatâ vtatur. Quippe quæ Opinione magis

quàm

quàm Malitiâ conſtant, non armis, ſed ratione ac iuris definitione conciliari aut placari ſi poſſint; debent: alioqui eodem in errore, imò in querelâ iniquæ oppreſſionis manebunt ij, quos non iudicum ſententia cognitâ causâ condemnaſſet, ſed violentus miles etiam inauditos coëgiſſet. Reſtat cauſarum, è quibus ſeditio orta eſt, amotio. Etenim multa mortalium mala, quibus vitiis incepere atque coaluëre, iiſdem dexterè ſublatis vel emendatis tolluntur ac deſinunt. Sic quòd ſi oppreſſio quæpiam aut tyrannis Principis, animos populi in ſe concitarit, & ſimul armis comprimere ille non poſſit; nil æquè profuerit, quàm ſi violentus & iniquus eſſe deſinat: meliora non polliceatur modò, ſed præſtet. ſic ſolium optimè figet, vbi ſolum non repellet eum ac velut exſpuet.

Verùm enimuerò, quæcumque ſedandæ multitudini argumenta proferentur, popularia inprimis eſſe expeto, ad ſimplicium & decipiendorum animos apta: magis enim ſic proderunt, quàm ſi philoſophica & politica quidem fuerint, à captu tamen vulgi remota, ideoque inefficacia & ſuſpecta. Leo Byzantius, cùm Athenas Legatus miſſus eſſet, & concitatam grauiſſimâ contentione ſeditionem in populo reperiſſet, vt erat homo obeſus & ventricoſus in concionem aſcendit. Viſo illo, riſus ingens exortus eſt. Ipſe verò nequaquam perturbatus, Quid, inquit, ridetis, Athenienſes? an quia pinguis vobis videor? Scitote igitur mihi vxorem multò pinguiorem domi eſſe: & tamen cùm concordes ſumus, breuis admodum nos lectus capit; diſcordes ne tota domus. Sic Orator tempeſtiuè miſſus & locutus, quietem & pacem Athenienſibus peperit. Taliter Menenius Agrippa plebem iam ſacrum montem trans Anienem inſidentem, vnius fabulæ enarratione ad vnionem

vnionem permouit & reuocauit. Referebat, dissensisse inter se quondam humanos artus, quòd ceteris opere fungentibus, solus venter immunis ageret: deinde inediâ languidos rediisse in gratiam, quando sensissent, quòd eius demum operâ redactis in sanguinem cibis irrigarentur. Quid voluit? membrorum seditioni similem esse Populi in Senatum iram. Quippe Senatum & Populum, quasi vnum corpus, discordiâ collidi & perire, concordiâ florere & roborari.

Coronidi addo & aliud remedium, sed sine quo cetera vix valeant. Quódnam illud? *Deceptio.* Quid? inquies, qui nil æquè optari debere in Principum rebus & causis, quàm probitatem & pietatem, toties dixisti; nil æquè eas decere aut promouere? Et dico. sed enim non ideò pietatem aut probitatem damno vel excludo, sed optimè cum eâdem illam connecto & produco. Et si illa in reliquis Principum anxietatibus atq; structuris, suum sæpè vsum habet, publico bono nanciscendo, expediendo, stabiliendo; hîc ad præclarissimam virtutem & laudem nil æquè spectare ausim affirmare, dummodò hæc lerna malorum Seditio profligetur. Neque enim eos semper offendimus vel odimus, quos Dolo Bono in rem aut sententiam nostram perducimus. Liberos nostros, quos tenerrimè amamus, quoties decipimus? sed vt iuuemus & diu amemus, decipimus; ludicra pro seriis, ficta pro veris credere & amplecti, decenter compellimus: nimirum vt vel sic rationi, cuius per ætatem alioqui incapaces sunt, obtemperent, paulatim assuescant, vt præsens infortunium aut ægritudo auertatur. Nos homines, vbi nescimus quid faciamus aut quid velimus; vbi insano motu vagire cœperimus; ambagibus, etiam fraudibus & imposturis circumueniēdi, quo-

quo modo continendi ſumus, faſciis obuoluendi, ſtringendi, ſed paternis, nec ſemper ferro aut compede ſeueri Domini.

Vt hæc omnia perplexa, implexa ſunt; meritò voluit Plato, plenis Irenarchen virtutibus decoratum eſſe, qui ſedandis operam ſeditionibus daturus eſt.

DISSERT. XXVI.

Nuptiæ, Affinitas.

A MVNERE & induſtriâ Legati, etiam Principum Nuptiæ dependent; totâ poſteritate, & ſic publicâ inprimis felicitate vel infelicitate, prout tractantur, inſignes. Perquam igitur idoneus mitti vir debet, qui ſingulari prudentiâ futuri coniugij conditiones ac momenta, tamquam Paranymphus Principi virgini, parentibus populoque proponat. Vt nihil vtilius hoc vinculo, nihil ſanctius videatur; plurima diligenti & accurato examine conſideranda ſunt: inprimis fœderum ius, concordiæ firma ſecuritas, commerciorum vtilis libertas, publicæ tranquillitatis bonum, ac denique ſalutaris illa Iuſtitiæ Paciſque inoſculatio,

Non vllo ſoluenda die. ——

Magnitudo aut pretium dotis, puncto centróve, vt aiunt, mathematico non ſolet definiri, ſed quadam velut ambage futuræ vtilitatis. Producendi itaque affinitatum gradus: deſignandæ quæ obuenient paucorum capitum & annorum lapſu hereditates, proferendæ maximarum ſpes ſucceſſionum. Hæc ſcire, hæc explicare Legatus debet, aut malè Legatus eſt. Sanè etiam inter priuatos noti aut

aut ignoti consanguinitatis affinitatisque gradus, magni siue commodi, siue iacturæ causa sunt: & sæpè alienus occupator, vel Fiscus, aut quis Procurator Domini, inuadit bona, quæ, ignorantiâ magis quàm iure, legitimis heredibus decedunt aut subtrahuntur; cùm sanguinis iura extendantur & deferantur in infinitum. Profectò vt eximiis passim difficultatibus contrahendorum inter Principes matrimoniorum pacta obnoxia sunt; quisquis eas emollire & conciliare Legatus nouerit, næ magnum suo Principi, magnum Reipublicæ obsequium præstiterit, & quod digno numquam præmio æquari aut exsolui possit. Lermæ Dux, iam Purpuratorum Patrum collegio adscriptus, eo libello quem anno 1621. post admirabilem conditionis metamorphosim, Catholico Regi obtulit, annuum septuaginta duorum millium aureorum reditum, quem pendere Neapolitanum Regnum debuit, non aliquo astu à se quæsitum vel extortum, sed suæ asserit industriæ debitum fuisse, pactis feliciter sponsalibus nuptiisque inter Philippi IV. (tum Principis) sororem Augustissimam & Ludouicum XIII. Galliarum Regem: quasi hac demum affinitate & coniunctione, aduersus hostem quemcumque, vires Regni vtriusque inualuissent. Sic quoque D. Guytrius de Cardenas, primus Ducum de Maceda, quia nuptias Catholici Regis Ferdinandi & Isabellæ Legatus procurarat, duas vrbes, & quidquid iisdem terrarum ac iurisdictionis appendebat, dono accepit; quamuis nequidquam Fiscus ac Patriæ Conseruator in contrarium suaderent ac reluctarentur. Dux Sabaudiæ coniugij sui auspici, in perpetuum dedit pulchrum & opimum feudum Sommeriui: quamuis id, particulari priuilegio, per Principes Pedemontanos abalienari non posse putaretur.

At verò non vnum, ſed multiplex omnino à nuptiis eiuſmodi bonum. Etenim qui armis ſubiugari hoſtes non poſſunt, per nuptias nonnumquam iugum ſubeunt: ſic ſiue allecti, ſiue illuſi. Præterea vt priuatorum lites contracta affinitas non rarò dirimit; ita nata inter Principes odia & contentiones, nouæ ſocietatis beneuolentiâ ſopiuntur: creſcit imperij robur & firmatur. Non ignorauit hoc Tarquinius Superbus, Romanorum Regum vltimus; qui vt vires ſuas augeret, Octauio Manlio, præcipuæ inter Latinos auctoritatis viro, filiam ſuam dedit vxorem. Sed Pyrrhus quoque Epirotarum Rex non aliam ob cauſam plures vxores duxiſſe legitur, quàm vt multiplici affinitate potentiam ſtabiliret. Quid? Fortunatus ille apud Perſas Darius, ductâ in coniugem Cyri filiâ, Regnum & faciliùs adeptus eſt, & feliciùs auxit. Nec vim illam coniugalis ſocietatis Carthaginenſes ignorarunt; qui, vt à Romanorum ſocietate Syphacem potentiſſimum Regem auerterent, Sophonisbam Aſdrubalis ciuis ſui filiam vxorem ei dederunt. Poſterior verò ætas exemplis vel maximè abundat. Aquitaniam ſuperiori ſæculo Angli, & Britanniam minorem Galli tenuerunt, non alio titulo quàm dotis, nec alio iure quàm nuptiarum. Quin etiam hoc tam ſancto & arcano nexu, non ſemel inter Hiſpanos & Gallos, inter Gallos & Sabaudos, excluſis diſſidiis pax coaluit. Ceterùm inter Principes orbis Familias Regia Cæſareaque, illa Auſtriaca verè Auguſta, matrimoniis & cognationum affinitatibus ad maximum potentiæ gradum feliciter ſcandit, Imperiique limites extendit

—— ab ortu
Solis ad Heſperium cubile.

nimirum Æternitas quædam Auſtriacis Nuptiis hunc

Felici-

Felicitatis Nodum constrinxit. Primò Maximilianus cum Mariâ vxore sine bello Belgium accepit: atque hoc erat, non Martis adulteri, sed casti Cupidinis armis populos & prouincias potentissimas sibi subiicere; non domando subditos habere, sed regendo. Philippus deinde eius filius, cum Ioannâ Ferdinandi & Isabellæ filiâ, Hispaniam ac tot illi adiuncta Regna, dotis nomine possedit: in quæ omnia Carolus V. Imperator Maximus successit. Nuper etiam Philippus Secundus, tanto patre dignissima proles, cognationis iure, Lusitaniæ, quà latè patet, Regnum, tamquam maternam hereditatem sibi vindicauit.

Iustissimam augendæ potentiæ rationem vides, quia sine sanguine decoram; duraturam quoque, quia sine metu securam. Quemadmodum enim surculus in alterius stirpis plantam insertus, non solùm cum illâ succrescit, verùm etiam fructum profert meliorem & vberiorem; sic Regij sanguinis in gentem aliam deducta scaturigo beatiorem Rempublicam reddit. Princeps autem subditos non facilè affinitate sibi iungi patiatur: exteris id potiùs tribuat. Vbi enim ortus conditio par, non æqua dignitas vel auctoritas est; verendum ne de propinquo æmulationis atque ambitionis facibus stimulata, nimium sibi polliceri ac postulare incipiat; & quia non æqua, iniqua esse audeat. Vna Gallia an non abundè exemplis sufficit? In priuatis quoque familiis, quàm crebræ & præferuidæ inter cognatos agnatosque super successionibus contentiones exsurgunt! Ambitio hîc valet & impellit, rarò æquitas; & sæpè plus desiderium, quàm consilium. Crescunt familiæ ercis cundæ lites: & vbi consanguineus exarsit sanguis, quò arctior illius est nexus, eò hæ ipsæ acriores &

implacabiliores sunt. Adde, solo tempore actiones ac iura Principum numquam præscribi.

Sed numerosâ prole Regna plerumque & Prouinciæ minuuntur, velut scinduntur. Primogenitus quidem Imperium sibi iure naturæ & ætatis prærogatiuâ vindicat: at ceterorum dos dum partem aufert, totum labefactat aut conuellit. Id ne accidat, è plurimis plerumque masculis Turcæ primogenitum enutriunt, reliquos ne liberos quidem esse patiuntur. Sed quid hoc aliud est, quàm naturam immani consilio, imò facinore violare, ne potentiâ frangatur? scilicet vnius siue fortuna siue vita, aliorum sanguine, sed innoxio, constat: nec satis se patrem Princeps putat, nisi parricida fiat. Mitior in filias crudelitas est. Eæ namque vel arcibus, æterno velut exilio, includuntur; vel certè si nubunt, ita ad maritum veniunt, vt patrem habere desinant. Omne quippe ius, ipsaque Imperij dignitas, pænè cognatio, dote pecuniariâ extinguitur. Hoc minùs mirum: veteri enim & vsitato verbo, nulla inter Reges consanguinitas est: imò quia Reges sunt, Fratres sese mutuò appellant: quæ communis eorum affinitas est; sed admodum communis. facilè materni lactis, atque adeò sanguinis, colorem immutant Purpuræ. Votis si locum facimus, optandum fortasse sit, vnicam Principibus, sed masculam & vitalem esse prolem, omnibus animi & corporis virtutibus cumulatissimam, cui onus Imperij aliquando incumbat. Cùm plures tamen erunt; in spem Regni atque grandium rerum administrationem ali debent; vt, si fortè humanitus quid Primogenito accidat, supersint qui succedant. Digni proinde omni curâ & humanitate, digni omni reuerentiâ & honore, nisi Regni causâ affectum omnem Christianæ (quod Deus oderit) pietatis exuamus.

Filiæ

Filiæ diuini Numinis reuerentiam & cultum edoctæ, aut vitæ asceticæ seu contemplatiuæ consuescant & consecrentur; aut si nubant, eâ lege nubant, vt si naturæ vel ætatis sterilitas liberos neget, vel quæpiam hîc cura naturâ potentior, dos ad Regnum reuertatur. Quid si etiam sine dote elocentur? Exemplum non longinquum est, maximum tamen, vt dignum imitatione censeamus. Homines quidam, etiam minoris fortunæ, quandoque ad inuidendam Principibus opulentiam sibi viam sternunt, & illustri affinium stemmati sese inserunt, haud magnâ virtute, sed singulari deligendæ vxoris industriâ, quâ non ad præsentem dumtaxat rerum constitutionem, sed quæ obuenire consanguineorum morte hereditates possint, attendunt. Videat verò Princeps (is quoque monendus) ne splendidâ Legati oratione decipiatur, & comptis atque phaleratis quibusdam verbis, sed tantùm verbis, circumuentus, vmbram magis quàm rem inueniat. Videat, inquam, ne viliores sint merces, infaustæ nuptiæ sint, quæ nimiùm suadentur ac prædicantur; sic Mopso Nisa nubat. Vetus dictum est: *Qui bonum eligit generum, inuenit filium; qui malum, amittit & filiam.*

Porrò quemadmodum, antiquissimo Gentium more, Principibus sponsæ per Legatos peti solent; ita sponsalia & matrimonia per eosdem contrahuntur. Deriuari exempla à vetustâ illâ Abrahami, Dauidis, ceterorumque Patriarcharum ætate possunt, quâ hoc ipsum, vt fidem Litteræ Sacræ faciunt, iam tum est obseruatum. Hunc morem nostra quoque hæc ætas admittit. Modus autem eiusmodi contractuum industriæ prudentiæque solertis Legati ferè relinquitur. iis enim viam praeparaturus, puellæ ætatem, formam, mores, conditionem, spem hereditatis, fortu-

fortunam Regni contemplatur. Illuſtre ſolertiæ in Aureliano, Clodouæi Francorum Regis ad Crotildem Burgundionum Regis ex fratre neptem Legato, exemplum eſt. Quandoquidem neq; conſpectus neque ſermonis copiam vlli externo faceret Regia Puella; atq; ita ille, neque exponere aut excipere mandata poſſet; conditionem ſuam mentiens, peregrini habitum induit, & in turbâ egenorum egredientem illam ſtatâ horâ, quâ ſtipem pauperibus ad latus ſacelli diſtribuere conſueuerat, exſpectauit. Vix ea aderat, & liberalem inter egenos peregrino porrexit eleemoſynam. Ille manum leuiter premens, ori admouit. Inſolitum geſtum Princeps admirata, hominem non ſine aliquâ indignatione ac ſuſpicione aſpexit: inde in Regiam reuerſa, accerſiri iubet. Vbi cùm temeritatis redargueretur, nactus quam quæſierat opportunitatem, mandatum expoſuit; Galliæ Regem inclytæ eius virtutis & pulchritudinis radiis ardere, Clodouæum Crotildi deuotum ac mancipatum eſſe. Audiit illa, & oblatum à Legato annulum, tamquam arrham, accepit. Eſt autem annulus (ne hoc quoque non dicam) futuri matrimonij ac contractorum ſponſaliorum pignus veriùs, quàm donum. Is digito, qui minimo in læuâ proximus eſt, geſtatur. Nam cùm ab hoc digito geminus ac tenuiſſimus quidam neruus ad cor vſque pertingat; quando is annulo coronatur, coniuges vnitos ſignificat, & fidei numquam ſoluendæ, candoriſque, mutui & amoris eoſdem admonet Munera etiam & monilia, Legati, cùm ſponſæ, tum eius parentibus & amicis ac conſanguineis ſolent offerre. Porriguntur & implicantur dexteræ, in ſignum innodatarum atque vnitarum voluntatum. Sponſalia quidem verbis de futuro, matrimonia verò verbis de præſenti, quæ mutuum exprimant

mant consensum, peraguntur. Sunt hîc verba, quædam quasi vincula, nec ad notitiam tantùm, sed ad perennem animorum conglutinationem vernacula.

Vnum hîc nequaquam omittendum, vt cùm Legatus ex Regis sui mandato de puellæ conditione diligenter cognoscit; iudicet ipse apud se priùs, quod suis candidè indicet: ne si hîc simulet vel à vero declinet, reprehensione & ignominiæ pœnâ dignus sit, quam conspicuè Etheuoldus Eduardi Angliæ Regis Legatus suo malo sustinuit. Is ad Orgerium, Cornubiæ Ducem, missus, vt animaduerteret, num Alphreda eius filia, eâ esset venustatis præstantiâ, quæ famâ circumferebatur; num Maiestati apta esset: vt vidit formam, ipsi adeò Regi inuidit. Et sic quidem eiusce pulchritudinis species Legati animum corripuit, vt mox corruperit & fidem. Adulteratâ enim Legatione, Alphredę Ducisq; affectum sibi, non Domino, deuincire, variis commentis studuit: præclarus scilicet Regis Vicarius. Reuersus itaque, Nec digna, nec vtilis vxor futura est, Regi renuntiat. & sic forma apud neminem non laudatissima, vituperium passa est eius, qui certus & solus eâ potiri satagebat. Indoluit Rex, & impatientis amoris impetum vix cohibuit. Vbi tamen ardor iste aliquot mensium lapsu infriguisset, Etheuoldus (necubi cęcuties amori deesset) num sibi Alphredam vxorem petere liceret, à Rege postulat. Annuit Rex. ducitur illa, & adducitur. Ast diuinam planè & supra fidem formam posteaquam Rex contemplatus, deprehendisset quâ parte impostoris sponsi Legatio claudicasset; pulsus succensi amoris odijque stimulis, Alphredam stupro primùm vitiauit, necatoque Etheuoldo siue amasiam siue vxorem deinceps habuit. in quo variant qui narrant.

Apud solos Gallos Imperium affinitatis aut cognationis beneficio augendi modus exteris locum non facit ob Legem Salicam: cuius quidem magis ratio quàm origo nota est: & ratio quidem, ne feminis, & sic neutiquam exteris, aditus aut ius pateat ad Coronam. Vbicumque autem Regno Princeps non nascitur, sed electione designatur, vt apud Polonos, Liberorum nuptiis ingens obex occurrit; dum adeò incertum est, quo Rex honore & successore Regnum sit relicturus: dumque non Vterus heredem Regni, sed Virtus Regem constituet.

DISSERT. XXVII.

Fœdera & Auxilia.

CONIVGIIS Fœdera vicina sunt, & quæ Populos Principesque pace atq; amicitiâ coniungunt. Confœderationum causa est, suarum virium diffidentia, & alienæ potentiæ metus, quam nimiò augeri nemo vicinorum lubens patitur: ne scilicet etiam ipsi prędæ cedant, isque qui potentior est, cùm volet (quotusquisq; autem non velit cùm possit?) opprimat imbecilliorem. Hoc fulcro sic interdum animosi euadunt Principes, vt alios aggredi & oppugnare non dubitent, qui suis freti viribus vix repugnare, nequaquam offendere auderent. Aiebat Phocion Atheniensibus: Vt aptè te defendas, necesse est, vt vel tu potentior sis quàm hostis, vel potentiorem habeas amicum. Et Crispus: *Non exercitus neque thesauri præsidia Regni sunt, verùm amici; quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio & fide parantur.* Dicuntur autem fœdera percuti à fidei firmitate & virium robore. & tribus

ea

ea generibus, apud Liuium, Menippus & Hegesianax Antiochi Regis Legati distinguunt. Vnum est, cùm qui numquam hostes fuerint, ad amicitiam sociali vinculo inter se iungendam coëunt. Id autem cum iis maximè initur, quorum nobis deuinctam esse fidem volumus, siue vt tuti simus, siue vt eorum auxilio non minùs ad bellum inferendum quàm propulsandum vtamur. Eiusmodi fœdus nudâ fide interdum contrahitur; plerumque tamen datis acceptísque legibus, & conditionibus adscriptis. Sic amicitiam Romani cum Germanis, Insubribus, Heluetiis, Iapidibus, ac nonnullis è Galliâ Barbaris, vt testis est Tullius, inierunt. Leges ac conditiones quisque sibi (quantum astutiâ siue auctoritate potest) vtilissimas excogitat, & fœderibus includit; quæ deinde paciscentium consensu publicè recitari solent, &, vt amplius omnium curiositati satisfiat, per typos & manus Populi transmitti. Nonnumquam tamen aliquas ex iis arcanas esse Principes volunt, & notitiæ publicæ subducunt. Alterum genus est, cùm bello qui pares aut fessi sunt, positis armis in pacem & amicitiam veniunt: quemadmodum Romani olim & Albani venerunt, cùm misso in compendium bello, tergemini fratres hac lege certauerunt, vt cuius populi ciues eo certamine vicissent, is alteri populo cum bonâ pace imperaret. Tertium genus est, quod cum iis qui bello sunt victi, initur. Eo autem in fœdere victores victis dant leges; & qui armis omnia sui iuris & arbitrij fecerunt, eam futuræ pacis rationem præscribunt, quam sibi vtilem, victis non nimis asperam arbitrantur.

Prætereà fœderum quædam perpetua sunt, quædam ad certum tempus: quædam ad offensionem tantùm, alia ad defensionem & offensionem simul contracta. In-

quibusdam confœderati pari sunt conditione. de his Æneas:

Non ego nec Teucris Italos parêre iubebo,
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Inuictæ Gentes æterna in Fœdera mittant.

In aliis prærogatiuam quidam habent. Ita in societate Romanorum cum Latinis, de bello, de pace, aliisque magnis rebus, soli deliberabant & decernebant Romani. Et quamuis Socij quidem illi vocabantur (& erant certè periculorum & laborum) victoriarum tamen gloria & fructus erat penes Romanos, quorum auspiciis res gerebantur. adeò sanè prudenter; vt quicumque Romanis arma inferre aggrederetur, tot sociorum populorum & amicorum Regum vires experiretur. Quæ cum Rebuspublicis coierint, lentiora quidem, sed diuturniora fœdera crediderim. Apud Principes priuati Consiliarij & affectus, faciles concitant motus.

Potestas paciscendi fœderis penes Principem est. Legati & alij quicumque à Principe adhibiti, ministerium non auctoritatem impendunt. Qui itaque altiori Imperio subsunt, vrbes aut proceres Regni, nec percutere fœdus, nec per se petere auxilium debent. Quòd si omnino à Rege suo deserantur, tum velut beneficio legis naturæ relicti, eodem vti solent; & quò necessitas vocarit, oculo irretorto rectoque vestigio sequi. Modum verò paciscendorum fœderum à circumstantiis pendere norit Legatus. At harum non minor diuersitas est, quàm rerum ipsarum; obseruanda magis, quàm describenda.

Porrò firma, fida & secura fœdera præstat æqualis omnium vtilitas, ęqualis rerum agendarum aut suscipiendarum metus. Nam quæ vni tantùm profutura sunt, vel etiam

iam obfutura, per ſeipſa ruunt & diſſoluuntur. Tale videri fœdus illud potuit inter Paulum III. ac poſteà Pium V. Pontifices Maximos, Regem Catholicum, Venetoſque, aduerſus efferentem ſe Turcarum potentiam initum. Et feliciter initum, quia vincere ad Naupactum hoſtium claſſem incomparabilem iunctis viribus potuerunt: infeliciter autem, quia impar vtilitas victoriam excepit. Arduum igitur non fuit diſſolui, quod tamen tot Legationibus coaluerat. Quiſque ad ſe & ſua commoda belli vires retulit. Ac ſanè aguntur res Venetorum in Græciâ: hæc à ditione Hiſpanicâ ſeiuncta eſt. Hiſpanis vtiles ſunt & neceſſariæ in Africam expeditiones: nihil ad ſe quæ in Africâ geruntur, ſpectare Veneti putant. Ita fit, vt dum Veneti Turcarum in Oriente vires timent, & Tunetanorum Africæq; totius viciniam Hiſpani ſuſpectam habent, non eodem animorum ardore nec eâdem viâ in Magnum hoſtem eatur. Quid verò agat Pontifex, dum de prædâ Veneti Hiſpanique contendunt? Conſtitutus in medio, ſi vires effundat, de commodo ſuo parum certus. Non mirum profectò, diſſentire eos in prædæ diuiſione, qui quomodo illam acquirent, hoſtemque vincent, non ſatis intelligunt.

Orator igitur, qui ad ſociale fœdus ſuadendum mittetur; illud externo Principi vtiliſſimum inprimis oſtendet. **Quippe in omnibus Principum conſultationibus, vtilitas maximè ſpectatur. Vbi hæc non affulget, nullam ineundi fœderis ſpem aut amicitia, aut affinitas, aut vllum vinculum humanum faciet: omnis ſanguis exanguis eſt. Id prætereà agendum eſt Legato, vt in ſuo potiſſimùm fore arbitrio victoriam & ſecuritatem Princeps credat. Et quia acriùs percellit animum mali metus, quàm ſpes boni; do-**

cebit, sine hac communione animorum & virium, grauissima quæ immineant pericula euitari non posse. Si aduersum Turcas agatur, inprimis vrgeam, quàm immanis ambitio sit, quàm trux imperium, vt omnino iunctis viribus eius potentiæ resistendum sit, cui singuli numquam sufficiant, sed succumbant singuli, donec calamitas inuoluat vniuersos. quemadmodum enim leones, tigrides, vrsi, tauri, & fortissima quæque animalia, si pluribus infestentur canibus, superari atque intercipi contingat; ita crudelis ille Orientis Tyrannus, & iam *victor Græciæ Xerxes*, si plurium manus armatas sentiat, cadat aut certè cedat necessum est, tot Regnis Prouinciisque in prædam relictis. Prædixerunt de Romanis, & Seneca & Liuius; Haud impossibile fore, ceteros populos vni populo libertatem imperiumque eripere, qui vnus ceteris libertatem imperiumque eripuerat.

Quòd si verò ad dissuadendum mittetur Orator; præcipuè quidem, quàm infelicia aliorum experimentis fœdera constiterint, aperiet. In dissidia plusquam hostilia ea conuerti posse: imò ad iniusta quandoque & perniciosa bella confœderatos ab iis trahi, quorum furor fœderibus concitatur & crescit: Meminisse Principes debere, vno belligerantium adiuto, plures offendi; offensorum autem vnum, plus damni allaturum, quàm commodi aut spei sit à pluribus nostro auxilio suffultis. Praua dixerim, an infelicior, indoles mortalium! promptiores adeoque ingeniosiores sunt ad offendendum & turbandum, quàm ad iuuandum. Sed si à prisco malimus quàm à nostro sæculo Politicam discere; si à Martis illo populo, qui orbem olim præceptis cogebat, hodie instruit; obseruauerimus, quomodo Campanis iure amicitiæ suppetias petentibus, respon-

responsum sit: Auxilio vos Campani dignos Senatus censet; sed ita amicitiam vobiscum institui par est, ne qua vetustior societas violetur. Religio hæc eorum erat; sed vt regionis & terrarum potirentur. Fuerunt, diximus, socij Latini, mox subditi: fuerunt amici, Asiæ, Ægypti, Massiliæ, aliarumq; Gentium Reges, posteà vectigales: fuerunt sub tutelâ Capuani Messinensesque, postmodum sub imperio: omnes vno auxiliorum prætextu libertatem amiserunt. Quid aliud (aiebat Claudius Imperator) exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At Conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues haberet.

Licet verò nihil religione Fœderum Regiorumque pactorum, vt auctor est Xenophon, habẽdum sit antiquius; inita tamen leui interdum momento prætextuque dissoluuntur ac corruunt. Hinc plerumque si quis primis Confœderatorum insultibus validè restiterit, protinus impetum torrentis instar flaccescere animaduertet; dum aliqui aduocatorum, diffidere, cunctari, dissilire, sese subtrahere aut excusare incipient. Numquid rotularum vnâ disruptâ, omnem horologium vsum amittit? Quòd si verò conditiones violatæ sint, morte vel euentu quopiam mutatæ; si errore, aut non satis honesto iustoque aut possibili modo contracta fœdera; mitti Legatus ad Confœderatum solet, qui pactorum vinculo liberari postulet, aut iure expostulet. Sed quoniam non rarò fit, vt inter Confœderatos de fœdere ipso aut aliis quandoque rebus controuersiæ oriantur, quæ amicitiam contractam labefactent; consultum est, aliquos esse fœderis arbitros ac iudices vtriusque consensu partis constitutos, quorum iudicio

cio ſtandum ſit. Interdum fœderis protector deſignatur: cuius officium eſſe debet, fœdus ipſum quàm diutiſſimè conſeruare, nec ſiniſtram vllam affectati imperij ſuſpicionem dare, ſed eumdem ſe vtrimque exhibere.

Ritus quibus feriri fœdera conſueuerunt, varios nobis priſcum æuum repræſentat, ipſis cærimoniis pænè monſtroſos; ſed vt conſtaret, haud leuis rem negotij geri. Nonnulli Diras adhibere ſoliti, quibus eum qui pactis non ſtaret, deuouebant. Apud Medos Lydoſque, Herodoto teſte, tum priùs ſanctum fœderis vinculum erat, cùm eductum mutuis è corporibus ſanguinem guſtarant. Principes Multitudinis iurauerunt fœdus Gabaonitis in nomine Iſrael, & Dei Viui. Parthi & Ætoli, altaribus admoti, Diis tamquam teſtibus arbitriſque poſtquam libaſſent, ſancire fœdera ſolebant; & quid niſi conſecrare? Hoc illud eſt, quod noſtrâ tempeſtate maximi & potentiſſimi Principes, non tam imitantur, quàm piè mutant inſtitutum, qui ſumpto Sacroſanctæ Euchariſtiæ Sacramento, contracta confirmarunt fœdera: rati, neque melius neque certius amicitiæ pignus tam ſancto pacis operi adhiberi poſſe, quàm eum qui omnis pacis & auctor & tutor eſt. Imitentur omnes qui Catholici ſunt: qui non ſunt, videant, quâ apud homines teſſerâ fidem fœderibus præſtent, cùm adhibere Deum non poſſint. Alios etiam alioſque ritus antiquitas vſurpauit; qui etſi ad mores & exemplum trahendi non ſunt, fœderum tamen ſacroſanctam apud omnes religionem extitiſſe demonſtrant.

Monitum autem Legatum hîc decet, certè memorem, vt in paciſcendo maximè circumſpectus ſit. Experietur enim ferè ſemper, vaticinio Plauti, quòd cautus, etiam dum cauet, vix cauet. Nimia credulitas magnam huc ſæpè cala-

pè calamitatem vehit: fideſque quantò acceleratior, tantò faciliùs nocet. Ad exemplum ire lubet, ſed prolixius, & quod Alcibiades dabit. Is, vt Thucydides Plutarchuſque teſtantur, cùm Niciæ agitati inter Athenienſes & Lacedæmonios fœderis gloriam inuideret, toto ingenio apud populum adniſus eſt, vt impedimenta obijceret. Athenas miſſi à Lacedęmoniis Legati veniunt, qui abſolutam fœderis firmandi ac contrahendæ ſocietatis poteſtatem ſe habere aſſerebant. Quid Alcibiades? quod apud Populum auctoritate non potuit, aſtu per Legatos ipſos peregit. Hi à Senatu admiſſi, quæ acceperant à Republicâ ſuâ, mandata exponunt; cùm plenâ autem ſe poteſtate adeſſe, vt de controuerſiis omnibus ſtatuerent. Veritus igitur Alcibiades, ne quæ oratio ratioque Senatum moueret, multitudinem imperitam flecteret, hoc vſus eſt vaframento; Legatos Senatu inſcio adiit, non obſcura beneuolentiæ ſuæ argumenta recenſuit. At verò multum inter Senatum & Populum, inter nobiles & plebeios intereſſe; vtrobique aliorum eſſe contemptum, atq; odium; vtrimque ſuſpicionibus animos laborare; vtriſque tamen eſſe conſulendum. Hortatur verò, ita apud populum agant, quaſi nec libera mandata, nec plenam poteſtatẽ habeant, imò quaſi proponere, non peragere videantur: futurum, vt quò plus ſuam apud populum auctoritatem tegerent; maiorem apud Senatum obtinerent. Eam eſſe plebis naturam, vt nihil ſit inconſtantius; facilia faſtidire, ardua mirari; ignota venerari, negata concupiſcere: imò eos eſſe ſpiritus, vt ſi à præſenti ſciat omnia arbitrio dependere, imperioſiùs actura ſit, ſuo lubitu conditiones exactura: eam denique promiſcuæ plebis eſſe indolem, vt niſi poſtquam paulò hæſitauerit ac murmurarit, neſciat rationi

cedere. Detineri igitur oportere, ac paulatim duci, vt perduci possit. fessos animos, inopinatâ beatitudine ilicò obrui facilius fore, si lætâ parumper spe titillentur, votisque agitentur, incendantur. Hæc Alcibiades: quæ vt vera viderentur, iureiurãdo, ac tantùm non lacrymis, confirmauit; vt arcana essent, silentium petiit & impetrauit. Ingens Legatorum exultatio erat gratulatioque. Postero autem die cùm esset conuocata multitudo, Legati introducti sunt. Auspicio orationis, cùm negarent, se cum plenâ potestate venisse, & hoc modo quæ proponerentur, populi exspectatione, & iis quę pridie in Senatu dixerant, addixerant, longè minora essent; Alcibiades simulato animo, quasi & ipse actionis insolentiâ læsus, magnâ voce, tamquam in versipelles inuehi cœpit: aliam in Senatu orationem fuisse: nihil esse in iis sancti, nihil sinceri, qui vel in Senatu mentiti essent, vt dolosè agerent; vel populum fefellissent, vt Reipub. nocerent. Assentiuntur omnes, indignantur: pars leuitatem, alij contemptum, alij dolum interpretati sunt. Quæ summa est, Legati, Alcibiadis astutiâ circumuenti, dum mandata sua transgrediuntur, pro laude ludibrium, pro desideratâ societate ac pace triste ac turpe bellum reportarunt.

Fœdera cum infidelibus dicuntur illicita, cum perfidis timenda, cum subditis turpia. Attamen vbi ferulam protenderit magistra necessitas, non cum quo illa percutiantur, sed quo impulsore, attendi solet: quantus hostis sit, quid alterius ambitioni aut prædæ magis pateat opportunum. Ita Magnus ille Patriarcha Abrahamus, fœdus olim cum Abimelecho Palæstinæ Rege percussit: ita Iosue cum Gabaonitis, quantumlibet idololatris, amicitiam & societatem iniit: ita Rex Asa, quem Sacræ Litteræ nihil

nihil mali in conſpectu Domini feciſſe teſtantur, aduerſus Regem Baſan, Benhadadi Aſſyriorum Regis ſuppetiis eſt vſus. Ne quid accuſetur, cauſa vna neceſſitas erat.

Armis quidem ſe muniunt Principes, potentiâ qui pares ſunt; auxiliis fœderibuſque, qui impares, & quibus non ita agendum, vt cui imperent, quàm ne cui ſeruiant. Et quamquam eæ vires tutiſſimæ & certiſſimæ ſint, quæ propriæ: vbi tamen illæ ſubſidunt, opus vt domeſtica imbecillitas externâ ope nonnumquam fulciatur; opus, vt quod propriis viribus deeſt, alienæ ſuppeditent. Si quando autem auxilium flagitatur, vt firmiori feliciorique cauſæ te adiungas, lex humanâ docet, diuina vt æquiori. Hinc plerique grande illud ſcitum opere exprimunt:

——— *Fatis accede Deiſque*

Et cole felices, miſeros preme. ———

quaſi non aliud ſit miſeris ſeſe adiungere, quàm cum miſeris velle perire, aut ſaltem infortunij aliquam partem ſibi affricari. Dein nullum ſuppetiis iuuiſſe aut læſiſſe, non ſatis tutum ſemper. Sæpè enim qui ſe vtrimque amicum Princeps ſimulat, vtrimque ſuſpectus fit, mediumque ſe gerendo à neutro init gratiam, vtrumque offendit. Potentioribus ſi quid neges, non minùs inuiſus ſis, quàm ſi apertè noceas. Putant ſe læſos, quia non iuueris rogatus. Nec abs re dictum eſt; Cui nemo inuiſus eſt, eum nec amicum habere quemquam. Scio ego, factionem inter inimiciſſimos fuiſſe compoſitam, vt ambiguum, puſillanimem, fictumque aſſentatorem commodiùs mulctarent.

Veruntamen ei lubentiùs adhærere cui fortuna magis propitia arridet, priuatorum non Principum dixero eſſe conſilium. Nam ſi æquali ferè potentiâ Monarchæ duo

bellum gerunt, ei potissimùm ceteri minoris fortunæ Principes opitulabuntur, quem oppressum iri non obscuris coniecturis sibi persuadent. Eapropter etiam mutare fœdera rerumque status persępè solent; vt nunc Respublica Principi huic tota sese addicat, nunc eo abdicato ad alium Legatos & suppetias mittat, quòd ita & temporis ratio & publica vtilitas exigere videatur. Bellum ingens aliquando Romanos & Macedoniæ Regem Perseum collisit. Magnæ erant vtrimque vires: at alio atque alio affectu vicini ferebantur: alio etiam fine iuuare adnisi; vt videlicet attritis vtrimque viribus neutra potentior pars alterâ oppresâ fieret. Non alia hodie Regum aut Rerumpublicarum sunt consilia. Mutuus metus mutuam non sinit potentiam crescere: in aliorum oppressione, suam plériq; ruinam timent. Deinde oppressorum causa, plerumq; fauore dignior: & vtilioribus pactis conditionibusque auxilia imbecilliori pręstari possunt, quæ non tam petentem iuuent, quàm concedentem. Ita quondam Ferdinandus Cortesius, dum Tangellanis aduersus Mexicanos potentiores opem tulit, iuuit quidem, sed & hos & illos Catholico imperio victor subiecit. Nimirum se iuuit, qui non vt hostis, sed neq, vt Dominus in auxilium vocabatur. Ideóque imbecilliores, suspecta potentioris auxilia habent, ne in externa dominia conuertantur; & veriùs ad seruitutem gradus sint; quàm ad libertatem aut tranquillitatem. Et ne eiusmodi præsidia præsideant; videndum ne auxiliarius miles numero aut robore superet nostrum, nec nisi domestici exercitus ducibus subijciatur ac obediat. nimirum vt furorem facinusque omne cohibere & reprimere possit, qui auxilium requisiuit. Quid ergo? belli controuersiam deponere aut seponere præstat, quàm victoriæ

spe

ſpe decipi, &, vt hoſtem vincas, ab amico ſubiugari. Cùm feſſi ſunt & exhauſti qui viribus minùs vtrimq; valebant, ſæpè à potentiori opprimuntur. Duo olim Thraciæ Reges Philippum Macedonem, cùm controuerſia de Regno inter eos grauiſſima eſſet, iudicem elegerunt. Venit Philippus, ſed cum exercitu; venit iudex, ſed ius armis dixit: neque ſolùm contentione vtrumque liberauit, ſed etiam contentioſo exuit Regno. Iniuſtitiam! inquis. Sed ánne rationis aut iuſtitiæ reſpectus omnium refrenet ambitionem? Fingitur iuſtitiæ ac rationi eſſe conſentaneum, quidquid potentiam auget. Rogari vt iuuent ſatis aliqui cenſent, vt violenti ſint: iuuiſſe tum ſe putant multi, cùm vicerunt. Facilè fit hoſtis qui poteſt opprimere. Ambitioſa omnis potentia eſt, ac difficulter vergit ad mediocritatem: obeſſe ſibi putat, quidquid ſubiectum non eſt. Reſtituere quoque intercepta tergiuerſantur alij, non ſolùm quia ſumptus bellici non refunduntur; ſed vel eo prętextu, quia conſeruare quæſita non poſſet is, cui alioqui debentur. Liuoniam olim ſub Templariorum Equitum ditione fuiſſe accepimus, vt laudabili primùm œconomiâ ac prudentiâ, ſedem illi conſtituerant in amœniſſimâ ac fertiliſſimâ regione. Dum autem Moſcouiæ Dux domicilium iſtud ſibi arripere contenderet; illi viribus ſuis diffiſi, opem Regis Poloniæ per Legatos implorarunt. Protectionem Rex impigrè ſuſcepit, arceſq; ſibi vltrò traditas, ſimiliter ſeſe reſtituturum eſt pollicitus. Poſitis feliciter armis, perſolui ſibi voluit ſexcenta aureorum millia, quæ illis impenderat: ſic pignori incumbere malens, quàm perſonis. Aſt de reſtitutione hinc nummorum, iſthinc arcium, altiſſimum deinceps manſit ſilentium. Corinthus non aliâ de cauſâ in tyrannidem incidit, quàm quòd Ti-

mophanem Imperatorem peregrinum aduocaſſet. Britanni ab Anglis, Hiſpani à Mauris, Græci à Turcis, quos ad præſidium euocarant, Imperio eiecti ſunt. Pari ferè iure aut arte Galliarum Rex Henricus II. Metim, Tullum, Verodunum, tres magnas Imperij ciuitates occupans, Regno ſuo reſeruauit. nam cùm aduerſus Carolum V. Imperatorem protectionem cauſæ liberæ ac propugnationem ſuſcepiſſet, illatis auxiliis hanc Imperio partem ademit.

Auxilio iuuandus Princeps, videat, num id quod petiturus eſt, eâ probabili ac plauſibili ratione nitatur, vt quæ in contrarium moueri poſſent, dilui poſſent, vtque implorandus, veriſimiliter exorandus ſit. Repulſa enim Legationis, præſertim requiſitoriæ, neſcio quis externæ auctoritatis atque arrogantiæ triumphus & ſtimulus ſit, iniuſtitiæ puſillanimitatíſve exprobratrix. Romani autem poſt Cannenſem cladem, ſociorum Legatis auxilia denegarunt; ne viderentur, dum petitas ſuppetias ferre vellent & deberent, præſtare non poſſe.

Ne tum quidem animum ilicò deſpondet, vel ad ſuos reuertitur Legatus, quando is quem adiuit, petitioni renuit: ſed potiùs tamquam reſponſo hæreret, vel non ita attendiſſet; inſinuabit, Sperare ſe ponderanda fore argumenta, quæ vtrumque Principem maximè deceant atque iuuent. idque aget, ſic aliàs recuſaturi animus capax maneat, vt interpoſitu perſonarum & rationum, tum dierum & rerum opportunitate, meliùs edoceri & conſentire poſſit. Reperire enim fuit tam pertinaciter ſtolidos, vt malum morti par dedecuſque ſummum exiſtimarent, ſi à ſententiâ, quam ſemel protuliſſent aut probaſſent, deinceps recederent.

Deinde

Deinde animaduertendum Legato, ne humili nimiùm prece, anxiáve adulatione, aut intempestiuis virtutibus subruat vel magis negotiosum reddat negotium. Imploret itaque, nec ploret tamen; neque Regni statum ampliùs deprimat, quàm stare possit. Quid enim si alter vel crocodili lacrymas vereatur; vel cumulans animos, necessitatis istud onus grauius imaginetur, quàm vt succumbens sustinendo sit; itaque tolli posse quidquid subiacet, spoliis fortè cum alio quopiam partitis? Validiùs, inquam, spei ac vtilitatis vel metus aliqua ratio commouere solet, quàm commiseratio vlla calamitosi casus aut charitas plusquam Christiana.

Rursusque cauere debet, ne rogandus potiùs videatur aduenisse, quàm rogaturus; imperatori similior, quàm oratori: sed iuxta genium negotij, fortunamque eius qui petet aut præbebit auxilium, orationem formabit Legatus. Erit tamen vbi sic exiget, vt extorqueat, spretasque preces in imprecationes minasque conuertet: nimirum sicubi cogere possit, qui rogat. Themistocles subsidium nummarium ab Andriis petiturus, rogatus, quos secum comites Legatus adduxisset; Suadam, inquit, &, si mauultis, Vim. Num potuit subliminiùs? Pariter dum super hoc belli neruo Heros quidam à Principe ad Prouinciales suos missus nil obtenturus videretur, eò quòd hi per Senatum suum exhiberent ipso situ pænè absumptos codices, & in iis priuilegia vetustate iam ferè illegibilia, quibus tandem statuerent, se neutiquam aliorum Ordinum suffragiis comprehendi aut cogi posse: ceterùm sese ad patriæ defensionem etiam sanguinem impendere velle; cùm ne minimum eorum quæ requirerentur præstarent, vbique excipientes & intonantes per legem, *Solemus*. Ast ille:

ille: Etiam priuilegia, præiudicia fieri contingat, ni sanè vsurpentur. Quare, euoluite, reuoluite, boni viri, ait, codices vestros; atque ex iisdem facilè legetis aut intelligetis, præsenti patriæ necessitati omnino esse subueniendum: nec priuilegium illud, nihil debendi, nihil dandi, præualere posse; ne præsidiario milite edoceamini, quæ alioqui non ignoratis, vel malè ignoratis.

DISSERT. XXVIII.

Culpæ aut calamitatis deprecatio. Solamen. Congratulatio. Odij incitamentum. Munerum latio.

CAVTA tamen submissione Legatis subinde vtendum est, dum culpa aut iniuria quæpiam apud potentiorem abstergitur; iram, ambitionemque necessitas dimouet. Præstat quidem precando seruari, quàm ferociendo perire. Quid? Regibus deuictis diademata, vultu cultuque sordidato, & genibus subnixis, ad pedes victorum deposita fuisse, alibi diximus. Si exempla etiam plura poscis; talis accessit Iugurtha ad Cassium, Cassius ad Senatum, Diotarus ad Ciceronem, Herodes ad Cæsarem, Tiridates ad Corbulonem, Decebalus ad Traianum, Antonius Marci frater ad Cæsarem. Hanc humilitatem etiam in Legatis Principes atque Respublicæ sustinent. Regem vide Assyriorum, & tamquam reum: tristi putes supplicij pompâ fortunam exhiberi. Victus ab Achaabo, misit ad eum Legatos supplices, sacco indutos, ceruicem reste circumdatos. Qui sic Vicarium mittit, nónne videtur ire? Non dissimili modo Legati Carthaginienses, victo Annibale, prostrati ad genua Scipionis: Legati Syracusani

cuſani prolapſi ad genua Marcelli Conſulis: Legati Saguntini, Senatui Romano ſupplices. Modeſtiam hîc verò Victores diſcant. Tigranem Pompeius Magnus pedibus ſuis aduolutum diu iacere paſſus non eſt, ſed benignis verbis recreatum, diadema quod abiecerat reſumere & referre ad caput iuſſit: certiſque rebus imperatis, in priſtinum fortunæ habitum reſtituit; æquè pulchrum eſſe iudicans, vincere Reges, & facere. Benignitas hîc Magnanimitas eſt: & quídni vſurpāda, cùm incolumitati Regni nihil decedit, nec hoſtis in totum opprimi & ſimul extingui poteſt? Porus iam prælio ſuperatus, & fortunâ ſpeque omni exutus, cùm ab Alexandro Magno interrogaretur, quid de ſe ipſe ſtatuendum eſſe cenſeret; Quod hic, inquit, dies tibi ſuadet, quo expertus es, quàm caduca felicitas ſit. Ita plus monitis profecit, quàm femineo eiulatu aut degenere prece profeciſſet. imò iam exorarat, priuſquam rogarat. Enimuerò deuictum, non commiſeratione modò, ſed etiam honore excipere dignatus eſt Alexander: ſaucium vulneribus, non ſecùs quàm ſi pro ipſo illa excepiſſet, beneuolè curauit, confirmatumque in numerum amicorum adſcripſit: mox etiam ampliore donauit Regno, quàm eripuerat. Sed vtique Alexander is erat, qui excelſo animo fortitudinis famam promeritus, illuſtriorem eam fore rebatur, quò maiores fuiſſent quos feciſſet. Grauis ſarcaſmus fuit Valentiniani, qui formidabili apparatu cùm aduerſus Sauromatas profectus eſſet; atque illi metu & diſcrimine perculſi per Legatos pacem ab eo petiiſſent; vbi ſordidatos aſpexit, an omnes Sauromatæ tales eſſent, quæſiuit. Reſpondentibus illis; Optimum quemque, qui genere & formâ præſtaret, ab eis in Legationes mitti ſolitum; Peſſimè igitur, inquit ille, agitur cum Im-

perio Romano, ſi tam barbara & deformis gens, ſedibus ſuis excita, nos vltrò laceſſit.

Ad gratulandum aut condolendum, non ſolùm litteræ, ſed præterea Legationes mittuntur: & quidem tempeſtiuè; vt videamur amicorum caſibus non minùs affici quàm noſtris, nec interueniens mora contemptum vel liuorem quempiam indicet alienæ ſortis: quæ ipſa iam fortè mutata ſit, vel mitigata. Nec verò affectus elucet, niſi qui primo & repentino concitatur ac pænè præcipitatur motu.

—— *Non patienter amo.*

Ridiculè etiam gratuler illi, cuius iam gaudium vnà cum ſuo bono conſenuit. Refert Suetonius, Troianos Legatos ad Tiberium, qui pænè ab anno Druſum ſuum ſepelierat, officioſi luctus gratiâ veniſſe. Tiberius autem, quaſi iam refocillato nec renouando patris dolore, Et ego, inquit, Troianorum dolori pariter condoleo, Hectorem vobis periiſſe. is porrò à multis retrò ſęculis occubuerat. Eiuſmodi aduenis quid niſi riſus? rubor? Dynaſta quidam, Legatum ſuum ſic tardè mittere diſtulit ad Regem, qui ab octo menſibus Reginâ viduus erat, & ad nouas adeò nuptias ſe accingens. Admiſſus itaque eſt Legatus: vtque amorem mœrore teſtaretur, veſte vili atq; atrâ indutus fuit, quæ etiam tacentis luctum loqueretur. Aſt verò dum Regem conſpexit habitu minimè ſeuero aut ſordidato, quin potiùs ſupra morem ſplendido & compto, obmutuit: ſubmuſſitans dumtaxat; Meus Dominus, Dominus meus. Vt aduertit, auertit verecundam perturbationem Rex: &, Non tarditas, inquit, Principis tui, ſed impar moræ affectus meus effecit, vt opinionem veſtram nouis ſponſalibus præuerterim. Si pluribus hîc exemplis inſi-

insistendum est; Ammonitarum Rex postquam patrem sepelierat, Dauidis Legatos admisit, luctum subtristi gestu testantes, solamenque adferentes quale ab amico exspectare vel audire posset. Mortuo Alexandro Molossorum Rege, Athenienses Cleopatram Philippi filiam Legatione solati sunt. Cosroës Isdigunnam ad Iustinianum misit, per quem de vacillante Imperatoris valetudine certior fieret, simulque munerum amœnitate subleuaret ægrum, sibique conciliaret. Neque enim aliàs, alterius memoriæ vel affectui se insinuandi opportunior occasio obueniat, quàm si in ægritudine perplexisque rebus vigil cura veneratioque depromatur.

Sic se amor habet. Quibúsnam verò criminationum vel machinationum modis odium alteri concilietur, hîc quoq; explicare luberet; nisi ad seminandam discordiam, ad nequitiam plus æquo saperent & propenderent homines ambitiosi: modico, prô dolor! Conscientiæ aut Conditoris sui sensu. Sæpè ad scelus sufficit suspicio, imò sufficit pro scelere. Et notam appellat Tacitus artem Ducum, vt vafritie malisque artibus alios quandoque exagitent & vapulent ipsi. Illud solum monuero; conferat lynceos & emissitios Legatus oculos, quibus etiam, vt ita dicam, aulæa parietumque vela penetrare & scrutari valeat. Quid enim si quis enuntiationis & sermonis captator siue arbiter delitescat? quid si Legatus vel amicus Principis, in quem instigationum commenta acuuntur, in quem odium concitatur, tamquam ex insidiis exploret singula, vt faciliùs referat atque destruat? Fieri interdum solet: & hac turpitudine palatium astuti Regis Ludouici XI. notat Cominæus. quâ & vsi quoq; sunt alij, dum maiore studio ferrētur in eum qui odiū exciperet, quàm qui exsuscitaret.

Sed Munerum quoque aliquid Dissertatio ista pollicetur. Et hęc magna rerum omnium instrumenta sunt, quæ missitari à Magnis solent: pulchra quidem & laudanda, cùm honestati aut honori consecrata, pacem ac beneuolentiam vel seruant vel conciliant. Vt rem æstimemus; hinc virtus nomẽ accepit quam munificentiam dicimus, matre liberalitate natam. Cùm verò boni omnes liberales, præcipuè Principes munifici sunt, & dona inuicem mittunt. Illi igitur per quos mittunt, Legati sunt, & plerumque nec sine munere mitti solent. Mittunt Principes munera, Legati ferunt. Principum hîc quodammodò manus Legati sunt; & quia ferunt, dare & ipsi videntur. Vt feliciter igitur dicant, dant quoque; & dant interdum, cùm nihil prætereà dicendum est. Promiscuè quidem exempla sunt, attingenda nunc potiùs quàm referenda. Simon Iudæorum Dux, vt in libris Machabæorum legimus, ad Demetrium Regem regium omnino munus, id est, coronam missurus, Legatum misit. Masanissæ Regi (quem victoriâ aduersum Carthaginienses obtentâ Scipio Regem fecerat) Senatus Romanus sagula purpurea duo, cum fibulis aureis & tunicis cum lato clauo, equos duos phaleratos, bina equestria arma cum loricis, totidem tabernacula, & militarem supellectilem, qualem præberi Consuli mos erat, ferenda per Legatos decreuit. Nonnullos profectò Principes indignatos fuisse scimus, nisi omnium primum quod viderent à Legato munus esset. Alij ne sine munere quidem adiri aut salutari voluerunt: quod solemne fuisse Parthorum Regibus Seneca refert. Legatos, qui Soldanum Babyloniorum adierant, contemptui ludibrioque fuisse scribit Petrus Martyr. Videlicet Principes obseruantiam sui affectumque quamuis minimè

quæstu

quæstu pretióve metiantur; munera tamen, vt iam dixi, mittunt & admittunt: quia Principes sunt, & magis quia felices sunt. Neque enim afflicti, iíve qui emergendi spem non habent, recipiendis muneribus magnoperè occupantur. Quid? quòd sui venerationem validiora Imperia ab inualidioribus acceptione munerum impetrant, ceu signis tributisque alieni cultus & obsequij. Rex Latinus Oratoribus Æneæ referentibus;

Dat tibi prætereà fortunæ parua prioris
Munera, relliquias Troiâ ex ardente receptas.

non contemptim, sed grauiter respondit:

—— Dabitur, Troiane, quod optas:
Munera nec sperno. ——

E splendore eiusmodi munerum iudicatur etiam de ingenio ac magnitudine animi eius qui donat. Ideoque aptè Iustinianus, cùm propagandæ ac confirmandæ pietatis Christianæ gratiâ Legationem ad Orientales mitteret, electo ad id Theophilo Indo viro insigni, ducentos è Cappadociâ equos, variaque summæ artis ac venustatis dona perferenda liberalissimè dedit, vt nihil non admiratione & laude dignum à se prodiret. Mittuntur siquidem commodissimè ea, quæ magnificentiam, felicitatem, victorias mittentis, Regnique opulentiam tacitè velut prædicent. Solet etiam raritas donis gratiam conciliare. Artabanus Parthorum Imperator, Tiberio Cæsari Iudæum donauit proceritate septem cubitorum, & alterum homunculum tam humilis staturæ, vt magni illius nondum poplites capite contingeret: & gratum id munus fuit; non enim monstra infimo vbique habentur loco.

Danda autem est opera, vt grata & accepta sint munera. idque ab ingenio accipientis potissimùm æstimabitur:

vt si equis, vnionibus, vel auro is delectetur; dentur equi, vniones, aurum. Si opimâ prædâ potitus sit Princeps; partiri quippiam poterit amico, qui victo infensus sit. Si alterius coniux primogenitum enixa est; ab vxore hæc mitti gratum erit, quæ inseruiant infanti & puerperæ. Et magnum equidem iudico discrimen, si quis re quapiam omnino delectatus aut etiam egens donetur, vel si humanitate tantùm ductus, eamdem non recuset. Prisca sanè sacrificia, non alias quàm quibus oblectabantur hostias, singulis Deorum immolabant. Deinde laudatur in donis, velut in obsequiis omnibus, opportunitas, tum benignitas & promptitudo.

Nam qui moratur, est neganti proximus.

—Acceptatissima semper

Munera sunt, auctor quæ pretiosa facit.

Hæc verò quæ publica sunt, videndum, vt tum offerentis, tum acceptantis honori quoque conueniant. Alexandro ius ciuicum obtulerũt Corinthiorum Legati. Siccíne rem minimi? inquit Alexânder. Quin imò maximi, respondent illi. Quippe vni Herculi istud hactenus detulimus. Sic placatus, etiam gauisus est Alexander. Perillus Alexandro familiaris, cùm dotem filiabus suis petiisset, quinquaginta eum talenta accipere Rex iussit. Cùm verò is diceret, decem sufficere; Tibi quidem, inquit Rex, accipere, sed non mihi isthæc dare. Quædam, ait Seneca, minora sunt, quàm vt exire à magnis viris debeant. Danda non minùs est opera, vt munus, quoad fieri poterit, solidum sit, & duraturi vsus. Maximilianus I. Imperator, Legatis Venetorum permulta artificiosi laboris vasa vitrea offerentibus, grates quidem egit ingentes; priusquam tamen discederent, abacum cui imposita erant, clàm, sed velut

casu,

casu, euerti mandauit, vt scirent dona non esse quæ tam facilè frangerentur. Quamuis non solùm doni vilitas, sed & mystica significatio sagacissimo Imperatori suasisse intelligatur, cùm Venetos, tamquam per hieroglyphica signa, vitreæ & inconstanti suæ fortunæ illudere, quam in bello, cum iisdem fortissimè gesto, expertus erat, haud obscurè animaduerteret.

Munera quæ hostes mittunt, quandoque sunt cuiuspiam erroris aut infortunij exprobrantia, quandoque etiam sunt inimicitiæ veneno illita & obtecta. vtvt mittantur,

—— timeo Danaos & dona ferentes.

Talis aureis ab Rege Persarum missis ad Demetrium, exprobrata est seni puerilis leuitas, & canities aleæ intenta. Alexandro aurea fistula pariter missa, nimium musices studium militi obiecit & insinuauit. Dum, pro gentis suæ genio, Rex Angliæ Henricus, musicæ adeò addictus esset, vt mittens munera ad Galliç Regem Ludouicum XI. plurimos phonascos & choragos Legato suo comites faceret; quæsiuit Gallus à præfecto suæ Aulæ, Ecquid apti muneris rependere posset? Suasit iste: Offer ipsos musicos tuos omnes, qui magno impendio, exiguo autem obsequio vel oblectamento tibi sunt, qui virilia militiæ organa atque instrumenta, tubas, tympana, sclopos libentiùs audis. Quandoque tamen hostium munera testimonia virtutis sunt hinc aut inde editæ. Vt Hector Aiacem remuneratus est ense, Aiax Hectorem baltheo. Sed vti hæc munera plerumque sunt infausta; Hector eo baltheo infeliciter protractus est, Aiax eo gladio se transfixit. Sed an omnia, quę dono mittuntur ab hostibus, accipienda sunt? Neutiquam, quoties vituperio quopiam afficeretur accipiens, vel

vel cùm malitia muneribus integitur. Cæsar voto & victoriâ potitus, cautè apud Lucanum reiicit caput Pompeij, quod muneri adferebatur:

Aufer ab aspectu nostro funesta satelles
Regis dona tui: peiùs de Cæsare vestrum,
Quàm de Pompeio, meruit scelus. ——

Cautè, inquam, & sapienter, vt clementiam sæuitiæ obtenderet, æquitatem vsurpatæ iamque peractæ violentiæ. Sic nec mittendum est munus, quod, vt ait Seneca, maledictum veriùs videatur quàm munus; atque adeò tale quo vrgeatur pudor, arguatúrve quædam culpa aut imperfectio accipientis. Mittendum quod ipsâ sui specie adlubescat: quod à solo affectu promanare, huius velut arrha ac mnemosynon dici possit.

Muneribus remuneratio debetur, & quidem splendida; ne si contractior fuerit, indicium sit ingenij sordidi, arrogantis, aliena fastidientis. Nec verò eâdem libertate remuneramur quâ donamus: cùm alterum gratuitum sit, alterum sine ingratitudinis notâ omittere non possimus. Nulla tamen ratio commendandæ Legationis expeditior vel acceptior est, quàm quæ grati animi gratiam comitem habet, & humanitate certat.

Munera autem, quæ Principibus obsequij vel remunerationis ergô mittuntur, haudquaquam per alterius Principis Legatum fortè discedentem, sed propriâ Legatione mitti debent: crescit siquidem doni dignitas dignitate eius cuius ministerio perfertur.

Offeruntur munera Principi expositâ Legatione: & si multa ea sunt vel magnæ molis, scripto dumtaxat catalogus offertur; ipsa autem traduntur Aulæ præfecto vel œconomo.

DIS-

DISSERT. XXIX.

Principatus acquiſitus, Firmatus.

HAVD vulgaris virtutis eſt, Imperium ſiue Principatum acquirere; ſublimioris eſt, regere atque tueri. Ita faciliùs aſſurgit fortuna, quàm conſiſtit. Vt aſſurgat verò atque conſiſtat, omnis Legati induſtria atque opera inſumitur. Si oculos circumferimus, vbique hæc alea & varietas ludit in hoc ſublunarium rerum gyro ſiue æſtu. Non diu mediocritatis intra limites humana conſiſtere poſſunt, ſed à medio exorbitátes in alterutrum extremum, imbecillitatis ſuæ pulſæ fato, prolabuntur. Singula prout coaluere & creuere, pedetentim decreſcunt, diſſoluuntur. Hæc illa catena eſt, ex quâ creatorum compages pendet, & Creatoris dexterâ nutuq; mouetur. Sic rebus nimiùm altis præcipitia vicina ſunt: non rarò, cùm nulla ab hoſte violentia eſt, ſuo ſe onere maxima Imperia premunt. Teſtis Roma, Imperij & Orbis caput; quæ cùm ſupra humanum propè faſtigium extuliſſet potentiam, derepente ſic collapſa eſt, vt tamquam extincta, quæreretur, vix inueniretur in ſuo ſolo. Quamquam certæ quoque Regnorum ſunt periodi; vt prudentiæ, fortunæ gradus ſunt: vnde, vt Reges Regibus, ſic Regnis Regna cedunt ſucceduntque. Cùm verò Imperij alicuius felicitas, non tam magnitudine, quàm firmitate æſtimanda ſit; illud primum poſtremumque conandum eſt Principi, vt quam nactus fuerit Imperij ſortem, ſtabiliat. Eaque in re Legatorum, vt dixi, induſtria cerni debet, occupari & incitari debet. Imprudentes ſanè, qui de obtinendo magis, quàm de retinendo ſunt ſolliciti: ſimiles aleatoribus, qui ſpe futuri lu-

cri,ne iis quidem quæ vicerunt contenti, in ea quæ collusoribus supersunt, perpetuò inhiant, donec & ea quæ propria & tranquillè possidebant, profundant. quæ quidem non simplex, nec vno cachinno explodenda dementia est. Nimirum Principum plerumque cupiditas nouis velut auctubus & facibus accenditur, expleri nequit: non si quem Regiâ aut Imperatoriâ beaueris coronâ, eamque è triplici feceris centuplicem. Detur Roma Cæsari, Orbem quæret: detur Orbis Alexandro, plures cupiet. Omnino quidquid potentiam, simul desiderium auget: & tamquam nostrum esse desinat, quidquid acquisitum est; ad futurorum spem semper arrecti; in acquirendis occupamur: maiora cupere ab his discimus; ne fortè thesaurizemus super terram, sed meliorem nostri partem erigamus ad cælestia, in quibus demum firma securitas & salus. Equidem Augustum Principem nuncupauero, non tam qui alios ad angustias redegerit, quàm eum qui sua meliora reddiderit & firmiora.

Porrò modi ditionis adipiscendæ varij sunt. Alius est per Emptionem: quam promouet Legatus. Et pulcherrimum Principis commercium est, quo suum facit, quod nullo satis pretio licitari queat. Ita prudenti sanè negotiatione Comitatum Auenionensem Clemens VI. Pontifex à Ioannâ Neapolis Reginâ emit: nisi fortè permutasse cum annuis pensitationibus videri possit, quæ Ecclesiæ quotannis pendebantur. Ita quoque Philippus Valesius ab Humberto Principe Delphinatum accepit: Florensque Florentinorum Respublica promptæ pecuniæ permutatione mirificè omnino aucta est. Huic modo affinis est Oppigneratio, quâ pro subsidio nummario dominij possessio traditur creditori. Quia enim sic credita pecunia

perra-

perrarò redditur; fit vt Principes huiuſmodi hypothecas propriorum bonorum loco habeant atque vſurpent. Electores Imperij olim Carolo IV. Imperatori ſuffragia ſua, quibus Wenceſlaum filium eius in Romanorum Regem eligerent, centenis aureorum millibus ſinguli vendiderant. Cùm verò is tantam pecuniæ vim in promptu non haberet, ſedecim Imperij vrbes pignori eis ceſſit: quas tam illi quàm ſucceſſores pro ſuis poſſederunt. Cognationis atque affinitatis beneficio Imperium quoque acquiri vel augeri, Nuptiæ docent. Harum quoddam ſimulacrum eſt Adoptio: quâ Ioanna Regina Neapolis, ad frangendam Ducum Andegauenſium potentiam, vſa eſt: vnde ad Aragoniæ Reges ius illius opulentiſſimi Regni fuit deuolutum. Per Fœdera etiam, quæ præſtitis ſuppetiis inimus, ditionem imperiumque inſimul ampliandi campum patere, alibi diſſerimus: ſic & per Aduocationem, Contractum, Palinodiam, &c.

Sed ſingulis rurſum modis, queis ambitio humana alienum Imperium nanciſci contendit, diſtincta quoque ars ac methodus quadrat. Aliter viuendum & vigilandum eſt, vbi Virtus Regem, aliter vbi Vterus heredem fecit: aliter vbi hoc agitur, vt concuſſione atque vi turbentur omnia; aliter vbi quies ſtationem firmam nacta, eo ſolùm occupatur & molitur, ne quid turbetur. Principis Poloni notaui nuper carmen:

In toto mundo Lex, Ars, Mars, cuncta gubernant:
Bello lex mihi Mars, ſed Pace Ars lex, mihi ſunto.

Vlterior modus, certè occaſio, ditionis & Regiæ ſtationis ampliandæ atque ſolidandæ, nonnumquam elucet, quando prouinciales alterius factioſè inter ſe diſſident & colliduntur. Quia enim ordo à rebus exulat, languent vires,

& velut morbo obsessæ deficiunt. Arma hîc admodum opportuna sunt, opportunè tamen adhibita. Etenim non satis est quid in partes dissolutum esse, si adhuc sanæ sint: in periculo periculum est, ne in corpus bonâ rursus fide coalescant. Consultius igitur exspectare & attendere, donec læsæ adeò attritæq; sint, vt nec iungi facilè, nec quamquam iuncta possint resistere aut nocere. Exemplum statuit Lipsius in canibus, tauris, aliisque brutis animantibus; quæ subinde dissentiunt inter se pugnantque: ast si communis interueniat hostis, seposito mox aut sequestrato quasi odio dissidioque, rursus conueniunt, iuuant inuicem se ac defendunt. Sub Carolo V. Imperatore (cuius absentia desiderium semper populis, periculum rebus plerumque attulit) cùm Hispaniæ incolæ, non leui excitato motu, Calabriæ Duci pænè per vim Coronam offerrent, ac velut obtruderent; dissensioni interuenit Franciscus I. Gallorum Rex, Nauarræ Regnum suis armis vindicaturus. At derepente omni sepositâ sopitaque contentione, vno consensu Gallos expulerunt; quasi iam dissensionem omnem atque offensionem obliti, nefas putarent diffidere ampliùs, quando à communi hoste oppugnabantur. In ipsâ Galliâ sub annum 1562. quanta animorum omnium commotio fuit? quàm atroces impotentis furoris turbines? Cessauerunt tamē ac sedati sunt, quamquam implacabiles viderentur, cùm in Galliam, regnante tum Carolo, Angli manu armatâ irruperunt. Exempla plura sunt, sed notiora quàm vt recenseri debeant. plures quoque euertendi Principatus versutiæ sunt, non huc producendæ. Sed Prudentiam sæculi in his interrogas? Dictat; Omnia retinendæ atq; etiam apiscendæ dominationis ergô honesta esse. Speciosi prætextus quod alienum est ambien-

ambiendi, ſpoliandi, numquam hominibus deerunt, quamdiu ipſi erunt homines: ſemper cauſam inueniunt vel faciunt. Legato ſuggeruntur prætextus aliqui, ſciendi, non omnes probandi. Nihil ignorare ille poteſt, quod Principatum faciat aut fulciat. Erit tamen, vbi etiam horum vſus; vbi publica ſalus ita ſuaſerit, quæ ſemper cum Principis ſalute coniuncta. Eam Legatus inprimis promouet. Iuſtóne ſemper colore? Ego neſcio: Legatus etiam non diſcutiat. Iuſtitiam ille (alubi expreſſi) metietur à Principis arbitrio: Princeps à ratione. Sed an ab illâ etiam quæ Status? Ita prorſus; modò tamen recta illa, & quæ iterùm non abeat à ratione. Quam numquam non videntur ſequi, qui Dei vbique cauſam agunt, non prætextu ſolùm, ſed cultu, & ſincero affectu. Viderint quâ mente ab hac mente diſcedant, qui ſuum protinus faciunt quidquid rebus ſuis quouis modo proficit vel officit: qui faces flammaſque proximorum agris inferunt, non aliâ honeſtate aut causâ, non aliâ lege, quàm quia commodum & opportunum: ſic alios opprimunt, depopulantur, depaſcuntur, quia imbecilliores. Interim ille per quem Reges regnant, edicit: *Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos.* Baltſaſſares multi, qui quòd minus inueniantur habere pietatis, minus fidei, minus religionis; dantur Regna eorum, genti facienti voluntatem illius, cuius eſt Regna dare & auferre. I nunc, & humanis Imperium ſtabilire ſpera vaframentis, quiſquis non aduertis, quòd Deus, Deus igneo ſuo Spiritu omnes humanæ prudentiæ argutias difflat, vt aquilo puluerem atque feſtucas.

Vt autem Diſſertationi iſti ſit modus; generales quaſdã ſuggeram rationes, queis Princeps ſubditis Populis com-

modiùs præesse & placere, sic Principatum adeptũ firmare possit; sed vt numero magis illæ, quàm ordine aut delectu, è calamo profluxerint. Ordinem & delectum è numero Legatus faciet; & prout hæc Nouo Principi tempestiua aut opportuna Consiliarius Status iudicabit, indicabit.

Inprimis Pius sit Princeps Numinique addictus. nam populi videtur refugere obsequium, qui Dei negligit cultum. Audiamus, pulchrâ sententiæ emphasi, in libris Regum, loquentem Deum: *Quicumque honorauerit me, glorificabo eum; qui autem me contemnunt, erunt ignobiles.* Quòd si Principum facta, Imperiorum initia & incrementa intueamur; floruisse reperiemus, quamdiu Dei cultus stetit. Ast vbi luxata Pietas ceruices immodestię flexit, & Magni Numinis veneratio elanguit; emarcuit color optimus, omnis felicitatis deliquium successit: pari nimirum gradu surgentibus atque intereuntibus cum Pietate Regnis. Numini quoque adstringendi sunt populi, vt Principi obediant. Sciat ille, nihil Religionis vinculo potentius esse; cohęrere omnia ac durare, vbi Pietas, ars artium Regni, nexus est. Huius rei testem Hispaniam produco; quæ vel idcircò bellis intestinis, tumultibus domesticis caret, quia Religionem, & vnam illam, in pretio habet. Illius enim glutine tot eius toto orbe diffusa Regna, quasi vnum sunt. Vbi subditi Religionem excussere, ne Regem quidem agnoscunt. Illa verò quid aliud est, quàm humanæ inter se societatis, & mentis cum Deo, copula, vexillum basisq; Imperij? Occultum quoddam & arcanum est, quod singulorum mentes, omnium animos afficit. Ausim dicere, & verum est, quòd libentiùs audaciusque Religionis suæ concionatoribus, quàm Magistratuum aut militiæ ductoribus multitudo paret, credit, obsequitur.

In

In Regno itaque conseruando, vtpote pridem stabilito, permagni omnino interest, auitæ Religionis terminos immotos esse: & earum rerum nihil mutari, quibus veterum salus & dignitas stetit, & quibus ipsa antiquitas auctoritatem conciliauit. In acquirendo autem Regno, & vbi introducenda est Religio, fiat id magis, dum fieri possit, monitis quàm minis. Ducantur animi, qui naturâ suæ spontis sunt, & cogi pernegant. Si qui in eam aut cærimonias delinquunt, non illicò stringendi, secādi, vrendi sunt. Purpureus hic imber monstrosos interdum fetus producit. Plerumque non aliud ægriùs quàm sanguinis macula eluitur. Vnde errare mihi grauissimè videntur, qui vbi homines aliquos suæ ditioni subegerūt, illicò in assensum, in mentem impetum faciunt: quasi tam facilè animi, quàm corpora subiugentur; & quasi non vinciantur illi meliùs cautelis quàm catenis. Ciuibus autem ad iugum & tranquillitatem redactis, indendus paulatim optimus Dei cultus est, quippe Dei. omnem curam præcedat hæc cura. Antiochi Syriæ Regis exemplum extollitur. Is cùm Ierosolymam obsideret, & Scenopegiæ seu Tabernaculorum festum, quod superstitiosissimè colebant Iudæi, intercurreret; gens Ierosolymitana Legatos ad Antiochum mittit, dierum septem inducias petituros, quibus Numini vacare, & sacris operari liceret. Annuit Rex: imò amplius quàm petebatur, concessit. Nam boues auratis cornibus, thurisque & odorum quod satis erat deduci ad portas, sacerdotibus tradi, vt immolarent, iussit. Factum miror: siue victoriæ interpellatæ patientiam considerem, siue sacra non solùm permissa, sed instructa, quæ contra se suscipi & celebrari Rex sciebat. Prudens verò ille fuit: regionis non Religionis causâ pugnare se ostendit; sic regionis potiri

potiri potuit. Etenim Iudæi inopinatâ moti benignitate, se & sua Antiocho permisere.

Porrò cùm Reipub. firmissimum fulcrum sit concordia ciuium; vera ea esse nequit, nisi Religionis vnius vinculo eorumdem mentes vniantur. Sectæ ceu schismate scissæ à se inuicem secedent gentes, quotquot in præcipuo salutis opere discordes dissidebunt. Vnus in mundo sol; vnus in Regno Rex; vna in regione Religio; ne vbi non vna, vbi multa, nulla fiat. Ideoque si quæsieris, quæ Principatus corroborationi ac tranquillitati potissimùm conducat Religio: non vllam assignabo hominum errore, scelere aut ambitione, vel præstigiis dæmonum introductam; sed, quam saniores tuentur, Catholicam: quam tot Gentium & Ætatum consensus affirmauit.

Prætereà vbi primùm ad Regnum ingressus vel adscitus est Princeps: suadebit Legatus, eam de se opinionem foueat, vt omnes ea commoda ipso regnante sperent, quorum fruitione ducti, vincere illi cupierant. sic omnes hostilitatem exuent, diffidentiam ponent; & ipsus Princeps sic vincet, alioqui victuros:

——mitissima sors est
Regnorum sub Rege nouo.——

Tanta vis beneficientiæ est, vt cùm Antiqui nondum apti aut digni essent ad Creatorem creaturarum mentis oculos attollere; solem, lunam, monetam, animalia, nonnullas etiam plantas, vnde commoda promanabant, imposturæ oppressionésve non metuerentur, pro Diis coluerint. Ideoque affectu suorum nihil prius aut par ducet, qui & Nouus est Princeps, & Pater est vniuersorum. Singulisque ita addictus videbitur, vt verè gloriari possit:

Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.

Dein

Dein non tam præesse studebit quàm prodesse; & quasi priuatos nesciret motus, omnia salute publicâ æstimabit atque condonabit. Sic fiet, vt ciues tam pro se quàm sub se habeat; qui haud metu coacti seruili, vt liberi parentem, imò velut humanum quemdam Deum venerabuntur. Et audiet Princeps, quod Artabanus apud Plutarchum Themistocli ad Persarum Regem accedenti: *Leges*, inquit, *ô hospes, aliæ sunt apud alios. Vos Græci, præ omnibus Libertatem amatis: apud nos autem ea Lex præstantissima est, quæ Venerari Regem tamquam Dei Effigiem iubet.* Ita haud inuiti, sed volentes subditi onera subibunt: assumentur veriùs illa quàm imponentur: semperque leuia videbuntur, quæcumque aliàs dederunt & dabunt. Neque stringantur, non cogantur, qui comitate venustissimâ gratissimâque virtutum, quò cupis pergunt, sua præbent. Pleriq; hominum, ad officium duci volunt, trahi nolunt. inuitos citiùs franges quàm flectes. Imò tam potens animis humanitas est, vt præstet quædam Petere, quàm Iubere, etiam cùm possis. Occurrit prætereà quod Carolus V. Imperator præceptum reliquit filio; Vt cùm Princeps propter Prouinciarum multitudinem atque distantiam, adesse singulis non posset, curet, vt auctoritate iustitiâque nusquam videatur abesse: Vicarios atque Præsides constituat viros cordatos ac probos, quorum integritas & virtus vicem vnius, atque adeò præstantiam vbique suppleat; prorsus tamquam in ministris ipse adsit vel regat.

Exteri autem ab patriæ functionibus eliminentur, neque ad surgentis primùm Reipublicæ clauum sedeant. Incolæ enim odio aut neglectui se haberi existimabunt: dum diuersarum nationum ingenia non meliùs conue-

niant,quàm diuersi coloris aues; & à peregrinorum turbâ turbo nonnumquam incolis.

Antiqui Rerumpub.atque Orbis moderatores, credulitatem atque superstitionem vulgi egregiè fouentes, familiarem sibi vsum communicationemq; consiliorum cum Diis simulabant: nimirum vt nihil insano aut præcipiti motu vel affectu facere aut sancire viderentur; ita maior suis decretis constaret auctoritas & veneratio. Hoc ingenio Numa, populus Romanus vt sacris afficeretur, Ægeriæ Deæ consilio ea instituti vulgauit. Zaleucus, prætextâ Mineruæ auctoritate, Locrensibus; Solon Atheniensibus, monitu suadentis Apollinis, leges suas stabiliuerunt. Minos nono quoque anno in specus quoddam ipso situ venerabile, & secessui, sic sacris aptum, descendere, atque inde post interuallum egressus, Cretenses suos politicis legibus, tamquam instinctu nutuq; Iouis conceptis, obstringere solitus est. Et vnam esse regnantium normam fidele consilium, sciri voluit Magnus Iupiter, qui ipsus numquam dubitauit aduocare ad consultandum cetera Numina. Nimirum

Vis consili expers mole ruit sud.

Policrates scribit, fieri non posse, vt salubriter Principatum administret, qui consilio sapientum non vtatur. Legimus quoque in Lampridio, Seuerum Imperatorem numquam rem magni momenti definiuisse, nisi consultis primùm iuris & æqui arbitris. Theodosius & Valentinianus religiosissimi Imperatores rescripserunt: Cognoscimus, quod vestro consilio P.C. fuerit ordinatum, ad beatitudinem Imperij nostri, vestramque gloriam, redundare. Prædicit, ac velut pollicetur ipsa Cælestis Sapientia, quòd erit *salus vbi multa consilia.*

Princi-

Principes autem vt consilia amplecti possint rebus accommoda, caueant quidquam impiè, aut iniustè, aut inclementer agere: verùm (inculco) Naturæ, Rationis, & in his Dei existant reueritores. Alioqui licet potentiâ opibusque ceu propugnaculis muniti, omnem vim & casum facilè videantur spreturi & superaturi; Deus tamen, in cuius manibus Cor Regum est, consulta improborum nonnumquam retroagit, consilia nube obuoluit, tempestate euertit.

Quòd si autem Legatus energiam mandatorum, tuto arcanorum inuolucro, subinde ignorat; magnum Reipublicæ firmandæ præsidium dixero, si secretas gubernandi rationes, quid magis speret metuátve Respublica, populus ignoret. Æqui Nomothetæ, Imperatores belli, prouidiq; Magistratus, pœnam & præmium publicant suorum edictorum (quæ & ipsa magis ad terrorem & ruborem quàm ad cruorem concipiuntur) non verò semper diuulgant, quæ eos potissimùm causa commouerit legis sanciendæ; ne opinione (vt sæpè) fascinati ciues, ratiocinentur sibique persuadeant, vel præmio minus esse periculum, vel commodum pœnâ maius: sic in peius gliscat improbitas & audacia, minuatur ardor studiumque honestatis. Pari modo, cùm nocenti supplicium infligitur, non semper pronuntiantur omnia flagitia: quòd non expediat passim sciri, eâ esse aut reperiri improbitate homines, qui naturæ communis & legis obliti, eiusmodi damnata, immania, non nominanda audeant. Et Solon cùm apud Athenienses profiteretur, se cuique delicto pœnam statuisse; interrogatus, quæ esset in omissos parricidas, nil mutauit: respondit autem, credere se, non repertum iri qui tam enorme scelus perpetrarent. Magna innocentiæ pars est, nesci-

re peccatum. Nec rarò minus eſt incommodum, tolerare quædam vitia quàm tollere; quæ cùm quis detegit, docet; cùm prohibet, prouocat; cùm punit, non emendat. Inſulsè itaque, modos queis Princeps imperitat, imperita plebs intelligat; cui ſola obſequij gloria detur, non anſa prouectioris aut ſublimioris ſapientię. Cùm verò facile ſit imperium in bonos, & quieſcere omnino plebs non poſſit; honeſto virtutum vtiliúmve artium aut innocuæ voluptatis exercitio, vitæ tempus & tædium fallat, & fallatur. Sic qui ſubibunt calamitatem, non ſentient. Multa quoque fabuloſam vetuſtatem occupabant religioſa commenta: quæ ſi quid & quale quodque erat, vulgo innotuiſſet; næ, nulla tam excors anus extitiſſet, quæ talia ſperaſſet vel metuiſſet.

Quamuis fortè priuilegiis incolumitatem ſuam, in poteſtatem ſubactus aut ſuſceptus populus, metietur; & dura, etiam aduerſantia hæc videbuntur ei, cuius vtique fuerit, legem dare, non accipere; nihilominùs ob eadem Princeps Nouus neutiquam virtutis ſuæ ſucceſſibus diffidet, ſed quibuſcumque potiùs conditionibus Regnum ſibi adſciſcet. Ferdinandus Rex Catholicus, tantorum totque Regnorum Princeps, nónne prudenter? Cùm à familiari diceretur; Parum decens videri iuramentum Luſitanorum, quo Inaugurationem admittere ſolebant: *Nos tam boni quàm Tu.* At ego, reſpondit Rex, eiuſmodi quodcumque Regnum, pari prorſus conditione ac iuramento lubens ſuſciperem. Et veriſimile eſt, nihil contra mentem reſpondiſſe. Etenim regnare primum eſt: mox minora & mitiora omnia legibus atque temporibus cedunt.

Neque protinus lictor euadat, qui victor extitit: ſed cogitationes circumferat plenas magnanimitatis atque clementiæ:

mentiæ: memor ſententiæ quâ optimi atque immortalis memoriæ Principes orbem terræ non modò rexere, ſed quodammodò erexere; Præſtare mille nocentes abſoluere, quàm innocentem opprimere vel vnum. Et verò ſeuerum eſſe cuique Iuſtitiæ miniſtro iniungitur, Clementia vnius eſt Principis: quaſi is exercitium cæleſtis Virtutis ſoli ſibi reſeruarit & exemerit.

Regia, crede mihi, res eſt, Succurrere lapſis:
Non aliâ maior quæritur Arte fauor.

Nonnumquã cùm populus ab officio deflexerit, ignorantiæ aut incogitantiæ potiùs, quàm inobedientiæ commiſſum appingatur. Vindictam, quæ inferiorum aut metuẽtium eſt, meditari Principem nemo arbitretur. Tiberius, cùm Panegyrico laudaretur, quia populum cultui Deorum legumq; obſeruantiæ ſine motu adſtrinxiſſet; Hic error eſt, inquit: non ego bonos feci, ſed inueni. Et certè immoderatus rigor diſciplinę quos corripit, non corrigit. Itaque benignitatem & manſuetudinem Dei imitetur, cuius Legatus eſt Princeps. At ille plerumq; ita ſauciat vt ſanet, ita deiicit vt erigat; dexteramque minacem per fulgura, fulmina, tonitrua, cometas, oſtendit veriùs quàm infert, etiam *Iratus*; *miſericordiæ recordatur*. Vnde Æternæ Sapientiæ prouerbium ánne verum? *Miſericordia & Veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur Clementiâ thronus eius.* O nimis verum; & ô diuino melle, non ſepiâ ſcriptum prouerbium!

Præterea, diſſimulatione non modò euitatur perſæpè periculum quod ex re detectâ aut culpatâ imminet, ſed ſi diuerſa accedat interpretatio, ſæpè ſæpiùs optimo dolo improbæ technæ cedunt. Eumenes cùm ſparſas totis caſtris deprehendiſſet ſchedas, quibus pretium capitis ſui

definitum esset, si quis ad Antigonum id detulisset; conuocatos milites laudibus & gratibus demulsit, quòd nemo cruenti spe præmij fidei sacramentum violasset. Addidit dein; fuisse confictos à se libellos hosce seu schedas, ad animos suorum experiundos: ceterùm in potestate se militum militem esse. Sed nec Antigonum, nec quemquam Ducum sic velle vincere, vt in exemplum verti opprobrium posset. Hoc facto & labantium animos in præsenti deterruit, & in futurum prouidit, vt si quid simile spargeretur, non se ab hoste corrumpi, sed tentari à Duce quisq; arbitraretur. Principes quidem moderatione quadam tutos esse, & ab iisdem monendo certiùs quàm minando, cedendo quàm cædendo, scelera interdum coërceri, luculenter ostendit Aug. Cæsar. Is enim cùm certò accepisset, L. Cinnam patricium Romanum, ac Cnei Pompeij nepotem, ex hoste in gratiam receptum, principatui vitæque insidias moliri; prudentissimâ clementiâ vsus est. Quippe intelligens, eos qui antè sæuitiâ atque formidine Imperium stabilire adnisi fuerant, vno hydræ capite submoto, plura persensisse; Cinnæ totius mali fautori & auctori ad se accersito, perduellionis impium scelus obiectauit: Et rursus tibi, ô Cinna, inquit, salutem & incolumitatem largior; antè quidem hosti, nunc etiam insidiatori ac parricidæ. Itaque hodiernus dies non simulatæ ampliùs inter nos amicitiæ exordium sit; videamusque, num meliori fide tu tibi vitam debeas, an ego dederim. Hinc integritatem affectus re ipsâ comprobans (vt magnus ad concordiam gradus est, ex animo concordiam velle) proximo anno Cinnam Consulem creauit. O eximium, & supra viros virum! qui non ignouit modò capitalem iniuriam, sed ne agnouit quidem, imò nobili ac nouo vindictæ genere,

nere, beneficiis officiisque cumulatè est prosecutus. Cinna autem præter spem & meritum sibi restitutus, non fucatâ voluntate ac veneratione Augustum deinceps coluit; & cùm è vitâ discederet, vniuersarum suarum facultatum, quibus opulentissimus quisque inuidere poterat, nuncupauit heredem. Ea verò tam inaudita clementiæ auctoritas extitit, vt ciues, iuxta exteros, summam in laudem Cæsaris raperet, certatimque eidem omnes obsequi niterentur: vt qui conspirationem & improbitatem, quæ nec arte nec imperio leniri posse videbatur, tam probè cohibuisset. Atq; ita præsidium Cæsar optimum tutissimumque adeptus est, præsidio non egere, vereque Augustus, tot Regulorum suorum Rex permãsit. O suaues nexus, queis animi obsequiis, ceu compedibus, illigantur, & tamquam beneficiorum cumulis insepeliuntur! Omnia vicit qui animum expugnauit. Magnus Alexander rogatus, quis esset Principum præstantissimus; respondit, qui amicos donis retinet, & inimicos beneficiis amicos facit: nimirum qui alterius ingratitudinem atque insipientiam benignitate quadam lenire, sic velut excutere aut obruere peritus est. Verè Magnus Alexander, à quo sic humile priùs Macedonum nomen ad spem Imperij totius mundi surrexit; sperata non solùm tum auctior Respublica, sed quemadmodum à Diis immortalibus salus quoque Orbis terræ.

Non pauci etiam Principes, à Legatis, siue insulso dicto, siue imprudenti facto irritati, iram tamen decoxerunt vel absconderunt: sic infra fastigium suum iram habuerunt, Rhodij Romanorum viribus ecquanto inferiores? Ausi tamen eiusmodi Legatione iisdem velut insultare; Nisi bello contra Perseum Romani abstinerent, quid sibi

ad-

aduersum Romanos faciendum fuerit, cōsideraturos esse Rhodios. Petulantissimam vocem ne nunc quidem sine indignatione legi vel audiri posse, certum habeo, ait Liuius: Romanorum tamen ea conniuentia atque simulatio ad tempus fuit, vt licet Legatione exasperati, lautia tamen ferocientibus miserint. Demochares Atheniensium Legatus, cùm à Philippo Macedone impetrasset quæ agenda erant, interrogatus, humanitatis causâ, numquid prætereà vellet; Vt te suspendas, inquit. Atrocis conuitij odiique barbariem ne refutauit quidem Philippus: ast conuersus ad Legationis collegas, Vos, inquit, interrogate populum Atheniensem, Vter præstantior videatur, is qui petulanter hæc dicit, an qui patienter audit? Et ea quidem Regis mansuetudo, magnis eo ęuo encomiis celebrata est: sed nostro, non sat scio, an tam impunè quis insaniret. Verùm tam perfrictæ homo frontis inueniri non debet, qui, quod nefas cogitatu est, proloqui audeat.

Attamen qui clementiâ & conniuentiâ compesci nequibunt populi, legibus exerceantur. Concipi verò edicta eiusmodi possunt, in quæ incurrere atque impingere necesse sit, & quorum rigore non vitia tantùm singulorum in examen mulctamque veniant, verùm etiam quidquid omnino virtus non est. Cuiusmodi sanctiones Sacra Pagina vocat *Leges Iræ.* Ideoque qui adeò barbari fuerint, vt humanitatis officiis compesci non possint, durioribus imperiis premendi sunt, præsidiario milite continendi, castellis ceu frenis vel compedibus stringendi sunt. Turcarum Dominatus violentiâ ferè constat, tyrannide viget; quasi etiam hominem exuere Princeps debeat, cui non homines regendi sunt. Non semper reconditus Principis gladius esse debet: educatur interdum vel marmori secan-

ſecando. Fruſtrà ſperet apud omnes crudeli impunitate vel prodigâ libertate rem facere. Quibuſdam perſuaſum ſit oportet, non ſolùm ipſa ſcelera, verùm quoque ſceleris ſuſpicionem pœnam ſubire, puniri poſſe, etiam in innocente nec confitente. Inauſpicatus certè Princeps eſt, ſub quo nemini quod lubet, licet: ne Princeps quidem, ſub quo omnia omnibus. Diui Gregorij Magni verba ſunt: *Eâ qui præeſt circa ſubditos menſurâ ſe moderetur, quatenus & arridens timeri debeat, & iratus amari.* Sic qui neque libertatem neque ſeruitutem totam ferre queunt, pulcherrimâ copulâ atque mixturâ admittent. Agendum ſemper, vt qui amant, timere ſimul poſſint; timere quàm non amari malint. Sæpè eo ingenio homines ſunt, vt niſi frenum ſentiant, extra imperium ſe putent collocatos: ſæpè vbi rigor eſt, vigor eſt. Ipſus tamen Princeps diligi quàm metui ſemper malet. haud enim terribilis perſiſtit & ſecurus: nec diuturni magiſter officij metus eſt; qui ſi paſſim præualeret, ipſorum dæmonum quàm Dei potior aut par conditio exiſteret.

Affectui autem potens philtrum ſimulque fundamentum per virtutes locabit Princeps. illæ etenim altè ſplendent, & propriè regnum ſibi poſtulant in Regno:

——— Componitur orbis
Regis ad exemplum; nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent, quàm vita regentum.

Qui rectè viuit; non docet tantùm quomodo viuendum ſit, ſed oſtendit. & ſic videmus, verbis præceptiſque moneri quidem omnes, ſed moribus moueri & exemplis; & quantò facta dictis præclariora ſunt, tantò factis prælucere ac præire ſatius eſſe, quàm dictis. Fruſtrà præcipias quæ ipſe prætereas. Ideoque genus obſequij putatur, ipſorum

Principum mores ſtudiaque imitari, ſiue ſalutaria ea fuerint, ſiue praua: magiſque exemplo nocere dicuntur quàm peccato, cuius atrocitas creſcit cum dignitate. nam

Omne animi vitium tantò damnoſius in ſe
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur.

Deinde pro Regni robore ac felicitate adnitatur Princeps, vt luxus omnis ciuibus maximè ſit odio. Et qui fortè, vt Romani, Imperio creſcere & firmari volet, diutiùs quoque quàm illi perennare; imitetur ea quæ hos Regno velut deſtinatos dignoſque fecere, fugiat quæ eos vitia euerterunt. De quibus Liuius: *Aut me amor negotij ſuſcepti fallit, aut nulla vmquam Reſpublica nec maior, nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam ſerò auaritia luxuriaque immigrauit: nec vbi tantus ac tamdiu paupertati atque parſimoniæ honos fuit: adeò quantò minus rerum, tantò minus cupiditatis erat.* Nempe vbicumq; nigræ illæ ſorores auaritia & luxus irrepunt, pulſa in exilium & infra pedes virtus labitur, verus rerum cadit vſus & honos. Munificentia affectui promerendo, promouendis conatibus, ſtabiliendis rebus eximia eſt.

Si quid corrigendum fuerit; remedia paulatim ſine ſtrepitu & concuſſione introducantur. Nam valida adultaque vitia repentè euelli nequeunt. Modo & tempore opus eſt, vt quæ ſunt ardua miteſcant. Vides vt adamas, chalybs, marmora, molli citiùs fricatione, quàm forti ictu atterantur & aptentur? Magnus naturæ vniuerſæ parens, cùm flectere & cogere omnia ad obſequium ſolo nutu poſſit, diſponere ſingula ac moderari ratione mauult. Nihil ſubitò molitur aut violenter. Rectè à Xenophonte in Regiâ Cyripædiâ dictum eſt: Mutatio quæ fit paulatim, efficit, vt omnis natura mutationes ferat. Prætereà quæ longo

longo lapsa aut luxata sunt interuallo, restitui, restaurari per interualla quoque debent. Nec noua moliri decet, prioribus nondum firmatis: quippe pede nondum benè fixo facilis est casus. Consules Romani transuecto è Siciliâ in Africam exercitu, & interceptâ Carthagine, vrbe illâ quæ Regnum potiùs florentissimum videri poterat, quàm ciuitas, primò Magistratum ad se venire iusserunt, frumentum exegerunt; deinde triremes, tum machinas bellicas, ac postremò quidquid in vrbe armorum erat. Hæc vbi tradita erant, dirui tandem vrbem mandauêre; populoque concessum fuit, aliam ædificare, sed quæ nullo cingeretur muro, abessetque à mari stadiis octoginta. Scilicet pulchrum erat, bello confecto superesse Carthaginem quę non ampliùs timeretur, & cuius interim exemplo ceteræ coloniæ & ciuitates non possent non timere. Simili propemodum calamitatis ingenio Zenobius Mithridatis præfectus afflixit Chios. Et triumuiri illi Romani, cùm ferales proscriptionis tabulas plus nimio cruentare vellent, gradatim ad sæuitiam venerunt. Primò enim non ampliùs septemdecim proscripserunt, mox centum & triginta, dein centum & quinquaginta; tandem ad millia progressi, sustulere è medio quoscumque suspectos habere poterant. Si numerum inire placet; trecenti Senatores, Equites bis mille proscripti sunt.

Postremùm moneo, vt in stabiliendo Principatu, tum etiam acquirendo vel augendo (cuius quidem commoda non indies sese offert occasio, aurea ea dum occurrit) quæcumque æterna sunt, imperium, iurisdictio, auctoritas potissimùm spectentur. Et cùm rerum aut terrarum futura restitutio, commutatio aut diuisio est; dabit operam Legatus, tamquam practicus Regnorum geometer, vt Prin-

cipatui maximè certa atque duratura nancifcatur. Ea verò quæ vanam oftentationem aut vindictam potiùs concernunt quàm falutem; quæ perturbari aut corruere externâ induftriâ cafúve aut tempore poffunt; nonnumquam cedat, nec inuitus permutet, permittat iis qui præfentibus dumtaxat afficiuntur & abducuntur.

Sed quid ego, poft complures, qui integris voluminibus inftitutionem, munus, fortemque Principum delineauere? Finiam cum Lyrico poëtâ:

—— *Rex eris* ——
Si rectè facies. ——

& grandiore Diuini Flaminis fcito: *Si delectamini fedibus & fceptris, ô Reges populi; diligite Sapientiam, vt in perpetuum regnetis.*

Hæc & plufcula, argumenti quodam diuortio, & extra orbitam (fateor) negotiolis quoque nonnihil obfeffus, diftractus, fic tamen

—— *ftans pede in vno*

in gratiam N. ··· Principis Iuuentutis, attexui.

DISSERT. XXX.

Hodierna Principum in Ditionum Iuriúmque momentis Simultas Legato dignofcenda.

* * * * * * *
* * * * * * *
* * * * * * *

DIS-

DISSERT. XXXI.

Legati admiſſio ad Principem.

NON ſatis eſt, excipi Legatum; admitti debet: & petere ille ſolet, vt audiatur. Quâ ratione, dare Concilium Princeps dicitur; quòd rarò, niſi conuocato Concilio, admittat, audiátve. Duplex vero Admiſſio eſt: Officioſa, quam Publicam; & Negotioſa, quam Priuatam appellamus. Publicè admitti Legatus ſolet, ſalutationis dumtaxat causâ, idque vel ſubitò & ex ipsâ viâ, vel mox vbi puluerem lutumque excuſſerit, laſſitudinem exuerit: aliquando etiam, non niſi poſtero aliquo die. Tempus admiſſionis à præcipuo aliquo Aulicorum, atque adeò in ipſo occurſu, indicatur. Sed dum primùm publicè ex hoſpitio ſibi aſſignato ad Aulam vocatur magni & amici Principis Legatus; ſolemni pompâ introductio celebratur. Magnates aliquot ſunt qui accerſunt: magno accedunt numero Aulici, Nobileſque: præmittuntur huc rhedæ, quarum pręcipua Legatum excipit. eodemque is poſtmodum honore reducitur. De priuatâ deinde admiſſione agitur, ad ſecretiora explicanda: in quâ Comitatem omnes laudant, ſi grauiter; & Grauitatem, ſi decorè, non ſuperbè vſurpetur. Veteres Mercurium noſtrum in medio Gratiarum collocarunt; ſed vt indicarent, ſermonem hominum, præſertim Oratorum, omni genere humanitatis condiri oportere. Moroſitatis vitio tot cauſis quot nominibus odioſo, laborauit & notatus fuit Lygdamus tyrannus. Is Lacedæmoniorum Oratores variâ procraſtinatione ducens, vt neceſſariâ magis causâ, alloquij facultatem negaret; valetudinem non ſatis firmam mentitus eſt. Le-

gati igitur se Spartanos esse ostenderũt; &,scitâ verbi allusione, Non venimus, inquiunt, cum Lygdamo luctaturi, sed locuturi. Ideoque & publico ludibrio mores eius exponi cœperunt; vt si quis difficilis aditu, superbus sermone, grauis fastũ existeret, Lygdamus diceretur. Sanè se ipse fallit Rex, & quisquis publicarum functionum Regulus, qui dignitatem suam alieno tædio aut contumeliâ auctum iri existimat. Dio Syracusanus summum fortunæ ludibrium passus, cùm Theodorum Principem Megarensem domi conuenire vellet, diuque ante fores detentus non admitteretur; comiti suo, quem aduersitas nondum satis afflixerat, neque docuerat, indignanti, Feramus, ait: forsan & nos cùm in culmine dignitatis nostræ essemus, quid tale fecimus; turpemque hunc fastum fastigium inuenit. Admissionis autem difficultas, cùm omnibus grauis, tum grauissima Legato est: contemni enim magis, quàm negligi videtur. Octauianus auersum à se Antonij animum inde subodorari primùm cœpit, quòd foribus eius diutiùs adstitisset. Atheniensium Legati, toto biennio, Demetrij Regis vestigia secuti, impetrare tamen & quasi mereri aures eius non potuerunt: & vt scirent tandem, frustrà se venisse, abire iussi sunt. Sed vt sine causâ Legationem prohibere, contra ius gentium est; ita sine causâ Legatum non audire. Et tamen arceri aliquando ac prorsus reijci Legati solent: cùm ab iis missi, qui omnino compesci cùm possint, gratiæ immemores, fidem prostituerunt. Nimirum ostendit Princeps, Legationem, Legationem non esse, quæ modo & iure caret. Ita Iustinianus Imperator Legatum Totilæ ad se venire aut mandata exponere noluit, cuius vel vires iam despiceret, vel perfidiam timeret. Romani quoque eâdem seueritate & simul secu-

ſecuritate videntur à moribus ſuis abiiſſe, cùm Legatos Carthaginienſium, quorum exercitus adhuc in Italiâ erat, admitti à Senatu non poſſe, decreuerunt. Eliſabetha Angliæ Regina, prætextu quæſito (quia nimirum Pariſiis graſſabatur peſtis) Legatos Galliæ non admiſit, donec Sancta illa Scotiæ Regina capite truncata iaceret: quod Galli impedire moliebantur. Paulus V. Pont. Max. ne Venetorum Orator, admitti cupiens, liberiùs quàm deceret, ſuper iis quæ Diuini iuris eſſent, loqueretur, & ſuper commonitione ſeu Interdicto nuper denuntiato, iuridicè proteſtaretur; per cærimoniarum deſignatorem ſemel & iterùm indicauit, ad congreſſum aditum patere, dummodò vt priuatus accederet. Ad hoc conſtanter Venetus; Neſcire ſe, quomodo perſonam quæ Principem ſuum referret, cuius mandata deferret, exuere aut recuſare poſſet, agens cum eo quocum Reipublicæ præcipuum negotium.

Ceterùm Legatus vt difficultatem admiſſionis expugnet, ſolertiâ atque prudentiâ efficiet; modeſtiâ & comitate merebitur: pręſertim ſi cum potentiore negotium. Franciſcus Marcheſius, à Genuenſibus ad Galeatium Mediolanenſium Ducem pro libertate patriæ Orator miſſus, alloquium non impetrans, vas plenum Baſilicæ herbæ ad Ducem, muneris loco, miſit. Ille quia minimè otioſum nec ineptum eſſe hominem nouerat; ſtatim ad ſe acciuit, vt miſſæ eius herbæ cauſas intelligeret. Marcheſius infit: Genuenſium Orator adſum; & cùm in iſtâ vrbe natus atque educatus, ciuium meorũ ingenia explorata habeam, volui ea tibi velut in imagine repræſentare: vt ſic etiam à muto & abſente, quæ habebam dicere, intelligeres. Etenim Genuenſium natura Baſilicæ herbæ perſimilis eſt: quæ

quæ leuiter contacta, suauem odorem fundit; grauiùs attrita, scorpiones procreat. Vt audiit, motus Dux fuit, & Genuenses libertate, pro quâ agebant, frui passus est. Tantum prudentia potuit vnius, sed comitate mixta. Aliquando & importunitas quædam adiungenda est, vt modò per ministros, modò per codicillos admissio flagitetur. quæ si & tum protrahi pergat; pari libertate discessum suum pro vsu Legatus indicabit: nihil sibi, multum publico bono discedere. fors non semper locuturos, qui aures sic occlusas semel inuenissent: obsurdescere quoque posse, qui cùm pro publicâ loqui causâ vellent, auditi non sunt.

Legatus verò priusquam à Principe admissus sit, neminem prorsus adeat visatque, nemini honoris causâ obnoxius: quem, nisi à Principe ordiatur, deriuare in alios non debet. Id enim profectò esset, dignitatem Legationis contaminare. Nisi igitur vel morbus, vel absentia obstet; mandata protinus Princeps excipiat, & quidem (quod inprimis inculcandum est) ipse. Aliàs aut contemni ille qui mittit, aut qui mittitur, aut ipsa causa videbitur: aut certè accusari siue arrogantia, siue socordia, siue stoliditas & ineptitudo eius qui recusat audire. Omnino ostendat Princeps, se non audire tantùm, sed & loqui posse. Propriis quàm alienis auribus vti malit; suis quàm alienis fidere. Quapropter Matthæum Langium, Episcopum Gurcensem, Maximiliani I. Imperatoris Oratorem, accepimus, cùm ad Pontificem Iulium, eius nominis secundum, missus esset; noluisse tribus illis Cardinalibus, quibus Pontifex negotium tractandum commiserat, quid in mandatis haberet, aperire. Quid verò? Cùm illi indignati, ministros tres, vt rem peragerent, ad Legatum misissent; ipse totidem è

dem è suis ad eos remisit. Hinc etiam Legationis mãdatis adiicitur sæpè, ne alteri quàm ipsi Principi ea promantur. Etsi verò arcanorum participes fieri contingat eos, qui à secretis, à consiliis, à cancellis sunt; tamẽ infra dignitatem illustrioris Legationis esse videtur, cùm alio quàm cum ipso Principe ad quem itum est, arcana primùm communicare. Adde, quòd quemadmodum Imperio asseritur ius tanti muneris, ita ad splendorem Maiestatis inprimis pertinere, audiendis exterorum Legationibus Principem ipsum vacare. Alienâ verò potestate teneri videtur, qui per alios excipiendæ Legationis momenta exercet. Quod Pipinis antiquissimis Franciæ Regibus (tamquam Hugonis Capeti pupillis) euenisse accepimus. Qui dum domi suæ delitescentes, decepti, vix semel in anno, vlli subditorum, nulli exterorum sese conspiciendos, veteri Assyriorum ritu, exhiberent; vniuerso iure per iniuriam verso, in exitium dati sunt. Attamen veluti propter morbum aliáve impedimenta Principis, interdum non admittitur Legatio: sic nouum non est, admissam Legationem, vberiùs examinandam aliis delegari, qui Principem dein singulorum commonefaciant. Sic vbi Romanorum Legati, captâ per Annibalem Sagunto, Carthaginem missi essent, iussaque Patrum exposuissent; deputatus est ab Senatu Carthaginiensi Hanno, qui ius patrium disceptaret. Constat quoque, sub Cæsare Augusto tribus Senatoribus respondendi Legationibus munus delegatum fuisse. Et mos interdum gentis, nec adeò semper Principis dedignatio, aut fastus, aut calliditas, admissioni moram facit. Refert Aristæas historiâ LXXII. Interpretum, quòd vbi Alexandriam ab Eleazaro, Principe Sacerdotum Iudæ, Legatus aduenisset; se protinus tum quidem mandata exponere

Eee potuis-

potuiſſe: alioqui tunc Ægyptiacæ genti morem fuiſſe, vt vix trigeſimâ die in atrium Regis reciperentur.

De Facilitate Admiſſionum, ſatis ſic multa. Grauitas autem quæ inibidem obſeruanda, non tantùm Modo, ſed etiam Loco metienda eſt. Modus itaque ſplendidus ſit, Legatione dignus. Publicæ quidem admiſſioni, atrium aliquod maximè decorum deſtinari ſolet: ſecretæ, conclaue interius, & Principi inprimis honorificum. Si quis ergo Heliogabalus in lupanari, ſi quis Vitellius in popinâ, ſi quis huius notæ etiam in latrinis Legatum audire velit; ſordibus fœdare ſermones excuſet ille, ſi recuſare nequeat: vt ſpurcities atque illuuies exprobrari potiùs, quàm approbari videatur. Quemadmodum tamen indignitas admittenda non eſt; indignatio ſimul euitetur. Neſcio quis Indorum Regulus tam abiectis moribus erat, vt tonſtrinâ ſæpiùs pro throno ac tribunali vteretur; ac tum inprimis audiret Legatos, cùm comam pecteret, vel aluum ſubleuaret. Sed poſſis hunc etiam cum Heliogabalo, cum Vitellio, cum peſſimo quoque collocare. Ad Modum venio, qui ſuâ quadam pompâ definitur.

Vniuersè formam admiſſionum congreſſionumque, fortuna Imperiorum videtur complecti; vt pro modo amicitiæ, & potiſſimùm potentiæ, honor & hoſpitalitas ſubſequantur. Quippe alia eſt conſideratio Legationis à validiori miſſæ Imperio, alia à pari, alia à minori vel inferiori. Pro viribus quiſque ſuis agit: cedit maiori & concedit pluſculum, qui ſe nouit minorem eſſe. Ac ſanè, ſi res dicenda eſt, potentiorum Legati, magis cum inferioribus Principibus videntur congredi, quàm ab iiſdem admitti. Ceterùm pompa etiam terrori proxima, vſurpari ſolet, ſi quando ab hoſte & potente Legatus veniat. Sic qui adibant

ibant Alexandrum, priusquam penetrarent ad solium Regis, conspiciebant quingentos Persas clauatores: post hos, mille sagittarios armatos; quibus antistabant quingenti Macedones, vestitu patrio scutisque argenteis: procul conspiciebatur, in orbem dispositum, stratorum agmen elephantorum. Interius penetrale habebat aliquot Purpuratos, quibus vel Regis fauor vel ortus dignitas id præeminentiæ tribuebat. In meditullio posita erat aurea sella, quâ sedens Rex Legationes audire solitus erat. Iuxta thronum lucebat ignis, virtutum scilicet fax, Diuinitatis non obscurum indicium: tam illustribus vndique magnificentiæ signis, vt reliquorum Regum splendori vmbrã facere videretur Alexander. Cùm Romani Consules Legationem Carthaginiensium Vticæ admitterent; vterque Consul consedit sub conopeo, loco funibus circumdato & ceteris eminentiore, astantibus vtrimque ducibus tribunisque, & agminibus legionum, fulgentibus aquilis, fixisque vbique signis; vt inde ordo numerusq; copiarũ cognosceretur. Nutu igitur Consulum, per signum tubæ, silentium indictum. & Præco: Accedant Legati Carthaginiensium. Illi per ordines armatorum transeuntes, vbi peruenerunt ad Consules; iubebantur exponere, quid petituri venissent. Sed in ipsâ Vrbe solemne fuit, Legatos honoris causâ in Senatum ducere: atque id officij Prætori incumbebat. Sic C. Lælius prætor, Masanissæ; L. Arunculeius prętor, Placentinorum & Cremonensium; C. Scribonius prætor, Græciæ Asiæq; Legatos, ne de omnibus dicam, in Senatum comitati sunt. Intellexit Princeps ille Populus, quid Prouinciis, Regibusque tribuendum esset. Deducuntur itaque primùm etiam hodie, per Magnates atque Aulicos, in Concilium & conspectum

Principum Legati, dum admittendi ſunt. Nolunt enim Principes actionibus ſuis improuiſò interuentum: amantque adiri cum timidâ quadam reuerentiâ; vt qui miſſus, aliquo modo ſubmiſſus ſit. Numquid etiam honeſtatis ratio priuatis Nobilibus præcipere videtur, aut ſuadere ſolet, ne inuicem domi occupent accedántve, niſi præierit qui exploret, num vacet? Euenit cuidam, quamuis non ingratæ Legationis miniſtro, vt dum ad externum Regem, peregrè venationi intentum, de improuiſo veniret, nec munus hominis indicaretur, niſi dum in conſpectu è rhedâ deſcenderet, atque inde Regi ſalutationis officium magnifico ac moroſo tractu exhibere aggrederetur; Sciam modò, inquit Rex: atque interim villicam pertranſeuntem, quæ ad forum leguminibus onuſta tendebat, compellans, Quanti, inquit, vendis olus tuum? Seſquiaſſe, reſpondit illa. Tum Rex: Nimium exigis. Deinde aduenam intuitus, Quid rerum? ait. Sic didicit Legatus cum liberrimo Rege, liberè quidem, ſed debito tamen reſpectu agere; honorem exhibere, quem reciperet.

Legato autem iam admiſſo, ſalutationis honos ab ipſo Principe rependitur; nunc maior, nunc minor, prout à potentibus, amicis vel inimicis, miſſo. Nonnumquam aduenienti ipſe Princeps aliquantulum obuiàm procedit, nonnumquam aſſurgit, ſedile præbet, operiri caput iubet, litteras oblatas exoſculatur. Et mirum, quàm leue aliquando obſequij ſignum, grauioris odij ſiue ſcintillas ſiue flammas comprimat, imò extinguat: quàm verò neglecta humanitas paſſim odioſa ſit ac offendat. Stephanus Poloniæ Rex, cùm in Aulam Legatos Moſcouitarum admiſiſſet, ſed longiore ſilentio cunctantes, per cubiculi Præfectum

fectum quæri causam iussit. Cui illi: Oportet Regem à Rege missis gratulari & assurgere. A quo mittamur, ignotum non est. ante omnia de salute eius ac statu sciscitandum erat. Polonus legem sibi quodammodò præscribi indignatus, in gratiam barbari hostis nihil quidem remittere de Maiestate suâ voluit. Legati igitur, vt ostenderent, non loqui & non venisse idem esse, suppressâ Legatione regressi sunt. Exhibitâ accessus reuerentiâ, dum sermonem orditur Legatus, capite detecto manet, nec cooperit nisi iussus. Sic dum suum vel adeundum Principem deinceps alloquendo nominat, venerationis aliquod obsequium rursus exhibet. Certè dum illustrior Legatus ad Regem nuper introductus esset, & præstitâ salutatione caput, licet iniussus, protinus contexisset, ita fari aggressurus; Per parenthesim, ait Rex, Numquid tu Regni tui Magnas es? Sum, inquit, sed detecto tum capite, Legatus. Tum Rex: Benè apparet; caput contege, & prosequere.

DISSERT. XXXII.

Loci & congressus ratio.

IMPETRATO Concilio, sedendi locus Legatis datur. est enim hîc honorificentius sedere, quàm stare. Iam verò & in sedendo, honorum quidam gradus sunt, & quasi prærogatiuæ. Generali quidem lege vel potiùs consuetudine receptum est, vt idem omnino honor Legatis exhibeatur, qui iis à quibus missi sunt, si præsentes essent, deberetur: idem, inquam, ordine. Quapropter contentione forsan de loco natâ, asserere animosè debet Legatus prerogatiuum sui Principis, & fugere potiùs congressum, quàm

ſiniſtrè vel inferiùs ſedere aut ſubſcribere: ni faciat; plurimum Principi ſuo detracturus, ipſe velut homo nihili habendus. Quòd ſi abſentia commodè excuſari non poſſit; velum ægritudo dabit, cui nemo iure ſuccenſeat. Ad ſummam; vbi Legatus non ſit quod eſſe debet, non eſt cur velit eſſe. Legati Cæſaris, item Regum Hiſpaniæ & Galliæ, nec non Bauariæ Ducis, ſubducunt ſe potiùs inuidioſis congreſſibus, quàm inuicem concedant quod deinceps in ſequelam trahi poſſit. Pluris enim apud Principem dignitatis poſſeſſio fit, quàm ceterarum rerum quæ dignitati ancillantur. Ideò Arſaces Parthorum Rex Orobazum Legatum ſuum capite plecti curauit, quia Syllæ ſedendo ceſſiſſet. Demagoras Athenis punitus fuit, quia Perſarum Regi, more non patrio, cultum exhibuiſſet. Et nuperus quidam Legatus voti compos vbi rediiſſet, grauiter tamen à Republicâ ſuâ redargutus fuit; quia externũ Principem ſublimioribus titulis ſupra meritum compellaſſet. Turcarum Imperium, regente Amurate, plures ab omnibus pænè orbis Regibus ac Rebuſpublicis excipiebat Legatos. Imperator Turca ſolemni feſtiuitate Circumciſionem Primogeniti ſui eo tempore celebrauit: & Legatum quidem Perſiæ ad primum, Hiſpaniæ ad proximum puluinar inuitari iuſſit, reliquos deinceps: quòd illius fortè Principem, vtpote viciniorem, magis formidaret, huius potentiam maiorem reliquis exiſtimaret. Quo animaduerſo, Legatus Gallię ſolemnibus intereſſe noluit, ne ceſſiſſe videretur. Hiſpaniæ verò à nonnemine ſtilo pungitur, quia vel vni locum dedit. In Concilio Baſilienſi acrem controuerſiam extitiſſe accepimus de ſellis & ſedilibus Legatorum. Et quàm Principes in iſto Legatorum ordine ſerij eſſe debeant, exprimit Conſtitutio Caroli

roli

roli IV. quæ Aurea Bulla nuncupatur, vbi de Electorum sessione sermo est.

Ceterùm Legatus, vt strenuus sit dignitatis Principi suo debitæ assertor, non videatur tamen in minutis quibusque stolidus exactor. Dein fortunæ contentionis se neutiquam committat, ne ludibrium potiùs ex quæsito ambitiosè loco quàm gloriam laudémve reportet, in peius gliscente factione. Nimiò sanè plures extitere quos species Legationis velut nube adeò circumsepsit, vt vix quidquam sano oculo intueri potuerint: icti haud dubiè eo splendore, qui non hominis, sed muneris fuit: non aliter censendi, quàm animal illud auriculatum, cuius in fabulis mentio fit celebris dum sacra Isidis gestaret.

Aliquando robustiùs etiam quàm sermocinatione, super istâ honoris eminentiâ contenderunt Legati. Ad Concilium Constantiense à Ioanne Rege Castellę Legati missi erant, Didacus Archiepiscopus Hispalensis, & Didacus Ferdinandus de Cordoua: missus & ab Angliæ Rege nescio quis eâdem dignitate. Contentio orta est in æde sacrâ, illi an hic præcederet. Anglus in digniorem sedem primus inuolauit, atque inde velut è tribunali de iure Regi suo debito, sententiosè scilicet, quasi viuæ vocis oraculo statuebat. Archiepiscopus loco exclusus, non verbis sed viribus agendum ratus, quibus præualebat, agere causam quàm dicere maluit; & ius quod iam pedibus aduersarius præuerterat & occuparat, brachiis vindicare. Accedens igitur (sic gesta res fuit) hominemque comprehendens, è sede sublimem sustulit, frustrà renitentem, & progressus ad latus templi (vbi fortè fortuna sepulchri tumba patebat) deposuit. Tum ad suos reuersus, locumque ingressus, Fit via vi, inquit. Viuus ille, sepultus est: non iam sedere,

iacere

iacere poterit: ego boni Cleri & Legati officio functus ſum. Armis quoque Gentilitiis Archiepiſcopi addita fuerunt ea Inſignia, quæ cenotaphio iſti inſculpta extabant, vt eo velut inſigni deſignati facinoris charactere nobilitas & memoria perennaret. eademque hæc Inſignia conſpicere eſt in veſtibulo Collegij, quod digniſſimus Præſul Salamanticæ publico Religionis bono extruxit. Simile in Ioanne de Syluâ, primo Comite Fontano, Ioannis ſecundi Regis Caſtellæ Legato. Dum à loco, quem Legatus Angliæ præoccupauerat, arceri ſe videret, luculentâ oratione ius ſibi debitum diſputauit. Sed quid? quoniam fruſtrà ſe verbis contendere ſenſit, litigio robur adiunxit; & extracto è ſede antagoniſtâ, loci dignitatem ſibi aſſeruit. Commotâ concione, cùm de violentiâ plures conquererentur; tranquillus ipſe, Quando, inquit, Supremæ Auctoritatis ius & ratio vim patitur, nec manibus animus deeſſe poteſt, nec animo manus. In conſeſſu Synodi Tridentinæ, dum Galliæ & Hiſpaniæ Reges veteri diſceptatione, cui potior locus deberetur, feruenter contenderent, & Gallorum Legatus, Toparcha de Lanſacq, in proximum Pontifici locum, velut in poſſeſſionem irrueret; non inſano ſtratagemate Mendoza Hiſpanus non abſceſſit, (ne iuri diffidens aut humilior id facere videretur) nec ceſſit tamen, ſed exaduerſum Pontifici in medio Conſiſtorij gratâ ſolertiâ & quadam Maieſtate conſedit. Quid enim? ſi quis Rex adfuiſſet, hic locus ei proprius videbatur; ab ipſis nimirum Legatis ſecretus & diſtinctus. Rurſum inter Hiſpaniæ & Galliæ Legatos grauis anno 1564. Romæ mota eſt quæſtio; Vter, dum comitarentur ſupplicationem Pentecoſtes, præcederet? quis fimbriam Pontificiæ togæ ſubleuaret? (ſic enim ſolet fieri, & honoris & commodio-

modioris incessus causâ) quis prior, quis item à dextris, Pacis osculum exciperet? incensa seu thus præberet? Pontifex prærogatiuam Gallo pollicitus dicebatur. Fr. Ludouicus Granatensis suggerebat, vt duo thuribula, duo item Concordiæ signa deferrentur. Inter Cardinales, Borromæus à parte Hispanorum, Ferrariensis à parte Gallorum stabat: vtrimque æmulis & fautoribus non leuibus. Legatorum quisque coram Pontifice, sui Regis potentiam, titulos, auctoritatem, ditionum copiam, fidei cõstantiam & protectionem, Regni antiquitatem magnificè extollebat. nec non protesta implacabilis offensæ & portentosæ iniustitiæ & ingratitudinis solemniter celebrata fuere, si quid Pontifex Regiæ dignitati detractum iret: additæ prætereà minæ, in manus rumpendæ. Inde scripsit Cardinalis Vitellius, & Ecclesiæ & vtriusque Regum bono factum esse, vt quæstio tum manserit indeterminata. Memorabile è veteri historiâ de Frisiorum Legatis exemplum est, neque à genio Belgico alienum. Hi cùm Romam ad Neronem missi essent, iamq; Pompeij theatrum ingressi prohiberentur sedilia Senatorum conscendere, & tamen obseruassent quosdam externo cultu indutos inter Senatores in Orchestrâ sedere; percunctati sunt, quínam illi essent. vtque responsum; Id honoris exhiberi earum gentium Legatis, quæ virtute & amicitiâ Populi Romani præcellerent: Nullos mortalium aut armis aut fide ante Germanos esse, altâ voce testati sunt; digressique, inter Patres consedere. Quo facto delectatus Nero, quasi virtutem atque indolem totius gentis in Legatis admiratus & amans, ambos ciuitate donauit. Obseruatum est antiquitus, vt imperio, opibus, & viribus minor, maiori concederet. T. Quintius Consul Romanus, quia pacis leges

Philippo Regi Macedoniæ dabat, vt ventum est ad colloquium, rogatu Regis dicere cœpit: quo liquet, ipsum Regem haud pari auctoritatis gradu constitisse cum Consule Imperatore exercitus Romani; sed suam Maiestatem, huius Amplitudini submisisse. Ita & Perseus eiusdem Philippi filius, congressus cum Legatis Populi Principis, iisdem nonnihil tribuit. Nam, postquam in conspectu (hęc verba Liuij) dirimēte amne, paulisper internuntiando cunctatio fuit, vtri transgrederentur; aliquid illi Regiæ Maiestati, aliquid hi Populi Romani nomini, cùm præsertim Perseus petiisset colloquium, existimabant deberi. Ioco tandem Martius cunctantes mouit; Minor, inquit, ad maiorem, filius ad patrem transeat. Quo quidem laconismo facilè persuasum est Regi. Aliud deinde ambigebatur, cum quàm multis transiret. Rex cum omni equitatu transire æquum censebat. Legati dumtaxat cum tribus venire iubebant: vel si tantum agmen traduceret, obsides daret, nihil fraudis fore in alloquio. Hippiam & Pantaucum, Principes amicorum, obsides dedit. nec tam in pignus fidei vel securitatis desiderati obsides erant, quàm vt appareret Sociis, nequaquam ex dignitate pari congredi Regem cum Legatis. Hęc Liuius. atque ibidem notare est, ioco non longè accersito, sed è re nato, comiter assertam, imò sublimatam esse maiestatem Imperij. Legati itaque potentiorum Principum, videntur ex æquo & tamquam pares cum imbecillioribus congredi ad quos missi sunt. adeò quidem, vt quoties in eâdem Aulâ Principes inferioris fortunæ siue potentiæ sunt, aliunde aduenæ, cum iis ferè de loco oriatur contentio. Et certè quicumque Principes validiorum operâ magnoperè indigent, in hanc submissionis atque modestiæ partem, quàm

in

in illam confidentiæ atq; arrogantiæ, inclinare nonnumquam malunt; ne dum ob inanem honorum florem litigant, fructum tranquillitatis & incolumitatis publicæ emarcescere patiantur. Quid tamen? verendum semper, ne proiectus Principis aut Legati animus, contumeliæ sit opportunus. Magnum alioqui discrimen collocãdum est inter rem ipsam, eiusque simulacrum; inter Principem ipsum, & eum qui Maiestatem limitato in negotio ad tempus repræsentat. Vnde quemadmodum Legatus se & conditionem suam, ita Princeps se & suam expendet. ille, vt sciat se cum Principe agere: hic, vt cum Legato. ille ne nimiùm se attollat: hic ne nimiùm se deprimat. Legatus si se Principi parem putat, immodestus fit: Princeps si se Legato, vilitatem admittit. Quæstionem verò illam, quis potentissimorum Regum Principúmve vel eorumdem Legatorum in publicis congressibus conciliísve potiori honore haberi debeat, indecisam relinquemus: quippe cuius determinatio non à cuiusquam iudicio aut coniecturâ, sed à cuspide gladij, à præsenti inquam potentiâ, tum à gratiâ eius qui Legationem admittit, multùm dependeat.

Quod ad contentionum hanc ambitionem attinet; nescio quî ad normam aut regulam deduci queat. Poloni, legis remedio vsi sunt; quâ statutum est, Vt priorem locum vbique locorum obtinerent, qui tempore priores in Regnum appulissent. Quod videtur eâdem iuris ratione niti, quâ seniores dignitate iunioribus præferuntur, in ferendis suffragiis, in statuendo, subscribendo, sedendo, incedendo. Verùm enimuerò quis commodus legi locus sit, nisi pares ordine & conditione qui obnoxij? Iniquè enim Legatus minoris Imperij, quantumuis diutiùs

 à pa-

à patriâ abfuit, præferetur illi qui à Cæsare aut Rege postmodum aduenit. Prætereà si considere debeant Legati; nonnumquam rixæ vitandæ causâ, ingeniosè hoc agitur, vt imago ordinis pereat, orbisque sessionem faciat. quem ritum quædam hodie imitantur mensæ. Interdum & sorti hæc res commissa fuit, ne contentioni vel indignationi locus relinqueretur. Ad hunc modum Triumuiri & Pompeius inito fœdere sortiti sunt, quis primo loco, quis proximo, quis deinceps sederet. Interdum cuique Legato distinctus dies datur, liber ab admissione aliorum: aut alternis diebus, hic aut ille, vicibus præcedit & cedit. Sed quamuis ferè eius, apud quem plures Legati sunt, arbitrio, per Designatorem vnicuique locus cedat; quia tamen honoris hoc negotium est, non alterius magè iudicio stabit Legatus, quàm suo merito, aut mandato Principis. Et si indecentior quàm par est locus assignetur, nil minus faciet, quàm eo vti. Maximilianus eius nominis primus, cùm Daniæ Regis Legatus sedendi indebitum aut insolitum ius postularet, ipse solio assurgens eum audiuit. Idque & alij plerique imitati fuere, & inprimis nobilissimæ quædam Princeps prudentiæ, quæ non nisi ipsos Principes sedens audiebat, stans Legatos. Fuerunt alij, qui hæc concertationum fomenta non sopire aut placare, sed succendere adnisi sunt, vt serpentis odij flamma comprehenderet atque adureret ipsos Legatorum Dominos.

Aliquid verò interdum necessitati Legatus tribuet, vt si recto non possit tramite, obliquo sibi consulat, & tamquam schemate honorem tueatur. Ismeniæ Thebani factum non incallidum, & prorsus Græcum, circumfertur. Legatione fungebatur is pro patriâ apud Persarum Regem.

gem. Eò vbi peruenit, apud Thrauſten militum Tribunum, ſimul & admiſſionum magiſtrum, ènixiùs operam dedit, vti audiretur. Cui ille; Nobis, inquit, ô hoſpes, pàtria lex eſt, vt quicumque ad Regis congreſſum admittitur, cultum ei adorationis venerabundus exhibeat. Id ſi placet, patet aditus: ſin minùs, vicariâ operâ meâ vtare; & quidquid negotij credideris, àd Regem deferam. Iſmenias, cùm neque rerum pondus conſcium vllum, neque feſtinatio dilationem admitteret; ad id, quod minimè decebat, adductus magis quàm inductus, Quinimò, inquit, mihi ipſi conueniendi Regem copia fiat. Et intromiſſus ita egit, vt cùm morem gerere alienæ ſuperbiæ videretur; tamen in gentis ſuæ inſtituta, quæ homini ſupra hominem præſtitum decus, dedecus arbitrabatur, nihil peccarit. Quippe, vt è digito annulus ingredienti ſibi deciderct, effecit: quem vt humo ſuſtulit, poplitem flectere viſus eſt, Regemque adorauit, nec adorauit. Sic vnâ hoſtiâ pluribus Diis litauit. etenim negotio ſuo, & gratiæ Regis, ſimul patriis & Perſicis moribus obſecutus eſt Iſmenias: conſilijque dexteritate, omnium quæ petierat compos factus eſt, & inuſitatis auctus donis diſceſſit. Non minùs etiam feſtiuè quàm honorificè Orator Caroli V. cùm Mahometicus Dominus antiquum ſedendi ius Cæſareæ Legationi adimere moliretur, ideoq; puluinaria, quibus Legatus inſideret, auferri, vel potiùs non poni, mandaſſet; ipſe ad enuntiationem admiſſus, dum aliquandiu ſtans, Turcâ ſedente, fruſtrà puluinar exſpectaret; propriæ chlamydi in puluinaris modum complicatæ ſuperinſedit, Legationemque expoſuit. quam ipſam dum ſic humi reliquiſſet, atque vt tolleret moneretur; Non ſolet, inquit, Imperator meus ſedile ſuum aſportare.

Iam verò si binæ, atque inuicem velut infestæ Legationes sunt; multum referre puto, priori loco audiri, vt præoccupatis Principum auribus, minus fidei atque auctoritatis habeat qui succedit. Sæpè enim qui narrat, docuit, & vicit qui præuenit. Notare hîc lubet, quòd etiamsi Romanorum Legationes, omnium aliarum gentium, Regum, populorum atque ciuitatum Legationibus præferrentur: tamen in Concilio Ætolorum, vbi Romani, Macedones, Athenienses & Philippus Rex audiendi erant; Macedonibus iam auditis, etsi dignitas Magnitudinis Romanæ exigebat, vt Romanus Legatus ante Athenienses loqueretur, Romani nihilominùs & concesserunt & voluerunt, vt secundùm Macedones etiam Athenienses audirentur, vltimoque loco ipsi dicerent. Sic quidem in nonnullis Conciliis qui præsident, libertatem auctoritatemque habent, vel sententiam suam primò edicere, vel vltimò quidem, vt aliorum rationibus faciliùs obuiàm ire, quid expediat certiùs decernere possint. Imò sic ipsi Principes in Conciliis, vel primò promunt sententiam, cùm ceteris quod sequantur, aut cui assentiantur, præmonstrare ac velut necessitatem imponere volunt, vel nouissimè quidem, vt exquirant priùs, quid quisque sentiat suadeatque; ac tum demum dispiciant, ánne expediat rem definire & statuere, an verò differre.

Inter Legatos quoque eiusdem Principis nonnumquam quæstio atque ambitio ex hac dignitate pullulat. Volunt aliqui, potiorem videri ordine & loco, qui tempore præierit: alij, honorificentius esse, subsequi, & quasi recentiorem à mente & gratiâ Principis venire: quâ interpretatione consuetudo hodierna nititur. alij ordinem loci obseruari foris volunt iuxta conditionem atque præeminen-

eminentiam, quam quiſque domi & in Aulâ ſui Principis habet. Sanè ordinarius cum extraordinario interdum ſic altercati ſunt, vt tamquam ignoti, quinimò inimici fuiſſent, inuicem declinarent, nec vſquam conuenirent. Ideóque Princeps hunc ordinem rectiùs Legatis ſuis vel ſemel, vel quacumque natâ occaſione præfiniet.

Si huc rurſum non modò ex Legationum fontibus, ſed è riuis quædam deriuare voluerimus; obſeruabit Legatus, vt quem dignitate haud multò inferiorem, rhedâ aut domo vel menſâ ſuâ excipit, eumdem honoratiore atq; commodiore loco collocet. ſic enim ciuilitatis & quædam hoſpitalitatis ratio patitur & præſcribit. Alioqui dignior eminentiorque minori honorem interdum exhibet, non eâ tamen lege aut mente, vt inuitatus præcedat, verùm vt ſic eluceſcat amplitudo eius, cui etiam inuitanti locumq; deferenti, ceditur. Quid autem ſi oblato leuiter honore frui vilior audeat, & præcedere præſumat? Contigit, offerentem eò acriùs quod detulerat ſibi vindicaſſe ac velut retraxiſſe, quò contentioſiore humanitate profuſus viſus fuerat. Exempla non proferam, nimiùm lepida leuiaque. At verò ſi Legatus alteri Legato aut Magnati obuiàm fit, quocum loqui neceſſe habet, atque is alter pedes inceſſerit; rhedâ aut equo ſi vehatur, deſcendet, ne illum deſpicere aut parui facere videatur. Moriſque item eſt, vt ſi vtrimque hinc deſcenſum eſt, prior abſcedat ille qui dignior. Si quis etiam dignitate illuſtrior Legatum viſerit; minimè (quamdiu ille ibi ſubſtiterit) indicabitur, alium quempiam fortè aduenire qui dignitate ſit inferior. Quòd ſi autem maior vel par extiterit, clarâ id voce, non verò in aurem ſignificandum eſt.

De Legatorum vxoribus nil ſeorſum dixero. vmbræ &

& ſuâ luce dignæ & conſpicuæ ſunt: maritorum conditionem in publicis congreſſibus æmulantur & repræſentant.

DISSERT. XXXIII.

Enuntiatio mandatorum.

IMPETRATA admiſſione, vltrà ſibi elabi tempus Legatus non ſinet: quippe occaſioni iniicienda manus eſt; ne, ſi negligatur, quęri rurſum debeat. Negligere mandata videtur Principis ſui, qui ſupinè differt. Præſtat velle cùm poſſis, quàm non poſſe cùm velis. Sed mandatorum enuntiatio, excipientium indoli ingenioque attemperanda eſt: poteritque Legatus honeſtâ animi quadam elatione vti, ſi magnanimi fuerint apud quos verba facturus. Amant ſuperbi potentioreſque ab iis potiſſimùm honorari, qui genio ac virtute validiores aut pares ſunt: degeneres ſubmiſſiones, humilia obſequia, minùs ęſtimant. Sanè vt quiſque fiduciâ aut faſtu ſurgit; ita alacre reſponſum, argutum, animoſum amat, certè patitur. Iſque magnanimos iuuat honor, qui non à ſeruili ac frigido pectore, aſt ab animo magno & excelſo proficiſcitur, & quidem (vt ait apud Tacitum Tiridates) rebus magis proſperis, quàm aduerſis. Hinc Plinius in Panegyrico Traiani ſublime cenſet, non quòd omnibus maior eſſet, ſed quòd maximi exiſterent quibus maior eſſet. Timidè loqui, vilium eſt, cauſæ vel auctoritati Principis ſui diffidentium: tumidè, vanorum & imprudentum. Modeſtia, ſed decora, plerumque ſecurior eſt.

Aberit autem à Legati verbis omne calumniandi & conuitiandi ſtudium. Neque enim illam licentiam vlla

libertas

libertas aut dignitas permittit. Aberit omnis atrocitas & immodestia verborum, quæ calumniæ proxima est. Callisthenes apud Alexandrum ea dicebat quæ debebat, sed non vt debebat. Stultè Legatus, dum intrepidus videri volet, temerariis ausis se sibi ac Reipublicæ perditum eat. Neque enim viri fortis est, nihil prorsus timere, sed contemnere non timenda. & Maximus ille Fabius, cunctando potiùs, quàm pugnando victor fuit. Legati ab Artaxerxe Persarum Rege, apud Alexandrum Seuerum Romanorum Imperatorem, quadringenti, & barbaro horridoque cultu paratragœdiantes, adeò superbè locuti sunt, vt imperia, non mandata, edere viderentur: Magnus Artaxerxes iubet Romanos abstinere vniuersâ Syriâ, Asiâ, eoque tractu qui est vsque ad Ioniam, Cariamque: denique, quidquid gentium mari dirimitur, Persis concedere. Ad hæc Alexander ostendit, se Romanum, & quidem Seuerum esse. Neque extra territorium terribiles esse Legatos diutiùs passus, comprehendi protinus iussit; & in animi refrigerium ablegauit ad Phryges, vt inibi ex Oratoribus fierent aratores. Cùm Præcopis Tartarorum Principis filius, qui & vnicus & charissimus patri erat, à Stephano præfecto Valachiæ bello captus carceri manciparetur, centum Legati ad redimendum missi sunt, qui in grauissimas minas eruperunt; Nisi filius Præcopi mox restitueretur, breui totam regionem truculento ferro incendioq; vastandam. Tam acerbâ & tumultuosâ voce in iram iustissimam incensus Præfectus (quippe qui nihil adhuc negauerat, ac ne inclementi quidem verbo vsus fuerat) actutum omnes interimi, præter vnum, mandauit; quem egregiè cõspurcatum, mutilatum, feminecem expulit, vt quid contumelia posset, quid mereretur, superstes nuntius deferret.

ferret. Crudeliter quidem, & barbarè: præstaretque acceptatum à Legatis iniuriarum talionem à Principibus ipsis reposcere, quàm in stupidos fortè vel coactos impotenter sæuire. Caroli Burgundiæ Ducis exemplo, qui vibratum à Legato Gallico scomma ita excepit armisque interpretatus est, vt Regem alieni dicti protinus pœniteret, ac Burgundicis flammis Lilium nobilissimum propè deflagrarit. Cùm Legatus Cæsaris Octauiani Antonio denuntiaret, vti sese dederet; quòd homo esset nihili, mulierosus, dignitate indignus, & cui nihil virile, quàm nomen Imperij; ab Antonio, præcipiti impatientiâ furibundo, trucidatus fuit. Aiunt, Draculam, Moscouitarum Regem, haud mitiùs in Turcarum Legatos animaduertisse. Nam his iniussis capita tegentibus, pileaque Phrygia ex patriæ instituto deponere tergiuersantibus; vt gentilitium morem confirmaret, ius æterni pilei addidit, & clauo tempora transfixit; vt quod deponere recusarant, firmiùs hæreret.

Princeps verò si præscierit, acerba sibi nuntianda, Legatum aut omnino non admittit ad expositionem mandatorum, aut quæsito impedimento id negotij mandat aliis, ne vel conniuentiâ vel vltione maledicti, Imperio aut sibi noceat. Valentinianus, contumeliosâ Legatione auditâ, sic iracundiâ efferbuit, vt primùm in furorem dilapsus, mox cumulato in fauces sanguine suffocatus sit. Cautior Antiochus Legatos Senatus increpare volens, non admisit: sed Minio, principi amicorum, imperauit, id ageret. Cumque is ea obiecisset & reiecisset, quæ vix Antiochus ausus fuisset; Sulpicius Orator, Verecundè, inquit, Antiochus: qui si non alia pro hac causâ dicenda habebat, quemlibet ista, quàm se, dicere maluit. Sic præcipitis iræ interdum ansæ præscindendæ, vel abscondendæ

dæ ſunt. Oratoriæ auctoritatis decus haud parum concernit, cauillosas alioque diuertentes interſectionum voces diruere; ſed quæ ſunt iuſſi enuntiare, rigidè proferre. Sic Romanus Legatus Carthaginienſes aggreſſus, ſinu ex togâ facto, Hîc, inquit, vobis bellum pacemque adfero: vtrum placet, ſumite. Cumque reſponſum eſſet, daret vtrum vellet; ſinum horridum effundens, bellum ſe dare pronuntiauit. Nam non niſi ſemel percunctari optionemque dare, ſemel item reſpondere, bellumque denuntiare, magis ex dignitate Populi Romani viſum eſt, quàm de fœderum aut armorum iure verboſè diſceptare. Romani ſcilicet aſperè ac rigidè interdum conueniebant eos, quibus ſe potentiâ ſuperiores ſciebant; vt qui renueret vel obuerſaretur, non minùs cogi quàm contemni poſſet.

Imò quia contingat, pondus eorum quæ hoſtium Legati promittunt vel interminantur, circumfuſam multitudinem plus æquo quatere; non ſuaſerim eos admitti publicè, vt vel ſpectentur à pluribus, vel audiantur. Seorſim & extra populi arbitrium excepta mandata vim capient; ab vnius alteriúſve prudentiâ pendebunt: nunc leniri & mitigari, nunc eludi poterunt. Obſidebat Ieroſolymorum vrbem Rex Aſſyriorum: &, vt faciliorem victoriam faceret, Legatum miſit Rabſacen, qui Ezechiæ Regi, populo vniuerſo audiente, minitaretur. Conſiliarij igitur Regis petierunt, vt Syriacè, non Hebraicè loqueretur: nimirum intelligi à plebe nolebant quæ dicebantur. Verùm ille altiùs eò intēdit vocem, & intonat: *Audite verba Regis magni, Regis Aſſyriorum. Hæc dicit Rex: Non vos ſeducat Ezechias; non enim poterit eruere vos de manu meâ.* Sic conſtat, per verba quædam plateatim ſparſa, mirificè multitudinem, ſubinde totum exercitum, in varios affectus fuiſſe

concitatum. Reprehensus fuit Maxentius, quia spectante & audiente milite, orationem Legati à Constante missi, excepit, quæ vniuersis pænè exitio extitit. Nam deliberare postmodum, an læso gentium iure, detineri Legatus possit, frustrà erat: quippe oratio aures audientium animosque occupauerat: hoc potiùs agendum erat, ne occuparet.

Ne mandata enuntiaturus Legatus, ignotæ Maiestatis splendore, sibi excidat; frontem paratam gerat ad quamlibet occurrentis comœdiæ & actus partem. Credatque inprimis sibi negotium esse cum homine, & quidem bono, iusti & æqui amante: Tum ea quæ prolaturus est, sic ratione & honestate niti, vt displicere, imò non adlubescere omnino nequeant: Principem quoq; maiorem rerum quàm verborum rationem habiturum: Se denique iam parem Regis sui personam, dignitatem, auctoritatem referre. Quinimò si Princeps truculentiorem præ se ferre videatur vultum animumque, aliquid triuiali prouerbio Legatus tribuat; Dæmonem non esse adeò deformem vti pingitur: colorem & corticem ab interiore medullâ sæpè differre. Contingit profectò, quosdam aspectu terribiles, alios quasi arcere vel parum allicere; cùm reverà sint maximè tractabiles, moribus comes & benigni. Alioqui summi quandoque viri in conspectu Principum obmutuerunt: vt magno Oratori Demostheni apud Philippum accidit. Superiore etiam ætate Zosimus Iurisconsultus, ad Alexandrum Pontificem pro Senensibus mandata enuntiaturus, principio ita obticuit, vt nullum inde verbum potuerit pronuntiare. Id fieri opinor, vel dum vehementior quæpiam meditatio, animo aliorsum velificante, dictionis filum intercîdit, atque inde dicentem confundit,

quasi

quaſi ſibi præſens ſuíve arbitrij non exiſteret; vel dum vitiosâ verecundiâ, inſueto obtutu, velut radio, dicẽtis oculi animuſque titubant atque perſtringuntur. Quo ſanè euentu Princeps magis hortari atque erigere Legatum, vel blando aliquo obſequio interfari ſolet, vt coram beneuolè audiente dicere pergat, vel aliàs animoſior reuertatur. Eo exẽplo, cùm Legatus Turcicus apud Sigiſmundum I. Poloniæ Regem, Maieſtate plenum, obtumeſceret; iubebat eum ſequenti die benè ientatum redire. Fit quoque nonnumquam, & maximè in diſceptationibus, vt Legati, vel propter ætatem, vel modicum rerum vſum, vel perturbatione moti, ea quæ obijciuntur, aut quæ aduerſus eà dicenda ſunt, haud facilè complecti aut proponere poſſint. Tunc Inſtructiones à Legatis exiguntur, vt ſaltem non minùs, quàm permiſſum ſit, obligetur. Idem fieri ſubinde ſolet, quoties Legati fides non ſatis integra aut perſpecta eſt. Quemadmodum Patres Africani Concilij, non omnino credentes mandatorum expoſitioni Fauſtini, Philippi & Aſelli, Romanæ Sedis Oratorum, flagitarunt; vt ſi quod in ſcriptis ferrent commonitorium, proferrent. Simili conſilio, cùm Legati Tranſmarini ſuper illatis Gentibus iniuriis conquererentur; & Demetrius filius Philippi, iuuenis admodum, neque capere omnia quę dicebantur, nec quæ oportebat ad ea reſpondere poſſet; Senatus ab eo commentarium patris popoſcit, & vt inde legeret, monuit. Præterea exiguntur interdum ſcripto quæ pronuntiata ſunt, vt maior dictis fides auctoritaſque tribui poſſit, atque etiam plus temporis haberi ad conſultandum & reſpondendum.

Caueant autem, ne ſeſe contemplentur Legati per perſpicilla eiuſmodi, quæ ſingula repræſentent quidem, ſed

maiora quàm ſint;ſcilicet per dignitatem ſibi ſuperimpoſitam,& ſic oculis non ſuis,ſed inanis vanitatis. Caueant, ne vmbrâ eius Maieſtatis, cuius vicarij ablegati ſunt, nimis ſplendidè abuſi, Principes in poſterum vias pacis neſcire,graues curas enutrire compellant. Quapropter ſunt, qui iratorum Principum dicta nonnihil edulcari volunt; nec ſpumantibus aut ſeſquipedalibus verbis,quemadmodum prolata ſunt,enuntiari omnia. Nimirum,videantur Legati magis internuntij atque Angeli Pacis, quàm faces aut flabra diſſenſionum: tum ſi quæ amicitiæ ſpes, foueatur ac creſcat: ſi quæ acerbior ſimultas, melle prudentis eloquij leniatur. Quòd ſi ea enuntianda vel agenda fuerint, quæ externi Principis voto aut commodo videbuntur repugnatura; fingent Legati,hæc ipſa ſibi vt auctoribus non eſſe attribuenda, ſed velut ab inuitis proferri: vtpote qui nihil æquè optent,quàm ſtabilire pacem,& conciliare animos eorum, quos inter Legatio commeat. Eoque & meliorum & gratiorum ſpem indere poterunt; vt cœptæ comœdiæ placidus ſemper locus maneat aut fiat. Ni tamen pro circumſtantiis conſultius fuerit, grauiore auctoritate atque acerbitate interminatrice vti.

Sed ne libertas Legatis eripiatur,non omnia quæ ingrata erunt,ad contumeliam referenda ſunt: pręſertim ſi quæ in mandatis acceperunt, iuxta ſui Principis imperium, non ſtolidè nec arroganter proponant;ſed tamquam alienæ voluntatis, ad amuſſim enuntiandæ,perlatores. Ideoque ſi vera fuerint,quæ adferuntur, diſſimulet Princeps; ſi falſa, contemnat. Degeneris atque imbecilli ſignum ſit animi, veritatem vindictâ, verba verberibus illicò perſequi.

DIS-

DISSERT. XXXIV.

Quâ linguâ.

LEGATIO, Legantis linguâ edenda eſt. Romani, ſignum Imperij etiam idioma habuerunt: & ad dignitatem ſuam pertinere inprimis exiſtimabant, vernaculo tantùm ſermone Legationes tum excipere, tum proferre. Et annotare libet, quod ſcribit Valerius, inuiolabiliter eos obſeruaſſe, ne vmquam Græcè, Græciſmi tamen peritiſſimi, reſponſa darent; nec magis idioma ſuæ gentis, quàm ius ipſum & potentiæ inſignia, barbarie pollui paſſos fuiſſe. Ideoque Præſidibus atque Iudicibus ſuis præceperunt, ne alio quàm Victoris Populi ſermone decreta ſententiaſque conciperent ac pronuntiarent. Hinc etiam factum eſt, vt in cunctis ferè Prouinciis omnes contractus, omnia pacta & ſtatuta Latino ſermone fuerint inita & publicata: eodem omnes enuntiatæ & auditæ Legationes. Cuius rei nonnulla in Galliis extabant veſtigia, cùm Ludouici XI. ſanctione inhibitum fuit, Senatuſconſulta in poſterum Latinis verbis præſcribi. Et apud Belgas, ſtylus Graphiariorum & Scribarum, ante ducentos annos, paſſim adhuc Latinus erat. Romani igitur inter Imperij arcana linguam rati, loqui & dominari pari ritu cenſuerunt: & vt totis Populorum & Rerumpublicarum corporibus iura dabant, ita & linguis. Catonem accepimus, cùm ſe litteris Græcis admodum oblectaret, ne Athenis quidem Atticè, ſed Latinè loqui voluiſſe. Æmilius Paulus, cùm Perſeum viciſſet, conuocatis Aſiæ Ordinibus non niſi Latinè locutus eſt. Reprehenſus quoque plus ſemel

Cicero

Cicero fuit, quòd cùm ad Græcos missus esset, Græcè prolocutus, Maiestati Romanæ detraxisset.

Vnde inter diuersas Nationes, non minor exoritur æmulatio atq; contentio super vernaculo idiotismo, quàm super gentilitiâ indole: tamquam qui è sermonis certamine victor extiterit, huic ipsi quoque de virtute concessum sit. Neque vllum euidentius Maiestatis argumentum videtur, quàm posse subditos cogere, vt imperantis linguâ & sermone vtantur. Sed & necessitas, vnius linguæ propagationi, Imperium adstringit. Etenim, vt rectè Augustinus, faciliùs diuersi generis animantes & discolores aues conueniant, quàm diuersæ linguæ homines in societatem ciuilis vitæ. De Latino quidem sermone differere lubet; quòd Romæ proprius quodammodò esse desiit, vt nusquam peregrinus censeretur, nexus & velut interpres Gentium omnium: quæ non satis spoliare Italiam, euertere Romam visæ sunt, nisi & linguam eriperent. Eripuerunt tamen, quasi vt rursus omnibus darent. Propagata Religio est, & Romani, vt sic dicam, esse cœperunt, quotquot vbique Christiani erant. Romani linguâ, Christiani ritu: quemadmodum in celebratione Diuini Officij, lectione piarum precum, exaratione Apostolicarum litterarum, adhuc Latinitas sacra est. & sic Romæ & Pontificiis velut debet, quòd existat, & cum reliquis linguis, excultissimis illis quidem & pulcherrimis, necdum interierit. Eo intuitu, in scholis discitur adhuc hodie, in foro, curiâ, aulâ, ac inprimis Legatione vtilis, quoties peragi sermo alio idiomate nequit, aut minùs commodè.

Itaque Legatus spectabit Principem populumque à quo missus est: non inueniet linguam, sed adferet: & solemniter verba facturus, vernaculum suum idioma, non exoticum

exoticum proferet. Aſt quando deinceps ſeorſim res agitur ſine pompâ ac fumo; poni interdum vtrimque perſona poterit,& peregrinæ linguæ miniſterio ſecretum expectorari. Ita enim & Legatus Principi mandata exactiùs pandet,altiuſque,vt ſic dicam,præcordia excutiet & ſcrutabitur,tum beneuolentiam efficaciùs conciliabit. Princeps autem ſingula momenta Legationis penitiùs pleniuſque percipiet,ſuaque viciſſim fideliùs promet.

DISSERT. XXXV.

An per Interpretem?

SED vt rari omnino Mithridates ſunt; ſatis habent plerique Reges, vnâ & ſuâ linguâ loqui. Vnde cùm idioma Legati non callebit qui excipiet, neceſſario malo adhiberi Interpres ſolet. Exemplo ſunt Legationes Galerij, Maximini,Traiani,Valentiniani,Theodoſij, Tiberij, Leonis, Iuſtiniani, Iuſtini, Zenonis, ad Perſas, Scythas, Vandalos,Parthos,Saracenos,Gothos, Hunnos, Sclauos, Abaros, Alanos:quemadmodum vernaculę illorum temporum hiſtoriæ narrant. Sunt qui miniſterio Interpretis vti ſuadent; quaſi id decere dignitatem putent Principis,& creſcente pompâ veneratio augeatur. Defectus in delicias verti ſolet; alieno ore loqui, alienâ aure audire, alienâ etiam manu agere. Imò geminum ab hoc defectu commodum manare ſolet; ne reſpondeatur ad non intellecta,& ne quid præcipitantiùs excidat,dum

—— *neſcit vox miſſa reuerti.*

Tradit Curtius, Magnum Alexandrum, non ſolùm Legatis,ſed & hominibus ſuæ linguæ per Interpretem præ-

buisse aures, ac respondisse. Et solent Academiarum alumni, dum ingenij specimen ventilant, quæ à disputante proponuntur argumenta repetere atque iterare; vt interim & iudicio mora adsit, & quî singula soluenda sint, deliberando occurrat. Sed neque tam grata, neque tam efficacia esse possunt, quæ ignotus aut ignarus forsan alienæ sententiæ enucleator profert. Contrà quæuis lingua verborum veneres & energias habet, & genuinum aliquid, quod aliâ quacumque vix longis ambagibus, ac ne vix quidem, explicando commentaberis. Numquid à genio scripti toto cælo aberrauit Facundus ille, qui Κηρύκειον, *siue Legationum Insigne*, Gallicè nuper vertere aut interpretari typisque committere aggressus est? Vtque ea hallucinatio absit; certum est tamen, facultate vicissim loquēdi promptiorem fieri animum, intimosque affectus aptè & signatè magis sese prodere. Cui commodo frequens obstat interuentus interpretationis, quâ impetus orationis, incitator & expugnator voluntatum, frangitur. Quippe loquentis interim calorem flaccescere, acumen retundi, intentionem euanescere necessum est. Hinc etiam ambiguè vel indefinitè dicta, in sequiorem non semel sensum veniunt, vel dubia & tenebricosa videri incipiunt, quæ plana inprimis & maximè significatiua esse expediat. Nimirum, gratia illa & verborum vis Legato propria, in Vicario hebetatur. Omitto opportunitates interfandi, quibus ipsis cùm interpretamenta viduentur, non parum & lepôris & efficaciæ amittunt. Postremò nónne Principis sui Interpres est Legatus? Sed si Legato, vt sic dicam, Legatus accesserit; nihil non commenti verendum à tantis commentatoribus.

Nolim autem linguæ interpretandæ nescium esse Legatum:

gatum: ne si fortè stolidum aut infidum interpretem nactus fuerit, allia pro alcis obtrudantur, Legatio perperàm succedat. Audiamus, quid Mebodi, Persatum Legato, apud Iustinum Imperatorem euenerit. Cùm inciuiliùs, qui conductitiam nauabat operam, intonaret; Legatum Iustinus interpellauit: &, Non sentis, inquit, sermonem tuum ad Romanorum Imperatorem dirigi? Consternatus Mebodes verecundo pauore, pronus in terram se prostrauit, negauitque à se hæc verba esse. Quâ excusatione cùm vteretur, visus est Iustinus adduci, vt fidem haberet; subiecitque: Videtur igitur Interpres sua & aliena nobis suggessisse. Ad quam non excusationem, Interpretis vna stupiditas vel impostura, Legatum ipsumque Imperatorem descendere adegit, cùm neuter offendisset? Sed neque supplicio suo caruit ille: ne periculo quidem carebit omnis Interpres, qui exteris adhibitus, iniquiora postulata idiomate suo exponit. Themistocles, missis ad se Legatis, terræ & maris Imperium flagitantibus, Interpretem per quem hæc dixerant, interimi iussit, quòd vel Græcâ linguâ barbarè loqueretur, vel ad barbarorum nutum abuteretur. Ne quid hîc igitur absurdi committatur, assumi vir spectatæ solet fidei, nec vilis vitæ aut stirpis. L. Æmilio Paulo Consuli in Græciâ interpres fuit Cn. Octauius Prætor. Sic Gellius, vbi de Legatione Atheniensium agit, Cęcilium Senatorem interpretis munus impleuisse refert. Exquisitis inde honoribus interpretes etiam affecti sunt sæpè; atque adeò post Legatum haud magno interuallo. Bradunas Isdigimnæ interpres à Iustiniano etiam mensæ adhibitus est. Cumque Sp. Postumius Albus, A. Manlius, & S. Sulpicius Camerinus, veluti legum condendarum triumuiri, à Romanis missi essent, vt ab Athenienſi-

bus & Lacedæmoniis discerent Solonis & Lycurgi leges, nec non à Thuris Locrisque recentiores peterent leges Charondæ atq; Zaleuci; venerabili huic Legationi datus fuit interpres Hermodorus Ephesius, qui pulsus quidem suâ Epheso, sed causâ virtutis. ea enim neutiquam tum Orbe pulsa, testem obsequij statuam promeruit Romæ.

Olim verò laudabilis hic mos erat, vt qui mitteret Legatum, interpretem quoque vnà designaret. Sic quidem facilius erat, interpretationem mandatis aptare: Legato etiam cum homine sibi perspecto commodius erat agere, si adduxisset domesticum, quàm si inueniret alienum. Hodie interpretandi muneri plerumque adhibentur familiares eorum, qui Legatione adeuntur; prȩsertim si nō dignitate pari congreditur Legatus cum Principe. Attamen si Princeps loqui vult interpretem Legati, cuius alioqui sermonem non intelligat; aliquem è Primoribus suis, peritum & fidum adstare iubet, qui auscultet, ac velut censor sit, num singula genuinè explicentur. Interpreti itaque studendum, vt prorsus eadem cum Legato dicat, & quantum poterit eodem modo. Cato Censorius ad Athenienses Legatus, cùm per interpretem mandata exponeret, atque ea quæ à Catone paucissimis verbis expressa erant, vix longis ambagibus, interpres expediret; Athenienses, orationis dissimilitudinem admirati, dixerunt, Romanis sermonem in pectore, Atheniensibus in ore nasci.

Suâ autem & Princeps linguâ, & suâ Legatus vtitur: & dum inuicem intelligunt, interprete carere malunt. Aliquid hîc etiam differendum est de facto Henrici IV. Galliæ Regno aucti: apud quem cùm Italico idiomate Legatus Venetus orasset, & pronuntiatæ orationis exemplar Gallicè translatum, Regi obtulisset; idem illud Rex, patulis

tulis

tulis ianuis, legi curauit. Tanti aliquando refert publicè excipi, si quæ Legatus læta nuntia attulerit.

DISSERT. XXXVI.

Character dictionis.

DICTIONIS character virilis & ſententioſus ſit, ſine affectatione concinnus, non ſuperſtitioſè coactus aut ſtrictim circumtonſus, ſed quaſi ab animo profectus, ipsâ rerum & veritatis energiâ ſecurus. Qui vanis pigmentis illitus ſermo eſt, iam fidem in periculum mittit. Enucleatus quoque & dilucidus ſit Legati ſermo, requiritur. Gothico prouerbio, monſtroſa oratio monſtroſæ mentis indicium dicitur; & ſic fallere vel falli, qui obſcurè dicit. Profectò quemadmodum in muſicâ ſi quid abſonum & hiulcum obſtrepit, aures offendit; ſic iſte nuntius atque interpres mentis, ſermo, ſiue auditus ſiue lectus, lędit quodammodò percipientis animum, non minùs vocabulis incompoſitis, quàm rebus. E contrà vt alicuius animo inculcentur memoriæque illabantur quæ ſiue dicta ſiue ſcripta ſunt, & quæ non dicta neque ſcripta ſunt inſinuentur, aptiſſimus index ſtimuluſque ſtilus eſt; dum pungentibus ſententiarum aculeis, aſſertionis verba aſſenſui velut vincula ſunt.

Cùm publicè fatur Princeps, iudicium ſubit vniuerſorum; cùm Legatus, Principis. Apud Principes quidem, numquam non ſatis occupatos aut occupandos, omnis dictio in compendium contrahenda eſt, ne ſuperfluis diuagationibus aut nugamentis aures eorum onerentur.

——In publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.

Non multa dicere, ſed paucis multa, laudem facundiæ habet. Atque vti ſapientia ſententiæ ſal eſt, ſic breuitas decus. & magna oratio, magno ſæpè tædio conſtat. Imaginem non magnitudo, ſed ſymmetria commendat. Interdum & breui ſigillo exprimitur Coloſſi magnitudo. Ipſa oracula & leges breui ſententiâ venerationem ſui conciliant; velut emiſſa, ait Seneca, diuinitus vox, quæ iubeat, non diſputet. Quid? quod optimum, idem maximum non inuenies. vni ſoli Deo tributum, vt Optimus Maximus indigetetur. Sæpè quibus multum loquentiæ, ſapientiæ parum eſt: & vacua vaſa magis tinniunt. Sæpè qui verbis abundant, rebus & factis carent: haud ſecùs quàm arbores, quæ ſi frondibus nimiùm luxuriant, fruge deſtituuntur. Et ſæpenumerò quà flumen leni placidoq; murmure dilabitur, altior profunditas latet. Apud ſagittarios non ille potiſſimùm laudatur qui quàm plurimum emittit iaculorum, ſed qui vel vnico ictu ſcopum ferit. Qui modum igitur verborum non ſeruant, reſponſum vereantur, quo Lacedæmonij loquaces Samiorum Legatos eluſere. Etenim poſt longum orationis tædium, ſic os recluſère; Excidiſſe prima, quia remota; & ſine attentione effluxiſſe media, quia nimia; vltimis annuere ſe non poſſe, ceteris non perceptis. Pulchrè Abderitarum Rex, qui à verboſiſſimo Oratore preſſus, vt quid renuntiari poſſet, reſponſo exponeret; Tuis, ait, indica, te mihi tacenti ſic obſtrepuiſſe, vt meam quoque orationis partem executus ſis. Garrulo reſpondere, ait Sidonius, conuitium eſt. A Platone diſcimus, ſermonis menſuram & modum eſſe in audiente magis, quàm in loquente. Hinc Ariſtoteles, flagitanti veniam, quòd aures eius prolixo nimiùm ſermone obruiſſet; Falleris, inquit, nam te loquente aliò inten-

intentus fui. Cùm duo Legati Perusinorum Pontificem Vrbanum V. lectulo vi ęgritudinis detentum accessissent; eorum alter adeò prolixâ oratione molestus fuit, vt ex oculis audientis, facile esset colligere tædium indignationemque allatam esse. Id igitur quò emendaret, nouamq; gratiam conciliaret Legatus collega, tamquam seorsim quædam nuntianda haberet; Sanctissime Pater, inquit, Mandatum nobis prætereà est, vt nisi breuî votis potiamur ac dimittamur, non breuiorem & ego orationem depromam. Sic risu excitato, ampliùs iocus quàm Legatio potuit, & indultum protinus quod petebatur. Cauebit itaque copiosiùs dicendo diuagari Orator, ne multa interlabantur, elabantur item multa, quæ intentionem confundant, petitionem retardent. Sanè qui primâ admissione molestus est, difficilem secundam facit, & existimationem affectumque sui imminuit: quod semper verendum.

Moderata tamen dicendi breuitas sit, ne ea quæ necessaria prolatu sunt, silentio prætereantur.

Non sunt longa, quibus nihil est quod demere possis.

Quinimò moderata sit, ne cùm pauca dixerimus, in ipsis tamen paucis multa supersint. Nonnumquam qui breuis esse studet, vel ieiunus, vel obscurus est.

Coram Principe Orator non loquetur nisi præmeditatus, ne lingua menti præcurrendo aduersetur. Difficillimum quoque arbitror, in profuso sermone sibi constare: multum loqui, & non multum errare. Rectè illud à Philosopho: *Loquendi magistros habemus homines; Tacendi, Deos.* Et prudentum linguam dicebant veteres, non vagari liberam, sed vinculis ab imo pectore moueri. Nam qui sunt faciles & futiles sermocinatores, eorum orationem benè existi-

existimatum est in ore nasci, non in pectore. Cùm obijceretur Demostheni, quòd ad dicendum non nisi præponderato sermone prodiret, imò verba velut scripta loqueretur: Omnino, inquit: non enim scripta solùm, sed sculpta, si possim, dixero. Auream illam Catonis sententiam, *Sat citò si sat benè*, Augustus Cæsar opere comprobans, numquam ad Senatum, ad populum aut milites, verba fecit, nisi præmeditatus; ne præceps, vel copiâ superfluus, vel breuitate obscurus videretur. Certè vti incessus, sic oratio moderatior virum grauem ac sapientem decet: ac nescio quod non veracis animi specimen præ se ferat sedata illa, & quasi secura, non affectata, non sollicita elocutio. Et verò si quid silentio peccatum est, emendari loquendo potest: ast pœnitentiam pœnamque producit, non medelam, intempestiua loquacitas. Numquid potissima pars molestiarum atque simultatum hominibus ex linguę intemperantiâ oritur? Non inani Politicæ symbolo Ecclesiasticus: *In ore fatuorum cor illorum; & in corde sapientum os illorũ.* Contingat quoque, in eam loci personarúmve vel negotij conditionem incidere Legatum, vt gestu & silentio magis agendum sit, quàm dictione. Verbosi quidem nihil prætereà habere putantur quod dicant. Dicendi portò artem sæpè suspectam esse atque occultari debere, vero verius est. De Heluetiorum Legatis refert Tacitus, haud facile dictu fuisse, minùs placabilem Imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidium milites poscunt, tela ac manus in ora Legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Clodius Cossus, vnus ex Legatis, notæ facundiæ, sed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eò validior, militum animos mitigauit: vt est mos vulgo nutabili subitis,
& tam

& tam prono ad misericordiam, quàm immodicum sæuitiâ fuerat. Effusis lacrymis & meliora constantiùs postulando, impunitatem salutemque ciuitati Legati impetrauere.

Artis quoque est, abrumpere sermonem suum vbi maximè placet. Præstat enim audientem adhuc auidum & hiantem detinere, & sic dimittere, quàm nauseantem: scilicet, vt maius quippiam quàm exprimitur, supprimi & reseruari videatur. Isque inter Oratorum schemata, non contemnendæ venustatis, nec artis minimæ flosculus est, vt multa & mira reticere se dicant; quæ si quis velit proferri, dicenda non habeant.

Sciendum tamen est, quòd sicut de incognitis, & periculo magis quàm vtilitati coniunctis, consultum est tacere; ita inprimis laudabile est, laxare frena effreni huic membro, quoties argumentum haud peregrinum verba inuenient. Dicebat Solon, fidem & loquelam sigillandam esse silentio, silentium occasione. Nec abs re Socrates, cuius oculi in auribus, aures in oculis sedem fixerant, taciturno adolescenti, Loquere, inquit, vt te videam. Sicque Plautinum illud inuertere licebit: Pluris est auritus testis vnus quàm oculati decem. Theophrastus ad quemdam in conuiuio planè conticescentem; Si indoctus es, prudenter facis, ait; si doctus, imprudenter. Certè vt immodica loquacitas fastidium parit, sic nimia hæsitantia aut taciturnitas ingrata est, odiosa est. Et quia loqui est audienti animum aperire; ex aduerso, qui tacet, videtur velle aliis esse ignotus, velut obseruans & explorator. Reperire est nonnullos Saturnios sic somnolenter taciturnos, vt in Pythagoræ prætorio, vel cælibum claustro, videantur non tam vsum quàm necessitatem silentij professi; imò verò

vbivbi ſunt, extra ſe poſiti & abrepti. Nempe vt ſtatuæ elingues viuum cadauer circumferunt.

Illud quoque recenſebo; Quot gentes, imò quot homines, tot pænè formas dicendi exiſtere, quaſi ad naturam & genium cuiuſque. Sunt qui rem ſimpliciter & nudè proferri volunt: ſunt qui limatâ verborum pompâ ſententiam malunt circumduci: ſunt qui exemplorum auctoritati plurimum tribuunt: ſunt alij qui apologis fabulíſve à moroſitate velut deduci cupiunt, & cerebrum omne vel in linguâ, vel in auribus gerunt. Sunt alij quos benigniores experieris, faciliuſque flexeris in quamcumq; partem, ſi quæ iis diſplicitura animaduertis, tum maximè vrgētia, primùm propoſueris; mox gratiora addideris. Alij blandè & à ſuauioribus incipi malunt. Eapropter ſolerti iudicio ſeſe præditum eſſe Legatus optet, qui protinus reſcire poſſit, quod auditori ſuo rei, quod dictionis genus magè ſit accommodum. E Græciâ Romam miſſi erant Carneades Academicus, Diogenes Stoicus, & Critolanus Peripateticus Legati: & ſinguli diuerſo dicendi genere vſi ſunt. primus quidem violento atque acuto, ſecundus graui, tertius modeſto. Prudenter: vt enim numeroſus erat Senatus Romanus, diſtinctiſque hominum ingeniis, hac ratione omnibus fiebat ſatis. Sed non minor fuit Cæcilij Senatoris dexteritas & promptitudo, qui vnicuique trium eâ dictionis elocutione reſpondebat, quâ ſinguli vſi fuerant dum orarent. Videre eſt, nonnullos in congreſſibus ingenioſiſſimè ſermocinari, & quidem (ea eſt prolocutionis & geſtuum gratia) cum applauſu, qui tamen ne minimam periodum ſcripto ſignarent. Nonnulli eruditiſſima edunt volumina, quæ paſſim leguntur, præleguntur; qui tamen in hominum conſortio nihil proferrent, ni elin-

gues,

gues,ni infantes,ac parum ſibi conſtare videantur. Celebris habebatur quondam Regio in Oratorio oratio, videbaturque apprimè dictionibus ſelectis, ſententiis grauibus,argumento rariſſimo expeditè prolata. Hanc Auctor dum typis edidiſſet,atque nonnemo geſtiret domi iterùm legere, quod priùs ſic auidè audierat; non minor admiratio cepit omnes, dum vix legi digna nec eadem viderentur:quidàm prætereà detrahebant ſcripto, cùm viuæ eloquentiæ nihil omnino negari poſſe priùs iudicarant. Adeò dicentis feruor & agilitas nihil non poteſt in omnem partem & affectum. Nimirum aliqui dum dicendo incaleſcunt, oſſa & neruos eloquio ſuo indere videntur: ſtilo vix cutem aut colorem appingere ſufficiunt. Et hos quidem Legationibus obeundis idoneos eſſe contingat, quamuis ſcriptitandis hiſtoriis aut commentariis forent inutiles.

Cauebit Legatus ſemper, ne memoriæ magis quàm animo mandaſſe conſpiciatur quæ dicturus eſt, quaſi cuiuſpiam Rhetoris compoſitam orationem, nec certis periodorum phraſiúmve nexibus ſeſe aſtringat. nam illa expers gratiæ dictio,moleſta,velut mortua erit: & potiſſima laus calamo & linguæ deberi videbitur,non facundiæ aut pectori. Res ipſæ commodiſſimè mouent & ducunt dicentem ſimul & audientem; & vbi animum impleuere, verba ſuggerunt. Vt autem omnis Legati dictio plus ſoni quàm ſenſus, quinimò plus gratiæ habeat; proderit inprimis, ſi ſuis ille diſcurſibus attentum animum ſeruet, rebus ſimul verbiſque præſentem, quaſi directorem ac monitorem ſui.

DISSERT. XXXVII.

Fandi momentum.

DICTIONIS characteri & modo vt iam momentum accedat; non ea solùm quæ prorsus sciri nefas est, verùm ea omnia quæ nullâ vtilitate aut voluptate euulgari possint, supprimat sibique habeat Legatus. Ita quoque si à quopiam ipse conueniatur; cauere debet, ne ad audiendum sit tardior quàm ad loquendum. Vbi verò quid velit quisque veneritque, probè fuerit expiscatus; loco & tempori, prout conduxerit, iudicium suum aptare incipiet, & sermonis obsequio explicare. Eueniet alioqui, & sæpè, vt incautus in laqueos incidat; & conscium certumque, propalando, reddat alium eiusce rei, cuius ne per somnium quidem suspicio ei in mentem venisset. Hoc sanè genus hominum inuenitur, qui vt fallant, de Principis iure, dignitate aut moribus, sermonem vltrò inducunt, quin & conuitio quasi acuunt, siue offensi, vt simulant, siue neglecti: interim studiosè id vnum agunt, vt quid in imo pectore conditum Legatus seruet, inuestigent ac penetrent.

Præcipuum Fandi Momentum dixero, Vt Principem conuenturus obseruet Legatus, si quos molles aditus molliaque tempora norit. eaque non ab astris colliget aut ephemeride; sed à venatione, peregrinatione, à vino, ab epulis, atque, vt fieri poterit, dum hilarior est Princeps, atque alicuius compos voluptatis otijque. Vt animum inuenies, talem ferè petitio euentum sortietur. Omnia apud turbidum turbida sunt; vt etiam facillima difficillima reddantur. Qui nauigant, cælum & auram obseruant, turbi-

turbines, ventos, ſæuamque Neptuni iram fugiunt. Nos cogitemus, omne negotium imaginem maris habere: conſilium, nauem eſſe; per malaciam tutiſſimè dirigi, in tempeſtate mergi. Ariſtoteles Calliſthenem dimittens ad Alexandrum, monuit, vt cum Rege aut numquam, aut iucunda loqueretur: quò ſcilicet apud regias aures vel ſilentio tutior foret, vel gratior ſermone. Cuius præcepti primò memor Calliſthenes, & ipſe iucundè, & magnus inter magnates vixit: deinde immemor, exitium ſibi comparauit.

Quòd ſi Princeps vel Legati oratione offenſus, vel aliâ fortaſſis causâ parum ſibi conſtans, excanduerit; ſpatium dolori atque ſtomacho ſatis amplum Legatus dabit: vt quidquid ille eo in motu conqueſtus aut interminatus fuerit, articulatim obſeruet ac perpendat. Fit enim, vt iræ æſtus eiiciat, quæ alioqui ſedato ac tranquillo pectore altùm recondita non fuerit diuinare. Et quamuis non tutò animi ſententia apud commotos profertur; imò prouerbium moneat, Spumantem vrſi naſum non tentare; non conſulam tamen Legato, vt ſi is quem acceſſit & affatus eſt, efferbuerit, protinus abſcedat: ſed modeſtiæ quodam ſcuto, furoris eius impetum excipiat & ſiſtat, ſic certè perdiſcat, quo potiſſimùm vlcere iratus tumeſcat aut crucietur. Etenim quæ nimiò triſtes vel irati profundunt, ea ferè ſunt quæ maximè amant aut oderunt dum affectu vacui. Legato quidem vices & momenta fandi facilè recurrent: occaſio audiendi non ſemper ſeſe offeret: facilè præterlabi ac velut retundi contingat ea, quæ Princeps dicturiebat, ſed ſemel.

Sed non apud Principem tantùm; vbique alubi momenta hæc Legatus expendet. Nec inter epulas de infero-

rum lacrymis, vel commissorum expiatione; nec in templo de causidicorum aut medicorum siue nequitiâ, siue imperitiâ, disserendum est; nec in congressu militum gloriosorum instituenda vituperatio Thrasonis; nec apud virgines de partu aut puerperiis agendum; nec apud lapsæ pudicitiæ aut noui thalami matronas, castimonia Lucretiæ aut Iosephi mirificè extollenda est; nec coram gibboso, leproso, lippo, Thersitæ ridenda venit deformitas; nec coram atheo, aleatore, anxiè discutiendæ sunt cærimoniæ hominum religiosorum. Gestit quisque disserere super rebus sibi per experientiam aut doctrinam perspectis: imò gaudet manifestare ea, in quibus maximè excellit. Orator paulatim sic exteros in colloquium deducet. inde, quæ patriam aut politicum eorum statum spectant, sensim indagabit. Eâ ratione instructior euadet ipse, minimè verò reddet alios. Etenim non tanti interest Principis, Legatum scrutari ac scire quid alij faciant, quàm nescire alios quid occulat atque agitet ipse. Rursus ne tacendo molestus aut suspectus fiat Legatus; subinde lepidam narratiunculam, parœmiam, apophthegma, aut interrogatiunculam interiaculabitur, vt sermocinator dicendo incalescat, secretum suum iudiciumque pandat. Super rebus ethicis, physicis, œconomicis, historicísve, non reprehendatur, si facetâ grauique amœnitate, ex occasione disserens, oratorem se exhibeat, auresque audientium promereatur.

DIS-

DISSERT. XXXVIII.

Dicentis habitus.

Ne satis existimemus loqui, multum etiam in vniuerso corporis habitu Suadæ relucet, si apto ac decenti motu nutuque vtaris. Valet profectò gratia inde nascens, & animis hominum illabens vi quadam occultâ beneuolentiam excitat & promouet. Iam placere cœpit, qui priusquam dicit, lubentiam adfert; qui priusquam aures mulceat, oculos oblectauit. Videri primum est; & qui audit, obtutu tamen dicentis orationem æstimat. Quanti momenti sit eleganti actione & gestu prosequi & ornare verba, testis Hortensius est, quem non minùs in viuidi corporis decorâ agitatione, quàm in ipsâ eloquentiâ plurimum studij impendisse legimus: Vt nescires (ait Valerius) vtrùm cupidiùs ad audiendum eum, ánne ad spectandum, concurreretur. Ita homines sunt, vt per oculos animum pascant. Ac sanè gestuum venustas, siue moderata in Legatis chironomia, pernecessaria est adeò, vt hac sine, frustrà illi Oratorum partes suscipiant. Hæc parat & ostendit verbis locum, & existimationem simul orantis tuetur. Hinc quoties decorum istud habitus adest,

——mouet præsentia Turni:

quoties abest,

——minuit præsentia famam.

Quinimò solus ille modus, quo aliâ atque aliâ voce vultuque res enuntiatur, mutare & inuertere ipsam solet. Tetricus aut agrestis es, frontemque in deformes rugarum sulcos contrahis? quæ dicis, inamœna quoque videbuntur. Blandus es, & serenitate velut recreas? quę promes, suo

pari-

pariter lepôre adlubescent, quamuis alioqui etiam offenderent. Ecce risus ipse quando ingenuus est, quando suauis; candoris & affectus indicium apparet: quando mordax vel Sardonicus, iniuriam præ se fert & infert, iurgiorum sator, incensor est. Idem in dictione & sententiâ, dum aliter atque aliter profertur, pronuntiatur: ludit, lædit; placet, displicet. Quid multis? Decorum istud agendi simul & dicendi, suopte ab vsu & genio meliùs habebit Legatus, quàm alieno præscripto.

DISSERT. XXXIX.

Responsa Principum.

HAVD suffecerit enuntiasse Legationem, mandata exposuisse, quemadmodum tabellario finis est consignasse litteras; ast responsum quoque referri oportet: alioqui quadam ignominiâ iniuriâque afficitur Princeps qui misit, & qui missus est Legatus. Pulchrè apud Liuium refert Aristhenus Achæorum prætor, auditis Romanorum, Attali & Philippi Regum, Rhodiorumque Legationibus: Mitius videri, non dari Legatis concilium, quàm inde sine responso dimittere.

Responsorum autem non vna est differentia. Quædam enim acumen aut ænigma, quædam ironiam aut lepôrem præ se ferre, alia ab magnanimitate, fiduciâ, aut elato vel offenso animo, proficisci videntur. Singula conditioni postulatorum aptanda sunt. Monuit ipse Sapiens: *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.* & ait dictum vetus: Qui malè proponit, malè disponit. & vetus versificator:

Non malè respondet, malè enim prior ille rogarat.

Nonnulli

Nonnulli Principum communi aliquâ formulâ respondent, quæ cuilibet ferè argumento ac sermoni accommodari & satisfacere possit. Sunt qui malunt responsa ambigua, minùs obuia emittere, quæ vulgus scrutetur magis ac diuinet, quàm intelligat. Et verò magna interdum sententiæ vtilitas est, dum oraculi instar inuoluitur, aut interpositu rerum abruptarum, quædam, vt sic dicam, interrogationum ambages aut tenebræ induçuntur: quibus quidem occultâ ac velut sacrâ ignorantiæ auctoritate suspendatur percellaturq; animus audientis, non porrò instruatur aut iuuetur. Legatis Bocchi Regis, facinore Iugurthæ in culpam prolapsi, amicitiâ & fœdere iungi expetẽtibus, sic ex dignitate responsum est: Senatus P.Q.R. cuiuscumque officij & offensæ memor esse solet; ceterùm Boccho, quia pœnitet, parcit. Fœdus & amicitia dabuntur, sed promerito. Itaque volebant Bocchum non modò rectè sentire & loqui, sed facere. Dum ad Ludouicum XI. Galliæ Regem, Legati Græcorum, petituri militem opemque aduersus Turcam, venissent, pollicitantes vicissim auxilia subsidiaque ad recuperanda ea loca quæ iniquus Dominus occupabat; Rex haud ita pridem Græcam fidem expertus, versiculum veteris Grammatici pro omni responso pronuntiauit:

Barbara Græca genus retinent quod habere solebant.

Cùm Athenienses, pacis conditiones à Gelone Siciliæ tyranno delatas reiicerent, multaque de gentis suæ antiquitate ac præstantiâ iactarent, hoc responsi Legatus accepit: Hospes Atheniensis, apud vos qui præsint, habetis; qui subsint, non habetis. Tu abi, & renuntia Græciæ, Ver illi ex anno exaruisse. Nec minùs Legato sollicitè instanti, vt Rex quippiam assereret vel negaret, breui pungentique

obſcuritate reſponſum fuit: Totidem litteras continet *Ita*, quot *Non*. Singulorum acumen vix hodierna curioſitas commentata eſt.

Reſponſa autem ænigmatica dubiaque à planis, ironica à ſeriis ſecernere nouerit Legatus. Incautus ſanè neſcio quis Orator Gallicanus fuit, qui verborum colore deceptus, præcipiti nuntio Regem quoque ſuum in errorem impulit; an deluſit? Etenim poſt mortem Franciſci Sfortiæ, miſſus ad Carolum V. vt Ducatum Mediolanenſem Regis ſui nomine poſceret, eiuſmodi reſponſum ab Auguſto Imperatore tulit: Et prorſus idem mihi placet, quod Fratri meo Regi Galliarum. Legatus autem ſibi votiſque ſuis blandiens, credidit hoc dicto Carolum petitioni aſſentiri: idque ad Regem ſuum præproperè perſcripſit. At Cæſar Ducatum Mediolanenſem ſibi non minùs quàm Gallo arridere, ideoque à ſe non minore contentione retinendum, quàm ab Rege expeteretur, ſenſit & oſtendit. Legato prætereà obſcurè interdum reſpondetur, dum rebus creperis, vacillantibus, aut nondum paratis temporarium præſidium effugiúmve quæritur à verbis contortis ſiue implexis. Quòd ſi verò alia reſponſa impetrari non poſſint; petendum eſt, vt ſcripto comprehendantur. Ita enim obſcuritatis calliditas in auctorem recidet: nec integrum Principi erit defugere auctoritatem ſuam, culpámve conijcere in pectus Legati. Cui cautioni locus præcipuè erit, quandocumque infauſta domum referenda ſunt, ne ore Legati primùm ea innoteſcant.

Quoties interrogationi interrogationem, velut ex ipsâ re natam, ſubſtituimus aut reponimus; non ſolùm iam reſpondiſſe videmur, ſed interrogantis argumentum velut eneruamus. Et nouâ quidem interrogatione ab ſimilitudine

tudine forsan sumptâ, non tam instruitur interrogans, quàm perstringitur,& diuertitur,dirigitúrve. Rex Angliæ conditiones fœderis manifestè violarat,quas cum Galliæ Rege inierat. Inde cùm Gallus Anglo minitaretur; misit hic Legationem,petitum, Quò exercitus iste Gallicus spectaret? ánne rursum armis agendum esset, quæ denuò abdicassent & abiurassent? Respondit ille: Bonus id frater meus si sciuerit,cur inquirit? quòd si nesciuerit,numquid à me debet discere? An potuit magis seriò propositum inuerti,quàm sic nugando? scilicet ad geminatam interrogationem obmutuit Legatus; & adhuc hodie meditandum foret responsum. Huc redeo, vt dicam responsum necessarium esse,sed eximiâ silentij auctoritate siue energiâ id promi posse. Sic igitur vehementiùs quandoque loquitur qui tacet, quia siue ineptè siue indignè interpellatus. In Augusto exemplum est,qui Legatis Antonij post Attiacam victoriam ad se iteratò missis, impulsu iustæ indignationis mutus fuit. Pari silentij seueritate Vitellius Legatos Othonis dimisit. Constantius Legatos Magnentij, Episcopos,nullo responso dignatus est,quippe missos à victo, & meritò victo, cui æquè pacis conditiones priùs erant repudiatæ. Non absimili consilio, quamuis dispari negotio, Romæ olim duodecim coloniarum mentionem in decreto fieri, Patres prohibuerunt,quæ,dum Hannibal floreret,imperium detrectauerant; cùm reliquas,quæ Romanis fideliter adhæserant,honoratissimè extulissent: neque illarum Legatos dimitti,nec retineri, nec conueniri à Consulibus voluerunt. Ea castigatio (verba noto Liuij) maximè ex dignitate Populi Romani visa est. Attamen ne respondendi quidem tempus semper attenditur,sed intercidi sermo nonnumquam solet, partim rei, partim perso-

næ vilitate infra legitimum responsum collocatâ. quemadmodum quoties ab amicis & benemerentibus Legatus aduenit, grato obsequio ac sermoni Principem interfari aut præloqui, ad singularis refertur fauoris ac beneuolentiæ genus. Cyrus Gadatam eunuchum (vt nimiâ gratiarum actione laudibusque ostenderet verecundiam suam vrgeri) non allocutus, sed amplexus est, gestu non oratione blanditias compescens. Quia verò in responsis suis Principes decorum inprimis obseruare debent, turpitudine futilis responsi quidam celebris fuit, eoque non vltrà nominandus: qui dum plures ab hoste Oratores admitteret, & illi Martialem eius vultum, rutilantes oculos, animumque, iram atque indignationem spirantes, excordes intuerentur; orationem quam seorsim quisq; ad vnguem callebat, ne vel effari vnus potuit; sed modò hic, modò iste & ille, huiusmodi initio vsus est, More Maiorum: modò alter, More Maiorum: Coyoni (quàm proiectâ vocis illuuie!) Coyonorum, respondit. Et quamuis, quæ adferrentur, Populo suo placitura, Patriæ & Principatui profutura præsciret; non tamen protinus audire sustinuit: sed vt quæ edicerent ediscerent, viginti & vno diebus detinuit. Ita quæ illi petebant, & ipse expetebat, diu audire distulit, vt ea magis ab aduersarij imbecillitate atque indigentiâ proficisci constaret, quàm ab voto aut metu suo. Solent nimirum ad tempus negari aut vilipendi quæ maximè amantur & æstimantur. Dum apud Galliæ Regem Henricum IV. Parisiis abiturientem, Legatus è Magnificis Bononiæ, compositam orationem proferre vellet, nec posset; hæc verba aliquoties reiterauit: Hannibal discedens Carthagine: Hannibal, &c. Rex, vt erat festiuus, & tum quoque festinus; Scriba scribæ, ait, & credo Hannibalem tum
etiam

etiam calcaria ocreasque dum discederet induisse. Eoque responso, hallucinantis dictionem suffocauit veriùs quàm abrupit; iniungens Secretario suo, vt Doctori Oratori (qui filius scribæ erat, & ipse præcellens scriba) suggereret, vt quæ sermone nequiuerat, scripto complecteretur. Fridericus Imperator cumulo ac simul pondere negotiorum non parum obrutus, cùm è Comitiis admodum serò rediret, sistitur importunè à nescio quibus Legatis; qui pro re præsenti comparationem ab antiquitate orsi, oratoriè scilicet inquirebant: Quid post meridiem Heliogabalus? Respondit Imperator: Si nondum biberat; ientauerat opinor. & porrò gressum promouens, addidit: Neutrum ego. Hinc profectò rursum disce, opportuna fandi tempora captanda esse. Nam qui vel nimiò festinos, vel aliò intentos, vel præsentium negotiorum copiâ obrutos adit & interpellat Legatus, placidum responsum ne exspectet.

Subinde nec minùs efficaciter, quibusdam signis, vel significatis velut rebus, responsum exponitur aut indicatur. Constantius Imperator Cardamo Bulgarorum Duci vectigal & tributum per Legatos exigenti, minasque acerbas inuerecundâ temeritate adiungenti, ne respondit quidem, sed vacuis stercus equinum litteris imposuit, vt Cardamus intelligeret, quo eum loco & tributo dignum censeret Constantius. Darius in Scythiam pertingens, ibidemque commeatuum laborans inopiâ, eum ab incolis petiit. Hi verò responsum sine responso deprompserunt, sine verbis, sine scripto, & tamen facundi. Miserunt auem, talpam, ranam, & quinque sagittas. Hæc omnis oratio atque ratiocinatio fuit. Darius sibi & fortunæ suæ blandiens, Pro talpâ tellurem, inquit, pro ranâ aquam, pro aue equos, pro sagittis, incolarum & ciuium obsequium inter-

 pretor

pretor & amplector. Qui à Scythis missi erant hactenus infantes,non deesse sibi linguam, non animum ostenderunt: alia omnino hisce signis & symbolis mysteria syllogismi ac significationis contineri. Quæ obsecro? vt nisi Persæ, ductore Dario, instar auium actutum auolarent, aut velut talpæ subirent terram,aut veluti ranæ in paludes insilirent; sagittis confixum omnes & confectum iri. Numquid ille pariter, qui detruncabat eminentiora capita papauerum, docuit nec dixit tamen, Primates capite plectendos,è medio tollendos? Alij,sententiâ quapiam in pariete vel codice casu consiliόve visâ & monstratâ, quid sentiant,aut quid futurum sit velut augurantur, & inspectantes commonefaciunt. Ita Dux Albanus, iis quibuscum verbosè contendere superuacuum arbitrabatur, ostendit hemistichium:

——Arma tenenti

Omnia dat qui iusta negat.——

Henricus Imperator à Scarbico Regis Polòniæ Legato de armis pace ponendis interpellatus, magno fiduciæ gestu responsum accepit: etenim ingentem auri aceruum ostentans Imperator, Hoc, inquit, domitore Polonos subiugabo. Ast Legatus intrepido ac prorsus heroico animo, detractum,quem digito gestabat,annulum thesauro iniecit, testatus,se quoque sine voce loqui posse. Quid enim dixit, cùm nihil dixit? Iungatur aurum auro: non percellimur. Inest omnino rebus auctoritas quædam apto signo expressis,quâ permoueatur atque incitetur is cui respondendum vel audiendum est. Exemplo res claudenda est, sed singulari. Lamorabachius Tartarorum Rex,Hungariam infestaturus, ad Comitem Lazaracum Legatos misit, exercitui transitum petituros. Cumque mandata exponerent,

rent,ſtolidâ iactantiâ,ſaccum frumenti,quem hoc fine ſecum vexerant,mediâ areâ effuderunt. addidêre & minas; Ni poſtulatis annueretur, Lamorabachium non minore militum numero, quàm grana effuſa eſſent, adfuturum, extorturumque quod peteretur. Lazaracus totius rei priùs certior, ingẽtem famelicarum gallinarum copiam in grana immitti iuſſit, quæ ſparſum frumenti aceruum illicò abſumebant. Retaliationem ingenij, loco ampli reſponſi, habere poterant Legati: qui tamen, vbi non ſolùm videre, ſed audire reſponſum vellent, audierunt ab œconomo: Comitem numquam dubitaſſe, quin multâ barbarie polleret Tartariæ Rex: Milites tamen qui in bellicoſam hanc aream deſcenderint,leui negotio diſpergendos. Periculum fecit & ſubiit Rex, inanique potentiâ confiſus, perinde confuſus fuit. Diceres, hunc ineptè milites ſuos gallinis aſſimilaſſe, niſi iſte granis ſuos comparaſſet,queis gallinæ ſaginantur. Animaduertendum hîc, vt aptè & expeditè reſponſo occurratur. occurri poterit, ſi præſcire datur,quid dicturus,acturus venerit Legatus. Id quidem ad ſecretorum indaginem, negotijque intricatioris expeditionem,plurimum ſubinde addit momenti. Et verò feruoris in dicendo & agendo plus hinc continget amitti, quo certiùs & citiùs iſthinc reſponderi poterit.

Reſponſa quidem Principum,quæ non ſignis, ſed ſermone formantur, ſuccincta ſunt plerumque, ſententiis grauida,& Maieſtatis quodam pondere inſtructa. Acumina ſuopte quiſq; ingenio vibrabit,tantò feliciùs, quantò naturâ promptior erit, quæ hîc artem omnem ſuperat. Tamen & præcepta quædam ſunt, à Quintiliano, qui vnus multa docere Oratorem queat, vtcumque producta. Sed nos hîc exempla dumtaxat ſubiungemus, prout ea obſer-

obſeruata olim, nullo ferè diſcrimine è memoriæ modulo ad calamum profluent. non enim ſubſiſtere vbique, aut argumento inhærere datum eſt. Cyaxares Medorum Rex, Legatis Indicis, ſciſcitantibus, Quid cauſę ipſum Regemque Aſſyriorum bello collideret? Indum enim allaturum ei auxilia cui fieret iniuria. Referte Regi veſtro, inquit, neque in Regem Aſſyriorum, neq; in eius Imperium quidquam iniqui profectum à me eſſe; meis quoque me armis fidere qui iure & innocentiâ tutus ſum. Dum Petrus Rex Aragonum numeroſâ militum manu inſtructus ſtaret, nec ſciretur, vbi eâ vſurus; Legati à Rege Galliæ cum huiuſmodi mandato miſſi ſunt: Regem ſuum, intellecto apparatu, inquirere, ánne in communem & barbarum hoſtem belli tempeſtatem effuſurus eſſet: ita enim pro felici ſucceſſu vota ſummo ſe Numini concepturum. Sed, ſiue in patruum ſuum, Siciliæ Regem, ſiue in cognatum, Salerni Principem; iam in anteceſſum de iniuriâ ſe expoſtulare. Reſpondit Aragonius: Quod ago, Numinis auſpicio agere mens eſt, & Numinis ductu ad exitum proferre. Bellum iſtud ſi Dei bellum eſt; homines timendi num ſunt? Sic quoq; Angliæ Rex Henricus VIII. ad Franciſcum I. Galliæ, Legatos miſit, partim penſionum quarumdam exacturos perſolutionem, partim reſtitutionem regionum, quæ veterum contractuum & cognationis iure debebantur. ſi mora aut tergiuerſatio deinceps eſſet, mare ſe traiecturum, & preſſum à Maioribus ſolum luſtraturum. Franciſcus, non retuſo ore, Et vos, inquit, Regi veſtro referte; Excipiendum à me, prout venerit: amicè & hoſpitaliter, ſi inermis; militariter & hoſtiliter, ſi armatus. Eligat igitur ipſe, hoſpes an hoſtis adeſſe velit: cum paucis & domeſticis, an cum quinquaginta me ſibi millibus comitum

tum occurrere: quibus indubiè causæ nostræ iudicibus validisq́ue testibus, plus fidei & veritatis inerit, quàm Regis vestri imaginariis ac emortuis titulis exesísve chartis, ceu detritis instrumentis. Sic in possessorio iudicio triumpharunt Franciscus & heredes eius: petitorij actio videtur iam plus quàm longissimi temporis lapsu præscripta, ni quis validior iudex atque geometer rursum de diuidundo potentiùs agere & cogere possit. Cùm Legatus quidam Regi Galliæ Henrico IV. persuadere niteretur, Principem suum pristino necessitudinis & beneuolentiæ affectu erga eum perseuerare, cùm tamen pro virili clàm noceret; Quid verbis opus est, inquit ille: & ego tam diu amicus ero, amicum quamdiu experiar; sed numquam impellar ad rem adeò difficilem, vt conseruem amicum nolentem. Apud Turcarum Imperatorem cùm Persa Legatus album vocasset album, & nigrum, nigrum; atq; ille conticesceret; ratus se non auditum fuisse, quæsiuit, num intellexisset ea quæ prolata essent. Nescio, ait Imperator. Itaque Legatus, silentio obhęsitans, scripto schedulam ei tradidit, quâ singula quæ expositum venerat, comprehensa erant: & Lege, inquit, vt me intelligas. Tum Barbarus: Licet legero & intellexero, non credam. Sed ánne quis intelligat quod non credit? Præfractum hoc, & generoso Caroli V. dicto temperandum. Huic Legatus redux referebat, Principem quem adierat, liberioris oris esse, nec à conuitiis abstinere. Respondit Carolus: Exilis amor. Cumq́ue eadem Legatus inculcaret; rursum Imperator: Malè dixerit ille, ego benè fecero. Legatus non ignoti Regis, dum eiusmodi mandata suscepisset, vt eorumdem enuntiationem non vsque adeò gratam audienti fore præuideret, vitioq́ue oris aut moris, nonnihil inter loquendum balbutiret; magis

quidem obhæſitauit, dum inamœnam Legationem meticuloſus aut verecundus exponeret. Itaque vbi dicendo & ſubſumendo incaluiſſet, multaque diceret, non multum; vocemque modò deprimeret, modò attolleret, modò dimidiata etiam verba ſupprimeret, aut præcipitaret veriùs quàm promeret: tandem & Princeps reſpondendi tempus nactus, quod nullum habuerat audiendi; ipſe ſubmiſsè admodum lenteque & breuiter linguâ ludere ceu lingere potiùs ſtatuit, quàm loqui. Vbi ſic dimiſſus diſertus ille; enixè rogauit deductionum atque admiſſionum comitem, vellet ſciſcitari Regem, Ecquid reſpondiſſet? ſeſe enim nihil omnino percepiſſe pręter beneuolum vultum. Paruit iſte. Tum Rex: Miratur Legatus, quòd me reſpondentem non intellexerit? nec ego quidquam eorum quæ ille protulit intellexi. Ageſilaus cùm per Nuntios tranſitū à Rege Macedonum petiiſſet, iſque ſe deliberaturum diceret; Ergo deliberet, inquit, ſed nos interim tranſeamus. Interrogatus ab Legato Princeps, quâ lege conſanguinei ſui ditionem gratis diuaſtando ſumeret; Vis maior, Neceſſitas, Commoditas loquantur, ait. Eiuſmodi reſponſa, tyrannica licet, nec probanda, interdum vſurpat Maieſtas potentiorum, & felicitas victorum; quorum iura quia ſunt indiſputabilia & ſupra examen, non eſt vtique mirum, ſi à pleriſque non intelligantur. Regios autem ſpiritus & dignitatem vno reſponſo Legatis Darij oſtendere viſus eſt Alexander. Illi ad eum miſſi cùm primò matrem & duas virgines filias peterent, & pro tribus corporibus XXX.M. talentûm polliciti, pro ſeruatâ ab internecione familiâ gratias agerent; deinde cùm filiam Darij in coniugem & quidquid terrarum inter Euphratem & Helleſpontum iaceret in dotem offerrent; nihilominùs reiecti ſunt.

ſunt. Tum Parmenione Conſiliariorum intimo ſuggerente, Cedentibus inimicis argenteum pontem parandum eſſe; plura adhuc flumina tranſeunda eſſe, munimenta Regni Dariani; ſe quidem, ſi Alexander eſſet, propoſitam à Dario conditionem non recuſaturum: Alexander & ſibi conditionem arriſuram ait, ſi Parmenio eſſet, ſed Alexandrum Alexandro digna meditari: ſed neque fluminibus terreri qui maria tranſiiſſet. Itaque ad Legatos conuerſus, reſpondit; Ea quæ offerrent, non donum eſſe, ſed debitum. Se quoque neque Darij auro egere, neque partem eiuſce Prouinciæ, quæ tota ſua eſſet, ſibi ſufficere. Oblatam filiam omni quidem honore digniſſimam, ſed deſtinationi ſuæ nondum conuenire. Denique non aliam cum Dario amicitiam placere, quàm quæ iure belli conſtitueretur. Nuntiate ergo Regi veſtro, ait, gratiarum actionem ſuperuacaneam videri apud hoſtes: quorum obſequia & familiaritatem ſcitote me non quęrere, ne admittere quidem; procul abeſt, vt ambiam ab eo qui adorationis cultum debet. Illud queri & admirari me; Dominium negari mihi, qui Vicedeatu in terris fungor. Me quoque, ſi quid clementer aut benignè egerim, non neceſſitati tribuiſſe, ſed naturæ meæ. Denique non aduerſus aduerſariorum calamitates, ſed contra proteruiam contendere me. Robuſtum quoque reſponſum fuit, quod Athenienſes dedere Legato Mardonij, promittentis, deuaſtatam ferro igniq́ue vrbem reſtauratum iri, imò totius Gręciæ principem fore; ingens quoque auri pondus ſe daturum, ſi bello aduerſus Græcos abſtinerét. ita enim reſponderunt: Nullum auri pondus terra toto gremio tenet tegítve ſic magnum, quod ſaluti Græciæ anteferant Athenienſes. Ideoq́ue quouſq; ſol curſum ſuum ſeruabit, cum

Persis belligerandum est, vt violatos Ditionum fines, violatos Deos vlciscantur. Dum Legatus quidam I.C^tus mandata sui Regis per Iustinianea scripta expositurus aduenisset, quęsiuit à suis Doctoribus iocularis Princeps; Quid iuridicè & ipsus reponere posset, cùm non colloquiis, sed odiis armisq; deinceps agendum esset? Inquiunt illi: Vbi opus est facto, verba non sufficiunt. Iamque Legatus, Lege tali, & lege tali, pro iure allegato excipiens, audiebat: Non mihi verba placent. Et si quid iocis demus; credibile est, breuem Digestorum legem ægrè leguleium Oratorem digessisse.

Numquam verò Princeps cum Legato disputationem ineat, nisi quidem seipso vilior esse velit, etiam ridiculus. Iustinianus hunc errorem commisit, belli controuersias apicesque prolixis cum Cosroë verbis exagitans. Sic fortassis præliari satis non erat, nisi & lingua pugnam cieret. Ille tamen vulnus exprobratæ plus semel iniustitiæ fraudisque, ioco scilicet diluens, argutè màgis quàm decorè dicteria acuit: &, Sic non manifestè, inquit, mendax es, molestè tamen verax. Mitius tutiusque censeres, per Ministros altercatum fuisse, nec victum Imperatorem nisi in alio.

Quòd si ad argutiones aut obiectiones ex tempore aut naturâ rei dignè responderi nequeat; comminiscendum est protinus quippiam, quo implicita aut insidiosa propositio retundatur aut pertranseatur. Sic Epaminondas Agesilaum, & aliàs Callistratum Legatum Atheniensium, Dercillidas Lacedæmonius Pyrrhum, multi prætereà multos tempestiuâ solertiâ responsique vibramine ceu telo perculerunt. Sic quoque Legatum præmunitum esse velim, vt si inopinum aliquod perceperit responsum, non tam-

tamquam attonitus aut excordi similis hæreat, sed habeat quod cum moderatâ grauitate reponat. Haud sterilis erit, si quid obijci & responderi possit, sedulò & in antecessum perpenderit. Sic quidem paratior erit seu versare dolos seu vitare, & ad omnem fabulæ partem: vel

——— coruos deludet hiantes.

Huc etiam profuerit, aliorum Principum mandata, responsa, relationes notasse & examinasse. Frequenter enim dicuntur & fiunt eadem per diuersa. Coràm verò obseruabit curiosus Orator, quo gestu responderit suaque exposuerit Princeps. Et his rursus affectuum indicibus sic fidat, vt meminerit, non solùm verbis insidias inesse, sed frontem facillimè mentiri. Inde Aristoteles ait: Eorum quæ sunt, quædam sunt, nec tamen apparent; quædam etiam apparent, cùm tamen non sint. Ideoque non omni responso adhibenda est fides; multò minùs adferenda vel indenda est suis. Id agendum, vt quidquid acceperit Legatus responsi, dignum esse fide contendat. Credulum esse, leuitatis signum est; alios facere, plus damni habet. Benigno Phormionis responso Legati Chalcidenses calamitate ciues suos inuoluerunt, dum hi securiores esse iussi, remissâ vrbis custodiâ, inexspectatam vim sustinere non potuerunt. Pariter fallaci responso Iugurthæ, Legati Romani Africâ excesserunt, copiasq; soluerunt: sed quid, nisi vt acrius bellum ille renouaret? Ita & Legati ab Eugenio missi ad Theodosium, comitate responsi aliisque velamentis subdolæ humanitatis decepti sunt. Nam vt illi abscesserant, illuso Eugenio luctuosum bellum Theodosius intulit.

Responsum minax superbúmve neutiquam se renuntiaturum, constanti animo profiteri Legatus debet. Rectè

igitur ille, qui à Rege Scotiæ missus, vt bellum Anglo nuntiaret, postquam Fecialem egerat, aures atrociori responso clausit, testatus se referre nolle, quod audire non sustineret. Paucis verbis magnum animum promens, Mandatum, inquit, non ab alio Principe me suscipere aut exequi par est, quàm ab eo qui me misit; meque iure subditum, munere clientem habet.

Solui hîc debet, multorum disquisitione agitata, nec scitu inutilis, quæstio vetus & noua; Anne Legatus iter ad suos remetiens, non responsum modò, sed insuper mandata illius quem adiit perferenda licitè accipiat? Ab inimicis aut iniuriis non posse, certum est. Ideóque M. Tullius in Legatos ad Antonium missos insurgit, quòd eius qui Senatui parêre dedignatus fuisset, mandata ad Senatum suscepissent. Ab amicis verò non ingrata nec infesta mandata, si data fuerint, cur nequeant deferri? Hac familiaritate atque fiduciâ vsus est Latinus:

Vos contrà Regi mea nunc Mandata referte:
Est mihi nata. &c.

Verùm & mandata quæcumque super communi negotio, quod fieri non minùs intersit accipientis illa quàm dantis, ferre referre fas sit. Ideò Cæsar L. Cæsarem & Roscium prætorem, idoneos nactus homines per quos ea quæ vellet ad Pompeium perferrentur, petit ab vtroque, vt quoniam Pompeij mandata ad eum detulerint, non grauentur sua quoque ad eum postulata deferre.

Quod superest; interdum Legato fortunæ inferioris, loco responsi, litteræ traduntur, indices sententiæ nostræ atque beneuolentiæ. Illi pariter, de cuius fide, prudentiâ, vel memoriâ dubitamus, rectiùs scribimus responsum quàm dicimus. Verùm enimuerò, cùm validiora sunt quæ

quæ communicant Imperia, resq́ue quæ communicantur maioris momenti; Legatio Legationem subsequi ac velut compensare solet. Id enim vtriusque Principis dignitatem inprimis spectat; potissimùm verò eius, cuius Legatio Legatione censetur digna. Viuâ deinde voce exactiùs singula certiusq́ue pertractantur. vt sileam, ipsas negotiorum curarumq́ue communicationes, mittentis impensas, honorisq́ue & obseruantiæ delationes, parum imò perperàm ęstimari, si breue dumtaxat ac leue iisdem epistolium reponatur. Quapropter Senatus Populusq́ue Romanus Porsenæ Legatos misit, cùm tamen Legatis Regis eadem respondisset. Et cùm Syphax Legatione Romanam amicitiam petiisset; Senatus non benignè solùm respondit, sed & ipse Legatos cum donis ad Regem misit L. Genutium, P. Petellium, P. Popilium. Theodibaldus Rex Francorum, cùm Legatis Iustiniani responsum dedisset; affirmauit tamen, se propediem de illo ipso negotio Legatos Constantinopolim missurum. Ptolomæus Philopator pacem per Legatos petenti Antiocho, non solùm concessit, sed & Sosibium Legatis eius redeuntibus comitem adiunxit, per quos sententiam mentemq́ue suam edoceret. Theodahadus Petro Legato Iustiniani redeunti Constantinopolim addidit suum. Quid? Dissensione ortâ inter Græcos & Gallos, cùm Irene Imperatrix Leonem Spartarium Legatum ad Carolum Magnum super pace sanciendâ misisset; vicissim in hoc ipsum ablegati sunt ad illam Iesse Episcopus Ambianensis & Helingaudus Comes. Tum hic ipse Carolus, dimisso Arsapio Legato Nicephori Imperatoris quocum pax coierat, eiusdem sanciendæ gratiâ Legationem suam Constantinopolim destinauit; cuius Principes erant, Haidus Episcopus Bassensis, & Hu-
go

go Comes Ruronicus. Sed modus tandem ſit: omnia ſi adferam, ſola librum Reſponſa impleant.

DISSERT. XL.

Conſilia.

ETIAM à Legato Conſilia ſunt, cùm functionis ſuæ tempore munus hoc ſuſtineat deliberandi ac ſuggerendi, quæ ad ſtatum publicum ac ſummam rerum ſpectant. Munus profectò eximium & ſanctum: quemadmodum ille eſſe debet qui munus adminiſtrat eximius & ſanctus. Fons purus ſit; & quem educes laticem, purus quoque erit: pectus fidum & ſincerum ſit; ſimile quoque conſilium prometur. Prodeſſe etiam quàm placere malit Legatus; imò offendere, quàm, cùm poſſit, non prodeſſe. Sæpè quod ſanum eſt, palato Principis minùs adlubeſcit, cùm ſoli opinioni & cupiditati, non prudentiæ locus eſt. Ita ſe res habet: Quod cupiditati placet, temporaneum eſt; quod ratione ſuſcipitur, perpetuò probatur. eaque demum vera atque ſtabilis eſt conſilij gratia, quæ honeſti nititur radicibus, atq; ab iudicio incorrupto eſt profecta. Fallacia autem ſimulque ſuboluit, etiam in benemeritis odium parit. Porrò quod ſimulatum eſt, violentum eſt: diu latere nequit: erumpat neceſſe eſt. Id vbi acciderit, euaneſcit omnis ille apparens gratiæ & gloriæ fucus & fumus. Aliud longè eſt iudicium in iis quæ ratione promeruimus. In nociuis quoque ac turpibus qui obſtiterunt, plus referunt beneuolentiæ, quàm qui obſecundarunt. Rerum verò quæ nequiter ſuadentur exitus facit, vt diu doleamus quod ad breue tempus oblectauit, & execremur etiam

etiam eos qui turpis negotij fuere auctores. An addo? iudicia animosque gerimus vti corpora, quæ offensionem omnem auersantur. Ceterùm velut ægri pharmaca, tametsi salutaria, reiiciunt sæpè, earumque rerum dulcedine capiuntur quæ saluti obsunt; sic multi affectuum morbis obcæcati, veritatis acrimoniam non sustinent, monitionis amarum pharmacum respuunt, assentatione autem & elaboratâ concinnitate mendacij seducuntur, subruuntur, ex insanis tandem insanabiles.

Verùm enimuerò, quia Principes aliis ægerrimè cedunt (ne cessisse quidem videri possunt) consilia & hortamenta non arroganter neque fastuosè obtrudet Legatus; quasi videretur censuram innuere, prudentiâ Principem destitui, se verò abundare, aut quasi dormitans ille vellicandus foret & excitandus pulsu tam humilis campanæ. Scripturæ Sacræ opportunum dogma est: *Penes Regem noli velle videri Sapiens*. Non quòd res laudabilis vel expetenda sit desipientia, sed quia odere Principes eos, qui supra se sapiunt, & infra priuatæ modulum prudentiæ diadematis maiestatem collocant. Narrant de Rege quodam Castellæ, cùm litteras ad Pontificem missurus esset, ac pietatis officium elegantiâ vellet commēdare, cuidam Magnatum suorum, viro graui & erudito, iniunxisse, vt exemplar vnum formaret, se alterum compositurum: illud verò mittendum fore quod pulchrius foret. Paruit ille, quamuis illibens, stilumque impendit. Postridie itaque iussus scriptionis successum proferre, serò intellexit, non semper vtile esse, pulchrè scribere. Etenim, velut antagonistæ præcellentiâ animaduersâ, conatus sui specimen ostendere Rex renuit. Abscessit domum, felix dicam an infelix scriptor? & mox equum conscendens, atque ad fa-

miliam conuersus; Non hoc in Regno est quòd ampliùs habitemus aut speremus Liberi, ait, vbi Rex fatetur, me sibi sapientiâ præstare. Næ, Homerus meus fingit Ægyptium Proteum non adeò in varias formas se transmutasse, vt vultu aut imagine alius & alius esset; sed magis, vt sapientiam consiliumque nunc promendum, nunc condendum esse, doctâ mythologiâ doceret.

Sed quod ad Principes attinet, per Legatos olim inuicem dare consilia & accipere soliti erant. Priusquam Templariorum luxui & auaritiæ obuiàm iretur, Legationes toto orbe coiere. Michael Imperator Constantinopolitanus, per Legationem quæ Rhotomagi audita est, consuluit Ludouicum Imperatorem Occidentis & Regem Galliæ, quid super sacris imaginibus se facere ęquum censeret. Vt antiquiora repetam; Hiero Siciliæ Rex, Annibale Italiam infestante, per Legatos misit consilium, vt Prætor classe in Africam traiiceret, bellumque in hostili solo gerens patrios lares tutaretur. Cremato cœtu Pythagoreorum, ortisque eam ob rem vbique cædibus atque seditionibus, ex omni Græciâ conuenerunt Legati in illam quæ Magna vocatur, vt salubre consilium expediretur, quo publica compesci ærumna posset. Etiam hodie creber vsus est, nec infrequens vtilitas, per Legationes mutuò consulendi.

Prudentissimum haberi scio, nec minùs felicem esse, qui ex sese optima seligere & sequi doctus, proprio non alieno consilio, rebus sufficit, perspicaciâque recti iudicij profutura iuxtà obfuturaque prospicit: hæc quidem, vt tempestiuè depellat; illa, vt amplectatur. Quid tamen est? Homines sumus, & quia non vbique lyncei atque perspicaces, alieno interdum lumine indigemus. Omnino tamquam

quam lamiæ sumus, quæ oculos exemptiles habent, domi in pixide, foris in capite: vnde si prodeant, cernunt omnia; cùm apud se sunt, nihil. Legatus etiam vbi maximè fortassis se videre putat, cæcus est; & siue affectu, siue opinione caligat. Audiat suos interdum, cùm sibi fidit: non suos, siquid aliunde prudenter solerterque suggeritur. Domi forisq; bonum nasci consilium potest: & aliquando alieno in fundo inueniuntur herbæ, quarum in nostro sterilitas est. Legati Bocchi nónne ab Syllâ edocti sunt, quomodo apud Marium, item apud Senatum commodiùs verba facerent? In modo autem petendi consilij industria adhibenda est, ne hoc ipso reuelentur ea quæ exequenda sunt. & in modo admittendi, eâ quoque cautione opus, ne dum aliorum sequitur Legatus iudicium, suum fraudet. Non enim sunt in consilium adhibendi, præsertim re deliberatâ, quorum tanta est auctoritas, vt quidquid suaserint facto opus sit.

Malum est consilium quod mutari non potest.

Quòd si ipse qui aditur Princeps, consilium ab Legato expetierit; ita obsequi ille videatur, ne Domini sui commodis aut mandatis & Legationi obsit. Quid? eam moderationem benignitatemque adhibebit, vt nulla vel curiositas vel calliditas appareat, sed potiùs officiosi ac beneuoli se viri affectus prodat. Vicissim is qui tale audiet Princeps consilium, id suspectum habebit; memor, ea quæ à non suis proficiscuntur, simulatione neutiquam carere. Ceterùm quàm consilia Principi sint necessaria, Discursu *Principatus firmati* astruo.

Quomodo autem cauto fortique consilio sors cedat, & quidquid humanum est, queis stratagematis, ingeniique & virtutis agitatione ad spem erectionemque Nouorum

Principatuum olim validioribus animis patuerit aditus, etiamnum pateat; & quomodo semel stabilita Regna, non tam astrorum reuolutione, quàm hominum inertiâ domi militiæque in præceps nihilumque dilabantur; solidioribus demonstrationibus discutit, melioribus etiam horis scriptus, Tractatus, quo CONSILIA ET CONATVS ILLVSTRIVM omni æuo produxi.

DISSERT. XLI.

Officium epistolare.

FECVNDAE Legatorum curæ sunt. Quædam ore & sermone, quædam ministerio litterarum tractari solent. Magnum hoc quidem ingenij munus est, quo suam quisque mentem absentibus aperire potis est, siue quid indicandum siue respondendum. Vt autem absque tædio scribat Legatus, libenterque faciat quod adeò frequenter & seriò faciendum erit; cogitet non exiguam laudem hac industriâ contineri: cogitet nihil hîc calamum linguæ cedere: denique cogitet, se velut exulem & extorrem esse, certè ab amicis, propinquis, affinibus remotum: se omnibus, omnes sibi quodammodò reddi & adesse, si per epistolam loquatur. Quid enim est Epistola? sermo animi, fida mentis interpres, muta loquela, imago vocis, natiuo orationis colore expressa. Modus eius sine vilitate facilis sit, sine curâ accuratus, familiari colloquio proximus; atque ita haud similis Notariorum formulis, non etiam laciniosus aut luxurians, minimè verò amphibologicus, aut vano verborum fastu turgens. Nec tamen hîc præcepta suggerenda sunt, vbi exercitatio promptum vsum

ſum faciet. Hoc agendum inprimis, vt & argumēto quod ſcribitur, & ingenio eius ad quem ſcribitur, epiſtola apta ſit. Malus cerdo eſt, qui paruo pedi magnum calceum obducit: nec minùs moleſtus ille, qui magnum pedem calceo conſtringit arctiore. Viro curiali quis triuialem tunicam, ruſtico quis regiam aſſuat aut induat? Solent hîc aliqui, argumenta ne intricentur aut confundantur, potiora articulatim in claſſes diſtinguere. Alij litteras ſuas non ſolùm periodis diuidunt, ſed ſingulorum negotiorum ſeparata faciunt epiſtolia.

Legatorum litteræ quoniam ad Principes, ad magnos & magnis variiſque negotiis implicitos deſtinantur, vanâ ac ſuperfluâ narratione extendendæ non ſunt. A Legatis ſcribuntur, & hoc ſatis eſt, vt ſuam calamus legem accipiat, & à garrulitate remoueatur. Ne quis autem verboſam nimiò papyrum obtrudat, ſed breuis eſſe velut cogatur, æui noſtri conſuetudo eſt, vt vnâ pagellâ abraſæ chartæ epiſtolia abſoluantur. Perperàm igitur ad leuia hîc deſcendatur, aut ad iſtiuſmodi, quæ libris infarciendis, hominibus otioſis & curioſis oblectandis potiùs idonea ſunt, quàm relationi Legationis. Hæc enim legentem ac inueſtigantem magis occupent, quàm erudiant. Futilium quippe ignoratio ac pertranſitio, non ſolùm Principi nihil damni, ſed plurimum etiam commodi adfert; illud inprimis, quòd tempus eiuſmodi nugis impenſum, vtiliùs alubi poterit collocari. Itaque ſi quod monſtrum mulier aut mare peperit, ceteris aulicis inter alia oblectamenta atque obſequia ſcribi poteſt. Ideoque nec ſuo olim nomine, nec munere benè audiit inuerſus quidam Apuleius, qui ſupra ſe ornatus & oneratus Legatione, cùm ſibi iniunctum intelligeret rerum omnium relationem Regi

perſcribere; ne incurius videretur, quæcumque vel in triuiis obſeruarat, ſcriptiunculis ſuis ſcrupulosè minutimq; inſerebat. Quia autem Principes negotia & conſilia ſua per Miniſtros ineunt & exequuntur; rectè faciet Legatus, ſi hiſce, Secretariis item Status, ipſiſque Conciliis ſanctioribus quædam vberiùs explicarit: vt illi velut interpretes ſint, imò viuæ & ſecundæ velut epiſtolæ. Hac quidem ſedulitate, etiam ſingulis ſagacitas ſcribentis induſtriaque innoteſcet, atq; ad maiora probabitur. Neque ideò ſegnior in ſcribendo Legatus erit, quia protinus non reſpondebitur. fortè enim tempus aut materies defuit. Euenit tamen & alteri Legato, (qui toto anno ſic diligens fuerat, vt quoquo octiduo attentè & diſtinctè exararet quidquid occurreret) non aliud reſpondiſſe Principem, quàm, Recepi litteras tuas. Gratum eſt, te benè valere: atque ita valeas. Non omiſeris nuntiare quid rerum agatur. Sed Legatorum quiſque, huiuſmodi breuitate, litteris ſuis reſponderi vereatur, velut prolixâ exprobratione ingrati atque inutilis obſequij, quinimò manifeſtatione diffidentiæ.

Cauebit Legatus, ne rumores nouos, continuò obtrudi ſolitos, niſi re exploratâ, ſpargat. Si enim quæ ab aliis perceperit, falſa ſunt, exiſtimatio eius periclitabitur; ſi vera, haud multùm augebitur. Eapropter vt neq; inani ſuſpicione vel formidine, ſic neq; amplis ſponſionibus Principem implebit. Quo encomio dignum duxerimus eum, qui veriſimili commento ipſe illuſus, actutum ſuis nuntiabat, Regis Catholici militem magnâ ſtrage fuiſſe fuſum, prouinciam Dominum excuſſiſſe: eoque hæretico Romanenſes ſcommate applaudens exagitabat; cùm tamen euentus fallaci fide non ſolùm minor eſſet, ſed præterea Princeps eius diuerſam expertus mox luxerit ſortem.

tem. Experientiâ quidem constat, ea quæ populari indies murmure circumferuntur, plerumque aut vana, aut vero minora esse. Fortè quia quæcumque incognita habent, maiora sibi animo fingunt homines, quàm sint: fallaciumq; sensuum & affectuum dictamine sæpiùs trahuntur, quàm scientiæ. Nimirum vt conuallium iocosa imago Echo, voces geminat; sic vulgus visa & audita. Et errore verisimilitudinis, frequenter rumor circumfertur pro re. Vnde qui facilè credit, & leuitatis incurrit notam, & citò decipitur. Quòd si igitur ambigua sunt, stupenda, periculosa quæ narrantur (quemadmodum nonnumquam diales adferuntur Gazettæ) fidem ad auctorem Legatus reiiciat, nominandum litteris quæ ad Principem scribuntur; vt aliter rebus succedentibus aut deprehensis, extra culpam ipsus sit, qui licet mendacium dixerit, mentitus tamen non est.

Prætereà in indice sui obsequij malit esse verborum quàm rerum parcus: quinimò rebus ipsis ea demonstret ac probet, quæ tacet. sic quæ non dicet, dicent omnes. Nec tamen difficultates quæ subnascentur, extenuabit: exaggerabit potiùs; vt si votis euentus par extiterit, gratiæ & laudis pateat plurimum: si spem fefellerit fortior casus, veniæ locus sit. Solent Medici etiam leuiora symptomata in grauius extollere, quò remedia sua commendent, si ęger conualuerit: si pereat, mors morbi violentiæ imputetur. In abruptis atque operosis laus est ingens non labenti, nonnulla etiam labenti. sed si quis in planis tutisque cespitat aut vacillat, contemptui proximus, obnoxius est. Alioqui diligens in scribendis litteris sit Legatus, ne videatur in negotio Principis sui tepidus vel incurius obdormiscere, néve eiusdem animus suspendatur exspectatione

tione

tione notabilium ac nouarum rerum. Partim ſuo,partim alieno Principi euentus notabiliores indicabit: ſuo, quos in prouinciâ quam adiit obſeruabit aut aliunde accipiet; alieno,quæ in patriâ geruntur ac fiunt. Etenim præueniri ab alio, vtrobique turpe eſt, nec ab inertiâ remotum. Contingat tamen,Regem non per Legatum ſuum qui eò deſtinatus eſt;ſecreta alienæ prouinciæ Regníve primum intelligere,ſed vel per alios,etiam in alio Regno conſtitutos,vel per Legatum alibi exiſtentem, vbi eiuſmodi ſecreta vt priùs communicata,ita negligentiùs habita ſunt,pręſertim ſi expediat ea publicè & vbique non neſciri.Exempli gratia: Contingat, Regem Catholicum, negotiorum ac ſecretorum Britannicorum, priùs per Legatum qui apud Gallos agit, quàm per eum qui apud ipſos Britannos,certiorem fieri,& è conuerſo. Sed eo Legatus iudicio præditus erit, vt cùm euentuum omnium ipſe conſcius exiſtet,alieno quidem Principi non niſi proſperiores, aut certè indifferentes narret; ſed hactenus, vt neque periculo neque probro, ei à quo miſſus eſt, cedere queant. ſi quid enim domi triſte acciderit,alios,velut inſcius,celabit.Suo autem Principi ea ipſa quæ aduerſa euenerint,ſcribat protinus, vt tempeſtiuam curam medelamque admittant: tum quî hoſtiles machinationes ſiſti aut turbari poſſint, indicet: nec minùs,vnde aliquid incommodi accipere aut incurrere queat Princeps aut Prouincia ad quem & in quam miſſus eſt; vt hiſce maiora ſperari ac tētari valeant.

Incumbit autem Legato,cum ceteris ſui Principis Legatis alibi reſidentibus, litterarum officio communicare; tum nequid omnino lateat aut malè cohæreat,tum ne eadem nuntientur aut fiant non eodem modo: quod turpe foret,dolo aut culpæ ſatis affine. Curabit porrò Legatus, vt

vt vbique, quà dabitur, locorum, amicos habeat, qui ſedulò & accuratè explorent, fideliterque ei ſuggerant, nuntient ac renuntient ſingula. Et quamuis non leuem hinc ſcriptionum & obſequiorum ſarcinam ſibi impoſiturus ſit, creſcente quoque muneris ſumptu; vix aliter tamen magis decorè aut maiori fœnore ſedulus aut promus erit. Hinc intelligere fas erit, ſi quid maioris fortè moliminis ille apud quem Legatio hęret, machinetur, vel apud illum ipſum alius aliquis Princeps, præſertim quod frequenti emiſſione curſorum & communione plurium agi debeat. Nam ægrè quid magni fit, ſine motu item magno. Rex Catholicus Philippus II. mirabatur, ſe impetrare nō poſſe, vt viginti quępiam hominum millia ex vnâ in aliam prouinciam transferrentur, quin omnibus innoteſceret, quò perrecturi eſſent, & illi qui ducerent, & qui ducerentur.

Sed quoniam quæ ſcripta mittuntur, poteſtatem noſtram egrediuntur; alteriuſque ſub arbitrio, irreuocabilia & velut æterna manent; curâ hîc & attentione maximâ vtendum eſt, ne quid leuiùs aut præcipitantiùs fiat. Scio enim, è confuſione aliquâ inimicitias imò cædes natas eſſe, dum ad plures diuerſis prouinciis degētes, eodem temporis articulo ſcriptæ & conſignatæ epiſtolæ, errore ac feſtinatione amanuenſis, aliæ aliis quàm oportuit inſcriberentur; & graues eſſent, eò etiam implacabiliore offenſâ, quia tardè reſciuere qui ſic inſcij offenderant. Exemplum non profero, ne noceat. Sed refert in Monitis ſuis Vannoſſius, miſſas à Nuntio quodam Apoſtolico Romam epiſtolas duas, quarum vna ad Nepotem Pontificis Innocentij IX. eleganter ſcripta, Congratulationem effuſiſſimam continebat; altera Conſolationem ad eum, quem indignè, infauſtè, factiosè à promerito Sacræ Tiaræ

Nnn Sanctæ-

Sanctæque Sedis honore exclusum esse lugebat. Sed quid? mixtione fasciculorum & inscriptionum euenisse, vt quæque in contrarias manus lata sit, & gratiam vtrobique in iram commutârit.

Secretorum omnium aliquem præfectum, sicque Imperij & consiliorum velut arbitrum constituere, vt solemne Principibus; ita nihilominùs periculosum est. Non enim apud hos fatale, vt in optimum quemque cadat dignitas supremæ proxima, sed ambitio errorque protrudit euehitque sæpiculè minùs idoneos. Præstabit itaque, Principem suismet oculis litteras Legati, præsertim apud inimicos degentis, primum inspicere: ne videlicet secretorum præfecto integrum sit, interpositâ parum sanâ fide, negotia ipsa inter narrandum torquere, eleuare, premere. Quòd si sinistri quippiam de eiusmodi præfecti interponendâ fraude Legatus rescierit; quis medelæ, quis Regem commonendi locus, cùm non nisi interuentu præfecti ad Regem litteræ & nuntia deferrentur? Periculosum quoque sit, Legatum id aliis Magnatibus committere, Regem vt edoceant de præfecti scelere. ea siquidem criminatio non segniùs ad præfectum, quàm ad Regem perueniat: nec leuis videatur accusationis prouincia, in quâ necessum sit, accusatorem perire vel reum, & vbi ne veritas quidem conuitij satis excuset aut tutetur. Ideoque conuenerit, Legatum non minùs frequenter Regi, quàm eiusmodi Aulæ præfectis scribere. Prætereà meminerit Princeps huiusmodi litteras protinus legere, ita optimè occupatus. Dum Cæsar epistolium, quo ei exitialis coniuratio indicabatur, inspicere neglexit siue distulit, parricidarum priùs sensit vulnera quàm voces, qui incautum haud segniùs trucidarunt, quàm adorti sunt.

Cùm

Cùm verò suas ad Principem litteras scripsit Legatus; nullius auctoritate fiat, vt Cursor retardetur. Quinimò aduertendum quoq; est, ne qui nostro abiit iussu & sumptu, ab alio quopiam mercede conducatur, siue is in Aulâ, siue alubi quà iter est, habitarit: vnde cursui remora temporis indubiè iniiciatur. Audio, quemdam summi Regis Legatum, qui in proximiore quadam Aulâ residebat, grauiter in ipsum Regem peccasse, quia cursorem, quem Legatus remotior emiserat, biduo, scriptitandis suis rebus, stiterat: quo biduo, occasio rei benè gerendæ periit, & pondus grauissimi negotij illicò mersum fuit. Quòd si fortè eo in loco agat Legatus, vbi tabellarij ordinarij ad manum non sunt; arripienda erit occasio transeuntium. vnde aliquid semper litterarum in promptu sit, nec gratum hoc officij genus vnquam omittatur.

Domestici vel asseclæ Legati, ipso inconsulto, nuntia ad Legationem propriè spectantia, amicis aut notis suis non scribant. Contingat alioqui pugnātia scribi; & quod non minùs turpe, illorum epistoliis certiorem fieri Principem vel Aulicos, priusquam id fiat per Legatum, negligentiæ sic quidem arguendum. Extitit Legatus, qui famulorum epistolas vnà cum suis non destinabat, sed in proximum reseruabat cursorem, diligentiam suam hac ratione conatus commendare, si tardiùs eadem ab aliis scriberentur. Sed neq; aliorum ad Regem suum litteras curandas Legatus suscipiet, nisi à se priùs inspectas, ne quid fors contineant quod offendat. Neque indignari patiatur eum qui destinandas tradiderit; cùm credere is debeat, Nihil eorum quæ Regi perscribuntur, Legato celari oportere.

Sed in toto hoc officio epistolari ad rem maximè faciet, & ad laudem quoque scribentis, si hæc litterarum re-

ſponſa, non rebus ſolùm præpoſitis quadrent, ſed iiſdem ferè verbis dentur, quibus eæ quæ acceptæ ſunt litteræ, conceptæ fuerant, repetitis potioribus (niſi tamen ſimulatio, aliáve difficultas, ſententiæ ſyncopen induxerit) argumenti nodis. Nec deſignatio omittatur diei quo priores litteræ receptæ fuerint, aut præſentes miſſæ. Inſcriptio etiam non ſolùm conueniens ſit meritis eius cui mittuntur litteræ, ſed prætereà eiuſce loci moribus in quem mittuntur. Alicubi enim, quantumuis magni momenti atque etiam ab ignoto miſſæ, periculum incurrunt repulſæ, niſi ſat honorificè titulos omnes inſcriptio indicet. Nota fuit olim inter Darium & Alexandrum Magnum auctoritatis & gloriæ auiditas, atque contentio. nam cùm ille ſic ſcripſiſſet; Rex Darius Alexandro. hic offenſus, quòd in pari dignitate diſparem ille titulum ſibi adſcriberet, reſcripſit; Alexander Rex Dario. ſubiungens; Memineris dum mihi ſcripſeris, non modò me Regem, ſed tuum Regem vocites. Solent profectò nonnulli titulis mirificè intumeſcere: an eapropter maiores, meliores? Coſroës dum Imperatori Iuſtiniano ſcriberet, his epithetis ſibi ipſe adulatus eſt: Coſroës diuinus, bonus, Dominus tranquillitatis, ſummus Princeps, Rex Regum, pius, benefactor, gigas gigantum, formatus ad imaginem Deorum. Fertur de Marchione quodam, quòd dum nomen ſuum per antonomaſiam innoteſcere vellet, ac Marchioni cuidam ſcripſiſſet, ſubſcripto dumtaxat vocabulo Marchionis: tum etiam hunc ſuis litteris ſubſcripſiſſe; Alter Marchio. Sed eiuſmodi compellationum ampullis non intumuerunt neque colliſi ſunt Romani, patres illi modeſtiæ, qui rebus ipſis quàm earum nominibus præcellere & ſeſe præſtare maluerunt.

An

An monere & hoc debeam, nescio, & tamen moneo, vt Epistolarum, si momenti alicuius fuerint, mittendarum exemplaria penes Legatum maneant. Non profectò inutilis hic labor, præsertim si vel interceptæ sint vel amissæ: sed scribi rursus ac mitti poterunt, nec vlla in repetitione deprehendetur contrarietas. In commentarium siue regestum singula referantur, distinctâ serie temporum atque locorum. Et hoc ceu archiuum Legatus nonnumquam scrutetur ac percurrat, quò sese negotiorum memorem reddat, simulque scriptores & amanuenses sedulos & accuratos. Ex hac litterarum penu, generalis postmodum Relatio Legationis commodissimè conficietur. Deinde autographa secretarum litterarum quas ab aliis receperit Legatus, secretissimo scrinio, nec vnâ tantùm claue, sed tamquam muneris arcana, custodiat: promptum erit exemplar, si dari aliis vel mitti aliò debeant: & ab ipso prototypo veritas subsidium habebit, si vel errore confunditur, vel inficiatione aut dolo cuiuspiam oppugnatur. Exemplaria litterarum quas ab externo Principe Regi suo missas sciet, nancisci quoq; non negligat; & cùm acceperit, peculiari capsâ cum iis quæ neutiquam alienâ manu exarari queant, recludat. Siquid verò eiusmodi sit, quod quamdiu seruatur, cum periculo coniunctum est; caue, satis putes, lacerare, & proiectis schedis miscere. non perit quod sic perit. Inueniuntur homines qui & chartarum fragmina scrutantur, qui arcana humi & inter sordes quærunt, in mensis auro & argento stratis præmia inuenturi. Ignis fidem nemo accuset: flammis trade, quidquid esse voles tamquam non fuisset: Vulcano crede, solus inter deos fidus est. Ita nuper quemdam Legatum, cùm apud hostes morti proximus laboraret, prudenter fecisse,

mihi relatum eſt. Mori arcana omnia voluit, priuſquam ipſe moreretur: litterarum rogo funus ſtruxit. Sic Bruxellæ cùm palatium Legati longè Illuſtriſſimi incendio flagraret, nec thecam quidem (in quâ litteræ & inſtructiones Regiæ, multarumque Legationum, reconditæ latebant) eripere poſſent famuli, flammis vndique lambentibus & ſurgentibus impediti; noluit fortiſſimo pectore Heros, è conſpectu ardentis capſæ, ne periculo quidem ſeſe ſubducere, donec eam in cinerem redigi, præſentibus oculis conſpexiſſet. Cetera quæ rara admodum ac pretioſa inibi omnia peribant, tam facilè neglexit, vt prorſus oſtenderet, ſe cęleſti præditum animo, nullo ea loco habuiſſe: illuſtrior ſic abſumptis & amiſſis, quàm poſſeſſis. Hoc igitur erat, ex incendio omnia ſua ſecum efferre, vacuum & ſolâ togâ tectum ire. Putares, violentiſſimum elementum, heroicâ ſed incredibili conſtantiâ, calcari, & cedere.

De Legatorum epiſtoliis ſic quidem quod ſatis eſt. Quamuis autem harum ſcriptionum ars & modus, communiter ad Secretarios quos vocant, referri ſoleat; non poterit tamen ad curam Legatorum (qui plerumque ſuorum negotiorum Secretarij eſſe debent) hæc notitia non pertinere, niſi ipſus Mercurius ab eorum munere alienus ſit. Quod igitur ad domeſticos famuloſque attinet, horum manu veriùs obſequij & ornamenti ergô vtuntur Legati in leuibus ac minutis, quàm conſilij auxiliíve in ſeriis, quæ non niſi vnius Atlantis humeris tutò incumbant. Grauis profectò quoſdam ætatis noſtræ Principes error tenet, qui adoleſcentes è ſcholarum puluere, & vix anteà cognitos, ſcribendis aut exſcribendis epiſtolis aſſumunt. Virorum hoc munus eſt, ſed diſertorum, & qui prudentiâ, doctrinâ, vſu rerum maturuerunt. Paucis hæc rectè

ſcri-

ſcribendi laus,pectoriſque calamique felicitas obtigit. Et demus aliquem longo ſcribendi labore exercitatum eſſe: meo tamen conſilio, nullius vnquam oculis manibúſve rem magnam credet Legatus. At graue dixeris, vnum hominem tot tantorumque plauſtra negotiorum ferre, propriis omnia manibus exarare. Dico, leue. nec enim grandia illa quibus publica voluitur aut ſubſiſtit incolumitas, aut nimia eſſe poſſunt aut grauia Legato; cui etiam ipsâ cum moleſtiâ vt honoris campus aperitur, ſic & delectatio cumulatur.

DISSERT. XLII.

Occultè ſcripta.

INTERDVM epiſtolæ locus non eſt, niſi occultâ & ingenioſâ ſcribendi ratione ſermonem tegas. Etenim ſi quando ſuper negotio operoſiore, ſiue conſulendus eſt Princeps, ſiue monendus, ſcribet Legatus tamquam non ſcribat, & mentem ſuam quæſitis obnubilatiſque characteribus aperiet. Variæ eiuſmodi litterarum latebræ ſunt, etiam olim vſurpatæ, quibus ſignantur veriùs res quàm ſcribuntur: quaſi lituras non litteras videas, aſt notas, litterarum ſchemate & vi diſtinctas & affectas. Id omnino agitur, vt arcana infortunio aliquo vel incuriâ neglecta, vel aſtu deprehenſa, arcana ſint, tutoque inuolucro lateant etiam in publico. Quæ res vt pulchra, ingenioſa, vtilis; ita non ſine periculo interdum fuit. Senator Venetus ſeuerum ceu ſacrilegæ curioſitatis iudicium ſubiit, poſtquam inuidendas à tenui ſorte opes nanciſci quàm tegere peritior, innocuæ alioquin humanitatis & caſuum nuntia ignotis eiuſmodi ſcriptiunculis peregrè indicare & recipere

pere

pere deprehensus fuit. Scimus etiam, clandestinas & minimè obuias litteras à suspicaci Solimanno interceptas, capitalem criminationem in Rozelum, Imperatoris Maximiliani Fecialem, concitasse. Sed barbarus ille sæuiendi modus non nisi à Barbaris metuendus est. Apud hos tamen scabroso si Legatus mandato hæserit; etiam occultâ hac scribendi formâ, maioris ponderis ac periculi negotia epistolarumque exemplaria domi annotet: vt ea quidem ipse, & secretorum conscius Princeps legere atque intelligere queat, alij nequeant; si quid Legato inhumanius vel humanitus eueniat, vel Legationis sacraria fortè profanata sint, atque interceptus sit exemplariorum codex.

Legatus itaque sic litteris suis fidet, quasi numquam sat securis. Iam periclitari incipit, quisquis existimat, se falli non posse, aut sua non posse reuelari. Mille nocendi artes & imposturæ sunt. Litteræ dexterrimè & auctorem & argumentum mentitæ, ingenij flagitio supponi interdum solent, signo adulterato, mandato corrupto. Et tamen vt vtiliter hæc fiant, in stratagematis & honesti nomen veniunt. Inuentus fuit, qui dum alterius latenter scribendi formam calleret, iamque tabellarium pecuniâ corrupisset; characteres sigillúmve non rupit, neque litteras, quas peritè referare rursumque consignare didicerat, detinuit; sed pauculis dumtaxat punctis additis, integrum sensum prorsus inuertens, hostile negotium penitus subuertit.

Vt autem eiusmodi laruata falsitas sese prodat, solent illi inter quos hæc signa commeant, etiam signorum fidem explorare; vt priusquam quid magni agatur vel admittatur, etiam rectè notata, suspecta sint, nisi missa simul cernantur, quæ præscripto ordine & modo mitti conuenerat.

nerat. Ceterùm claues & vncos Legatus quoque ad manum habeat, queîs abdita quæque & hæc pectorum scrinia reseret. Eò quidem humana pertigit industria & disquisitio, vt propemodum construi, legi atq; intelligi possit, quidquid sic subdolè scriptum est; quamuis pro verbis nomina, pro animatis inanima, pro rectis obliqua denotentur. Ideoque Principes ne ingeniosissimo quidem litteraturæ artificio satis fidunt, sed vel Legatos continuò mittunt, vel peregrinâ linguâ ignotaque grammaticâ & imagine singulas & res & dictiones designant. Neque tot figurarum delineamenta & classes inuenire atque perdiscere, nimis operosum videbitur ei, qui quidē vel mediocri industriâ memoriaque præditus fuerit, & qui apud Indos quosdam, quadraginta millia characterum esse sciuerit; & rem vnamquamque, communes etiam sententias, proprio hîc eoque simplici indice repræsentari, iisq; signis idem nomen esse quod rebus signatis. Vt verò hæc occultim scripta ad eorum manus pertingant ad quos mittuntur, nec vnica interceptio vel amissio negotium pessumdet; solent eadem per diuersas vias & personas tectè transferri. Ægyptiis olim celeberrimus horum signorum atque hieroglyphicorum vsus erat: & apud Platonem adeò floruit, vt in eius Academiam omnino nullus admitteretur, nisi qui mentem suam in tabellâ delineare peritus esset. Sic tum rudimenta habebantur politioris doctrinæ, quorum intelligentissimus quisque vix iam ornamenta æstimat. Enimuerò penes solos ferè Principes & exercituum Duces modus occultim sua exarandi & velut ænigmatibus obuoluendi, ceu synthematis tessera, residet: resideatque consultius est. Qui tutò vsurpari modus possit, tamen molestiam quasi nullam habeat, Cl^mi Erycij Pu-

teani Consiliarij atque Historici Regij, Doctoris quondam mei, Cryptographia egregiè exprimit. Quàm verò harum in scribendo latebrarum vsus illustribus moliminibus rerumque summæ pernecessarius sit, exemplis confirmarem, ni singula referendo, Lectorem non minùs quàm calamum lassarem. Nonnulla huc scripsit Dn. I. A. de Vera y Zuniga, vir acri iudicio, Legationum intelligens, si quis alius.

DISSERT. XLIII.

Nouacula & Spongia Calumniæ.

VIRTVTIS magnæ fatum est, calumniis, inuidiâ, obloquiis peti. Magnæ item virtutis ars & opus est, id genus dęmoniorum sustinendo, benè agendo superare, sic velut eiurare. *Calumnia*, scribit Sacer textus, *conturbat Sapientem.* & diuinus Vates: *Redime me à calumniis hominum; vt custodiam mãdata tua.* nempe, *Venenum aspidum sub labiis eorum.* & rursum: *Dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.* Nec procul ab hac voce Spartanus, qui interrogatus, satísne acutus esset gladius; Acutior, inquit, Calumniâ. Hodiernus sanè obtinuit mos, vt omnes Scriptores grassanti huic belluæ occurrant prolixis præfationibus, veniam deprecantes priusquam admiserint culpam. Christiani veteres inimicum hominis, monstrum illud ab Inferis, Gręcâ voce *Diabolum*, id est, *Calumniatorem*, propriè dixerunt. Enimuerò per calumniam violatur demiturque homini nobilis illa gemma, quæ vitâ ipsâ honoratissimo cuique iure charior est. Ea quippe semel poni omnino debet, nec diu conceditur. Fama nobis

etiam

etiam intereuntibus ſupermanet; dumque calcatur ſæpiùs fit ſaucia,& in ſingulis quidem auditoribus nouo vulnere & leto. Ipſa quoque (prô dolor!) probitas, virtus, induſtria ſiſtitur ad calumniatorium hoc tribunal. Reus autem qui ſæpiſſimè ignarus & abſens eſt, quî vitet quod nec videt?

Verumtamen ambigas, Meliúſne ſuperet calumniam Legatus, ſpernendo an obſiſtendo? Sunt qui conſultius fore autumant ſurdâ aure pertranſire leuium rabularum chorum, vt

—ſecum petulans amentia certet.

Nempe cùm grauior ſit Legatus, quàm vt tam futili curâ ſtringatur; meminerit Regum eſſe, & eorum qui ſub Rege regunt, benefacere & malè audire: citiuſque eum placere omnibus, qui non curat omnibus placere. Fruſtrà ab omnibus ſuffragia exquires, pacémve quam mundus dare non poteſt. Quinimò ſic vſu & naturâ comparatum eſt, vt qui indoctis eruditi, malis boni, ſtultis ſapientes haberi volunt, eoſdem eruditis indoctos, ſtultos ſapientibus, malos bonis vt plurimum videri. Quapropter conuitia contemptu non malè refutantur. his iraſci, læſæ conſcientiæ ſignum apparet; in hæc inquirere, puſilli animi. Facit ſe aduerſarium, ait Seneca, quiſquis contendit; & vt vincat, par fuit. Quin & ipſis inimicis grauius accidit, contemptu proſterni, quàm contentione: ſpreuiſſe, viciſſe eſt. Conſultiſſimum autem fuerit, malignæ opinioni virtute velum detrahere, velumque opponere, tum rectè adminiſtrati officij conſcientiâ ſeſe tueri atque oblectare. Ait Orator Princeps: Vt ignis in aquam coniectus continuò extinguitur, ſic falſum crimen in caſtam vitam. Etenim vt rebus lociſque politis ægrè ſordium aliquid adhæret, ſic maledicentia ſedem vix figit in innocentiâ ac

vitâ puriore. quæ trita sunt & inculta, cœnum tenaciter admittunt. Vtinam tam verè quàm disertè! Quàm multis enim continentissimæ & pænè supra hominem vitæ calumnia negotium facessit! Itaque magno Oratore cautiùs magni Regis assentator commonebat; Quidlibet in aduersarios esse confingendum: quia vt telo corpus, ita spiculis linguæ sauciatur animus; vulneri autem nemo medeatur citra cicatricem. Suspicio nascitur hæretque, etiam vbi scelus non est. Nimirum veritas plerumque in occulto est; adeoque validè imperat, imponit Opinio hominibus, qui plerumque non quærunt, an ea quæ referuntur sint vera, an vana? sed credunt.

Alius erit, qui canis morsui eiusdem crine & cute mederi satius ducet: quasi si quis reum te constituerit, actorem experiri debeat haud segnem; non animos, non vires tibi deesse ad vindictam. etenim proiectus animus contumeliæ fit opportunus. Sic Romani, quasi non solùm iniuria verberum, sed etiam verborum, reprimenda esset; Legati eorum quia erant appellati superbiùs, Corinthum extinctam esse voluerunt. Et verò qui Reipublicæ clauum tenent, seueritate legum & suppliciorum manifestum faciant necesse est, quàm non sint dictis factísve contemptui aut contumeliosè habendi: ne scilicet anima regiminis auctoritas soluatur, neque aliter præsidere videantur quàm truncus inter ranas. Neq; credendum est, quòd aliud olim præfigurarint veterum in terrorem epitheta, quibus vltores Dî, Mauors vltor, Iupiter vindex, Diræ vltrices, Vltio diuina, hominibus intonabantur, quàm simili affectu ferri inferiora Numina, potissimùm dum læsa. Hinc generosissimos quosque Principes, dignitatis atque existimationis suæ asserendæ, atque in conuitia vltionis ardor

ardor exſtimulat adeò, vt reliqua omnia arma differant aut ponant, vt hæc aggrediantur. Superiori æuo quædam Sceptra ſcriptis ſubfuiſſe videntur, quorum Principes opima munera & honoraria pependerunt Aretino, non vt benè ſed ne malè diceret, nec calami eius virulentiâ (quo velut Harpyia vngue ſæuiebat) proſcinderentur. At nuper ecquàm diſpari decreto Legationes quoquouerſum mitti intelleximus, auctor vt inueſtigaretur cuiuſdam futilis libelli, qualem vel ſomnio cuiuſque maleferiati hominis cerebrum abortiret! exquiſitum omnium ore, plus orbe vno, quid ſcripti eſſet; quia inquiſitum. Alij Principes ſtupenda quæuis typis edi ſinunt, quæ ſæpiculè adeò parum veri continent, vt eapropter ne iis quæ veriſſimè referuntur fides haberi poſſit, & quid omnino credi debeat neſciatur. Calumnias profligandi conſilio Theodoſius, Arcadius & Honorius callidam legem tulerunt: Si quis improbo petulantiq; maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentiâ turbulentus temporum noſtrorum obtrectator exſtiterit, eum pœnâ nolumus ſubiugari. quoniam ſi id ex leuitate proceſſit, contemnendum eſt: ſi ex inſaniâ, miſeratione digniſſimum: ſi ab iniuriâ, remittendum. Vnde integris omnibus hoc ad noſtram ſcientiam referatur, vt ex perſonis hominum dicta penſemus, & vtrùm prætermitti an exquiri debeant, cenſeamus.

Quòd ſi itaque cathedrariorum vel ſcenicorum operosâ maledicentiâ, Principis honori derogetur; curabit Legatus calumniam purgari per illos quibus id quæſtionis incumbit: ita tamen, ne malum exaggeratione geminetur. Hoc Principi officium Legatus debet, Princeps ſibi. Cuius famam vnus impunè lædit, eius auctoritatem

plures negligent. Quòd si autem mucrone stili quispiam (cui crassa fortè, Minerua ingenium sine iudicio, frontem sine pudore dederit) desæuierit aut insultet, atque in hunc honoris campum petulci penicilli aratrum duxerit; sic virulenti animi pus euomens: capiatur qui sic carpit; proscribatur qui sic scribit. Et quia illicitum est legi aut sciri quæ scribi vetantur, tum ne errores paulatim gliscant & committantur etiam alubi quàm in chartâ; liberi isti libelli publicâ Aristarchorum censurâ edantur subinde in lucem luculentissimam, nempe Vulcani. quamquam his ipsis flammis (iterùm assero) rumorem aliquando contingat succendi, scripta illustrari.

Huiusmodi impetrare facile quidem Legato erit, quandoquidem inuiolabili Regalis personæ honori & incolumitati Principes (ita velut Fratres) inuicem fauere atque opitulari æquum est. An addendum? Norunt Principes ad priuatam quoque tranquillitatem auctoritatemq; spectare, non modò nullos in sese mutuò deblaterones parricidasque exsuscitare, sed publicis etiam indignationis & seueritatis exemplis manifestandum esse, quàm parum grata, imò quàm punienda iis sint clancularia in sacra diademata nefandorum hominum molimina. Rex Dauid eum qui Saulem hostem suum occidisse, falsò licet, gloriatus fuerat, item eum qui Isbosethum Saulis filium thoro incumbentem confoderat, interfici iussit. Significarant per litteras quidam Vitellio, occisum à se Galbam Imperatorem, præmia eiusce facinoris sperantes, quippe quo aditum ad fasces Vitellio aperuissent. at ille detrudi omnes ad supplicia illicò iussit. Tantundem Iulianus constituit in Pertinacis percussores. Scilicet ne animis hominum detestanda illaberetur opinio, stirpem Regum diuinam

nam priuato flagitio, mortali manu aut linguâ fas esse violari. Alioquin huc vulgi reprobum iudicium facilè prolabitur, vt qui clandestinis susurris mussitant & inuehuntur in facta regnãtum, perhibeantur studiosi plebis, communisque libertatis & commodi amatores: qui verò laudant & colunt quæ à Regibus fiunt, adulationis aut simulationis accusentur, tamquam spe donisque coëmpti atque corrupti. Hinc publico scripto, cui titulus Βασιλικὸν δῶρον, Eruditus Rex affirmat, quòd etiam clientibus suis odio esset, potissimùm quia Rex esset. Profectò calumniis, imposturis & commentis plebs sæpè ducitur, circumducitur: & horum adminiculo Democratici quidam bella alere, alia ex aliis serere, populis vectigalia imperare, exterorum fœdera auxiliaque nancisci, seditionibus & religionum metamorphosi velut arietibus fundamenta Monarchiarum quatere, Principes contemptibiles & odiosos reddere periti sunt.

Sed Princeps susurronibus, delatoribus, atque huiusmodi farinę ardelionibus aut sycophantis, aurium valuas non sic aperiet, vt factiones inde ministrorum, remoræ ministeriorum, vniuersi status conuulsio subsequantur. Quis innocens erit, vbi suffecerit accusasse? Humana hæc sunt, virtutibus vitia permixta. Consulit Sapiens: *Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te.* Nec tamen indigno criminationes loco ponet Princeps, eiúsve Legatus; sed scrutabitur, quid lateat veri? quid næui? Eueniet alioqui, vt malum quod non detergitur, quod tegitur, protegitúrve, vel certè negligitur, tutiùs repat, odiúmque in Principem sic surdum concitetur: dein quæ vnius aut alterius pœnâ placari poterat multorum querela, publico gemitu vix sopiatur.

Dispi-

Diſpiciat etiam peculiariter Legatus, ne domeſtici eius ſatyricis dicteriis iocíſve Regem cui aſſiſtit lacerent aut notét: vnde in peiora contingat ſiniſtrum affectum acui. Quòd ſi verò nomen alicuius ipſe Legatus ſubuertere iuſtâ causâ iubeatur; neutiquam ſic inuiſi hominis næuos, & quâ parte is potiſſimùm claudicet, in triuiis aut conuiuiis paſſim propalet (Inimico, quem ſimul & ſemel opprimere non vales, & quaſi exſtirpare ex communione & memoriâ hominum, cur obſtrepas aut miniteris, niſi vt ſibi proſpicere, tibi officere doceas atque compellas?) ſed cauto tutoque magis quàm elato aut clamoſo conſilio, Principi iiſque ſolis ea quæ pungant aut vngant exponat, quorum intersit rem cognoſcere & reum. Alioqui ingenioſę ſcriptiunculæ, acuta commenta vel auguria per vulgi ora & manus tranſmiſſa, alendis coniecturis, concitandis affectibus, ſubuertendo ſtatui aut regimini nonnihil idonea nonnumquam ſunt.

DISSERT. XLIV.

Legati reditus.

PERACTA Legatione, reliquum eſt, vt Legatus mandata renuntiaturus, penates repetat, auctior vnâ iam ſyllabâ; vt qui iuerit Orator, redeat Exorator. Perfidiæ par aut proxima pigritia eſt, quoties morâ & labi opportunitates & mutari res queunt. Sanè cùm hîc potiſſimùm rerum omnium ſit primum, tempori veniſſe, Lentuli odi nomen, Celeris laudo. tam enim neceſſarium videtur, citò referri ad Principem quæ acta ſunt, quàm feliciter acta eſſe quæ referenda ſunt. Quæ infeliciter verò,

maturum

maturum quoque remedium poſcunt. Mercurius poëtarum ingenio nónne alatus fingitur? nimirum mandata Deorum, velocitatem exigunt. Deorum? & ſic Principum; qui ſuum in Legato Mercurium requirunt. Itaque non cæli, non itinerum mollis aſperitas, minùs etiam curioſæ diuagationes rebus grauioribus obſtaculum ponant. Prorſus acceleret quantum poteſt Legatus, vt à conſilio ad rem induſtria transferatur; & ne, poſtquam conatum præſcire & præoccupare hoſtis potuit, domum adueniat velut medicus poſt morbum. Attamen citra expreſſam Principis ſui veniam Legatus reuerti nequit, non magis quàm miles è ſtatiuis ſibi aſſignatis iniuſſu Imperatoris diſcedere. alioqui vt reus & deſertor digniſſimæ ſtationis redargui ac puniri poſſet: niſi fortè ab eo, cui adfuiſſet, expulſus vel coactus eſſet, iuſſúſve annuntiare bellum ſuo Principi: niſi eæ denique ſuborirentur atque creſcerent cauſæ, ob quas diutiùs ſubſiſtere ſine dignitatis detrimento minimè liceret. Quibus tamen caſibus ad proximiorem tutioremque Prouinciam ſeſe conferre debet, atque inde ſui Regis iuſſa exſpectare. Non enim inopino ſtatim impetu Principem ſuum terrebit, ſed potiùs ſubſiſtet tantillum, donec præteriti euentus cœptique itineris certiorem eum fecerit.

Videat quoque Legatus, ne, dum pro dignitate ſui muneris, aut more Prouinciæ quam tranſit, pacis habitu proficiſcitur, inſidiantium armis impetatur. Sed neque conditionem Legati vllius Regni lex impedire debet, quò minùs comites & aſſeclæ armis in itinere cincti ac muniti ſint. Etenim cùm ob futuros ſumptus peculium ab Legato ærariumque aliquod conferatur; fieri poſſit, factúmque eſt plus ſemel, prædonum ſcele-

re eum omni ſupellectile & viatico ſpoliari & exui.

In itinere conueniendi ac ſalutandi ſunt ij, quos voluit aut vellet Princeps: quales ſunt confœderati & amici. Quoties verò impetratâ ab hoſte tranſitus veniâ proficiſcetur Legatus, hoſti tamen ſe neutiquam ſiſtere ſtudeat, ſed quantò ocyùs ſine ſtrepitu atque tubicine ſeſe ſubducere: ita tamen vt probabili quapiam occaſione excuſatio per tabellam mittatur, quęſito colore ab inualetudine, cæli temperie, aut equorum comitúmve impedimento: vt vitatâ inhumanitatis culpâ, quod conſilio fit, fieri neceſſitate videatur. Paruo enim conſtant eiuſmodi officia & obſequia: publicam verò offenſionem exſuſcitant augentque neglecta.

Libertas recedendi, viæque ſe committendi, negari nequit, quibus accedendi facultas conceſſa fuit. Ideoque Leonem X. haud ſano conſilio, malo exemplo feciſſe Menochius ait, quòd Baionium aduenire permiſerit, abire recuſarit. & ab Augerio Giſleno Busbequio mos Turcicus, qui petentibus Legatis diſcedendi veniam ſæpè negat aut differt, reprehenſus eſt.

Peracta Legatio dicitur, cùm nihil omiſſum intentatúmve fuit, quin ſolertia, integritaſque & diligentia Legati eluceant. quamuis alioqui felicitas fructuſque Legationis minora fuerint aut inferiora votis Legati; cuius quidem conari munus fuit, non cogere.

Legati denique, ne inuiſi exteris adhæſiſſe, aut hoſpitalitatis immemores viderentur; tum vt minus ſuſpicionis, minus querelæ poſt ſe relinquerent; ſolent, vt animaduerti, abiturientes vrbico & Principi Magiſtratui ſupremum Vale precari, pro acceptis obſequiis decorè laudes gratiaſque dicere, vberiùs addicere.

DIS-

DISSERT. XLV.

Lautia.

SATIS non erat, honores Legato tribui, nisi & munera accederent. Mos ille Romanorum fuit, & bono etiam hodie exemplo vsurpatur. Etenim ne hospitalitas pignore suo careat, sic gratus videatur adesse hospes Legatus, liberales sumus: & quidquid hîc impenditur, prisco vocabulo Lautia & Dautia appellamus. Vbi verò locum publica munificentia habebit, si hîc non habet? Etenim Reipublicæ tribuitur, quod Legato: qui pacis ac salutis causâ missus, omnium vnus commodis consulit: imò Principi tribuitur, quod Legato eius, qui personam Principis sustinet. Solet & facultas interdum creandorum Nobilium, Equitúmve, Legato concedi; ne solâ pecuniâ, siue pretio quæstus, lautia æstimentur. Hæc, dum accipi possunt, hilari animo accipienda sunt. nimirum vt is qui donat, ipsius gaudio accipientis afficiatur, & sic quoque muneris sui pręsentem aliquem fructum percipiat. Quid? referre gratiam videtur, quisquis benignè accipit; non vt quidquam soluisse se putet, sed vt debere obstrictumque se ostendat. Non illepidè Atheniensium Legatus à Dionysio discessurus. Rex illi duas stolas misit, vt vtram filiæ deferendam putaret, eligeret. At meliùs, reposuit Legatus, ipsa eliget, & vtramque abstulit. Haud minùs ingeniosè Aristippus: cui cùm iam seni & philosopho tria scorta sic specie eminentia, vt vel frigidum ac maleficiatum incensura viderentur, Dionysius offerret, vnam vt voluptati suæ eligeret; haud morosè fastidiendo, tyranni luxum indicauit, sed tres simul amplexus est & abduxit puellas.

Neque enim vel Paridi, inquit, tutum fuit vnam prætulisse duabus. Facetiam terminauit moderatio, aut impotentia; (nempe vitia quædam non tam relinquuntur ab hominibus, quàm ipsa homines relinquunt) nam ternionem istum vbi duxisset ad vestibulum, dimisit.

Capiet quoque sic Lautia Legatus, ne ipse capiatur. Legatum Phocion, non Legatio doceat. Is, cùm ab Alexandri Legatis duo talenta offerrentur, quæsiuit: Quid ita mihi vni? Prorsus, inquiunt Legati, quia te vnum scit Alexander virum bonum esse. Iterùm Phocion: Sinat igitur me esse bonum. Non ad iudices solùm, sed quoscumq; publicæ rei præfectos, Dei verba sunt: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.* quomodo itaque non exoculabunt stolidos & iniustos? Munera quisquis admisit, libertatem amisit. An & fidem? Affectuum ostia, munera sunt. ast affectus qui possidet, qui dirigit; totum hominem possidet, dominusque videtur eius qui iisdem afficitur. Corruptionis periculum caussam prębuit legi Atticorum, quâ sanguinis pœnâ acceptio munerum Legatis interdicta erat. Lege Iuliâ repetundarum nominatim tenebantur ij, qui in Legationum functione pecunias acceptassent. Eademque seueritas etiamnum apud Venetos est inuiolabilis, quorum institutis capitale est Legato, ex munere suo munus aut lucrum foris captare. Nobile Hermolai Barbari nomen est. Is tamen nisi ante diem opportunâ morte Senatorum iudicium euasisset; à Legatione ad supplicium rapiebatur. Quid enim? tacitis suffragiis capite damnatus erat, quòd in Legatione Romanâ ab Innocentio VIII. Aquileiensem Episcopatum non recusasset. Ac licèt crederetur in pręmium virtutis collatus fuisse; plus tamen legibus tributum fuit.

Athe-

Athenienses olim Timagoram Legatum suum, quem Artaxerxes magnitudine munerum corruperat, damnatum necauerunt. Nam præter vim auri & argenti, femineas insuper delicias (rudibus ad hæc talia eo tempore Græcis) accipere & referre ausus fuerat: quasi externo luxu patriæ modestiam continentiamque inquinare, libertatem velut captiuare studuisset. Nimirum pestiferi auctorem exempli tam benè morata ciuitas ferre non potuit, non debuit.

Verùm enimuerò vt Lautia accipiat Legatus, magni omnino interest, ánne congratulandi gratiâ, vel nudi cuiuspiam honoris aut obsequij exierit, ánne negotiorum vel pactorum causâ. Si negotiorum vel pactorum; haud quidquam accipi decet inconsulto Principe, atque impetratâ veniâ, vt certior is fiat, quo modo & fine munera offerantur. Alioquin si quid Legatus hîc suis facultatibus clandestinè adnumerauit, pronam auaritiæ atque etiam perfidiæ suspicionem experietur. Addo: Coniux eius, liberi, domestici constanter recusent quidquid offertur, necessum est, esculenta quoque, & quidquid pro leui consuetudo ducit. Omnino hîc consensu Legati opus est: videbit ille, vt extra notam consensus habeatur. Prouerbium vetus hîc verum est; Munera neque accipienda esse omnia, neque passim, neque ab omnibus. nam, vt Seuerus & Antoninus Augusti eleganter sunt complexi, inhumanum est, à nemine accipere; sed passim, vilissimum; omnia, auarissimum. Munus itaque ab extero oblatum non modò non semper reijci debet, sed verò maius aut aliud aliquando peti & vrgeri: nimirum quod magis ex dignitate Legationis aut Principis sit. Pulchrum quod de Zenonis ad Vandalum Legato legimus. Cùm Barbarus pecunias ei largiretur, & lautia Legato digna daturus esset,

recusauit ille, dicens; Nullum donum viro Legato dignius & conuenientius videri, quàm captiuos in libertatem vindicare: imò nullum donum, donec patriæ captiui restituerentur, admitti posse. Placuit oratio: restituti sunt. Similiter si Legatus iussus sit à Principe munus petere; cauebit auaritiæ atque immodestiæ scopulis illidi. sed si omittere munus non possit, non debeat; excogitet requiratque, quod Legationis commodum spectet magis quàm priuatum.

Verumtamen interdum suomet candore & liberalitate decipiuntur ij ipsi qui donant. Ideoque quamuis munerum cupidinem & pænè contrectationem Legato inhibuimus; tamen si eum plenâ fide, arte, prudentiâ, armatum robustumque nouerit Princeps, permittere & præcipere eidem potest, vt si muneribus probitas eius fidesque sollicitentur, & acceptando plus, apud inescandos seductores, fidei & virium impetrare, sic aliena explorare & euertere possit; muneribus se inprimis affici fingat, eaque ipsa quasi clàm atque inscio prorsus Domino amplectatur: nimirum, vt tutiore hac calliditate faciliùs fallat eum qui fallere molitur: vtque certiùs sua ingerat, obuersâque rebus facie, tandem quæ aguntur, quæ simulantur, commodis sui Principis voluantur. Omnia poterit oblatorum munerum non contemptor, sed expetitor; quantoq; plura admittet, amicior elargienti videbitur. Is enim despici solet, cuius munera reijciuntur; ille obseruari & amari, cuius accipiuntur. Quapropter non adeò fors impinget ille quisquis externa dona solerter accipere & prouocare sciet, eaque ipsa vt instrumenta habebit versutiæ, quâ iniquus hostis, dum fidit & simulat, noxamque parat, demulceatur atque deludatur. Sicuti non vsque semper illaudabile est,

eſt, Baccho aut Veneri, vel aleæ vacare; verùm illinc temulentiam, paralyſim, podagram, iſthinc ſtigmoſam ſcabiem atque cadaueroſum corpus, hinc infamem inuiſamque pauperiem contraxiſſe, cui non probroſum?

Quæſtioni hoc etiam argumentum eſt obnoxium, Síntne quæ dantur Legatis Lautia propriè Legatorum, an Principum à quibus illi miſſi? Legatorum eſſe, Iuriſconſulti reſpondent; niſi ex doni qualitate aliud colligatur: quemadmodum legata miniſtro Eccleſiæ relicta, non ipſius miniſtri, ſed Eccleſiæ cui inſeruit commodo vſuique relicta cenſentur. Ideoque ſi Legato corona aurea, ſi tentorium intextum, ſi balſama, aut murices, purpuræ, ſi leo aut elephas, vel manubiæ ſiue ſpolia hoſtium tradita fuerint; non niſi conſignata fuiſſe, vt Regi offerantur, ſtatuendum eſt. Apud Moſcouitas & Turcas, ne minimum munus commodis Legati cedit, ſed vniuerſa ſibi arrogat is qui Legatum mittit. Nec eſt quòd morem velis barbarum Barbaris relinqui, quorum Legati vix liberi habentur; cùm & Q. Fabium Gurgitem, C. Numerium, Fabium Pictorem & Q. Vgolinum legamus, publicum in ęrarium Legationis munera detuliſſe, non ſolùm quæ publicè, ſed ea etiam quæ priuatim, vt Valerius loquitur, id eſt priuato hoſpitalitatis iure à Ptolemæo Rege eſſent conſecuti. At verò & Patrum decreto, & populi flagitatione, eiſdem hęc dona reddita fuerunt. Nimirum vt dubitaret poſteritas, in tam illuſtri eminentium virtutum certamine atq; concurſu, quid priùs potiúſve admiraretur, munificentiámne dantis, ánne continentiam accipientium, an verò æquitatem reddentis Senatus & Populi. Rurſus Romanorum Legati in Ægyptum ad Ptolemæum profecti, munera eius diuerſimodè obtruſa reſpuerunt; quò vſque eos ad

epulum

epulum inuitatos, laureolis aureis coronauit. Has enim illi, ne constans recusatio aliquid contemptus innuere videretur, honoris ergô tantisper habuerunt, donec postridie regiis statuis, quas in Iouis Sacrario suspexerant, imposuerunt. Vt non minoris virtutis fuerit reddere, quàm meruisse. Sic quippe constabat Legatorum integritas, despectorque opum animus grandior, in Regem cultus, tum cura Religionis, quæ piè magis (ait Liuius) quàm magnificè colebatur. Hinc quoque elucet, velut niuem munificentiam esse, nullâ auaritiæ maculâ inspergendam. Turpe enim munus est, quoties in negotiationem venit: turpis liberalitas, quæ lucri solius causâ exercetur.

DISSERT. XLVI.

Renuntiatio.

VLTIMVM Legati munus Renuntiatio est, quâ solemniter res vti gesta est explicatur. Alibi igitur facundus atque ornatus sis: hîc nisi verè simpliciterque dicas, tueri dignitatem non potes. A Principe missus es, vt ageres: ad Principem referenda sunt quæ egeris; eâ fide, vt nihil sinistrè subticeas: eâ modestiâ, ne quid in tuam laudem extollas. Etenim pœnâ non præmio dignus est, qui fuco res aut mendacio onerat. Rem intelligat Princeps: etiam te tacente industriam res loquetur. Veritas autem hîc inprimis necessaria est; ne si super falsis deliberetur, etiam bona consilia maximis negotiis obsint, & malè cedant. Sed non vno modo Renuntiatio vitiatur: tam enim peccare potest qui minùs, quàm qui nimis dicit. Hoc verò quid aliud est, quàm facultatem de singulis statuendi,

iudicandi,

iudicandi,eligendi corrumpere?à magiſtro ad miniſtrum auctoritatem omnem transferre? Si fieri poterit; verba ipſa vt prolata,vt reſponſa ſunt, deſcribi debent, ex quibus mens dicentis elici poſſit,vitatâ circumlocutione quæ ſententiam ſermonis mutat. Numquid etiam à famulis & aſſeclis noſtris apprimè exigimus,vt ſi non eodem ſermonis contextu indicent quæ nuntianda aut renuntianda acceperũt, certè ſenſum non niſi eumdem exprimant? Tum ferè addet Legatus, quo vultu, quibus oculis, quâ animi motione protulerit ſua Princeps: iudiciumq́ue ſuum modeſtè interponet. Multa enim,qui rebus colloquiiſq́ue interfuit,notare ac iudicare poteſt; quæ ſi verbotenus tantùm explicata ſint,non aſſequitur qui audit ex relatu.

Et verò quæ fides,narrare aliquid non ex fide?Legatus, interpres eſt: Interpres autem diuerſa referre non poteſt ab eo quod interpretatur. Fama eſt, Principem neſcio quem,mandaſſe Corycæo, vt conſilium auxiliumq́; proditioni clanculum peteret ab amico & fido homine, qui in Aulâ,quæ adeunda erat, degebat. Re non ex voto ſuccedente (ſuccreſcentibus vtpote difficultatibus,quibus induſtria exploratoris impar erat) epiſtolam quam Principi ſuo mitteret, ſcripſit Corycæus multâ ſpe atque eloquentiâ diſtentam. Verùm dum eamdem amico iſti rerum conſcio oſtendiſſet, dixit hic: Ingenioſa quidem & compta atque adlubeſcens videbitur hæc ſcriptio tua; ſed rei atque actioni, quâ fuiſti impeditus, admodum diſſimilis eſt. At noſtrum eſt (reſpondit ille) cùm optimè agere neſcimus,benè ſaltem referre non ignoremus.Commentum graue damnum fecit, dignumq́ue ſcribam (rebus inde ſiniſtrorſum labantibus) quem à præuaricationis nec ſimplici proditionis officio mala crux ſuſpenderet. Fertur, &

alium Principem resciuisse tandem, sed damno accepto, Legatum suum mirificè celebrasse humanitatem & propensum animum Principis iuxta quem agebat; non quia is benè meritus vel beneuolus esset, sed vt eo elogio aptus dignusque iudicaretur maioris momenti mandatis: his deinde adhibitus, non vulgaris probri causam dedit. Itaque Princeps, necubi præcipitantiâ vel credulitate labatur, despiciat seriò, quàm firmo fundamine, quæ referuntur, nitantur: nec minùs seriò attendet, num imbecillitate forsan iudicij, odióve externi Regni aut Regis, si malè habitus fuerit, relata prosiliant.

Sed Legato haud celatum velim; quòd, sicuti res ambiguæ non citra periculum suscipiuntur, sic vbi perperàm euenere, tristem casum renuntiare, indignationi obnoxium esse. Carthaginensium Oratores, vltimum vrbis suæ fatum renuntiantes, lapidibus à multitudine obruti sunt. Sic Coryphæo seu Electo Duci, apud milites seditiosos, persæpè exitium imminet, si quid infausti vel metuendi suis retulerit. Contrà, immane est, quàm grati sint nuntij, qui re ancipiti inter spem metumque effundunt lætitiam lubentiamque. Quod quia demonstrat natura; experientiæ aut exemplis non inhærebo, vbi vnum subiunxero Cotyis Thraciæ Regis: qui eò vesaniæ ex voluptate prolapsus est, vt Mineruam adamarit, sibique nupturam crediderit: eoque dapes, ornamenta, thalamum instruxerit, tantis nuptiis digna. Iam verò dum Deam diu præstolatus, nusquam cerneret; misit quemdam qui in penetralibus prospiceret, num Dea ad thalamum præcessisset. qui vt renuntiauit, neminem ibi esse; sagittis confixus fuit. Id cùm & alteri accidisset; tertius cautior, stultam fidem spemque Regis (qui melancholiâ hypochondriacâ,

driacâ, eoque vno affectu desipere, ceterùm sapere videbatur) ita firmauit, vt assereret, Deam iamdiu Regem operiri. sic ei gratia & vita integra permansit. Fidem resumo. Hanc renuntiationibus constare, quia non eorum modò qui Legationes mittunt, verùm & horum qui admittunt, permagni interest; eapropter etiam non petentibus Legatis traduntur interdum scripto, quæ responsa sunt, quò exactiùs sinceriusque referantur: vtq; rebus magis ipsis renuntiatio repræsentari videatur, quàm verbis; exhiberi magis, quàm dici. Quâ quidem ratione si quæ dictionibus inerit perplexitas obscuritásve, non iam ab arbitrio Legati, sed à iudicio consilioque Principis procedere & dependere videbitur. An comparationem instituo? pulchrius quidem, ore referre quæ annuntianda sunt; scripto, securius. Ideoque fidem Principi probare Legatus malit, quàm memoriam & eloquentiam; culpâ carere, quàm laudem captare.

Renuntiatio, vel mittitur à Legato dum adhuc emanet, eaque est necessariarum ferè rerum: vel exhibetur à iam reduce; & hæc nihil non continet eorum quæ scitu consilióve digna sunt, quæ indolem fortunamque Regis aut Regni, tum quoque honorem Legationi exhibitum concernant. Non magni interesse crediderim, quàm dexterè Rex pilâ ludat, testudinem pulset aut tripudiet, oculóne dextero an sinistro acutiùs cernat.

E quâ penu Renuntiatio commodè desumi possit, suprà insinuatum est: ex iis videlicet litterarum exemplaribus, annotationumq; subsidiis, quæ tempestiuè instruenda esse monuimus; tum discussis iis quæ Prudentem esse Legatum docuerunt. Debet autem Legationis Instructioni & mandatis Renuntiatio articulatim quodammodò

respondere. Si quid grauioris momenti à mandatis seiunctum occurrerit, pari tamen necessitate explicandum; explicetur, sed seiuncto quoque libello.

At quemadmodum super rebus grauioribus plerumque non nisi conuocato concilio mittuntur Legati; sic idem conciri interdum solet, vt reduces audiantur. Publicam tamen hanc renuntiationem præcedit priuata: quâ intelligit Princeps, num sine aliorum arbitrio solus audire & statuere velit, ánne plurium commissa iudicio solidiùs malit expendi. Ita Rex Latinus sibi referri voluit, quæ à Diomede Legati acceperant; ac deinde eadem in magno suorum Procerum concilio rursus proferri:

Ergo Concilium Magnum, primosque suorum
Imperio accitos, alta intra limina cogit.
Olli conuenêre, fluuntque ad regia plenis
Tecta viis. Sedet in mediis & maximus æuo,
Et primus sceptris, haud lætâ fronte, Latinus.
Atque hîc Legatos Ætolâ ab vrbe remissos
Quæ referant fari iubet, & responsa reposcit
Ordine cuncta suo. ———

Alioqui non alteri renuntianda Legatio est, quàm illi ipsi à quo accepta. Sæpè etenim nostrâ interest, vt nobis solis, non verò aliis, licet coniunctissimis, quæ dicenda sunt exponantur. Quin etiam peractâ Renuntiatione dabit operam Legatus, ne vlla vmquam Legationis arcana aliis explicet aut narret. Semper autem meminerit, ea non sua sed Principis fuisse, qui pro occasione attollere nonnulla vel attenuare adhuc fortassis, quemadmodum potest, velit. Mirantur multi, & mirandum est profectò, virum quemdam eruditum, prudentem, accuratis nuper typis expressisse quæcumque suâ in Legatione Rhæticâ obuenerant:

nerant: ni fortè non minùs vt ſcriberet, quàm vt ageret, ſuſtinuiſſe munus credendus ſit. Veneti ſanè ſcripta I. Boteri cenſurâ Senatus proſecuti ſunt, vbi compertum habuerunt, ex inſtructionibus relationibuſque Legatorum ſuorum pleraque eum compilaſſe; & quæ propria priuataque habebant, temerè omnibus communia & publica feciſſe.

Videndum porrò, ne Relatio quam ſoli Principi ſcripſerit, & ſic ſeruarit, Legatus, domeſticorum ſcribarum expugnatâ pecuniis fide diuulgetur. Princeps rurſus quiſquis Legatos admiſit, nullo non ſtudio atque etiam ſumptu adniti debet, vt inſpectionem nanciſcatur earum relationum, quæ de ſtatu ſuo ac Regno & huius regimine prolatæ aut conſcriptæ ſunt: Vt inde non ſolùm quid exteri ſentiant intelligat, quod magnum eſt; verùm vt inde, ceu à pædagogo citra adulationem liberrimo ac fideliſſimo, edoceatur, quid ſibi maximè cauendum, emendandum, perficiendum, muniendum in rebus ac moribus ſit.

Quod ſupereſt; Relatio eum in modum dilucida & rebus connexa ſit, vt Principem, iis quæ euenerint aut geſta ſint, quaſi præſentem vbique ſiſtat. Imò vt ſi quis ſubſtituendus fuerit Legatus, iam inde ſcire poſſit quid & quî agendum ſibi ſit, tractetque quaſi antè præuiſa, & nota ac familiaria, & tamquam inter notos ac familiares. Denique credat, quiſquis hoc munere fungitur aut functus eſt; non ſolùm Principi hanc relationem, ſed Deo quoque exactam rationem adminiſtrati muneris reddendam fore: commiſſa & omiſſa à Principe Principum examinanda.

DISSERT. XLVII.

Stipendia.

TAM opimis olim ſtipendiis Legationes interdum condecoratæ ſunt, vt qui publicè locupletandus eſſet, Legatus fieret. nec patebat certius priuato compendium. Sic Attalum, iis quos liberaliter complecti volebat, Legationes detuliſſe, legere eſt apud Priſcum rhetorem. Contrà, aliquando Legatis legatiuum aſſignatum non fuit, quia Legationes gratis ſuſceptæ; quæ eapropter gratuitæ dicebantur. Idque vel neceſſitate publicâ, quæ interdum Principes, quæ rependere non habent, debere facit; vel honoris & gloriæ causâ, quaſi virtutis & meritorum viris generoſis atque potentibus aperto campo, quo facultates ſuas glorioſè occupent. Attamen vbi fortuna & res Regni florent; ne permittet quidem Princeps, vt Legatione ſuâ priuato quis ſumptu fungatur, aliúſve Legationis quaſi Dominus exiſtat, quàm ipſus. Pariter permittendum nequaquam eſt, vt honorarij anguſtiâ prematur, ac minùs magnificus ſit Legatus. alioqui non vno impedimento optima & maxima quæque claudicent, nec minùs contemptui obnoxius erit Princeps, quàm qui à Principe miſſus eſt. Ille quidem quia auarus, &, quod Imperiis exitioſius foret, inops videretur, cùm Maieſtatem ſuam apud exteros ſic contrahi patiatur: hic verò, quia vix vlli credibile erit, Principem ea denegare quæ ad dignitatem Legationis repræſentandam neceſſaria ſunt. Hinc etiam ſuſpicio varia neque vana erit, Legatum hiante conſcientiâ & crumenâ, hæc & plura clepere, digerere poſſe. Raro etiam fides ſine fructu diuturna: & infirma

eſt

eſt famæ cura, vbi cruciat fames. Verendumque, ne qui ſtipendia præmiaq; à ſuis non accipiunt, apud alios inueniant, dexteramque ad ſiniſtra extendant. Principes autem qui ſuis Legatis aliiſve Miniſtris promiſcuè honoraria atque etiam ſtipendia annua ab exteris decerni ac tribui patiuntur; videant, ne in ſinu ſerpentes foueant, cùm illa non ſemper donentur aut acceptentur gratis. Emit, qui ſic donat; vendit obſequium, qui ſic acceptat. Qui denique tenuibus ac velut vnciatim erogatis ſtipendiis Legatos electuri ſunt Principes; videant ne experiantur quod audiit olim tenax ille, qui filio ſuo vtilem didaſcalum licitaturus acceſſit Ariſtippum, quæſitans, quo pretio eiuſce ſuæ curæ curam curaret. Mille drachmis, reſponſum eſt. At ille admirans poſtulationis impudentiam, exclamauit, ſe tanti emere mancipium. Eme, inquit Ariſtippus, & habebis duo: alterum tamquam pater, alterum tamquam Dominus. Legatus niſi idoneus, carò conducitur, etiam ſi obſequitur gratis: ſi aptus, numquam remunerari poteſt pretio nimis grandi.

Etſi verò impendiorum ratio ab Legato reduce, ſi exorbitent, exigi iure poſſit; non tamen ad quæſtorij calculi ſeueritatem ſingula ſunt exactiùs reuocanda. Quin plurima (præſertim apud ſuſpectos aut inuiſos agenti) elargienda ſunt, fideique atque arbitrio eius relinquenda, vt ea delatoribus, exploratoribus, corycæis liberaliter, latenter tamen, diſtribuat. Quod ipſum, licet profuſiùs quàm par eſt, feciſſe eum conſtet; Legatum tamen feliciter expeditæ Legationis negotium, ipſaque mittentis apud exteros digniſſimè ſuſtenta perſona excuſabit. Magnitudo hîc animi & ſpectanda & promenda eſt; ne iis qui incommoda noſtra pertulerint, ſua commoda denegemus.

DIS-

DISSERT. XLVIII.

Præmia.

SED quem tot corporis animique dotibus eminere voluimus, ſedulum, fidum, ſplendidumque omni in actione, denique tot difficultatibus colluctatum & perfunctum, quonam ſatis amplo honorario ſiue Princeps ſiue Reſpublica afficiet?

——Aut virtus nomen inane eſt,
Aut decus & pretium rectè feret experiens vir.

Sapienter & præclarè Cato, ciuibus auferri ſtudium honeſti ait, quoties virtus præmiis viduatur. Neque enim ea vulgò virtus habetur, cui non emolumentum honoſque ancillantur. Reuerſis itaque è Legatione, non tantùm ſumptus & damna, ſi quæ fortè facta ſint, refundentur; ſed prætereà honores, præmia, prærogatiuæ decernentur, vt remunerationis modus meritis non ſit minor. Hoc exemplo ad ardua rerum, alij quibus Legatio decernetur, efficientur alacriores. Nemini profectò munus Reipublicæ causâ damnoſum eſſe debet: neque ſolùm à legibus, ſed à naturali æquitate alienum eſt, alienis quempiam debitis grauari. Si rectè calculum ponis, à liberalitate virtutes reliquæ pendent: hanc nutricem & velut matrem habent. Indotatam operam nemo ſtrenuè & diu nauauit. Inglorij dixerim eſſe Sceptri, permittere, vt quis è Regio obſequio iacturam faciat, aut nullum certè commodum nanciſcatur. Profectò ſi æqua meritis merces ſubtrahi vel negari ſoleat; non deerunt, qui impoſita officia ſpolio habebunt, vel onera humeris excutientes, ſibi viuere & latêre, ſalem domi lingere malent, quàm ſpecioſâ ſeruitute ſibi

ſibi velut eripi. Quippini? ſi callent, Aulicam Vitam quæ faciant beatiorem. Imò ſi callent, quàm parum tutum ſit veſtigium proximum ſupremo faſtigio: quàm ſummo culmini pręcipitia adiaceant. Solent Principum fauores, ventorum in morem, ſubinde reflare in diuerſum: quorumdam gratia vitro aut lychno non eſt abſimilis. iſtud quidem pulchrum, ſed fragile habetur; hoc autem procul ſpectantes iuuat, admotos vrit. Equidem ſic viſum ſemper, eò plus accedere Principi, quò plura benemeritis Legatis tribuerit: vt ipſum ſic dediſſe, indubiè ditari ſit; imò ſi quid ærario ſic ademptum, adeptum videatur. Eſt enim Liberalitas Regia velut falx in prato, quæ herbam accîſam non marceſcere, ſed creſcere, vigere facit.

Nunc vt de remunerationis modo aliquid dicam; Dabit operam Princeps, vt præmia non tantùm meritis, ſed maximè ingenio & voto eius conformia ſint, qui beneficio afficiendus eſt. alioqui munus ni placuerit accipienti, næ malè expenſum fuerit, quidquid impenſum. Sunt quos inanes tituli delectant: eorum igitur potiùs nomen condecorabit Princeps, quàm ærarium ſuum nummis exhauriet. Ei qui Magiſtratum idoneus requiret, Sacerdotium non offeratur: nec illi Præfectura, qui ſibi viuere ſuauiſſimum ducet. Nec minùs in præmiorum erogatione obſeruandum quandoq; eſt, vt vltrò offerantur, priuſquam flagitentur. Magnum impetratorum pretium preces ſunt: & plurimum promptitudo addit beneficio, mora adimit. Minùs grati, iamque moleſti ſunt, qui protrahunt beneficia, non vt vberiùs, ſed diutiùs dare videantur. quaſi ſic quidem non ſatis quid poſſint oſtendant, niſi quid poſſint, & quòd debeant, diu oſtendant.

Sed neque auari cupiditas explenda eſt: etiam poſt pręmia,

mia, promiſſa durent. Vis canem ſagacem, venationi induſtrium & expeditum? equum velocem & fortem? vide, ne nimiùm ſaginentur atque pinguerint. Sic neque Legati, munificentiâ obruendi, dementandi, aut pecuniâ ceu papauere ſopiendi ſunt, verùm ſpe lactandi, excitandi ſunt; vt maiora ſemper ſperent à Principe, quàm coràm experiantur. Plura profectò de illo tibi pollicere, qui promiſſis inhiat & ſtimulatur commodis, quàm qui beneficio affectus, remunerationi gratiam obſequij debet. Quinimò hoc ſunt ingenio (quod dolendum eſt) homines, vt pluris faciant illos, qui ob beneficentiam ſibi debent, quàm alios quibus ſciunt ſe debere. Non tacet id Tacitus: Beneficia eouſque læta ſunt, dum videntur poſſe exſolui; vbi vltrà excreuêre, odium pariunt pro gratiâ. Vt autem ſpes hæc enutriatur atque extendatur; ſuadeo, vt non ſolùm ſuperſtitibus & valentibus, ſed etiam defunctis Legatis eorumque liberis præmia & honores decernantur.

Turpe ſit, videre excellenti homines virtute, poſtquam è Legationis functione ad ſuos remearint, velut inſolenti fortunæ calcitratu pulſos, ſic meritorum ſuorum ſcopulis illiſos, virtute ipsâ illuſos, hoc ſuæ operæ pretium ferre, vt etiam humiliore loco ſordeſcant, quàm ſi domi torpuiſſent. Quídni redarguam? Hoc modo excluduntur ab honoribus digni, quia digni: Regiis diſplicent, quia boni & vtiles Regi exſtitêre. Indignum, inquam, ſi rectè egiſſe, rectè conſuluiſſe, noxæ aut periculo ſit: optimorum quippe conatuum ipſorumque conſiliorum pars aut caput cenſeri poterit, Regiis rebus aut conſiliis ſeſe non immiſcere. Indignum, ſi vt quis emergat, aliis artibus opus habeat, quàm viri boni. Simulatio, adu-
latio,

latio, largitio, felix fraus, potenter euexêre ambitiosos & muneripetas veteris æui; de quibus Satyricus:

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis esse aliquid. Probitas laudatur, & alget.

Euexêre, inquam, ambitiosos æui veteris; an & illos nostri? Quid dicturus, si eum, qui externo nec virtutis patrocinio, assiduo blandimento & crebro munere munus mercatur, præ ceteris contingat extolli & præferri à damnosâ & dolendâ negotiatione! Nescit illam qui rectus. Sed neque hæc ista (prô dolor!) impunita manet inscitia. Obscurus enim iacet, neglectus, inops. Quæ quidem digniorum indignationem iure acuunt, & accendunt; etiam cælestium, dum cælo possit ea pertingere.

Ad præmia reuertor maiora, certiora. Illa quæ à Principe eueniant; parua videantur, quia peritura. Æterna etiam spectabit, dum promerebitur, Legatus. Et hæc sanè nisi tam diuite & falli nesciâ sponsione, à Deo omnibus exspectentur, quid inter ardua & fallacia rerum, siue foueat animum, siue recreet? Hæc si tollas, ecquid magnoperè est in vitâ quod inuitet? Ad cogitationes istas ausi quoque Romani assurgere. & Cicero in Somnio suo insomnis, Omnibus, ait, qui patriam conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in cælo ac definitum locum, vbi Beati sempiterno æuo fruantur. Breuiùs ille & Christianè qui dixit; Benemeritis spem immortalis vitæ, vitam esse mortalis vitæ. O benè! Optimo cuique ea præmium sit, pro suis meritis, pro nostris votis!

AD LEGATVM

PARAENESIS.

MENSVS sum quæ designaueram. Non omnia, sed præcipua, & velut selecta dixi; in ipso fortassis opere vsum habitura.

Te nunc hortor, quisquis hæc Togâ aut Sago Regni Populique fata tractas, & maiorem illam personâ tuâ personam geris; vt quemadmodum votis præiui & monitis, agendo, satagendo, tanti Muneris nomini & Nominis muneri par esse contendas. Huc enim Caduceum seu Κηρύκειον, *Legationum insigne*, Mercurio olim tributum est, cùm callido commento Legatum quoque Cæli habuerunt; vt Nomen Munusque sacrosanctum apud homines Legatus sustineret, peritus

——Deorum

Muneribus sapienter vti.

Si grandiore nunc etiam voce *Parænesim* admittis; consilia cœptaque omnia prçceptis Dei iugiter admetire, quippe Principis: & hoc erit glorioso exemplo verè Politicum, Magnum Legatum te probare. Christiani Orbis, sic Vniuersi bonum, & Principis tui fida Tranquillitas sit Scopus tuus. Huc collima, huc nitere. Aliquando magnæ curæ magna merces erit: hîc fama, mortalium elogiis maior, cum ipso Principe & Republicâ durabit.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM NOTABILIVM
HOC OPERE COMPREHENSARVM.

A

B

Con-

Ditio-

G

H

Lega-

Oppressi

Vestis

NOBILI AC PRVDENTI

VIRO

D. FRED. DE MARSELAER

EQVITI AVRATO

TOPARCHÆ DE LOXEM

ET DE TER VECQ

CONSVLI CIVITATIS BRVXELLÆ

DN. P. V. DE S. M.

MNEMOSYNON.

CVI *Sophiæ, Juris, Morumq; scientia, & vsus,*
Accumulant dotes corporis atque animi,
MARSELAR, *officium Legati & Regis acutè*
Instruit atque ornat serius iste Liber.
Iste breuis verbis, req; ingens, vtilis omni
Cui cordi & curæ est publica vel sua res.
Plura exploranti occurrunt quàm verba figurant,
Mos, mens, ingenium Principis & Populi.
Ominor: An tandem sic ARTE ET MARTE *resurget*
Prisca Domus, tantis quæ tibi splendet Auis?

CENSVRA.

REGIVS hic verè egregius Legatus, Catholicæ Religioni non aduersus, ab omnibus qui præsunt aut parent cum fructu legetur.

Guil. Fabricius S. Th. Doctor, Apostolicus & Regius Librorum censor.

POLITICVM istud Nob. Domini FREDERICI DE MARSELAER Scriptum, pietati & generosis institutis consonum, prælo dignum censeo; nec Regum modò, verùm etiam Ecclesiæ Oratoribus perutile: adeò nouis & selectis exemplis, grauissimis & acutissimis monitis, Lectorum industriam iuuat & exercet, viamque præbet ad salubrem etiam in angustiis cautelam. Datum Bruxellæ XIII. Idus Iul. M. DC. XXV.

Henricus Smeyers S. Th. Licentiatus, Scholasticus Brux. Librorum censor.

SVM-

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPVS IV. Hiſpaniarum Rex Catholicus, Potentiſſimus Belgarum Princeps, diplomate ſuo ſanciuit, ne quis intra decennium, Volumen iſtud, cui titulus, *Domini Frederici de Marſelaer Equitis Legatus*, typis excudat, aut alibi excuſum in Belgij Ditiones vehat venaléve habeat, citra Balthaſaris Moreti (cui ſuam facultatem Auctor impertiuit) conſenſum. Qui ſecùs faxit, librorum confiſcatione, & graui inſuper damno mulctabitur, vt ſolemnibus Diplomatibus expreſſum eſt, datis Bruxellæ, XIV. Auguſti, M. DC. XXV.

Signat in Concilio Sanctiori,

J. le Comte.

Et in Concilio Brabantiæ,

J. Cools.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA

BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XXVI.

CONSTANTIA.

